FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI PROGRAMI

TSMK H.1523 No'lu HÜNERNÂME MİNYATÜRLERİNDE MİMARÎ SÜSLEME UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS

KADRİYE TUNÇ KARAKAŞ

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI PROGRAMI

TSMK H.1523 No'lu HÜNERNÂME MİNYATÜRLERİNDE MİMARÎ SÜSLEME UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS

KADRİYE TUNÇ KARAKAŞ
(180301026)

Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Sabriye Hilal Arpacıoğlu)

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

29/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Geleneksel Türk Sanatları Tezli yüksek lisans programı 180301026 numaralı Kadriye TUNÇ KARAKAŞ'ın hazırladığı "TSMK H. 1523 No'lu Hünernâme Minyatürlerinde Mimarî Süsleme Unsurları" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 29/07/2022 Cuma günü saat 12:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne ~~Oy Çokluğu~~/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltme verilmesi halinde:
Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının .....
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Dr. Öğr. Üyesi S. Hilal ARPACIOĞLU (Danışman)	KABUL
2. Doç. Dr. Şehnaz BİÇER	KABUL
3. Dr. Öğr. Üyesi Nihal ARACI	KABUL

**2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.*

ETİK BİLDİRİM

TSMK H.1523 No'lu Hünernâme Minyatürlerinde Mimarî Süsleme Unsurları isimli tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitede başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Kadriye Tunç Karakaş

TSMK H.1523 No'lu HÜNERNÂME MİNYATÜRLERİNDE MİMARÎ SÜSLEME UNSURLARI

Kadriye Tunç Karakaş

ÖZET

Osmanlı döneminde minyatür sanatı, daha çok bir kitap sanatı olarak kendine yer bulabilmiştir. 16. yüzyılın önemli eserlerinden biri Hünernâme'dir. Minyatürleri Nakkaş Osman ve ekibi tarafından hazırlanan TSMK H.1523 envanter numaralı I. ciltte, Osmanlı Devleti'nin önemli tarihî olayları ve padişahların hünerleri anlatılmaktadır. Eserde yer alan minyatürler mekan kurgusu bakımından önemlidir. Mimarî unsurlara bolca yer verilen kompozisyonlarda yapıların süslemeleri dikkat çekmektedir.

Hünernâme minyatürlerinde yer alan mimarî süslemeler ve çözümlemeleri hakkında literatürde yeterli çalışma olmadığı gözlemlenmiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla hazırlanan çalışmada, Hünernâme'nin I. cildinde yer alan mimarî yapılar ve mimarî unsurların kompozisyon içerisindeki yeri incelenmektedir. Mimarîde uygulanan süsleme tercihlerinin hangi esaslara göre yapıldığı, kompozisyon ilkelerine uygunluğu araştırılmış, bu süslemelerin uygulanmasında kullanılan yöntem ve teknikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler; Hünernâme, Mimarî, Mimarî Süsleme, Geometrik Desen, Nakkaş Osman

ARCHITECTURAL DECORATION ELEMENTS IN HÜNERNÂME MINIATURES (TSMK H.1523)

Kadriye Tunç Karakaş

ABSTRACT

In the Ottoman period, miniature found place as a book art. Hünernâme, one of the significant works of the 16th. In volume I with inventory number TSMK H.1523, illustrated by Nakkaş Osman and his team, prominent historical events of the Ottoman State and the skills of the sultans are described. The miniatures in this work are striking in terms of spatial setting. The decorations of the buildings draw attention in the compositions, which include plenty of architectural elements.

It has been observed that there are not enough studies in the literature about architectural decorations and their analysis in Hünernâme miniatures. In this study aiming to fill the gap in the literature, the architecture and the place of architectural elements in the composition in the first volume of Hünernâme are examined. The basis of the ornamentation preferences applied in architecture and their compatibility with composition principles are investigated, and the methods and techniques used in the application of these ornaments are tried to be defined. The data obtained in this direction were evaluated.

Keywords: Hünernâme, Architecture, Architectural Ornament, Geometric Patterns, Nakkaş Osman

ÖNSÖZ

16. yüzyıl, Osmanlı minyatür sanatında, en güzel örneklerin verildiği dönemdir. TSMK H.1523 envarter numaralı Hünarname isimli eserin minyatürlerinde yer alan mimarî ögelerin tasarım özellikleri, tezyinatında karşılaşılan çeşitlilik oldukça dikkat çekicidir. Farkı yönleriyle inceleme konusu olan eserin mimarî tasarım ve süslemeleri ile ilgili başlı başına bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir.

Eserde yer alan mimarî süsleme unsurlarının, kompozisyondaki fonksiyonu ve yeri, süsleme unsurlarının çözümlemeleri araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Tez çalışmamda çok değerli katkılar sağlayan tez Danışmanım Sabriye Hilal Arpacıoğlu'na, tez konusu ile ilgili beni yönlendiren ve destek olan Öğr. Gör. Betül Bilgin'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bilgisine ve tecrübesine başvurduğum Zehra Akdeniz'e, teknik konularda ve manevî bakımdan bana daima destek olan eşim Sadık Karakaş ve oğlum Ömer Selim Karakaş'a, akedemik bakış açısıyla beni yönlendiren ve motive eden ablam Doç. Dr. Fatma Tunç Yaşar'a, teşekkür ederim. Bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen annem Hanük Tunç, babam Mehmet Tunç ve kardeşim Hacer Tunç Özkan'a teşekkür ederim.

Temmuz, 2022 Kadriye Tunç Karakaş

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İV**
ABSTRACT ..... **V**
ÖNSÖZ ..... **Vİ**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **X**
RESİM LİSTESİ ..... **Xİ**
ÇİZİM LİSTESİ ..... **XV**
FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **XXVİİ**
KISALTMALAR ..... **XXVİİİ**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **4**
1. KURULUŞUNDAN 17. YÜZYILA KADAR OSMANLI DEVLETİ **4**
İKİNCİ BÖLÜM **8**
2. 16.YÜZYIL'DA OSMANLI SANAT HAYATI **8**
2.1. 16. YÜZYIL KİTAP SANATLARI 10
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **16**
3. HÜNERNÂME ESERİ **16**
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **18**
4. HÜNERNÂME I. CİLT (TSMK H.1513) MİNYATÜRLERİNDE MİMARÎ SÜSLEME UNSURLARI VE ÇÖZÜMLEMELERİ **18**
4.1. v. 15B 18
4.1.1. v. 15b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri **21**
4.2. v. 18B 51
4.2.1. v.18b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri **53**
4.3. v. 19A 64
4.3.1. v. 19a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri **67**
4.4. v. 57B 86
4.4.1. v. 57b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri **88**

4.5. v. 62A 101
4.5.1. v. 62a Mimarî süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri 104
4.6. v.68B 114
4.6.1. v. 68b Mimarî süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri 117
4.7. v. 72A 127
4.7.1. v. 72a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri..... 130
4.8. v. 75B 138
4.8.1. v. 75b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri..... 141
4.9. v. 89B 151
4.9.1. v. 89b Mimarî süsleme unsurlarının Çözümlemeleri..... 153
4.10. v. 112B 157
4.10.1. v. 112b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 160
4.11. v. 130A 170
4.11.1. v. 130a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 173
4.12. v. 132B 193
4.12.1. v. 132b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 196
4.13. v. 153B 208
4.13.1. v. 153b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 211
4.14. v. 178A 223
4.14.1. v. 178a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 225
4.15. v. 189A 239
4.15.1. v. 189a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 242
4.16. v. 217A 247
4.16.1. v. 217a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 249
4.17. v. 231B 255
4.17.1. v. 231b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 258
4.18. v. 232A 265
4.18.1. v. 232a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri.. 268
BEŞİNCİ BÖLÜM 275
5. DEĞERLENDİRME 275
SONUÇ 316

KAYNAKÇA 322
DİZİN 326
EKLER..... 328
(ESER RAPORU) 328

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1, üçgen ızgara şablonu. 3
Şekil 2, kare ızgara şablonu. 3
Şekil 3, sekizgen ızgara şablonu. 3

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 4. 1, TSMK H.1513 v.15b. 18
Resim 4. 2, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun kapısında yer alan yazı detayı. . 21
R**esim 4. 3,** TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire binasında yer alan yazı detayı. 21
Resim 4. 4, TSMK H.1513 v.15b, çeşmede yer alan yazı detayı. 21
Resim 4. 5, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun sağdaki süsleme. 23
Resim 4. 6, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 23
Resim 4. 7, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun soldaki sur. 32
Resim 4.8, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire binası süsleme unsurları. 33
Resim 4.9, TSMK H.1513 v.15b, yol. 37
Resim 4. 10, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme unsurları. 38
Resim 4. 11, TSMK H.1513 v.15b, ahırların süsleme unsurları. 42
Resim 4. 12, TSMK H.1513 v.15b, çeşme. 44
Resim 4. 13, TSMK H.1513 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini süsleme unsurları. 45
Resim 4. 14, TSMK H.1513 v.15b, Bâbüsselâm süsleme unsurları. 47
Resim 4. 15, TSMK H.1513 v.18b. 51
Resim 4. 16, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüsselâm binası süsleme unsurları. 55
Resim 4. 17, TSMK H.1513 v.18b, revakların süslemeleri. 57
Resim 4. 18, TSMK H.1513 v.18b, saksı süslemesi. 59
Resim 4. 19, TSMK H.1513 v.18b, kuyunun süsleme unsurları. 59
Resim 4. 20, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüssaâde ve revakların süslemeleri. 60
Resim 4. 21, TSMK H.1513 v.19a. 64
Resim 4. 22, TSMK H.1523 v.19a, revakların süslemeleri. 68
Resim 4. 23, TSMK H.1523 v.19a, çeşme. 71
Resim 4. 24, TSMK H.1523 v.19a, saksı. 71
Resim 4. 25, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun dış odaları. 72
Resim 4. 26, TSMK H.1523 v.19a, Adalet Kulesi. 75
Resim 4. 27, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odası süslemeleri. 76
Resim 4. 28, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının yanındaki odaların süslemeleri. 81
Resim 4. 29, TSMK H.1523 v.19a, revakların süslemeleri. 83
Resim 4. 30, TSMK H.1513 v.57b. 86
Resim 4. 31, TSMK H.1513 v.57b, havuz. 89
Resim 4. 32, TSMK H.1513 v.57b, sol bahçe duvarı. 90
Resim 4. 33, TSMK H.1513, v.57b, sağ bahçe duvarı süsleme unsurları. 92

Resim 4. 34, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü süslemeleri 93
Resim 4. 35, TSMK H.1513 v.62a. 101
Resim 4. 36, TSMK H.1513 v.62a, havuz. 105
Resim 4. 37, TSMK H.1513 v.62a, bahçe duvarı süsleme unsurları. 105
Resim 4. 38, TSMK H.1513 v.62a, taht köşkü. 109
Resim 4. 39, TSMK H.1523 v.68b. 114
Resim 4. 40, TSMK H.1523 v.68b, havuz. 118
Resim 4. 41, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı. 119
Resim 4. 42, TSMK H.1523 v.68b,taht köşkü. 122
Resim 4. 43, TSMK H.1523 v.72a. 128
Resim 4. 44, TSMK H.1523 v.72a, havuz. 131
Resim 4. 45, TSMK H.1523 v.72a,bahçe duvarları süsleme. 132
Resim 4. 46, TSMK H.1523 v.72a, taht köşkü süsleme unsurları. 133
Resim 4. 47, TSMK H.1523 v.75b. 138
Resim 4. 48, TSMK H.1523 v.75b, havuz süslemeleri. 142
Resim 4. 49, TSMK H.1523 v.75b, bahçe duvarı süslemeleri. 142
Resim 4. 50, TSMK H.1523 v.75b, taht yapısı. 144
Resim 4. 51, TSMK H.1523 v.89b. 151
Resim 4. 52, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti. 153
Resim 4. 53, TSMK H.1523 v.112b. 157
Resim 4. 54, TSMK H.1523 v.112b,havuz süslemeleri 161
Resim 4. 55, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme unsurları. 161
Resim 4. 56, TSMK H.1523 v.112b, taht köşkü süslemeleri. 165
Resim 4. 57, TSMK H.1523 v.130a. 170
Resim 4. 58, TSMK H.1523 v.130a, sarayın dış avlusu süslemesi. 174
Resim 4. 59, TSMK H.1523 v.130a, sofa bölümü süsleme unsurları. 175
Resim 4. 60, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme unsurları. 178
Resim 4. 61, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası süsleme unsurları. 185
Resim 4. 62, TSMK H.1523 v.130a, sağ duvar süsleme unsurları. 190
Resim 4. 63, TSMK H.1523 v.132a, ... 193
Resim 4. 64, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süslemeleri. 197
Resim 4. 65, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme unsurları. 199
Resim 4. 66, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı süslemeleri. 201
Resim 4. 67, TSMK H.1523 v.153b. 208
Resim 4. 68, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemeleri. 212
Resim 4. 69, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süslemeleri. 214
Resim 4. 70, TSMK H.1523 v.153b, taht yapısı süslemeleri. 216
Resim 4. 71, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme. 218
Resim 4. 72, TSMK H.1523 v.178a. 223
Resim 4. 73, TSMK H.1523 v.178a, zemin süslemeleri. 226
Resim 4.74, TSMK H.1523 v.178a sarayın sağ ve sol duvar süslemeleri. 229

Resim 4. 75, TSMK H.1523 v.178a, taht yapısı 231
Resim 4. 76, TSMK H.1523 v.178a, küçük kubbeli bölüm süslemeleri. 235
Resim 4. 77, TSMK H.1523 v.189a. 239
Resim 4. 78, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda yer alan mimarî süslemeler. 243
Resim 4. 79, TSMK H.1523 v.217a. 247
Resim 4. 80, TSMK H.1523 v.217a, incelenecek bölümler. 249
Resim 4. 81, TSMK H.1523 v.231b. 255
Resim 4. 82, TSMK H.1523 v.231b. 258
Resim 4. 83, TSMK H.1523 v.232a. 265
Resim 4. 84, TSMK H.1523 v.232a, minyatürde incelenecek bölümler. 268
Resim 5. 1, TSMK H.1523, v.15b, Bâb-ı Hümâyun sur duvarları. 276
Resim 5. 2, TSMK H.1523, v.15b, Cephane-i Amire. 276
Resim 5. 3, TSMK H.1523 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini. 277
Resim 5. 4, TSMK H.1523 v.15b, Bâbüsselâm. 277
Resim 5. 5, TSMK.H.1523 v.18b, Bâbüsselâm. 278
Resim 5. 6, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti. 278
Resim 5. 7, TSMK.H.1523 v.15b, Bâb-ı Hümâyun. 279
Resim 5. 8, TSMK.H.1523 v.15b, ahırlar. 280
Resim 5. 9, TSMK.H.1523 v.15b, hastalar odası. 280
Resim 5. 10, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun. 281
Resim 5. 11, TSMK H. v.130a, iç mekân 282
Resim 5. 12, TSMK.H.1523 v.18b. 283
Resim 5. 13, TSMK.H.1523 v.57b. 284
Resim 5. 14, TSMK H.1523 v.62a. 284
Resim 5. 15, TSMK H.1523 v.68b. 285
Resim 5. 16, TSMK H.1523 v.72a. 286
Resim 5. 17, TSMK H.1523, v.75b. 287
Resim 5. 18, TSMK H.1523 v.112b. 288
Resim 5. 19, TSMK H.1523 v.130a 288
Resim 5. 20, TSMK H.1523 v.130a, avlu. 288
Resim 5. 21, TSMK H.1523 v.112b. 290
Resim 5. 22, TSMK H.1523 v.153b 291
Resim 5. 23, TSMK H.1523 v.178a. 292
Resim 5. 24, TSMK H.1523 v.189a 293
Resim 5. 25, TSMK H.1523 v.231b-232a 294
Resim 5. 26, TSMK H.1523 v.217a. 295
Resim 5. 27, TSMK H.1523 v.57b, havuz. 296
Resim 5. 28, TSMK H.1523 v.62a, havuz. 296
Resim 5. 29, TSMK H.1523 v.68b, havuz. 296
Resim 5. 30, TSMK H.1523 v.72a, havuz. 296
Resim 5. 31, TSMK H.1523 v.75b, havuz. 296

Resim 5. 32, TSMK H.1523 v.112b, havuz. 296
Resim 5. 33, TSMK H.1523 v.132b, havuz. 296
Resim 5. 34, TSMK H.1523 v.153b, havuz. 296
Resim 5. 35, TSMK H.1523 v.232a, havuz. 296
Resim 5. 36, TSMK H.1523 v.15b, çeşme 297
Resim 5. 37, TSMK H.1523 v.19a, çeşme 297
Resim 5. 38, TSMK H.1523 v.18b, saksı 297
Resim 5. 39, TSMK H.1523 v.18b, saksı 297
Resim 5. 40, TSMK H.1523 v.18b, kuyu. 297

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa

Çizim 4. 1, TSMK H.1513 V.15b, kompozisyon içinde mimarînin kapladığı alan...21
Çizim 4. 2, TSMK H.1513 v.15b, minyatürde incelenecek bölümler. 22
Çizim 4. 3, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun sağdaki sur süsleme çizimi. 23
Çizim 4. 4, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun süsleme unsurları çizimi. 24
Çizim 4. 5, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 1. aşama. 25
Çizim 4. 6, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 2. aşama. 25
Çizim 4. 7, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. Kat süsleme deseni 3. aşama.26
Çizim 4. 8, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 4. aşama. 26
Çizim 4. 9, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 5. aşama. 26
Çizim 4. 10, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 6. aşama. 26
Çizim 4. 11, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. Kat süsleme deseni 7. aşama. 27
Çizim 4. 12, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 8. aşama. 27
Çizim 4. 13, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 9. aşama. 27
Çizim 4. 14, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 10. aşama. 27
Çizim 4. 15, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 11. aşama. 28
Çizim 4. 16, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 12. aşama. 28
Çizim 4. 17, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 1. aşama. 30
Çizim 4. 18, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 2. aşama. 30
Çizim 4. 19, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 3. aşama. 30
Çizim 4. 20, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 4. aşama. 30
Çizim 4. 21, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 5. aşama. 31

Çizim 4. 22, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 6. aşama. 31
Çizim 4. 23, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni. 31
Çizim 4. 24, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun soldaki sur süslemesi. 32
Çizim 4. 25, TSMK H.1513 v..15b, Cephane-i Amire binası süsleme unsurları çizimi. 33
Çizim 4. 26, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire süsleme deseni 1. aşama. 34
Çizim 4. 27, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire süsleme deseni 2. aşama. 34
Çizim 4. 28, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire süsleme deseni 3. aşama. 35
Çizim 4. 29, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire süsleme deseni 4. aşama. 35
Çizim 4. 30, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire süsleme deseni 5. aşama. 35
Çizim 4. 31, TSMK H.1513 v.15b, yol süsleme çizimi. 37
Çizim 4. 32, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme unsurları çizimi. 38
Çizim 4. 33, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 1. aşama. 39
Çizim 4. 34, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 2. aşama. 39
Çizim 4. 35, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 3. aşama. 39
Çizim 4. 36, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 4. aşama. 39
Çizim 4. 37, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 1. aşama. 40
Çizim 4. 38, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 2. aşama. 40
Çizim 4. 39, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 3. aşama. 40
Çizim 4. 40, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 4. aşama. 40
Çizim 4. 41, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 1. aşama. 41
Çizim 4. 42, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 2. aşama. 41
Çizim 4. 43, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 3. aşama. 41
Çizim 4. 44, TSMK H.1513 v.15b, hastalar odası süsleme deseni 4. aşama. 41
Çizim 4. 45 TSMK H.1513 v.15b, ahırların süsleme unsurları çizimi. 42
Çizim 4. 46 TSMK H.1513 v.15b, ahırlar süsleme deseni 44
Çizim 4. 47, TSMK H.1513 v.15b, çeşme çizimi. 44
Çizim 4. 48, TSMK H.1513 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini süsleme unsurları çizimi. .. 45
Çizim 4. 49, TSMK H.1513 v.15b, Bâbüsselâm süsleme unsurları çizimi. 47
Ç**izim 4. 50,** TSMK H.1513 v.15b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü. 49
Çizim 4. 51, TSMK H.1513 v.18b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. 53
Çizim 4. 52, TSMK H.1513 v.18b, minyatürde incelenecek alanlar. 54
Çizim 4. 53, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüsselâm binası süsleme unsurları çizimi. ... 55
Çizim 4. 54, TSMK H.1513 v.18b, revakların süslemelerinin çizimi. 57
Çizim 4. 55, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 1. aşama. 58
Çizim 4. 56, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 2. aşama 58
Çizim 4. 57, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 3. aşama 58
Çizim 4. 58, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 4. aşama 58
Çizim 4. 59, TSMK H.1513 v.18b, saksı süsleme çizimi. 59

Çizim 4. 60, TSMK H.1513 v.18b, kuyunun süsleme unsurlarının çizimi. 60
Çizim 4. 61,TSMK H.1513 v.18b, Bâbüssaâde ve revakların süsleme unsurlarının çizimi. 60
Çizim 4. 62, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 1. aşama 61
Çizim 4. 63, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 2. aşama 61
Çizim 4. 64, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 3. aşama. 62
Çizim 4. 65, TSMK H.1513 v.18b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 63
Çizim 4. 66, TSMK H.1523 v.19a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. 66
Çizim 4. 67, TSMK H.1523 v.19a, kompozisyonda incelenecek bölümler. 67
Çizim 4. 68, TSMK H.1523 v.19a, revakların süsleme unsurlarının çizimi. 68
Çizim 4. 69,TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 1. aşama 70
Çizim 4. 70, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 2. aşama 70
Çizim 4. 71, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 3.aşama 70
Çizim 4. 72, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 4. aşama 70
Çizim 4. 73, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni. 70
Çizim 4. 74, TSMK H.1523 v.19a, çeşme süslemeleri çizimi. 71
Çizim 4. 75, TSMK H.1523 v.19a, saksı süslemeleri çizimi. 71
Çizim 4. 76, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun dış odalarının süsleme unsurları çizimi. 72
Çizim 4. 77, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 1. aşama..... 73
Çizim 4. 78, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 2. aşama..... 73
Çizim 4. 79, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 3. aşama..... 73
Çizim 4. 80, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 4. aşama..... 73
Ç**izim 4. 81,** TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 5. aşama. 74
Çizim 4. 82, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 6. aşama..... 74
Çizim 4. 83, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni. 74
Çizim 4. 84, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni. 74
Çizim 4. 85, TSMK H.1523 v.19a, Adalet Kulesi süsleme unsurları. 75
Çizim 4. 86, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odası süsleme unsurları çizimi. 77
Çizim 4. 87, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni. 78
Çizim 4. 88, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni. 78
Çizim 4. 89, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun toplantı odası süsleme deseni. 78
Çizim 4. 90, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 1. aşama. 79

Çizim 4. 91, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 2. aşama. 79
Çizim 4. 92 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 3. aşama. 79
Çizim 4. 93 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 4. aşama. 79
Çizim 4. 94 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni. 80
Çizim 4. 95, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının yanındaki odaların süsleme unsurları. 81
Çizim 4. 96, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 1. aşama. 82
Çizim 4. 97, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 2. aşama. 82
Çizim 4. 98, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun orta oda süsleme deseni 3. aşama. 82
Çizim 4. 99, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun orta oda süsleme deseni 4. aşama. 82
Çizim 4. 100, TSMK H.1523 v.19a, revakların süsleme unsurları. 83
Çizim 4. 101, TSMK H.1523 v.19a, Harem bölümü duvarı süsleme deseni. 84
Çizim 4. 102, TSMK H.1523 v.19a, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 85
Çizim 4. 103, TSMK H.1513 v.57b, kompozisyon içinde mimarînin kapladığı alan. 87
Çizim 4. 104, TSMK H.1513 v.57b, minyatürde incelenecek bölümler. 88
Çizim 4. 105, TSMK H.1513 v.57b, havuz süslemeleri çizimi. 89
Çizim 4. 106, TSMK H.1513 v.57b, sol bahçe duvarı süslemeleri çizimi. 90
Çizim 4. 107, TSMK H.1513 v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni. 91
Çizim 4. 108, TSMK H.1513 v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama. 91
Çizim 4. 109, TSMK H.1513 v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama. 91
Çizim 4. 110, TSMK H.1513 v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama. 92
Çizim 4. 111, TSMK H.1513 v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 4. aşama. 92
Çizim 4. 112, TSMK H.1513 v.57b, sağ bahçe duvarı süsleme unsurları çizimi. 92
Çizim 4. 113, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü süsleme unsurları çizimi. 93
Çizim 4. 114, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü süsleme deseni. 95
Çizim 4. 115, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 1. aşama. 97
Çizim 4. 116, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 2. aşama. 97
Çizim 4. 117, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 3. aşama. 97
Çizim 4. 118, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 4. aşama 97
Çizim 4. 119, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 5. aşama. 98
Çizim 4. 120, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni. 98
Çizim 4. 121, TSMK H.1513 v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 98
Çizim 4. 122, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni 3. aşama. 99

Çizim 4. 123, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni 4. aşama. 99
Çizim 4. 124, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni. 99
Çizim 4. 125, TSMK H.1513 v.57b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 100
Çizim 4. 126, TSMK H.1513 v.62a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. ... 103
Çizim 4. 127, TSMK H.1513 v.62a, minyatüründe incelenecek bölümler. 104
Çizim 4. 128, TSMK H.1513 v.62a, havuz süslemesi..... 105
Çizim 4. 129, TSMK H.1513 v.62a, bahçe duvarı süsleme duvarı süsleme unsurları çizimi. 106
Çizim 4. 130, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama. 107
Çizim 4. 131, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama. 107
Çizim 4. 132, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama. 107
Çizim 4. 133, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 4 aşama. 107
Çizim 4. 134, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 5. aşama. 108
Çizim 4. 135, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni. 108
Çizim 4. 136, TSMK H.1513, v.62a, taht köşkü süsleme unsurları çizimi. 109
Çizim 4. 137, TSMK H.1513, v.62a, taht altı süsleme deseni çizimi. 110
Çizim 4. 138, TSMK H.1513 v.62a, taht arkası süsleme deseni. 111
Çizim 4. 139, TSMK H.1513, v.62a, çatı altı süsleme deseni çizimi. 112
Çizim 4. 140, TSMK H.1513, v.62a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 113
Çizim 4. 141, TSMK H.1523 v.68b, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan. ... 116
Çizim 4. 142, TSMK H.1523 v.68b, kompozisyonda incelenecek bölümler. 117
Çizim 4. 143, TSMK H.1523 v.68b, havuz süsleme unsurları çizimi. 118
Çizim 4. 144, TSMK H.1523 v.68b, havuz süsleme deseni. 119
Çizim 4. 145, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme unsurları çizimi. 120
Çizim 4. 146, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni. 1.aşama. 121
Çizim 4. 147, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 2.aşama. 121
Çizim 4. 148, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama. 121
Çizim 4. 149, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 4. aşama. 121
Çizim 4. 150, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 5.aşama. 121
Çizim 4. 151, TSMK H.1523 v.68b,bahçe duvarı süsleme deseni. 121
Çizim 4. 152, TSMK H.1523 v.68b,taht köşkü süsleme unsurları çizimi. 122
Çizim 4. 153, TSMK H.1523 v.68b, taht altı süsleme deseni. 123
Çizim 4. 154, TSMK H.1523 v.68b,bahçe duvarı süsleme deseni. 124
Çizim 4. 155, TSMK H.1523 v.68b,kemer altı süsleme deseni 1. aşama. 124
Çizim 4. 156, TSMK H.1523 v.68b, kemer altı süsleme deseni 2.aşama. 124
Çizim 4. 157, TSMK H.1523 v.68b, kemer altı süsleme deseni. 125
Çizim 4. 158, TSMK H.1523 v.68b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü. 126
Çizim 4. 159, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. .. 129

Çizim 4. 160, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyonda incelenecek alanlar. 130
Çizim 4. 161, TSMK H.1523 v.72a, havuz süslemeleri. 131
Çizim 4. 162, TSMK H.1523 v.72a, bahçe duvarları süsleme unsurları çizimi. 132
Çizim 4. 163, TSMK H.1523 v.72a,bahçe duvarı süsleme deseni. 133
Çizim 4. 164, TSMK H.1523 v.72a, taht köşkü süsleme unsurları çizimi. 133
Çizim 4. 165, TSMK H.1523 v.72a, taht altı süsleme deseni. 134
Çizim 4. 166, TSMK H.1523 v.72a, taht oturma alanı süsleme deseni. 135
Çizim 4. 167, TSMK H.1523 v.72a, taht yaslanma alanı süsleme deseni 136
Çizim 4. 168, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyon içinde süsleme unsurlarının görünümü. 137
Çizim 4. 169, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. ... 140
Çizim 4. 170, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda incelenecek alanlar. 141
Çizim 4. 171, TSMK H.1523 v.75b, havuz süslemeleri. 142
Çizim 4. 172, TSMK H.1523 v.75b, bahçe duvarı süsleme unsurları. 143
Çizim 4. 173, TSMK H.1523 v.75b, taht köşkü süsleme unsurları. 144
Çizim 4. 174, TSMK H.1523 v.75b, taht altı bölümü süslemesi çizimi. 145
Çizim 4. 175, TSMK H.1523 v.75b, taht yaslanma alanı süsleme deseni. 146
Çizim 4. 176, TSMK H.1523 v.75b, taht yapısı duvar süsleme deseni. 147
Çizim 4. 177, TSMK H.1523 v.75b, kubbe süsleme deseni. 148
Çizim 4. 178, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü 149
Çizim 4. 179, TSMK H.1523 v.89b, mimarînin kompozisyon içindeki kapladığı alan. 152
Çizim 4. 180, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti süsleme unsurları. 154
Çizim 4. 181, TSMK H.1523 v.89b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 156
Çizim 4. 182, TSMK H.1523 v.112b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 159
Çizim 4. 183, TSMK H.1523 v.112b, kompozisyonda incelenecek bölümler. 160
Çizim 4. 184, TSMK H.1523 v.112b, havuz süsleme unsurları. 161
Çizim 4. 185 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme unsurları. 162
Çizim 4. 186, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama. 163
Çizim 4. 187, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama. 163
Çizim 4. 188, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama. 163
Çizim 4. 189, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 4. aşama. 163
Çizim 4. 190, TSMK H.1513, v.112b, taht altı ve bahçe duvarının üst bölümü süsleme deseni. 164
Çizim 4. 191, TSMK H.1523 v.112b, taht köşkü süsleme unsurları. 165
Çizim 4. 192, TSMK H.1513 v.112b, taht yapısı duvarları süsleme deseni. 167
Çizim 4. 193, TSMK H.1513 v.112b, taht köşkü kubbe kasnağı süsleme deseni. .. 168
Çizim 4. 194, TSMK H.1513, v.112b, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 169

Çizim 4. 195, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 172
Çizim 4. 196, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. ... 173
Çizim 4. 197, TSMK H.1523 v.130a, sarayın dış avlusu süsleme unsurları çizimi. 174
Çizim 4. 198, TSMK H.1523 v.130a, dış avlu süsleme deseni. ... 175
Çizim 4. 199, TSMK H.1523 v.130a, sofa bölümü süsleme unsurları çizimi. ... 175
Çizim 4. 200, TSMK H.1523 v.130a, iç avlu süsleme deseni. ... 176
Çizim 4. 201 TSMK H.1513 v.130a, sofa bölümü süsleme deseni. ... 177
Çizim 4. 202, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme unsurları. ... 178
Çizim 4. 203, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni şablonu ... 179
Çizim 4. 204, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 1. aşama ... 179
Çizim 4. 205, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 2. aşama ... 180
Çizim 4. 206, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 3. aşama ... 180
Çizim 4. 207, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 4. aşama ... 180
Çizim 4. 208, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 5. aşama ... 180
Çizim 4. 209, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni şablonu. ... 181
Çizim 4. 210, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 1. aşama ... 181
Çizim 4. 211, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 2. aşama. ... 181
Çizim 4. 212, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 3. aşama. ... 181
Çizim 4. 213, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 4. aşama. ... 182
Çizim 4. 214, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni. ... 182
Çizim 4. 215 TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni. ... 182
Çizim 4. 216, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni. ... 183
Çizim 4. 217, TSMK H.1523 v.130a, sol ve sağ iç duvar süsleme deseni. ... 183
Çizim 4. 218, TSMK H.1523 v.130a, sol ve sağ iç duvar süsleme deseni. ... 184
Çizim 4. 219, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası süsleme unsurları çizimi. ... 185
Çizim 4. 220, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni 3. aşama. ... 186
Çizim 4. 221, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni 4. aşama. ... 186
Çizim 4. 222, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni. ... 187
Çizim 4. 223, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni çizimi 3. aşama. ... 188
Çizim 4. 224, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni çizimi 4. aşama. ... 188
Çizim 4. 225, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası kubbe süsleme deseni çizimi 3. aşama. ... 189
Çizim 4. 226, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası kubbe süsleme deseni çizimi 4. aşama. ... 189
Çizim 4. 227, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası kubbe süsleme deseni. ... 190
Çizim 4. 228, TSMK H.1523 v.130a, sağ duvar süsleme unsurları çizimi. ... 190

Çizim 4. 229, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 191
Çizim 4. 230 TSMK H.1523 v.132a, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan. .. 195
Çizim 4. 231 TSMK H.1523 v.132a, kompozisyonda incelenecek alanlar. 196
Çizim 4. 232, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süsleme unsurları çizimi. 197
Çizim 4. 233, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süsleme deseni 198
Çizim 4. 234, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süslemesi. 199
Çizim 4. 235, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme unsurları çizimi. 199
Çizim 4. 236, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme deseni. 200
Çizim 4. 237, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı süsleme unsurları çizimi. 201
Çizim 4. 238, TSMK H.1523 v.132a, taht süsleme deseni. 202
Çizim 4. 239, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı duvar süsleme deseni 4. aşama. . 203
Çizim 4. 240, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı duvar süsleme deseni 5. aşama. . 203
Çizim 4. 241, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı kemer altı süsleme deseni. 204
Çizim 4. 242, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 1. aşama. 205
Çizim 4. 243, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 2. aşama. 205
Çizim 4. 244, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 3. aşama. 205
Çizim 4. 245, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 4. aşama. 205
Çizim 4. 246, TSMK H.1523 v.132a, kubbe süsleme deseni. 206
Çizim 4. 247, TSMK H.1523 v.132a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 207
Çizim 4. 248, TSMK H.1523 v.153b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 210
Çizim 4. 249, TSMK H.1523 v.153b, kompozisyonda incelenecek alanlar. 211
Çizim 4. 250, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemeleri. 212
Çizim 4. 251, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemesi. 213
Çizim 4. 252, TSMK H.1523 v.153b, halı süsleme deseni 1. aşama 213
Çizim 4. 253, TSMK H.1523 v.153b, halı süsleme deseni 2. aşama 213
Çizim 4. 254, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süslemeleri. 214
Çizim 4. 255, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süsleme deseni. 215
Çizim 4. 256, TSMK H.1523 v.153b, taht yapısı süslemeleri. 216
Çizim 4. 257, TSMK H.1523 v.153b,taht süsleme deseni. 217
Çizim 4. 258, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme çizimi 1. aşama. 218
Çizim 4. 259, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme çizimi 2. aşama. 218
Çizim 4. 260, TSMK H.1523 v.153b, tahtın etrafındaki duvar süsleme deseni. 219
Çizim 4. 261, TSMK H.1523 v.153b, kemer altı süsleme deseni. 220
Çizim 4. 262, TSMK H.1523 v.153b, kubbe süsleme deseni. 221
Çizim 4. 263, TSMK H.1523 v.153b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü. 222

Çizim 4. 264, TSMK H.1523 v.178a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 224
Çizim 4. 265 TSMK H.1523 v.178a, kompozisyonda incelenecek alanlar. 225
Çizim 4. 266, TSMK H.1523 v.178a, zemin süslemeleri. 227
Çizim 4. 267, TSMK H.1523 v.178a, avlu süsleme deseni. 227
Çizim 4. 268, TSMK H.1523 v.178a, halı süsleme deseni. 228
Çizim 4. 269, TSMK H.1523 v.178a, halı süsleme deseni. 228
Çizim 4. 270, TSMK H.1523 v.178a, sarayın sağ ve sol duvar süslemeleri. 229
Çizim 4. 271, TSMK H.1523 v.178a, sağ ve sol duvarlar süsleme deseni. 230
Çizim 4. 272, TSMK H.1523 v.178a,sağ ve sol duvarlar süsleme deseni. 231
Çizim 4. 273, TSMK H.1523 v.178a, taht yapısı süsleme unsurları. 231
Çizim 4. 274, TSMK H.1523 v.178a, taht yapısı süsleme deseni. 232
Çizim 4. 275, TSMK H.1523 v.178a, taht süslemesi. 233
Çizim 4. 276, TSMK H.1523 v.178a,kemer altı süsleme deseni. 233
Çizim 4. 277, TSMK H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 4. aşama 234
Çizim 4. 278, TSMK H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 5. aşama 234
Çizim 4. 279, TSMK H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 6. aşama 235
Çizim 4. 280, TSMK H.1523 v.178a,kubbe süsleme deseni 7. aşama 235
Çizim 4. 281, TSMK H.1523 v.178a, küçük kubbeli bölüm süslemeleri. 235
Çizim 4. 282, TSMK H.1523 v.178a, bina süsleme deseni 236
Çizim 4. 283, TSMK H.1523 v.178a, bina süsleme deseni. 237
Çizim 4. 284, TSMK H.1523 v.178a, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 238
Çizim 4. 285, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 241
Çizim 4. 286, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda incelenecek alanlar. 242
Çizim 4. 287, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda yer alan mimarî süslemeler. 243
Çizim 4. 288, TSMK H.1523 v.189a, kubbeli yapının duvarı süsleme deseni. 244
Çizim 4. 289, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü. 246
Çizim 4. 290, TSMK H.1523 v.217a, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan .. 249
Çizim 4. 291, TSMK H.1523 v.217a, incelenecek bölümler. 250
Çizim 4. 292, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni 251
Çizim 4. 293, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni 251
Çizim 4. 294, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni 252
Çizim 4. 295, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni 252
Çizim 4. 296, TSMK H.1523 v.217a, mimarî süslemelerin kompozisyon içindeki görünümü. 254
Çizim 4. 297, TSMK H.1523 v.231b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan. . 257
Çizim 4. 298, TSMK H.1523 v.231b, mimarî süsleme unsurları. 259
Çizim 4. 299, TSMK H.1523 v.231b, revaklar, zemin süsleme deseni. 260
Çizim 4. 300, TSMK H.1523 v.231b, süsleme deseni. 260

Çizim 4. 301, TSMK H.1523 v.231b, iç avlu süsleme deseni. 261
Çizim 4. 302, TSMK H.1523 v.231b, iç avlu oda süsleme deseni. 262
Çizim 4. 303, TSMK H.1523 v.231b, dış avlu oda süsleme deseni. 262
Çizim 4. 304, TSMK H.1523 v.231b, deniz köşkü süsleme deseni. 263
Çizim 4. 305, TSMK H.1523 v.231b, mimarî süslemelerin kompozisyondaki görünümü. 264
Çizim 4. 306, TSMK H.1523 v.232a, mimarînin kompozisyon içinde kapladığı alan. 267
Çizim 4. 307, TSMK H.1523 v.232a, kompozisyonda incelenecek bölümler. 269
Çizim 4. 308, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 2 270
Çizim 4. 309 TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 3 270
Çizim 4. 310, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 4 271
Çizim 4. 311, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 5. 271
Çizim 4. 312, TSMK H.1523 v.232a,süsleme deseni 6 272
Çizim 4. 313, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 2 272
Çizim 4. 314, TSMK H.1523 v.232a, mimarî süslemelerin kompozisyon içinde görünümü. 274
Çizim 5. 1, TSMK H.1523, v.15b Bâb-ı Hümâyun sur duvarları. 274
Çizim 5. 2, TSMK H.1523, v.15b Cephane-i Amire. 274
Çizim 5. 3, TSMK H.1523 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini. 274
Çizim 5. 4, TSMK. H.1523 v.15b, Bâbüsselâm 275
Çizim 5. 5, TSMK. H.1523 v.18b, Bâbüsselâm. 275
Çizim 5. 6, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti. 276
Çizim 5. 7, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti. 277
Çizim 5. 8, TSMK H.1523 v.15b, Ahırlar. 277
Çizim 5. 9, TSMK H.1523 v.15b, hastalar odası. 278
Çizim 5. 10, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun. 279
Çizim 5. 11, TSMK H.1523 v.57b. 282
Çizim 5. 12, TSMK H.1523 v.62 a. 282
Çizim 5. 13, TSMK H.1523 v.68b 283
Çizim 5. 14, TSMK H.1523 v.72a. 284
Çizim 5. 15, TSMK H.1523, v.75b. 285
Çizim 5. 16, TSMK H.1523 v.112b. 286
Çizim 5. 17, TSMK H.1523 v.130a 287
Çizim 5. 18, TSMK H.1523 v.112b. 288
Çizim 5. 19, TSMK H.1523 v.153b 289
Çizim 5. 20, TSMK H.1523 v.178a. 291
Çizim 5. 21, TSMK H.1523 v.189a 291
Çizim 5. 22, TSMK H.1523 v.231b-232a 292
Çizim 5. 23, TSMK H.1523 v.217a. 293
Çizim 5. 24, TSMK H.1523 v.15b. 297

Çizim 5. 25, üçgen ızgara şablonu 1. 301
Çizim 5. 26, kare ızgara şablonu. 301
Çizim 5. 27, üçgen ızgara şablonu 2. 301
Çizim 5. 28, altıgen oluşturulan üçgen ızgara şablonu. 301
Çizim 5. 29, v.19a, oda duvarı süslemesi. 302
Çizim 5. 30, v.57b, kubbe kasnağı, taht altı süslemesi. 302
Çizim 5. 31, v.62b, çatı altı süslemesi. 302
Çizim 5. 32, v.15b, hastalar odası, iç duvar süslemesi. 302
Çizim 5. 33, v. 62b, Taht arkası süslemesi. 302
Çizim 5. 34, v. 19a, iç oda duvarı süslemesi. 302
Çizim 5. 35, v. 72a, taht oturma bölümü süslemesi. 302
Çizim 5. 36, v. 75 b, taht yaslanma bölümü süslemesi. 302
Çizim 5. 37, v. 231b, oda zemin süslemesi. 302
Çizim 5. 38, v.130a, oda duvarı süslemesi. 302
Çizim 5. 39, v.178a, avlu duvarı süslemesi. 302
Çizim 5. 40, v.19a, oda duvarı, v.62a taht arkası süsleme, v.189a taht duvarları süslemesi. 303
Çizim 5. 41, v.75b, tahtın yan duvarları süslemesi. 303
Çizim 5. 42, v.132a, zemin süslemesi. 303
Çizim 5. 43, v.132b, taht duvarı, v.178 a taht arkası süslemesi. 303
Çizim 5. 44, v.18b, revak zemini, v.130a oda içi, v.132a oda süslemesi. 303
Çizim 5. 45, v.18b, revak zemini, v.130 a tavan süslemesi. 303
Çizim 5. 46, v.68b, kemer altı süslemesi 304
Çizim 5. 47, v.72a, taht altı süslemesi 304
Çizim 5. 48, v.130a, padişahın odası duvar süslemesi 304
Çizim 5. 49, v.132b, taht yapısı kemer altı süslemesi 304
Çizim 5. 50, v.153b, kemer altı süsleme deseni. 304
Çizim 5. 51, v.178a, bina süsleme deseni. 304
Çizim 5. 52, v.57b, bahçe duvarı süslemesi. 305
Çizim 5. 53, v.72a, taht yaslanma alanı süslemesi. 305
Çizim 5. 54, v.112b, bahçe duvarı süslemesi. 305
Çizim 5. 55, v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süslemesi. 305
Çizim 5. 56, v. 19a, Dîvân-ı Hümâyun odası süslemesi. 305
Çizim 5. 57, v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süslemesi. 305
Çizim 5. 58, v.232a, oda süslemesi. 305
Çizim 5. 59, TSMK H.1523 v.132b kubbe kasnağı süslemesi. 306
Çizim 5. 60, TSMK H.1523 v.231b zemin süslemesi. 306
Çizim 5. 61, v.15b Cephane-i Amire dış cephe süslemesi. 306
Çizim 5. 62, v.130a avlu süslemesi. 306
Çizim 5. 63, v.132b, avlu süslemesi 306
Çizim 5. 64, v.153b, v.178a, v.232a avlu süslemesi. 306

Çizim 5. 65, v.15b Ahırlar süslemesi. 307
Çizim 5. 66, v.15b Bâb-ı Hümâyun ikinci kat süslemesi, ... 307
Çizim 5. 67, v.72a bahçe duvarı, v.217a zemin süslemesi. 307
Çizim 5. 68, v.75b, taht altı bölümü süslemesi. 307
Çizim 5. 69, v.130a , v.178a kubbe süslemesi. 307
Çizim 5. 70, v.15b Hastalar odası süslemesi. 307
Çizim 5. 71, v.130a sol ve sağ iç duvar, v.178a taht süslemesi. 307
Çizim 5. 72, v.153b taht süslemesi. 307
Çizim 5. 73, v.57b kubbe eteği süslemesi. 308
Çizim 5. 74, v.68b taht altı süslemesi. 308
Çizim 5. 75, v.75b kubbe, v.130a halı süslemesi. 308
Çizim 5. 76, v.178a sağ ve sol duvarlar süslemesi. 308
Çizim 5. 77, v.68b bahçe duvarı, v.132b bahçe duvarı, v.178a sağ ve sol duvar süslemesi. 308
Çizim 5. 78 v.130a has oda duvar süslemesi. 308
Çizim 5. 79, v.62a bahçe duvarı v.130a iç avlu süslemesi 309
Çizim 5. 80, v.178a taht yapısı süslemesi 309
Çizim 5. 81, v.130a, duvar süslemesi. 309
Çizim 5. 82 v.130a, duvar süslemesi. 309
Çizim 5. 83, v.153b sağ ve sol duvarlar. v.178a halı, 231 a zemin süslemesi. 309
Çizim 5. 84, v.217a, zemin süslemesi. 309
Çizim 5. 85, v.57b, kubbe süslemesi 310
Çizim 5. 86, v.19a, Dîvân-ı Hümâyun oda ayrımı, v.231b zemin süslemesi 310
Çizim 5. 87, v.19a, Dîvân-ı Hümâyun oda ayrımı. 310
Çizim 5. 88, v.112b, taht duvar süslemesi. 310
Çizim 5. 89, v.15b Bâb-ı Hümâyun birinci kat süsleme deseni 311
Çizim 5. 90, duvar doku süslemesi. 311
Çizim 5. 91, duvar doku süslemesi. 311
Çizim 5. 92, v. 112b, duvar süslemesi, taht süslemesi. 312
Çizim 5. 93, v. 112b, duvar süslemesi, kubbe kasnağı. 312
Çizim 5. 94, v.130a, Kubbealtı, halı bordürü. 312
Çizim 5. 95, v.132b, kubbe kasnağı. 312
Çizim 5. 96, v.189a, kemer süslemesi. 312
Çizim 5. 97, v.19a, bölümler arası bordür, v.75b kubbe kasnağı. 312
Çizim 5. 98, v.75b taht üstü, 89b kubbe kasnağı 312
Çizim 5. 99, v.153b taht yanı, 178a halı bordürü 312
Çizim 5. 100, saçak altı süslemesi 313
Çizim 5. 101, v.112b, taht ayağı süslemesi. 313
Çizim 5. 102, v.153b, halı süslemesi. 313
Çizim 5. 103, v.19a, halı süslemesi. 313

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 5. 1, Cephane-i Amire (kulturportali.gov.tr)..... 278
Fotoğraf 5. 2, Bâbüsselâm (millisaraylar.gov.tr)..... 279
Fotoğraf 5. 3, I. Murad tarafından inşa ettirilen Bursa Eski Kaplıca (kulturportali.gov.tr)..... 280
Fotoğraf 5. 4, Topkapı Sarayı Bâbüssaâde (millisaraylar.gov.tr)..... 285

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.e.	Aynı Eser
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi
madd.	Maddesi
s.	Sayfa/sayfalar
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TSMK H.	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine
v.	Varak
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
yay.	Yayınları
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethiyle yeni bir kültür ortamının oluşması ve Fatih'in tasvir sanatları konusunda önünü açtığı yenilikler Osmanlı'da kendine özgü bir resim dilinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Osmanlı resim sanatı Şiraz, Kazvin, Safevî, Türkmen, Avrupa ve Bizans resim sanatlarıyla etkileşimini sürdürmüş ve bu etkileşimler de ortaya çıkan yeni üslubu beslemeye devam etmiştir. Osmanlı minyatürlerinde, Türk minyatür sanatı tarihinde o zamana kadar süregelen geleneksel konulardan daha ziyade tarihî ve güncel konular resmedilmiştir. Bir saray sanatı olması nedeniyle padişahların cülusları, fetihleri, zaferleri gibi hadiseler yansıtılırken resimler en ince detaylar gösterilecek şekilde ve gerçekçi bir yaklaşımla çizilmiştir.[1]

Yazma eserlerin en güzel örneklerinin verildiği 16.yy'da saray için hazırlanan pek çok kıymetli eserin mevcut olduğu bilinmektedir. Bu dönemin tasvirli yazma eserlerinin çoğu, dönemin şehnâmecisi Seyyid Lokman tarafından kaleme alınıp Nakkaş Osman ve ekibi tarafından resimlenmiştir. Resimlenen hadiseler yerleşik mekanlarda geçer. Mimarînin kurgu içindeki yerinin ne olduğu ve mimarî yapılarda seçilen süslemenin belirli ilkelere göre mi yapıldığı yoksa nakkaşın her hangi bir kurala bağlı olmayan seçimleri mi olduğu merak konusu olmuştur. Alanda mimarî süsleme unsurları ile ilgili müstakil bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Yapılan eser araştırmalarında TSMK H.1523 envanter no'lu, Nakkaş Osman ve ekibi tarafından resimlenen Hünernâme'nin birinci cildinde yer alan minyatürlerin konunun araştırılmasına uygun nitelikte olduğu görülmüştür. 45 minyatürün yer aldığı eserde mimarî süsleme unsurlarının incelenip çözümlemelerinin yapılabileceği 18 minyatür tespit edilmiştir. Eserde çadırların bulunduğu sahneler daha önce bu alanda yapılmış bir çalışma bulunduğundan, ayrıca konu sınırlamasının zorunluluğundan inceleme dışı bırakılmıştır.

[1] Metin And, **Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s. 174.

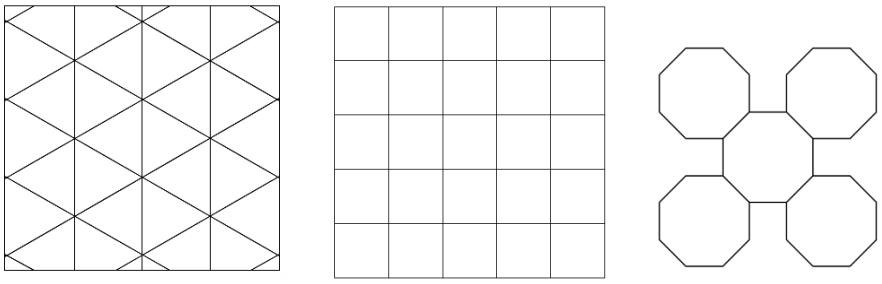
Araştırmanın ilk aşamasında eserin yer aldığı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ile iletişime geçilmiş, eser incelemesi ve görsel talebinde bulunulmuştur. Eserin tek nüsha eser olmasının eser üzerinde çalışma yapılmasını riskli hale getirmesi ve yüksek çözünürlükteki görsellerinin araştırma için yeterli nitelikte bulunması sebebiyle araştırma orijinal eser üzerinden değil dijital görseller üzerinden yürütülmüştür. Şevket Rado ve Nigar Anafarta tarafından hazırlanan Hünernâme'nin birinci cildinin tıpkıbasımı olan *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları* adlı eser, başvurulan kaynakların başında gelmektedir. Minyatürlerin konu tespiti bu eser üzerinden yapılmıştır. Çalışmamızda yer alan eser isimlendirmelerinde bu kaynak referans alınmıştır.

Minyatürlerde yer alan mimarî süsleme unsurlarının başında geometrik desenler geldiği için bu alanla ilgili literatür de gözden geçirilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde Osmanlı Devletinin tarihi süreçteki gelişimi incelenmiş, ikinci bölümde Osmanlıda 16.yy. sanat hayatı ve kitap sanatları araştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise minyatürleri incelenen Hünernâme yazması hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölüm olan "Hünernâme I. cilt (TSMK H.1513) Minyatürlerinde Mimarî Süsleme Unsurları ve Çözümlemeleri" bölümünde araştırmaya konu olan kompozisyonlar ana hatlarıyla incelenmiştir. Eserdeki minyatürlerde bulunan mekanlar Topkapı Sarayı, Edirne Sarayı ve Bursa'dandır. Minyatürlerin negatifleri çizilip, incelenecek mimarî unsurlar tespit edilmiş, bu bölümler mavi renk ile işaretlenerek kompozisyonda kapladığı alan gösterilmiştir. Mimarî ögeler aşağıdan yukarıya ve aynı hizadakiler de soldan sağa numaralandırılmıştır. Numaralandırma yapılırken yapıların aynı zemin rengi ve aynı tip süslemeye sahip bölümleri ortak numaralandırılmıştır. Numaralandırılan bölümlerin çözümlemeleri aşamalı olarak çizimlerle anlatılmıştır. Mimarî ögeler incelenirken yapıların 16.yy.daki durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Eserde yer alan mimarî süslemeler incelendiğinde, süslemelerin ızgara yöntemiyle çizilmiş olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmüştür. Desen içinde net şekilde görülen kare ızgaralar, zemin renginin altından hafifçe görünen ızgaralar, kesişmeyen çizgiler, kaçırılan çizgiler, çizgi değeri farklı olan artı ve çarpı işaretleri

bu düşünceyi desteklemektedir. Desenlerin çizimi ile ilgili yapılan araştırmalar, üçgen ve kare ızgara sistemlerinin, geometrik süslemelerin oluşturulması ve çiziminde işlevsel olduğunu göstermiştir. Çalışmamızdaki geometrik desen çözümlemeleri bu ızgara sistemleri üzerinden yapılmıştır. (Şekil1,2,3)

Şekil 1, üçgen ızgara şablonu.

Şekil 2, kare ızgara şablonu.

Şekil 3, sekizgen ızgara şablonu.

Mimarî süsleme unsurlarının kompozisyonun diğer unsurlarına göre konumları, unsurların birlikte çizimlerinde gösterilmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümlerinde mimarî süsleme unsurları değerlendirilirken unsurların iç mekanda ve dış mekanda bulunma durumları da göz önünde bulundurulmuştur. Minyatürde resmedilen mekanın veya minyatürün konusunun mimarî süsleme unsurlarına etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Mimarînin kompozisyon düzeni içindeki yeri, mimarî ögelerin tasarım özellikleri, mimarî süslemelerin uygulama biçimleri ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURULUŞUNDAN 17. YÜZYILA KADAR OSMANLI DEVLETİ

Osmanlılar, Oğuzların Kayı boyundan gelmektedir. Osman Bey'in tarih sahnesinde çıkması Bizans tekfurlarına karşı verdiği mücadelelerle ve 1302'de Bizans ordusunu yenilgiye uğratması ile olmuştur. Orhan Bey döneminde Rumeli topraklarında ilerleme olmuştur.[2] Arka arkaya gelen fetihlerle yerleşik bir beylik haline gelinmiştir. Beyliğe İslam devleti niteliği kazandıracak camiler ve dini yapılar inşa ettirilmiştir.[3]

Orhan Bey'in oğlu I.Murad tahta çıkarken bir takım mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Gazayı dini bir görev olarak gören I. Murad gaza için sık sık Rumeliye geçmiş, Balkanlarda egemen olmayı hedeflemiştir. Kosova savaşı sonrası cesedlerin arasına saklanan Sırp Miloş Kobilovic tarafından yaralanmış ve kısa bir süre sonra ölmüştür.[4] I. Murad döneminde genişleyen sınırlar, kurulan askeri ve siyasi teşkilatlar ile beylikten devlete geçiş süreci tamamlanmıştır.(1359-1389)[5] 1389'da tahta geçen I. Bayezid'ın siyasi, bürokratik ve askeri hamleleriyle imparatorluğa giden süreç başlar. Anadolu'da siyasi birliği sağlamaya çalışan Bayezid, Timur'la karşı karşıya gelmiştir.[6] Timur ordusuyla 1402'de Çubuk Ovası'nda gerçekleşen savaşta Osmanlılar mağlup olmuşlar ve bu mağlubiyetle birlikte merkezi devlet sistemi çökmüştür.[7]

Düşman devletlerin kışkırtmaları, Beyazid'in oğulları arasında çıkan taht kavgalarını daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. I.Mehmed'in hakimiyeti ele

---

[2] Feridun Emecen, "Osmanlılar madd." **DİA**, İstanbul, 2007, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.33, s.487.
[33] Colin İmber, **Osmanli İmparatorluğu 1300-1650**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi yay., 2006,s.10.
[4] Halil İnalcık, "Murad I Madd." **DİA**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020, C.31, s.163.
[5] Emecen, a.g.e., s. 491.
[6] Feridun Emecen, "Yıldırım Bayezid: Yeni Bir Devlet ve Siyaset Fikrinin Öncüsü" **Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies,** İstanbul, İSAM, 2014,S.XLIII, no:43, s.68.
[7] Feridun Emecen, a.ge., s. 488.

almasının ardından Ankara Savaşı'nda kaybedilen bütün topraklar geri alınmıştır.[8] Balkanlarda fetihler devam etmiştir. Bu dönemde 1444 Varna ve 1448 II. Kosova Savaşları, Osmanlıların Balkanlarda kalıcı olduğunu ve İstanbul'un fethinin de yakın olduğunu gösteren gelişmelerdir.[9]

1451 yılında II. Murad'ın vefat etmesinin ardından tahta II. Mehmed geçmiştir. Beyazid döneminde oluşturulmaya çalışılan merkeziyetçi siyaset yeniden canlandırılmış böylece fetret ve toparlanma dönemi sona ererek imparatorluk dönemi başlamıştır.[10]

II.Mehmed dönemindeki en önemli gelişme İstanbul'un fethi olmuştur. İstanbul'un fethiyle dünyada adını duyuran II.Mehmed, Fatih ismiyle anılmaya başlamıştır.(1453) Fetih sonrasında şehir imar edilmiş, İstanbul dünyanın siyasî ve iktisadî merkezlerinden biri olmuştur.[11]

Fatih, bütün devlet yetkilerini elinde toplayan merkeziyetçi yönetim sistemini kurarak, iktidarına karşı koyan ve koyabilecek tüm unsurları bertaraf etmiş veya dönüşüme uğratmıştır. Fatih'in yönetiminde, yönetenle yönetilen arasına net bir mesafe konulmuştur. Sarayda belli kimselere kendisine görüşme ve arz imkânı vermiş, Dîvan toplantılarını uzaktan takip etmiş, devlet işlerini özel bir arz odasında devlet erkânın ileri gelenleri ile müzakere etmiştir. Böylelikle padişah ile diğerleri arasına ciddi bir mesafe konulmuştur.

Fatih'in ölümünden sonra oğulları Cem ile Bayezid arasındaki taht mücadelesi ve yeniçeri isyanı devleti zor durumda bırakan gelişmeler olmuştur.

Bayezid döneminde(1481-1520), Fatih zamanındaki kültürel ve sanatsal yaklaşımın tam tersi yönde hareket edilmiştir. ll. Bayezid'in saltanatı sırasında Cem sorunu dış siyasette aktif rol oynanmasını engellese de Karadeniz hâkimiyeti tam olarak sağlanmıştır. II. Bayezid'in denizdeki başarıları Osmanlı Devleti'ni üstün bir

[8] Colin İmber, a.g.e.,s.30.
[9]F. Emecen, a.g.e., s.492.
[10]F.Emecen, a.g.e., s.492.
[11] Halil İnalcık, **Devlet-i Aliye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür yay., 2008, s.109

deniz devleti haline getirmiş, Endülüslü Müslümanların Osmanlı'ya sığınmasıyla Osmanlı, İslam dünyasında daha da öne çıkmıştır.[12]

II. Bayezid döneminin önemli meselelerinden biri de Türkmen yörüklerinin Karamanoğulları'nın etkisinde Safevileri destekleyip merkezi otoriteye karşı çıkmalarıdır. XVI. yüzyıl başlarından itibaren Sünniliğin bir devlet siyaseti haline getirilmesine karşın bu topluluklar Şii-alevi mezhebini benimsemişlerdir.[13] Bu süreçte bahsi geçen Türkmenler, Orta Anadolu'yu ele geçirme planları yapan Safevi şahı İsmail'i desteklemişlerdir. Bu çatışmalarda meselenin mezhep boyutu öne çıkarılmıştır. Safeviler'e karşı yapılan askeri mücadeleler, mülhid ve zındıklarla cihat olarak ilan edilmiştir. Anadolu'da büyük karışıklıklara sebebiyet veren durum Osmanlı'nın bu dönemde şark meselesine yönelmesine sebep olmuştur. II. Bayezid'in aldığı etkili tedbirler sonucu Şah İsmail, Anadolu topraklarını ele geçirmeye muvaffak olamayınca Tebriz' e yönelmiştir. [14]

Babasını tahttan indirerek devletin başına geçen Yavuz Selim'in (1512-1520) karakter özellikleri Yıldırım Bayezid ve Fatih Sultan Mehmed'e benzetilir.[15] Yavuz Selim ilk iş olarak Şah İsmail'i destekleyen mürit ve taraftarları ortadan kaldırmış, Şah İsmail'le yapılan Çaldıran savaşıyla devleti güç duruma düşürecek olaylar bertaraf edilmiştir.[16] Osmanlıların Çaldıran zaferinden sonra hedefi Memluk Devleti olmuş, 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye savaşları ile Memluk Devleti ortadan kaldırılmıştır. Osmanlı'lar, bu zaferlerle İslam dünyasında hem siyasi hem de iktisadi olarak üstün konuma geçmişlerdir.[17]

Kanunî Batıya karşı gaza ruhunu canlandırmış, Belgrad ve Rodos zaferleriyle Avrupa'da güç kazanmıştır.[18] Bu dönemde doğuda Anadolu içlerine kadar gelen Safevî Devleti önemli bir tehdit oluşturmuştur.[19] Kanuni Sultan Süleyman ilk on yılını

[12] Halil İnalcık, a.g.e, Devlet-i Aliye., s. 112.
[13] Halil İnalcık, a.g.e, Devlet-iAliye., s.114.
[14] F. Emecen, a.g.e., s.493.
[15] Halil İnalcık, a.g.e., Devlet-iAliye,s.115.
[16] Halil İnalcık, a.g.e, Devlet-i Aliye s.115.
[17] Feridun Emecen, "XV. Ve XVI. Asırlarda Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Batı Siyaseti", XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler Milletlerarası Sempozyumu, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1996, s. 132.
[18] F. Emecen, "Süleyman I madd.", **DİA**, İstanbul, TDV yay.,2010, C.38, s.73.
[19] Ahmed Nasar, "Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslam Alemi", **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınevi, 1971, c.4, s. 85.

Safevî Devleti'nin dini ve siyasi olarak kışkırttığı çeşitli grupların isyanlarını bastırmakla geçirmiştir. Kırk altı yıl süren saltanatında on üç sefere çıkmış, saltanat yılları devletin en parlak yılları olarak nitelendirilmiştir.[20] Kendisi aynı zamanda bir şair olan Kanuni, sanatçıları destekleyip himaye etmiştir.

16. yüzyılda Osmanlı Devleti, sınırları Arabistan Yarım Adası'ndan Orta Avrupa içlerine kadar uzanmış, Akdeniz çevresinin büyük bir kısmına sahip bir dünya devleti haline gelmiştir.[21]

Osmanlının sahip olduğu güç ve iktidar bilimde, sanatta, felsefede ilerlemenin önünü açmıştır. Semerkant matematik ve astronomi okulunun mensupları Osmanlı topraklarına gelmeye başlamıştır. Osmanlı topraklarına gelen önemli bilim adamlarından biri de Osmanlı bilim hayatını teşkilatlandıran Molla Fenâri'nin öğrencisi Kadızâde-i Rûmî'dir. Fethullah eş-Şirvâni, Ali Kuşçu, Bircendî gibi alimler ve onların öğrencileri Osmanlının bilim alanındaki ilerleyişine katkı sunmuşlardır.[22]

Mimar Sinan'la birlikte Osmanlı mimarîde altın çağını yaşamış, anıtsal eserler verilmiştir.[23]

[20] F. Emecen, a.g.e,"Süleyman I", s.74.
[21] Semavi Eyice, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve İstanbul", **Mimar Başı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1988, s.99.
[22] İhsan Fazlıoğlu, "Osmanlılar madd." , **DİA**, İstanbul, 2007, C.33, s. 548-556.
[23] Doğan Kuban, "Sinan'ın Dünya Mimarisindeki Yeri", **Mimar Başı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1988, s.581.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 16.YÜZYIL'DA OSMANLI SANAT HAYATI

Osmanlı sanatı denilince akla ilk gelenler, cami, medrese, hanlar gibi mimarî eserlerle birlikte çini, keramik, halı, kumaş, maden işlemeciliği ve kitap sanatları olmaktadır.[24]

Küçük bir beylik olarak tarih sahnesine çıkan Osmanlılar kısa sürede topraklarını genişleterek devlet haline gelmişlerdir. Osmanlının ilk kültür sanat merkezi İznik kabul edilmektedir. Daha sonraki merkezler Bursa ve Edirne olmuş, başta mimarî olmak üzere pek çok sanat alanında Osmanlı üslubunun ilk örnekleri buralarda görülmeye başlanmıştır.

İstanbul'un fethi, Batı'da gerçekleşen fetihler, Anadolu'da Türk birliğinin tesisi, Trabzon Rum devletine son verilmesi ile birlikte önemli gelişmeler başlamıştır. Fetihten önce uzun süredir bakımsız kalan İstanbul, ibadethaneler, eğitim kurumları ve hanlar imar edilmiş, Anadolu'dan İstanbul'a getirilen halkın şehirde iskânıyla İstanbul'a Türk şehri olma vasfı kazandırılmıştır. Kültür ve sanat faaliyetlerine büyük önem veren sultanlar, sultan yakınları, devlet ileri gelenleri, İstanbul'un imarına önem vermişlerdir. Osmanlı mimarîsinin sade ve anıtsal yapılara doğru ilerleyen estetik bir seyri olmuştur. Osmanlı Mimarîsi 16. yy. da Mimar Sinan'la zirvesine ulaşmıştır.[25]

Mimarîde tezyinat unsurlarının abartısız ve dengeli kullanıldığı görülmektedir.[26] Selçuklu çini tekniğinin sır tekniği ile birleştirilmesiyle Osmanlının kendine has çini üslubu oluşmuştur. Osmanlı çini üslubunun ilk örnekleri Bursa Yeşil Camii ve türbesinde görülmektedir. Renk ve sır teknikleri geliştirilerek oluşturulan çiniler cami, saray ve türbelerin süslemelerinde kullanılmıştır.

---

[24]Tanju Cantay, "**Fetıh'ten Mimar Sinan'a Kadar Osmanlı Sanatı ": Mimar Başı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri,** Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, s.79.

[25] Tanju Cantay, a.g.e., Fetıh'ten Mimar Sinan'a Kadar Osmanlı Sanatı, s.79.

[26] İlhan Özkeçeci, Şule Bilge Özkeçeci, **Türk Sanatında Tezhip**, İstanbul, Yazıgen Yayıncılık, 2014, s.43.

16. yy. halı sanatında da önemli gelişmelerin görüldüğü bir dönem olmuştur. Tebriz sanatında yoğun olarak görülen madalyonlar kitap sanatları yoluyla halıcılıkta kullanılan desenleri etkilemiş, madalyonlu Uşak halıları ortaya çıkmıştır. Osmanlı kumaş sanatının gelişimine bakacak olursak, Anadolu Selçuklu tekstil sanatı mirası üzerine kurulu olan Osmanlı kumaş sanatının en güzel örnekleri 15.yy. da verilmiştir. Osmanlı kumaşlarında figürsüz, simetrik kompozisyonlar tercih edilmiş, geometrik desenlere yer verilmiştir. Kumaşta çokça tercih edilen bitkisel motifler genellikle baklava şeması ile uygulanmıştır. 16.yy. da kumaş kalitelerinin düşmesi üzerine kanun yayınlanmıştır.[27]

İslam dünyasında kitap hazırlama etkinliklerinin, IX.yy. Halife Memûn döneminde geç Antik döneme ait kitapların Arap diline çevrilmesiyle başladığı bilinmektedir. Bu kitaplar Arapçaya çevirilirken aynı zamanda resimlenmiştir. Bu şekilde hazırlanmış eserlerin günümüze ulaşanlarının en erken tarihlilerinin Selçuklulara ait XI.yy. da meydana getirilmiş eserler olduklarını görmekteyiz.[28]

Osmanlı'da edebiyatın seyrine bakacak olursak, 13 yy'da ilk ürünlerini gördüğümüz Osmanlı edebiyatının 15.yy.da olgunluşarak hazırlık evresini tamamladığı görülür. 14.yy.da Garipnâme yazarı Aşık Paşa, Mantık'ut-tayr tercümesiyle Gülşehri ve Varka u Gülşah şairi Yusuf Meddah öne çıkan şair ve yazarlardır. Bu dönemde daha çok çeviri ve uyarlama eserler görülmekte ve Türkçe kelimelerin ağırlıkta olduğu bir dil kullanılmaktadır. Yavuz Sultan Selim döneminde şiirde hızlı bir ilerleme kaydedilmiş, Kanuni'den I. Ahmed'e kadarki bir asırlık süreçte zirveye ulaşılmıştır. Osmanlı edebiyatında 15.yy.da İran edebiyatı tesirinden uzaklaşılmış, telif eserler verilmeye başlanmıştır. Fatih başta olmak üzere kendileri de şiir yazan sultanlar şairleri himaye ederek şiirin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. 15.yy. Osmanlı şiirinin olgunluk dönemi olur. Bu dönem edebiyatının önemli eserleri arasında Ahmed Daî'nin Çengnâmesi, Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'i, Süleyman Çelebi'nin Mevlid adlı eserleri başta gelmektedir.[29]

[27] Oktay Aslanapa**, Türk Sanatı**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1984, s.322.
[28] Banu Mahir, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, İstanbul, Kabalcı yay., 2017, s.32.
[29] İskender Pala, "Osmanlılar madd", **DİA,** İstanbul, TDV yay., 2007, C.33, s.557.

İslam resim sanatının temelleri, İslam devletlerinin siyasi olarak güçlendiği bölgelerdeki yöneticilerin himayesinde Tebriz, Şiraz ve Bağdat'ta atılmıştır. Siyasi gelişmelerle birlikte Kazvin, İsfahan, Herat gibi başka şehirlerde de İslam resim sanatlarının farklı ekollerinin geliştiği görülür. Tarihsel süreçte bu ekollerin birbiriyle olan temasları, üslupların gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamıştır.[30]

Bazı hadislere ait yorumların yaygınlaşmasının ardından tasvirlere karşı gelişen olumsuz yaklaşım özellikle mimarî yapıların duvarlarına tasvir uygulanmasından kaçınılmasına sebep olmuştur. Sivil mimarîde ilk dönemler örneklerine rastlanılsa da dini mimarîde canlı tasvirlerine yer vermekten kaçınıldığı görülür. Bu nedenle resim daha kabul edilebilir bulunduğu ve bir fonksiyon da üstlendiği kitaplarda kendine yer bulabilmiştir. Kitap sanatları içerisinde resmin yeri hiyerarşik olarak ilk sırada gelen hat sanatından sonradır.[31]

Yazma eserlerin en güzel örneklerinin verildiği 16.yy.dan saray için hazırlanan pek çok kıymetli tasvirli yazma eser günümüze ulaşmıştır.

2.1. 16. YÜZYIL KİTAP SANATLARI

Yazma eserlerin hazırlanma sürecinde kitap sanatları olarak adlandırılan hat, cilt, tezhip, resim, ebru, kat'ı gibi sanatlardan istifade edilmiştir. Osmanlı döneminde bu sanatlara daha çok yazma eserlerde yer verildiği görülür.[32]

Hanedan üyelerinin yanısıra ulema, asker ve ileri gelen bürokratlar tezhipli, tasvirli kitaplara sahip olma gayreti içinde olmuştur. Kitap bu dönemlerde en kıymetli hediyelerden sayılmaktadır. Çoğunlukla hanedan mensupları ya da ileri gelen devlet adamları tarafından yaptırılan külliyelerde yer alan medreselerde, vakfı kuran kişiye ait kitaplardan bir kütüphane kurulmuştur. Topkapı Sarayı Müzesi arşivlerinde yer alan belgeler devlet adamlarının özellikle edebiyat konulu Farsça resimli eserlere oldukça rağbet ettiğini göstermektedir.[33]

---

[30] İlhan Özkeçeci, Şule Bilge Özkeçeci, a.g.e., s.223.
[31] Zeki Tez, **Yasaklı Sanat Olarak Minyatür Resim ve Grafik Tarihi**, İnkilap Yayınları, 2018, s. 89
[32] İlhan Özkeçeci, Şule Bilgin Özkeçeci, a.g.e, s.28.
[33] Lale Uluç, **Türkmen valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar: XVI.yüzyıl El Yazmaları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 470.

Osmanlı döneminde kitap sanatlarının icra edildiği, sanatçıların yetiştirildiği atölyelere Nakkaşhane ismi verilmektedir. Nakkaşlar, sanat ve zanaat icra edenlerin toplandığı Ehl-i Hiref bölüğüne bağlıdırlar. Nakkaşhanelerde yazma eserlerin süslenmesi, resimlenmesi, boyalarının hazırlanması, cetvellerinin çekilmesi gibi işler görülmektedir. Bunun dışında küçük sandıkların süslemelerini yapmak, dokumalar için desen hazırlamak da nakkaşların görevleri arasındadır.[34] Ehl-i Hiref teşkilatının kurulması Fatih Sultan Mehmed zamanında olmuştur. Kendini hem Doğunun hem Batının hükümdarı olarak ilan eden Fatih Sultan Mehmed'in zengin bir kütüphanesi olduğu bilinmektedir. Saray nakkaşhanesinde 16.yy.a kadar sernakkaşın idaresindeki farklı görevlerde nakkaşlar çalışmalarını sürdürmüşlerdir.[35] Saray nakkaşhanesi haricinde eski bir Bizans kilisesi olan Arslanhane'nin üst katında da nakkaşların çalıştıklarına dair bilgiler mevcuttur.[36]

Türk hat sanatının tarihi Türklerin İslamiyet'i kabulüne kadar uzanır.[37] Osmanlı hat sanatında Fatih Sultan Mehmed döneminde önemli gelişme kaydedilmiştir. Hat sanatına yön veren Yâkūt El-Müsta'sımî, Aklâm-ı sitte adı verilen yazı usullerini geliştirmiştir. Çeşitli İslâm ülkelerinden pek çok talebe yetiştirmiştir. Aklâm-ı sitteyi öğrettiği altı talebesi ile beraber "esâtîze-i seb'a" (yedi üstat) olarak anılmışlardır. Her birinin bir çeşit yazıda uzmanlığı mevcut olup bunun yanı sıra diğer hat usullerini de bilmektedirler. [38]

Zaman içinde geliştirilen sülüs ve nesih yazılarının en güzel örnekleri Şeyh Hamdullah tarafından verilmiştir.[39] II. Bayezid, Şeyh Hamdullah'ı İstanbul'a saray kâtibi olarak davet edip Osmanlıya ait bir yazı üslubu geliştirmesini istemiştir. Osmanlı'da 15.yy.da Şeyh Hamdullah'ın yazı üslubu benimsenmiştir. 16.yy.da Ahmed Karahisari el-Müsta'sımî'nin üslubundan yola çıkarak yeni bir üslup oluşturmuştur. Yahyâ Sûfî ve Ali b. Yahyâ Sûfî'nin yazılarına yeni bir düzen ve ahenk katarak oluşturduğu bu üslup kendi adıyla anılmıştır.[40] 17.yy.da ise Hafız Osman, Şeyh

[34] Banu Mahir, a.g.e. s. 18.
[35] Banu Mahir, a.g.e. s. 18.
[36] Banu Mahir, a.g.e., s. 19.
[37] Ali Alparslan, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi,** İstanbul, Yapı Kredi yay. ,2007, s.13.
[38] Muhittin Serin, "Yâkūt El-Müsta'sımî" madd., **DİA**, İstanbul, TDV yay. 2013, C.43, s.292.
[39] Ali Arpaslan, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, İstanbul,Yapı Kredi Yay., 2007, s.28.
[40] Muhittin Serin, "Karahisârî, Ahmed Şemseddin" madd., **DİA**, İstanbul, TDV yay. 2001, C.24 , s.421.

Hamdullah'ın yazı biçimini yorumlayarak kendine has bir üslup geliştirmiştir. Yazdığı Kur'an-ı Kerim nüshaları sonraki dönemlerde baskı ile çoğaltılmıştır.[41]

Kitap sanatlarından bir diğeri olan tezhip, Arapça altınlamak anlamına gelip altın ve diğer boyalarla yapılan belli motiflere sahip süslemeye verilen addır. Tezhip sanatının kökleri Orta Asya'ya dayanmaktadır. Erken dönem Osmanlı yazmalarından Sultan I. Murad için hazırlanan bir müzik kitabı Osmanlı tezhip sanatının ilk numunelerini içermektedir. Hatayi, penç, rumi gibi motiflerin en güzel örneklerinin verildiği 15. ve 16.yy.lar, tezhip sanatının altın dönemi olarak nitelendirilmiştir. Eserin önemine göre bir ya da iki sayfa tamamen tezhipli olup genellikle lacivert ve altının eşit olarak kullanıldığı kompozisyonlar görülmektedir. [42]

16.yy.da görülen süsleme üsluplarından biri de saz üslubudur. Kanuni'nin baş nakkaş olarak görevlendirdiği Şah Kulu, nakkaşhanede Tebriz'den getirdiği bu üslubu uygulamıştır. Saz yolu olarak da bilinen üslupta helezon dallar, sivri uçlu iri yaprak bezemeleri, kuş ve ejder figürleri hâkim unsurlardır.[43]

Kanuni döneminde tezhip sanatına yön veren diğer sanatçı Karamemi adıyla bilinen Mehmed Çelebi'dir.[44] Bu dönemin tezhip sanatının en güzel numunelerini içeren eserlerden biri Ahmed Karahisari'nin yazdığı Kur'an-ı Kerim nüshasıdır. Tezhipleri Karamemi denetimindeki nakkaşlar tarafından yapılmıştır. Ahmed Karahisari ve Hasan Çelebi'nin birlikte yazdığı düşünülen anıtsal ölçüdeki Kur'an-ı Kerim 16.yy.ın ikinci yarısına tarihlenmiştir. 1584-1593 tarihleri arasında hazırlanan Kur'an-ı Kerim nüshasının her sayfası tezhiplenmiştir.[45]

Osmanlıya ait minyatürlü yazmaların büyük çoğunluğunu tarih konulu eserler oluşturmaktadır. Bunların başında genel tarih kitapları, dinler tarihine dair eserler ve padişahların hayatlarını anlatan eserler gelmektedir. Bu eserlerin çoğu şehnamecilik geleneğinin bir yansıması neticesinde manzum olarak yazılmışlardır. Padişahlar, dönemlerinin önemli olaylarını, fetihlerini, zaferlerini gelecek nesle aktarmak için,

[41] İlhan özkeçeci, Şule Bilgiç, a.g.e, s.214.
[42] İlhan özkeçeci, Şule Bilgiç, a.g.e.,s.50.
[43] İlhan özkeçeci, Şule Bilgiç, a.g.e.,s.50.
[44] Hicabi Gülgen, **Anahatlarıyla Türk İslam Sanatı**, Bursa, Emin yay., 2026, s.95.
[45] İlhan özkeçeci, Şule Bilgiç, a.g.e., s.51.

şehname yazımını desteklemişler; şehname yazarlarına ve bu eserleri tasvirleyen nakkaşlara büyük önem vermişlerdir.[46]

Osmanlı minyatürlerinde eski dönemlere ait hadiseler tasvirlenirken bile mimarî ögeler ve figürler gibi unsurlar, tasvirlerin yapıldığı dönemin özellikleriyle resmedilmiştir. Genellikle kalabalık figürlerin yer aldığı kompozisyonlarda duyguları anlatan yüz ifadelerine az rastlanır. Vurgulanmak istenen figür yada figürler hiyerarşik önemine uygun olarak diğerlerinden daha büyük resmedilmiştir.[47]

Osmanlının ilk resimli el yazması 1416 tarihli Ahmedi İskendernamesi'dir.[48] Tarihi bilinen ikinci kitap, Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun Endülüslü bir hekim olan ez-Zehra'ya ait tıp kitabına eklemelerle hazırladığı tercüme eserdir. Cerrâhiyye-i İlhâniyye adındaki eserin içerdiği tasvirlerde tedavide kullanılan yöntem ve aletler resmedilmiştir. Eserin 1466 tarihli iki nüshası mevcuttur. Bu döneme tarihlenen bir diğer eser gül ile bülbülün aşkını anlatan Dilsûzname adlı eserdir. Bu eser üslup olarak Türkmen ve Akkoyunlu resim özelliklerini taşımakla birlikte figürler Osmanlı kıyafetleri içindedir.[49]

Fatih Sultan Mehmed'in İtalyan sanatçısı Costanzo Ferra'ya yaptırdığı büst portresinin tesiriyle Osmanlı nakkaşları minyatür geleneğine uygun portreler yapmaya yönelmişlerdir. Dönemin sanatçılarından olan Sinan Bey ve Şiblizade bu sanatçıların başında gelmektedir.[50]

Akkoyunlulara hizmet eden Şirazlı, Tebrizli ve İsfahanlı sanatçılardan bir kısmı Fatih devrinde İstanbul'a göç etmişlerdir. Fatih Sultan Mehmed'e sunulan Nizamî Hamsesinin tasvirlenmesinde İstanbul'a gelen bu sanatçılar görevlendirilmiştir.[51] Bahsi geçen sanatçıların II. Bayezid döneminin minyatür üslubunun şekillenmesine de etkileri olmuştur.[52]

[46] Metin And, a.g.e, s. 219.
[47] Metin And, a.g.e.,, s. 174.
[48] Serpil Bağcı, vd., **Osmanlı Resim Sanatı**, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2019, s.21.
[49] Serpil Bağcı, v.d., a.g.e, s.23.
[50] Banu Mahir, a.g.e., s.47.
[51] Banu Mahir, a.g.e., s.48.
[52] Banu Mahir, a.g.e., s.48.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde, Fatih'e ait olduğu düşünülen resimler arasında Mehmed Siyah Kalem imzası taşıyan, belli bir üslup özelliği gösteren renkli ve kara kalem olmak üzere çok sayıda minyatür bulunmaktadır. Bozkır yaşantısı ve Şamanizm ögelerinin görüldüğü bu minyatürlerde farklı milletlerden insanlar ve demonlar resmedilmiştir.[53]

II. Beyazid döneminde İstanbul Nakkaşhanesi'nde, Şiraz, Tebriz ve Heratlı sanatçıların Kelile ve Dimme, Hüsrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha gibi eserleri tasvirledikleri görülür.[54] II. Bayezid'e sunulan resimli kitaplardan bir diğeri de Hz.Süleyman'ın mucizevî yaşantısının anlatıldığı, şair Bursa'lı Uzun Firdevsî'ye ait Süleymânnâme adlı eserdir.[55]

II. Beyazid döneminde şehnameciliğin ilk adımı sayılabilecek bir gelişme olarak, Melik Ümmi tarfından tarihi olayları konu alan Şehnâme-i Melik Ümmî adlı eser yazılmıştır. Eser Nakkaş Abdullah tarfından tasvirlenmiştir.[56]

Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleri sonrası İstanbul'a getirdiği farklı ekollerden sanatçıların da katkılarıyla Kanûnî Sultan Süleyman devrine kadar Osmanlı minyatürü önemli merhaleler katederek özgün üslubuna kavuşmuştur. Ali Şîr Nevâî Dîvan'ı, Ferîdüddin Attâr'ın Mantıku't-tayr'ı, Dîvân-ı Şâhî, Molla Câmî'nin Tuhfetü'l-ahrâr'ı, Ârifî'nin Gûy u Çevgân'ı, Dîvân-ı Selîmî, Nevâî Hamsesi, Câmî'nin Mesnevîsi ile Selimnâme adlı eserlerin minyatürleri bu üslubun özelliklerini yansıtır.

II. Bayezid döneminde eser vermeye başlayan Matrakçı Nasuh, eserlerinde topografik şehir görünümlerini figürsüz manzaralar halinde tasvir etmiştir. Matrakçı Nasuh'un ilk eserlerinden biri Târîh-i Sultân Bayezid'dir. Matrakçı'nın Yavuz Sultan Selim devrini konu alan bir başka eserinde ordunun Tebriz Seferi'nde konakladığı menziller resmedilmiştir. Mecmûa-i Menâzil ve Süleymannâme, Matrakçı Nasuh'un metinlerini yazarak resimlediği diğer kitaplarıdır.

[53] Oktay Aslanapa, a.g.e, s.368.
[54]Zeren Tanındı, "İstanbul Sarayının Resim Hazinesinden: Osmanlı Sanatında Minyatür" **Büyük İstanbul Tarihi**, Görsel Sanatlar, s.386.
[55] Zeren Tanındı, a.g.e., s. 387
[56] Banu Mahir, "Minyatür madd." **DİA**, Ankara, TDV yay. 2020, C.30, s.121.

Sonraki dönemlerin çalışmalarına öncülük eden örnek eserlerden biri de Şehnâme-i Âl-i Osmân'ın V. cildi olan Süleymannâme'dir. Şehnâmeci Ârifî Fethullah Çelebi'nin kaleme aldığı eser farklı nakkaşlardan oluşan ekip tarafından minyatürlenmiştir.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan klasik Osmanlı minyatür üslûbunun en büyük ustası Nakkaş Osman olarak kabul edilir. Bu üslûpta yüzey bezemeciliği görülmez. Sade zeminler üzerinde belgesel bir gerçeklikle konular anlatılmaya çalışılmıştır. Nakkaş Osman'ın şahsî üslûbuyla resimlediği ilk eser, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferinin ve ölümünün anlatıldığı Nüzhetü'l-esrâri'l-ahbâr der Sefer-i Sigetvar adlı eserdir. Devrin şehnâmecisi Seyyid Lokmân ile birlikte çalışan Nakkaş Osman ve beraberindeki nakkaş grubu, Kıyâfetü'l-insâniyye fî şemâili'l-Osmâniyye, Zafernâme, Şehnâme-i Selîm Han, Şehnâme-i Murâd, Hünernâme, Zübdetü't-tevârîh ve Surnâme-i Hümâyun adlı eserleri resimlemişlerdir. Nusretnâme, Kitâb-ı Gencîne-i Feth-i Gence, Şecâatnâme ve Târîh-i Feth-i Yemen adlı eserler de bu dönemde hazırlanan diğer resimli gazavatnâmelerdir.

Devrin diğer önemli nakkaşı Nakkaş Hasan Enderun'da yetişmiş bir sanatçıdır. Osmanlı eyalet üslubunu benimsemiş olan Nakkaş Hasan Erzurumlu Darîr tarafından yazılan Siyer-i Nebî'nin altı cilt halindeki nüshalarını ekibiyle birlikte resimlemiştir. Nakkaş Hasan ve ekibinin diğer eserleri Şehnâmeci Tâlikîzâde'nin yazdığı Fetihnâme-i Eğri ve Şehnâme-i Âl-i Osmân, Şehnâme, Fuzûlî'nin Hadîkatü's-suadâ'sı ve Câmiu's-siyer'dir.[57]

[57] Banu Mahir, a.g.e, Osmanlı Minyatür Sanatı, s.25.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

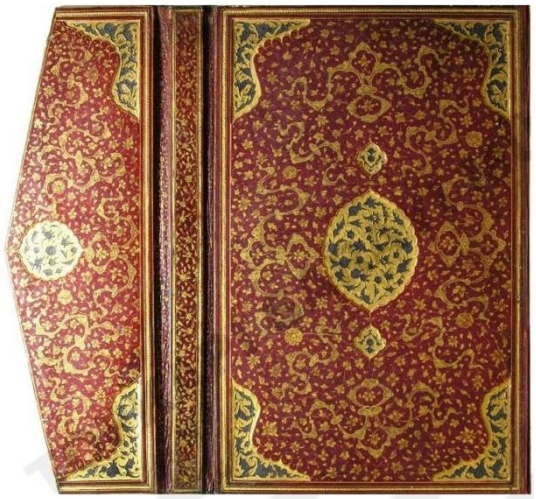
3. HÜNERNÂME ESERİ

Topkapı Sarayı H.1523 ve 1524 numaralı Hünernâme'nin yazımına Eflatun başlamış daha sonra tamamlanması için görev devrin meşhur Şehnamecisi Seyyid Lokman'a verilmiştir.[58] Azerbeycan'ın Urmiye köyünde dünyaya gelen Seyyid Lokman b. Seyyid el Aşuri el Hüseyni, Osmanlı tarihini yazmak üzere şehnameci olarak görevlendirilmiştir.[59] Seyyid Lokman, Kanuni Sultan Süleyman'ın başarı ve kahramanlıklarını anlatacak olan eseri Eflatun'un on cilt olarak tasarladığını aktarmaktadır.[60]

Seyyid Lokman, I.cildi yazarken Oğuzname, Rûhî'nin Târih, Hoca Sâdeddin'in Tâcü't-tevârîh, Neşrî'nin Cihannümâ ve İdrîs-i Bitlisî'nin Heşt Bihişt'inden faydalandığını belirtmiştir. Ayrıca Seyyid Lokman eserin birinci cildinde Osman Gazi'den I.Selim'e kadar padişahların hünerlerinin anlatılacağı, ikinci ciltte Kanuni Sultan Süleyman'ın, üçüncü ciltte II. Selimin, dördüncü ciltte IV. Murad'ın hünerlerinin anlatılacağını ifade etmiştir. Ayrıca birinci ve ikinci cildin her bölümünde bir hikaye, padişahlara ait güzel söz ve beyitlere yer verileceğini söylemiştir. Ancak sadece ilk iki cilt yazılabilmiştir. Birinci ciltte Türklerin Oğuzlar'dan itibaren başından geçen olaylar anlatılmıştır.[61] Seyyid Lokman yaptığı düzenleme ile Osman Bey döneminden Yavuz Sultan Selim'e kadar bütün padişahların tahta çıkmalarını, hünerlerini, meraklarını, av eğlencelerini, savaşlarını, ölümlerini ve önemli olayları anlatmıştır. İkinci cildin tamamı Kanuni Sultan Süleyman'ın hünerlerine ayrılmıştır. 1579'da III. Murad'ın emriyle yazılmasına başlanan eser 1584-5'te tamamlanmıştır. Eserin dili Türkçedir, yer yer Farsça beyitlere yer verilmiştir.[62] Hünernâme

[58] Banu Mahir, a.g.e., Osmanlı Minyatür Sanatı, s.61.
[59] Harun Günkör, "Seyyid Lokman ve Oğuzhannamesi", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, 1986, S.44, s.91.
[60] Harun Günkör, a.g.e., s.61.
[61] Zeynep tarım, a.g.e., Hünernâme madd., s.484.
[62] Banu Mahir, a.g.e, Osmanlı Minyatür Sanatı, s.61.

minyatürlerinde dönemin tarihi olayları, sosyal yaşamı, ekonomik durumu, kent dokusu gibi unsurlar gözleme dayanan bir anlayışla ele alınmıştır.[63]

Resim 3.1 TSMK H 1523 Hünernâme'nin cildi.

Tek nüsha olan eserin mıklebli cildinin tezyinatı devrinin en üstün sanat özelliklerini yansıtmaktadır. Boyu 485mm, eni 305mm olup yaprakları için aherli kalın kağıt kullanılmıştır. Hünernâme'nin birinci cildi 234 varaktan oluşmaktadır. Bosnalı Sinan b. Mehmed tarafından iri talik hatla yazılmıştır. Sayfa kenarlarında halkar ve zerefşan süslemeler mevcuttur. Eserin birinci cildinde Nakkaş Osman ve ekibi tarafından yapıldığı düşünülen 45 minyatür yer almaktadır.[64] Nigar Anafarta Topkapı Sarayı'nda bulduğu bir belgeye göre eserin nakkaşlarını ve hangi minyatürü hangi nakkaşın resmettiğini tespit etmeye çalışmıştır.[65] Ancak iddaya konu olan belgenin Tomar-ı Hümayûn yani Zübdetü't-tevârih'e ait bir belge olduğu ortaya çıkmıştır.[66]

H.1524 envanter numaralı Hünernâme'nin ikinci cildinde Kanuni Sultan Süleyman'ın her türlü ahlakî meziyet ve erdemleri, döneminde yaşanan önemli olaylar anlatılmıştır. 200 varaktan oluşan eserde Nakkaş Osman ve ekibine ait 65 minyatür yer almaktadır. Minyatürlerle metinler bir biri ile uyum içerisindedir.[67]

[63] Serpil bağcı v.d, Osmanlı resim sanatı, İstanbul 2006 s.141.
[64] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e, s.7
[65] Zeynep Tarım, "Hünernâme madd.", **DİA**, İstanbul, TDV yay., 1998, C.18, s.485
[66] Serpil bağcı v.d, Osmanlı resim sanatı, İstanbul 2006 s.141.
[67] Zeynep tarım, a.g.e., Hünernâme madd., s.485.

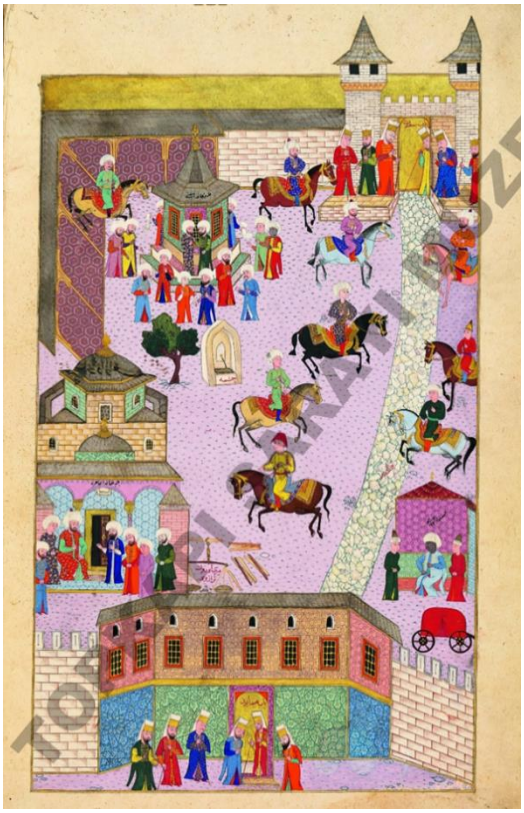
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HÜNERNÂME I. CİLT (TSMK H.1513) MİNYATÜRLERİNDE MİMARÎ SÜSLEME UNSURLARI ve ÇÖZÜMLEMELERİ

4.1.v. 15B

Eserin konusu: Bâb-ı Hümâyun ve Bâbüssaâde Arasındaki Binalar[68]

Eserin Ölçüsü: 22,3x38,4cm

Resim 4.1. TSMK H.1513 v.15b.

[68] Şevket Rado, Nigar Arafarta**, Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları**, İstanbul, Doğan Kardeş yay., 1969, s.38.

Minyatürün Konusu: Topkapı Sarayı'nın birinci avlusu içinde yer alan binalar ve buradaki gündelik yaşam.

Minyatür, sarayın sonradan bir takım değişiklikler yapılan birinci avlusunun, 16.yüzyıldaki görünümü hakkında bilgi vermektedir.[69] (Resim 4.1)

Sarayın birinci avlusu, görkemli alayların başladığı ve bittiği yer olduğu için halk tarafından alay meydanı olarak adlandırılmıştır.[70] Birinci avlunun en önemli fonksiyonlarından biri resmi törenlerin icrasıdır.[71] Minyatürde elçilere, askerlere ve devlet görevlilerine ait değerli atlar mücevherlerle bezeli koşumları ile dikkat çekmektedir.[72]

Minyatürün tasarımında avlunun fizikî görünümü referans alınarak meydan vurgulanmıştır. Binalara mevcut konumlarına uygun olarak tasarımda yer verilmiştir.

Dört tarafı cetvelle çevrilen, dikine dikdörtgen form içinde oluşturulan kompozisyonda, mimarî ögeler, insan ve hayvan figürleri ve tabiat unsurları yer almaktadır. İnsan ve hayvan figürleri, sayı olarak fazla olmalarına rağmen kompozisyon içindeki dengeli dağılımları sebebiyle kalabalık bir görüntü oluşmamıştır. Kompozisyonda yatay, dikey ve çapraz düzlemlerde yerleştirilen mimarî unsurların büyük çoğunluğunun cetvele yaslanmış olarak resmedilmesiyle meydan gösterilmiştir. Farklı mimarî ögeler bir arada bulunmasına rağmen göz yormayan bir anlatım sağlanabilmiştir.

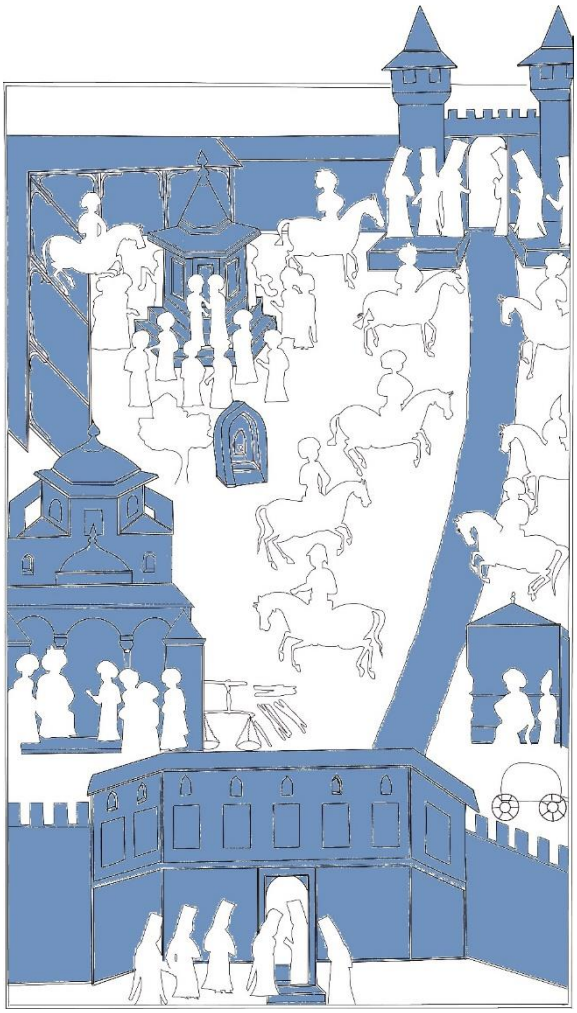
Günlük rutin olayların anlatıldığı sahnede, figürlerin ellerinin duruşları, atların bazılarının yürürken bazılarının koşarken resmedilmesi gibi hareketlerle sahneye dinamizm kazandırılmıştır.

Figürlerin kıyafetlerinde tercih edilen renklerin kompozisyon içindeki diğer unsurlara da uygulandığı görülmektedir. Bazı figürlerde oluşturulan renk kombinasyonları mimarîde de birebir tekrarlanmıştır. Bu şekilde yapılan renk

[69] Nicole Kançal Ferrari, "Topkapı Sarayı", **Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, İstanbul ,TDV İSAM, 2015, C.8, s.141.
[70] Gülru Necipoğlu, **15. ve 16 Yüzyılda Topkapı Sarayı: Mimarî, Tören ve İktidar**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., s.59.
[71] Gülru Necipoğlu, a.g.e., s. 69.
[72] Gülru Necipoğlu, a.g.e., s. 72.

tekrarları sayesinde mimarî ile figürler arasında bir bağ kurulmuş, bütünlük algısı oluşturulmuş ve leke dengesi sağlanmıştır. (Resim 4.1)

Sahnedeki unsurların tamamının hiyerarşisine bakıldığında mimarî yapıların boyut ve süsleme açısından kompozisyonun diğer unsurlarından daha önde olduğu görülmektedir.(Resim 4.1, çizim 4.1)

Çizim 4. 1, TSMK H.1513 v.15b, kompozisyon içinde mimarînin kapladığı alan.

4.1.1. v. 15b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Sahne, minyatürün konusu sebebiyle mimarî ögelerin sayısı açısından zengindir. Mimarî yapılar çoklu bakış açısıyla tasvire yerleştirilmiştir. Kompozisyonda üst kısmındaki Bâbüsselâm kapısının ve surlarının, alt taraftaki Bâb-ı Hümâyun kapısına oranla daha küçük boyutlarda resmedildiği görülmektedir. Mimarîde genel olarak açık pastel renkler tercih edilmiştir. Çeşme haricindeki yapıların tamamında süslemeler görülmektedir. Süslemelerde geometrik desenlere ağırlık verilmiştir. Bu desenler mimarî yapılarda doku etkisi oluştururken kompozisyondaki boşluk doluluk ve hareket dengesini de sağlarlar.

Minyatürde dikkat çeken unsurlardan birisi de bir çok binanın üzerinde isimlerinin yazmasıdır. Bu yazılar sanat kaygısı taşımadan bilgi notu olarak düşülmüş izlenimi vermektedir. (Resim 4.2, 4.3, 4.4) Binaların fizikî yapıları incelendiğinde üzerinde Bâbüssaâde yazan kapının Bâbüsselam kapısı olduğu tespit edilmiştir.[73]

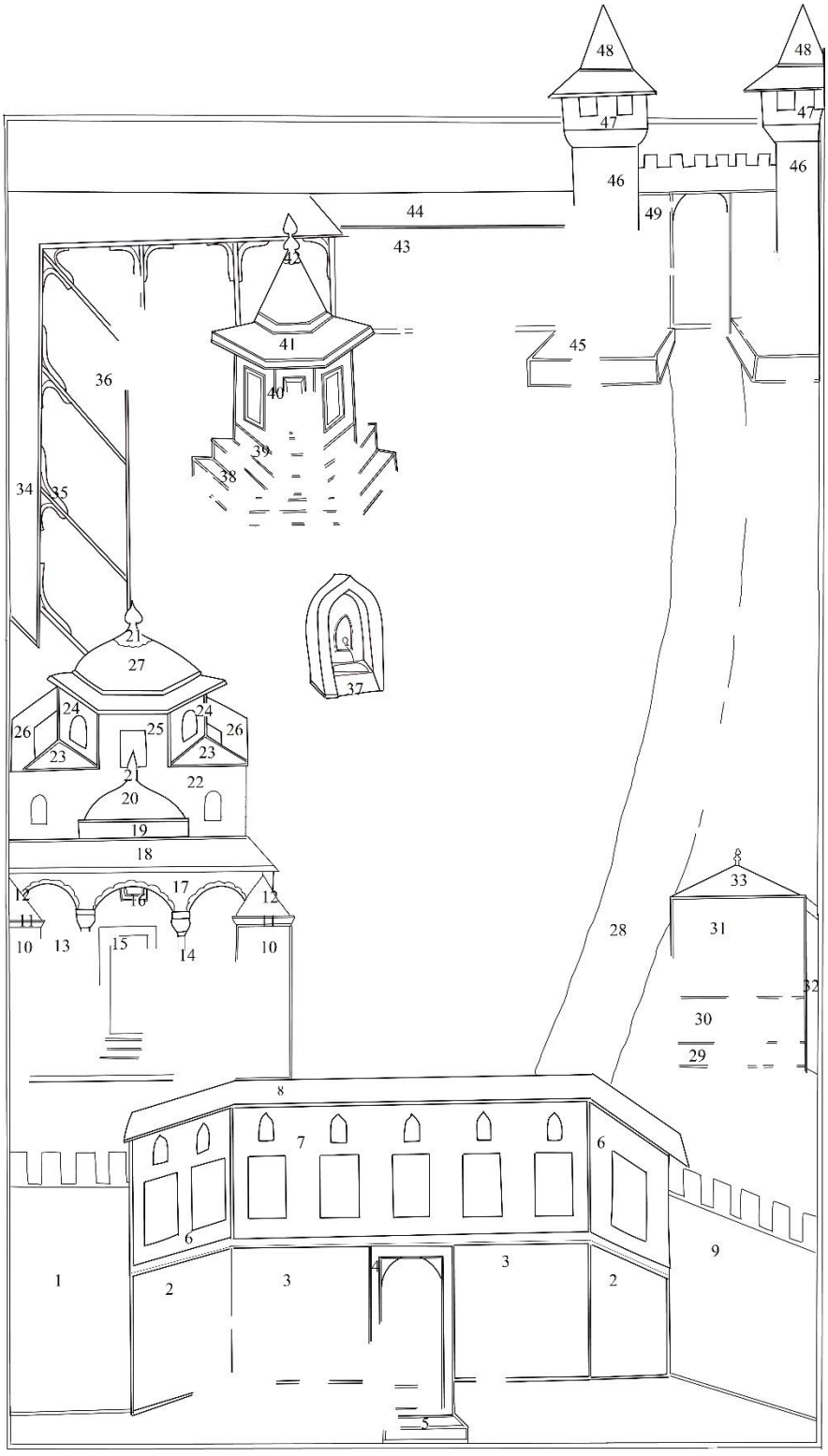
Resim 4.2, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun kapısında yer alan yazı detayı.

Resim 4.3, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire binasında yer alan yazı detayı.

Resim 4.4, TSMK H.1513 v.15b, çeşmede yer alan yazı detayı.

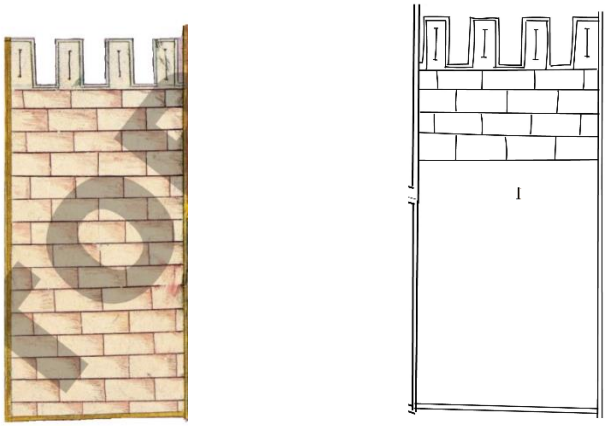
Kompozisyonda yer alan mimarî yapılar incelenirken Bâb-ı Hümâyun Cephane-i Amire, yol, hastalar odası, ahırlar, Kağıt Emini, çeşme, Bâbüsselâm yapıları sırasıyla incelenmiş, incelenen bölümler bu sıralamaya göre numaralandırılmıştır. (Resim 4.1, Çizim 4.2)

[73] Semavi Eyice, "Bâbüsselam madd." **DİA**, İstanbul, TDV yay., 1991, 4.c., s.410.

Çizim 4.2, TSMK H.1513 v.15b, Minyatürde incelenecek bölümler.

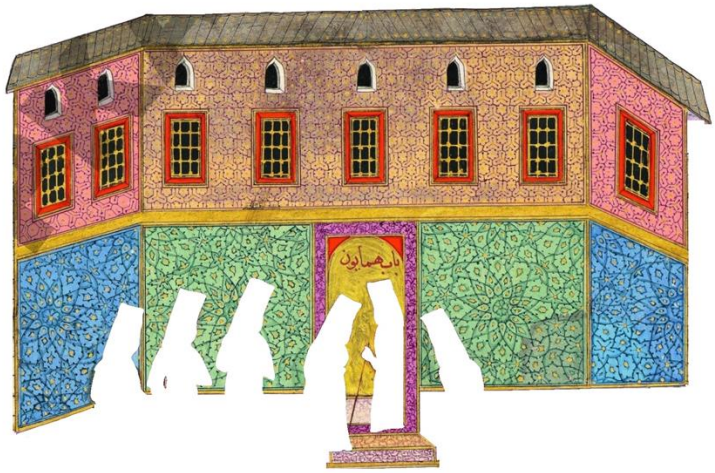
Bâb-ı Hümâyun: Kompozisyonun alt kısmının tamamını kaplayan bölüm, kapı köşkü ve surlardan oluşmaktadır. (Resim 4.1, Çizim 4.2)

Resim 4.5, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun surları sol kısım**.**

Çizim 4.3, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun surları sol kısım desen analizi.

Yapının solunda resmedilen 1 numaralı sur duvarının süslemesinde cetvelle çizildiği düşünülen tuğla deseni uygulanmış, tarama tekniği ile gölgelendirilmiş ve doku oluşturulmuştur. Üst kısımda çizilen siperlikler sur görünümünü desteklemektedir.(Resim 4.5, Çizim 4.2, 4.3)

Resim 4.6, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun.

Çizim 4.4, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun yapısında uygulanmış desenler.

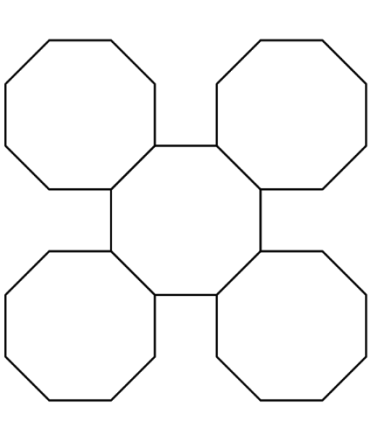
Bâb-ı Hümâyun, Topkapı Sarayı'nın ilk büyük giriş kapısıdır. Devlet törenlerinin başlangıç noktasıdır. Kapı, iki katlı kapı köşkü halinde inşa edilmiştir. Günümüze ulaşamayan köşk kısmı, tarihte farklı işlevlerde kullanılmıştır.[74]

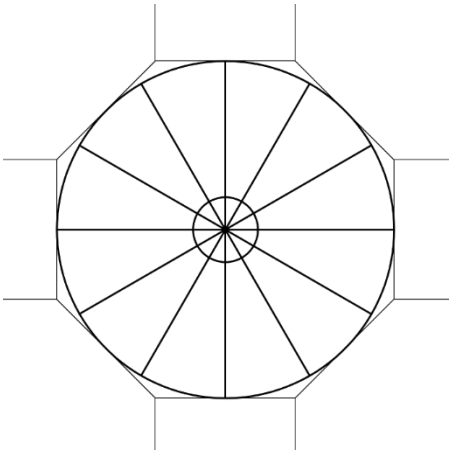
Bâb-ı Hümâyun, savunma amacından çok saltanatın gücünü gösterme amaçlı inşa edilmiştir. Topkapı Sarayı ile ilgili araştırmalar yapan Gülru Necipoğlu; Bâb-ı Hümâyun kitabesinde yer alan "Ey takva ehli huzur ve selametle cennetin kapısından girin" ayeti ile Bâb-ı Hümâyun ile cennet kapısı arasında bir benzerlik kurulduğunu[75] iddia etmektedir. Minyatürde Bâb-ı Hümâyun'un bu görüşü destekler biçimde diğer yapılardan daha özenli biçimde bezendiği görülmektedir.

Taht köşkünün birinci katında 2 numaralı çapraz çizilmiş duvarlarda, süsleme deseni yarım olarak resmedilmiştir. 3 numaralı alanda desenin tamamı uygulamıştır. On iki kollu yıldızdan[76] türetilen desende, çizgilerinin iç tarafına sulandırma tekniği ile gölgelendirme yapılmış, desenin dilimlerinin ortalarına ve kesişim noktalarına küçük motifler çizilmiş, içleri altın ile boyanmıştır.(Resim 4.7, Çizim 4.2, 4.4)

[74] Semavi Eyice, "Bâb-ı Hümâyun" **DİA**, İstanbul , TDV yay., 1991, C. 4, s. 361.
[75] Gülru Necipoğlu, age., s.64.
[76] Yıldız Demiriz, **İslam Sanatında Geometrik Süsleme**, İstanbul, Hayalperest Yayınevi, 2017, s.181.

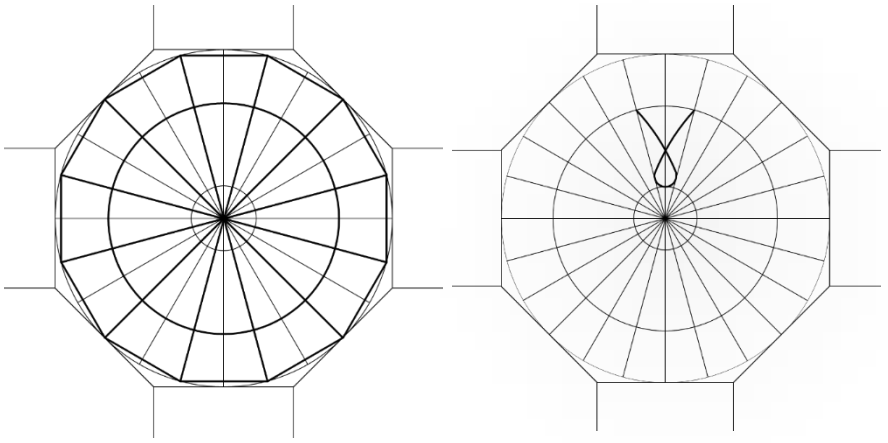
Bâb-ı Hümâyun'un birinci katında görülen desen yeşil ve mavi zemin üzerine uygulanmıştır. Desen oluşturulurken sekizgenlerden oluşturulan bir şablondan yararlanıldığı düşünülmektedir. Şablon için yanyana sekizgenler çizilmiş, sekizgenlerin arasında sekizgenin bir kenar uzunluğu kadar boşluk bırakılmıştır. Aynı sistem alt sırada aynı düzende devam ettirilmiştir. İkinci aşamada sekizgenin merkezine küçük bir daire ve sekizgenin içine tam oturan büyük daire çizilmiş, daireler önce dört dilime ayrılmış, her bir dilim üçe bölünerek on iki dilim meydana getirilmiştir. Meydana gelen her bir dilim, tam ortadan bölünerek şeklin daha muntazam bir şekilde çizilebilmesi sağlanmıştır. En dıştaki dairenin içine bir birim boşluk bırakılarak bir daire daha çizilmiş, desenin merkeze bağlanan yarım kurdele şeklindeki tekrarları bu hat üzerinde yapılmıştır. Çizilen bu yarım kurdelelerle on iki kol oluşturulmuştur. Sekizgenin çapraz kenarına yaslanacak şekilde çizilen üç dilimli motif, dört köşede tekrar edilmiştir. Diğer kollar beşli yıldız motifleri ile birleştirilmiştir. Ana hatları oluşan desenin noktalarla süslemesi yapılmıştır. Sekizgenlerin birleşim noktasındaki kare şeklindeki boşluğa sekiz kollu yıldız çizilerek ana desendeki yıldız motifleri ile birleştirilmiştir. (Çizim 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.10, 4.11, 4.12, 4.13, 4.14, 4.15, 4.16)

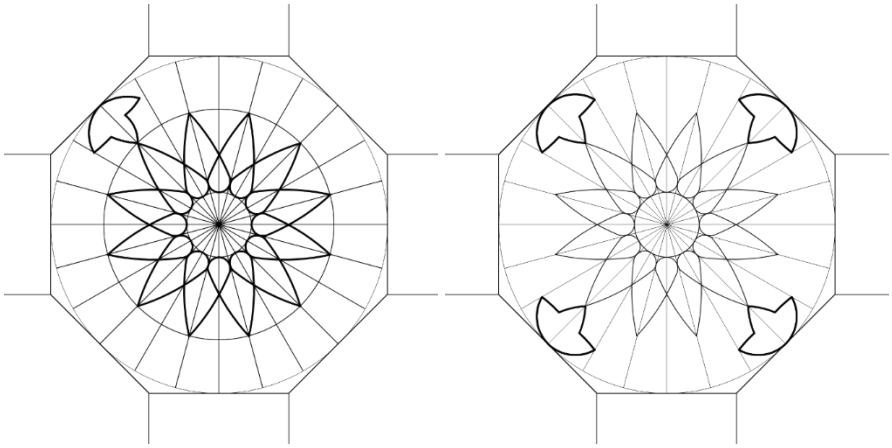
Çizim 4.5, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.6, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 2. aşama.

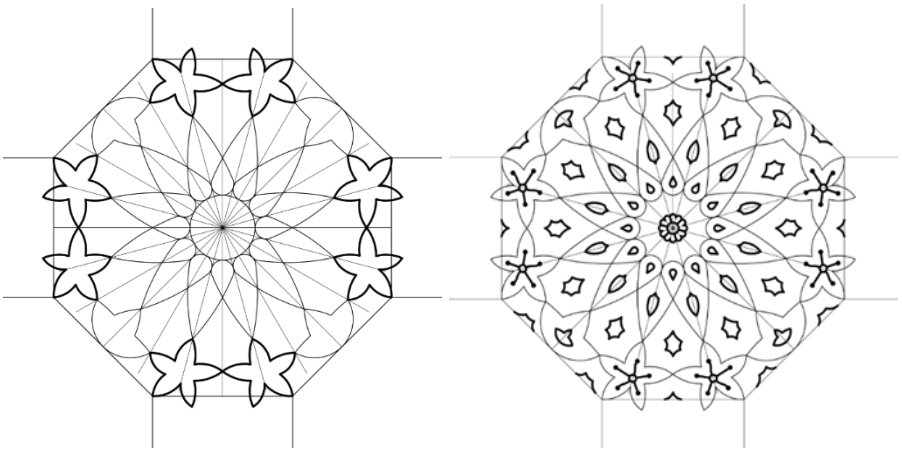
Çizim 4.7, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.8, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 4. aşama.

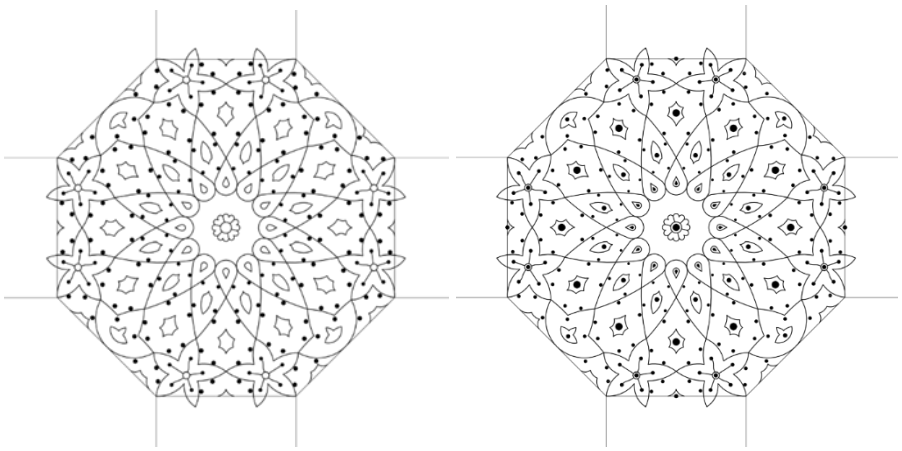
Çizim 4.9, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 5. aşama.

Çizim 4.10, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 6. aşama.

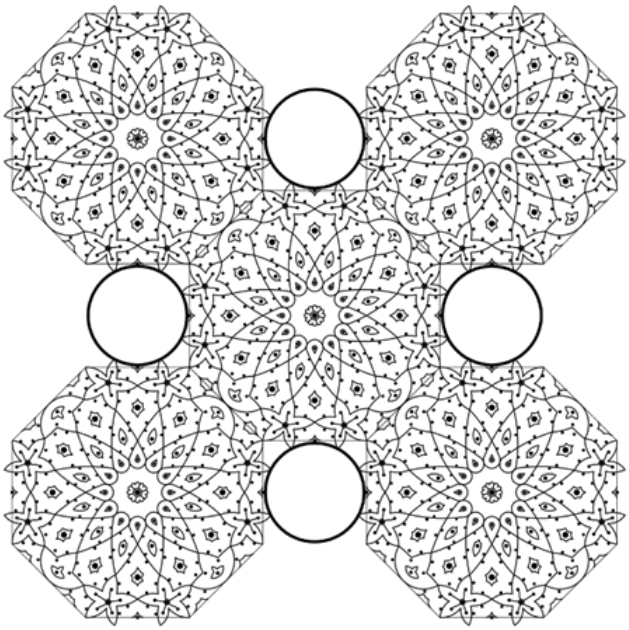
Çizim 4.11, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 7. aşama.

Çizim 4.12, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 8. aşama.

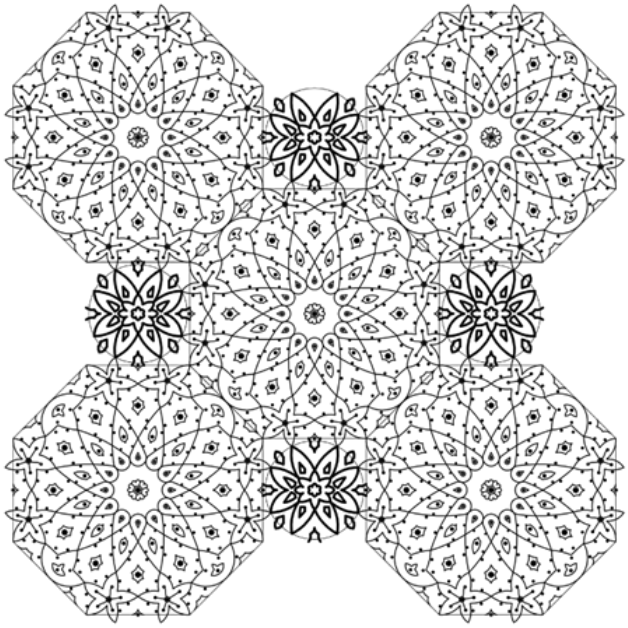

Çizim 4.13, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 9. aşama.

Çizim 4.14, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 10. aşama.

Çizim 4.15, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 11. aşama.

Çizim 4.16, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 1. kat süsleme deseni 12. aşama.

4 ile numaralandırılmış alanda bulunan bina kapısının öne doğru çekilmiş olması, gördüğümüz alanın iç mekân olduğunu ve bir derinliğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Dört tarafı mermer ile çevrelenen kapının iç tarafı kemerlidir.

Kemerin altındaki avluya açılan boşluğa Osmanlıca “Bâb-ı Hümâyun” yazılmıştır. (Resim 4.6)

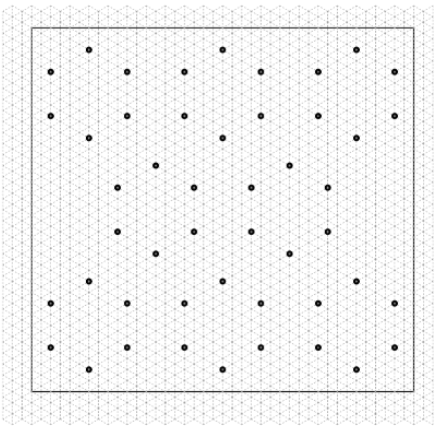
Kapının altında, 5 numaralı alanda yer alan merdiven iki renkli olup cetvele dayandırılmıştır. Mermer desenlerinin sağlamlığı vurgulamak için tercih edildiği düşünülmektedir. (Resim4.6, Çizim 4.2, 4.4)

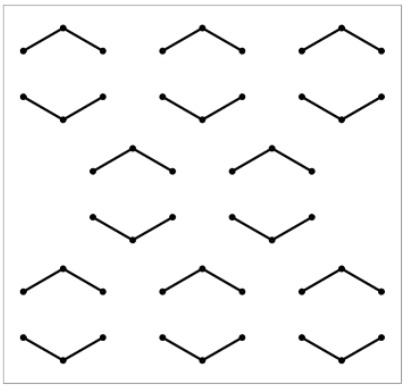
Köşkün birinci katı ile ikinci katı şerit ile ayrılmış, altınla boyanmış ve herhangi bir desen uygulaması yapılmamıştır. Köşkün ikinci katının bütün yüzeyi altıgenlerden oluşan geometrik desenle süslenmiştir. Açılı bir şekilde çizilen yapının ikinci katının sağ ve sol cepheleri 6 ile numaralandırılmıştır. Bu bölümlerin zemini pembe renk ile boyanmıştır. Sağ cephede bir, sol cephede iki pencere yer almaktadır. 6 numaralı alanlarda binanın çoklu bakış açısına uygun çizimi ile paralel olarak desendeki altıgenler de açılandırılıp çizilmiştir.

Ön cephe olarak kabul edebileceğimiz 7 numaralı bölüm açık kavuniçi rengine boyanmıştır. Bu bölümde beş büyük dikdörtgen pencere ile üstlerinde beş adet kemerli küçük pencere bulunmaktadır. Pencerelerin içleri siyaha boyanarak yapının derinliği hissettirilmiştir. Pencerelere dikdörtgen ızgara şeklinde parmaklıklar çizilmiş, altınla boyanmıştır. Pencereler ritim oluşturarak alana hareket kazandırmıştır.(Resim 4.6, Çizim 4.2, 4.4)

Bâb-ı Hümâyun’un ikinci katını gösteren 6 ve 7 numaralı alanların süslemelerinde kullanılan altıgenlerden oluşan geometrik desen, üçgen ızgara kullanılarak oluşturulmuş olmalıdır. Izgaraya dört birimden meydana gelen altıgenin noktaları yerleştirilmiştir. Arada iki birim boşluk bırakılarak diğer altıgen için noktalar konulmuş, alanı kaplayana kadar bu işleme devam edilmiştir. Şablon, desenin uygulanacağı alana yerleştirilerek noktalı yerlerden iğne ile delinerek işaretlemeler yapılmıştır. Noktalar cetvel yardımıyla ya da serbest çizimle birleştirilerek çizilmiştir. Altıgenler bu şekilde ortaya çıkınca köşe noktalarından çizilen çizgiler merkezde birleştirilmiştir. Altıgenlerin ortasında oluşan motifin merkezine nokta konularak bu merkezden üç yönde çizgiler çizilmiş ancak bu çizgiler desenin diğer çizgileri ile birleştirilmemiş, noktayla tamamlanmıştır. Altıgenlerin kenarlarının iç kısımlarına ve

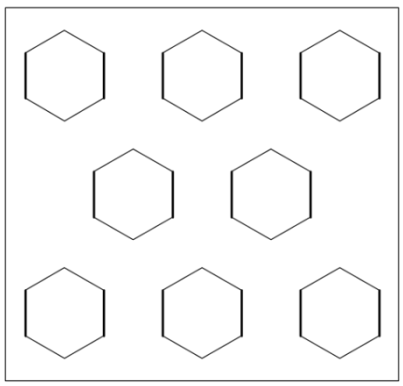
merkezlerine noktalar yerleştirilerek desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.17, 4.18, 4.19, 4.20, 4.21, 4.22, 4.23)

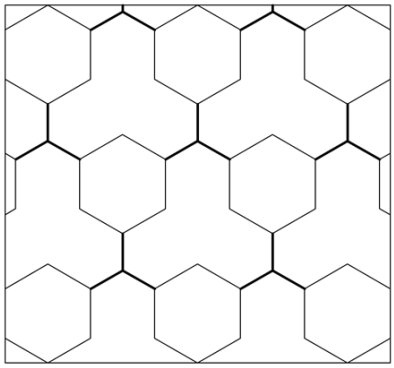

Çizim 4.17, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 1. aşama.

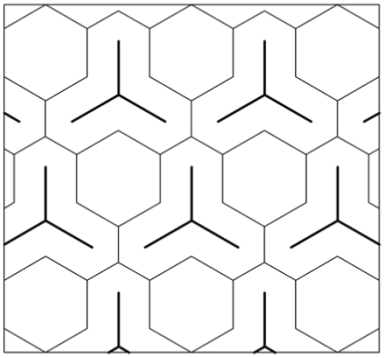
Çizim 4.18, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 2. aşama.

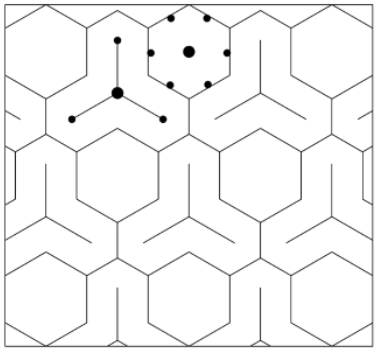

Çizim 4.19, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 3. aşama.

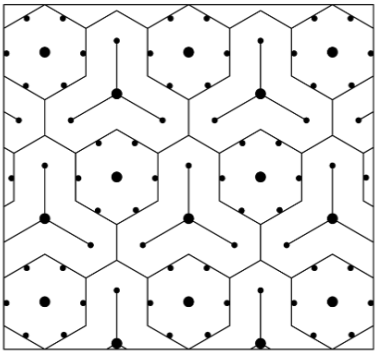
Çizim 4.20, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 4. aşama.

Çizim 4.21, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 5. aşama.

Çizim 4.22, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni 6. aşama.

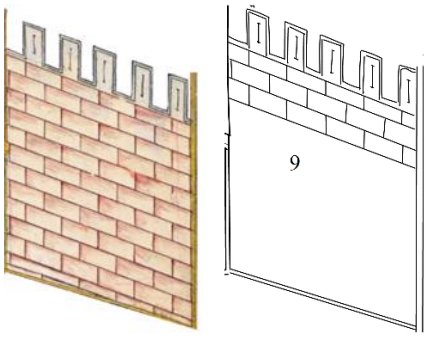

Çizim 4.23, TSMK H.1513 v.15b Bâb-ı Hümâyun 2. kat süsleme deseni.

Desenin çizildiği koyu eflatun renk ile desen içinde belli bir düzende yerleştirilen noktalar, süslemeyi zenginleştirmekte, diğer binalarda uygulanan desenlerin çoğunda bu noktalı süslemelerin var olması sebebiyle bir bütünlük algısı oluşturmaktadır. Alt kattaki desene göre daha küçük boyutlarda ve sade bir desenin seçilmesi hiyerarşik bir denge sağlamaktadır. Mimarînin üst katında pencere yoğunluğu olması da burada daha sade bir desenin seçilmesini gerekli kılmış olmalıdır. (Resim 4.6, Çizim 4.2, 4.4)

Binanın çatısının yer aldığı 8 ile numaralandırılmış alan, duvarların çizimine uygun olarak açılı bir şekilde konumlandırılmıştır. Çatı, kenarlardan hafif taşırılmış, gümüş ile boyanmış ve kiremitler merkezden başlayarak simetrik bir şekilde siyah

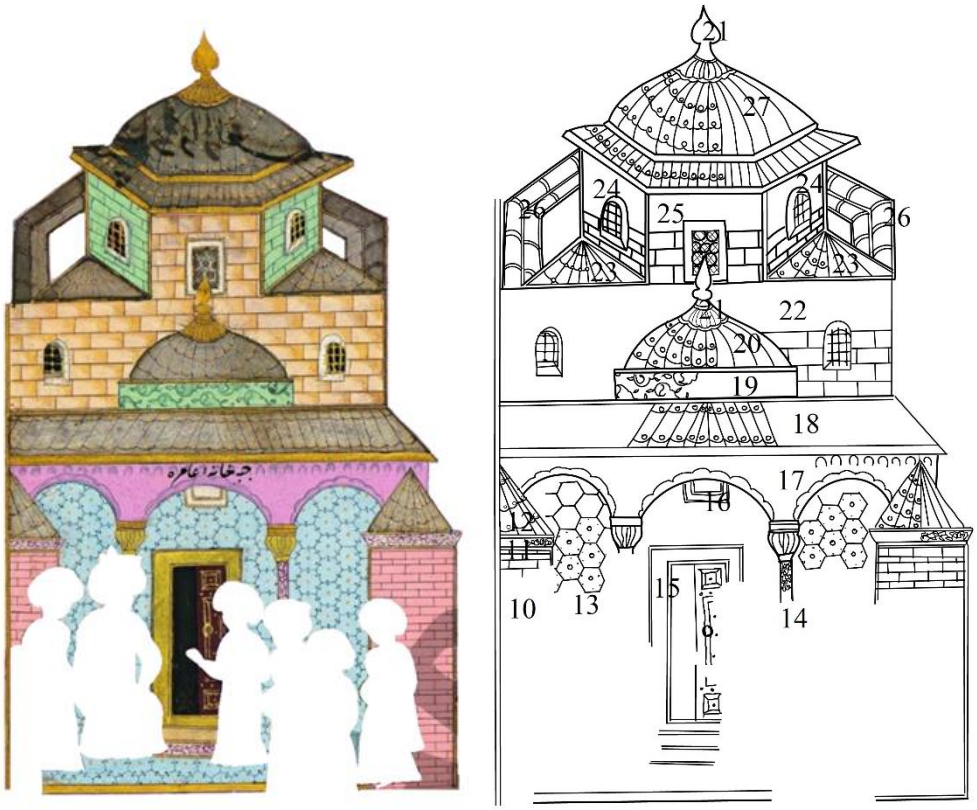
mürekkeple çizilmiştir. Her bir kiremidin alt ve üst kısmına iri altın noktalar koyularak ritim oluşturulmuş, kompozisyondaki diğer mimarî ögelerin süslemeleriyle bütünlük sağlanmıştır. (Resim 4.6, Çizim 4.2, 4.4)

Resim 4.7, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun soldaki sur.

Çizim 4.24, TSMK H.1513 v.15b, Bâb-ı Hümâyun soldaki sur süslemesi.

Kapı köşkünün solunda yer alan sur duvarı çapraz bir şekilde çizilmiştir. 9 numaralı bölümün yüzeyi dörtgenlerle oluşturulmuş taş duvar görünümündedir. Dörtgenler üzerine zemin renginin koyusuyla tarama yapılarak doku oluşturulmuştur. (Resim 4.7, Çizim 4.2, 4.24)

Resim 4.8, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire binası süsleme unsurları.

Çizim 4.25, TSMK H.1513 v.15b, Cephane-i Amire binası süsleme unsurları çizimi.

Cephane-i Amire (Aya İrini): Yapı tarihte fetihlerden ve seferlerden elde edilen silahların korunduğu bir yer olarak kullanılmıştır.[77] 16.yy.da Cephane-i Amire'nin dışının mermerle kaplı olduğu ve içinde mozaik süslemeler bulunduğu bilinmektedir.[78]

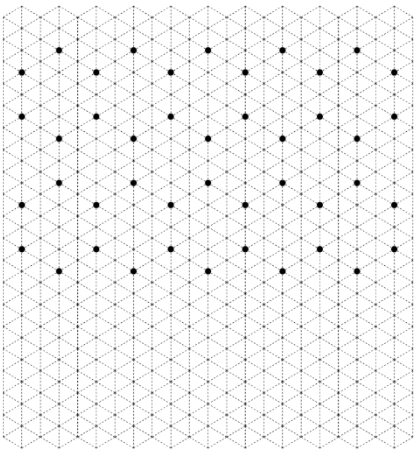
Yapının üstünde binanın Cephane-i Amire olarak isimlendirildiğini gösteren bir yazı yer almaktadır. Yapı, kompozisyonun sol tarafında, bir kısmı Bâb-ı Hümâyun kapı köşkünün çatısına dayandırılarak resmedilmiş, bir kısmı da cetvele dayandırılmıştır. (Resim 4.8)

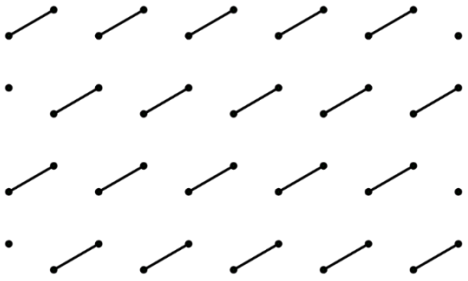
Minyatürde resmedilen Cephane-i Amire binası, revaklı bölüm ve onun üzerinde yüksek kasnaklı kubbeden müteşekkildir. Revaklı bölümün sağında ve

[77]Nicola Kençal Ferrari, a.g.e., s.140.
[78] Gülru Necipoğlu, age.,s. 74.

solunda uzun ince külah şeklinde konik çatılı iki kulenin 10 numaralı kısımda bulunan gövdeleri döşeme taş görünümündedir. 11 numaralı kısımdaki gövdeyle çatı arasındaki bölüme eflatun renkle belirgin damarlar çizilerek mermer görünümü verilmiştir. 12 numaralı kısımda bulunan külah şeklindeki çatı gümüş ile boyanmış, dilimler çizilerek kiremit görünümü verilmiştir. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

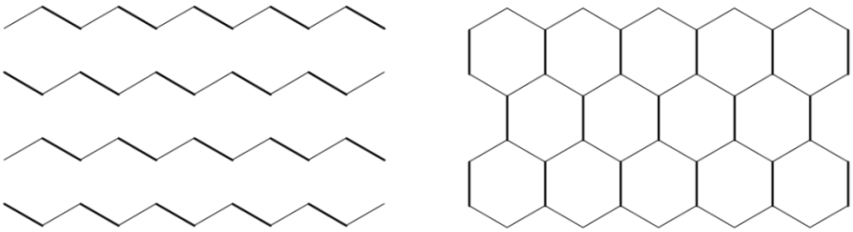
Revaklı bölümün iç duvarı 13 ile numaralandırılmıştır. Bu alan altıgenlerden oluşan petek görünümümdeki geometrik desenle süslenmiştir. Desen çizilirken üçgen ızgara şablonundan yararlanıldığı düşünülmektedir. Üçgen ızgara üstünde altıgen oluşturacak şekilde noktalar belirlenmiştir. Şablonun küçük iğnelerle delinerek desenin süsleme yapılacak alana geçirildiği tahmin edilmektedir. Daha sonra cevtel ya da el ile çizgiler birleştirilmiş, petek görünümü oluşturulmuştur. Altıgenlerin her bir kenar çizgisine yakın olacak şekilde noktalarla süsleme yapılmış, altıgenlerin merkezine kenarlardaki noktalardan daha iri bir altın noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.26, 4.27, 4.28, 4.29, 4.30)

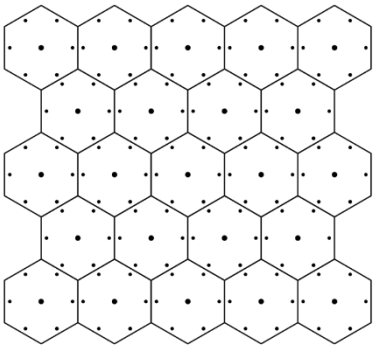
Çizim 4.26, TSMK H.1513 v.15b Cephane-i Amire süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.27, TSMK H.1513 v.15b Cephane-i Amire süsleme deseni 2. aşama.

Çizim 4.28, TSMK H.1513 v.15b Cephane-i Amire süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.29, TSMK H.1513 v.15b Cephane-i Amire süsleme deseni 4. aşama.

Çizim 4.30, TSMK H.1513 V.15b Cephane-i Amire süsleme deseni 5. aşama.

Yapının birinci katında yer alan iki sütun, 14 ile numaralandırılmış alandadır. Sütunların gövdelerine, eflatun renkli mürekkeple damarlar çizilerek mermer görünümü verilmiştir. Sütun başları altınla boyanmış dilimlerle süslenmiştir. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

Revakların tam ortasında bir kanadı kapalı olan kapı resmedilmiştir. 15 ile numaralandırılmış alanda yer alan kapıya altın mürekkeple özensiz denilebilecek sade bir süsleme yapılmıştır. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

Yapının birinci katında, orta revağın altında 16 ile numaralandırılmış alanda içinde herhangi bir yazı ve süsleme olmayan kitabe benzeri bir levha mevcuttur. 17 ile numaralandırılmış alanda iki sütun üzerine yerleşmiş revaklar görünmektedir.

Revaklar dendanlarla süslenmiş, hafif bir tarama yapılarak gölgelendirilmiştir. Çatıya yakın bölümde ters atnalı görünümünde bir süsleme yapılmış, desenin orta bölümlerine tarama tekniği uygulanmıştır. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

Binayı yatay olarak ikiye bölen 18 ile numaralandırılmış alandaki çatı gümüş ile boyanmıştır. Merkezden başlayarak simetrik şekilde çizilen kiremitlerin uç noktalarına altın noktalar konularak süsleme yapılmıştır. 19 ile numaralandırılmış, kubbeyi alttaki çatıya bağlayan kasnak bölümünde, rumî motiflere benzeyen bitkisel bir süsleme yapılmıştır. 20 ile numaralandırılmış kubbe, kurşun ile boyanmış, kiremitlerin dairesel yapısını gösterir şekilde siyah mürekkeple dilimlenerek çizilmiştir. Çatının bölümleri bir birinden altın cetvellerle ayrılmıştır. Kubbenin altınla boyanmış alemi 21 ile numralandırılmıştır. Alemin biraz daha büyük boyutta olanı üst kubbede de bulunmaktadır. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

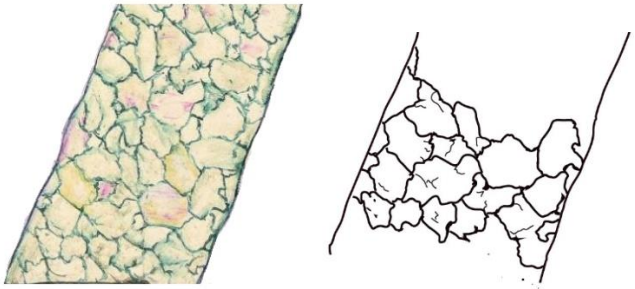
Binanın ikinci katı diyebileceğimiz birinci kat ve kasnak arasında kalan bölüm 22 ile numaralandırılmış alandır. İki penceresi olan bu alan perspektiften arındırılarak çizilmiştir. Süsleme olarak belli bir düzende kaydırılarak çizilen dörtgenlerle, taş döşeme görünümü verilmiştir. Sağında ve solunda çizilen üçgen çatılar 23 ile numaralandırılmıştır. Üçgen çatılar diğer çatı sistemleri ile uyumlu olarak gümüş ile boyanmış, dilimlere ayrılarak kiremit görünümü verilmiştir. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

Kubbe kasnağının, binanın derinliğini algılamamızı sağlayacak şekilde çoklu bakış açısına uygun çizildiği görülmektedir. Yüzey süslemesinde perspektife uygun denilebilecek şekilde bir uygulama yapılmıştır. 24 ile numaralandırılmış yan cephelerde çizilen taş döşeme görünümlü süslemenin açılı çizime uygun olarak uygulandığı, çizgilerinin elle, gayr-i nizami bir şekilde çizildiği görülmektedir. Sağda ve solda at nalı formunda toplam iki pencere bulunmaktadır. Ön cephe diyebileceğimiz 25 ile numaralandırılmış alanda döşemenin taş görünümü muntazam bir şekilde uygulanmıştır. Ön cephedeki pencere dikdörtgen formda çizilmiştir. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

26 ile numaralandırılılmış gümüş ile boyanmış çatı olukları çatı sistemlerini biribirine bağlamakta ve binanın derinliğini vurgulamaktadır. 27 ile numaralandırılmış

kurşun renkli kubbe dilimlere ayrılmış, dilimlerle kubbenin yuvarlak formu vurgulanmıştır. Çatının etekleri köşeli çizilmiştir. Her bir kiremitin uç noktasına yakın bölüme irice altın noktalar konulmuştur. (Resim 4.8, Çizim 4.2, 4.25)

Genel görünüşü oldukça gösterişli olan Cephane-i Amire'nin mimarî formu tasarımda öne çıkarılmıştır. Binanın dikkat çekici yapısı ve kompozisyondaki hiyerarşik konumuna göre yüzey süslemelerinin daha sade tercih edildiği düşünülmektedir.

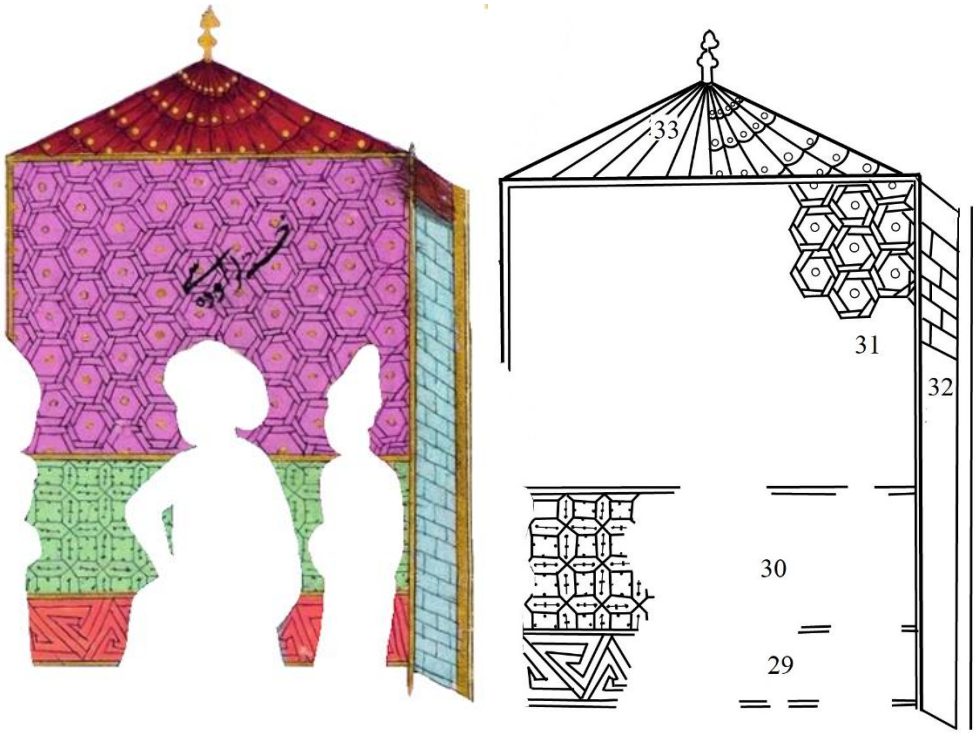

Resim 4.9, TSMK H.1513 v.15b yol.

Çizim 4.31, TSMK H.1513 v.15b yol süsleme çizimi.

Yol: Bâb-ı Hümâyun'dan başlayarak Bâbüsselâm kapısına doğru devam eder. Önemli devlet törenlerin bir parçasıdır.[79] Kompozisyonu dikey düzlemde ikiye ayıran yol gerçekte olduğu gibi hafif eğri bir yapıya sahip şekilde resmedilmiştir. Gülru Necipoğlu'nun aktardığına göre elçi heyeti üyelerinden Jerome Maurand 1554 yılında gördügü bu yolun, küçük siyah beyaz taşlarla döşenmiş, çiçek ve daire şekillerinin olduğu yaklaşık sekiz karışlık bir yol olduğunu söylemektedir.[80] Kompozisyonda üzerinde kaldırım yazan yolun anlatılandan daha sade bir biçimde resmedildiği görülmektedir. Yolun sade bir şekilde resmedilmesinin süslemede dengeyi sağlamak maksadıyla tercih edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Taşlara tarama ve sulandırma tekniği ile doku verildiği görülmektedir. (Resim 4.9, Çizim 4.2, 4.31)

[79] Gülru Necip oğlu, a.g.e, s.69.
[80] Gülru Necip oğlu, a.g.e, s.72.

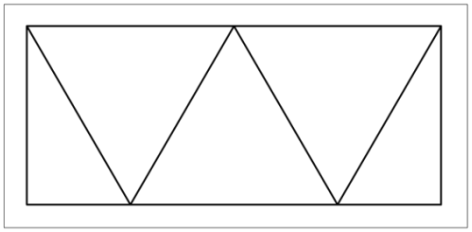
Resim 4.10, TSMK H.1513 v.15b, Hastalar odası süsleme unsurları.

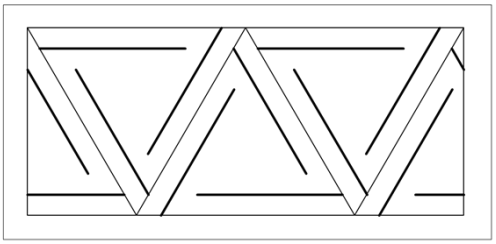
Çizim 4.32, TSMK H.1513 v.15b, Hastalar odası süsleme unsurları çizimi.

Hastalar odası: Kompozisyonun sağında orta eksene yakın bir yerde konumlandırılan binanın üzerinde hastalar odası yazmaktadır. Cepheden görünümle çizilen binanın, önünde oturan figürler ve binanın sağa doğru devam eden bölümü, gördüğümüz alanın bir iç mekan görünümü olduğunu düşündürmektedir. Üçgen çatıya sahip binanın gövdesi yatay düzlemde üç bölümden oluşmaktadır. Binanın bölümleri ince altın cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. (Resim 4.10, Çizim 4.2, 4.32)

En altta yer alan 29 ile numaralandırılmış bölümde bordür şeklinde geometrik bir desen uygulanmıştır. Desen, çapraz ve yatay düzlemlerde belli bir düzenle çizilmiş çizgileriyle hareketli bir görünüme sahiptir. (Resim 4.10, Çizim 4.2, 4.32)

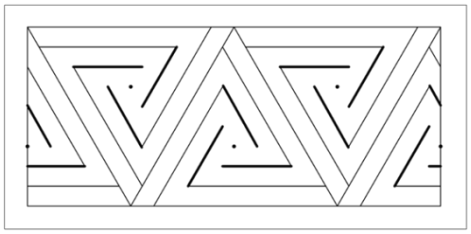
Bordür şeklinde uygulanan desenin, şablon yardımıyla çizildiği düşünülmektedir. Ters ve düz üçgenler yan yana çizilerek ilk aşama oluşturulmuş, üçgenin içine köşeleri kesişmeyen bir üçgen çizilmiştir. Üçgenin merkezi tespit edilerek nokta ile işaretlenmiş, bu çizgiler merkezde birleştirilerek desen tamamlanmıştır. (Resim 4.10, Çizim 4.33,4.34, 4.35, 4.36)

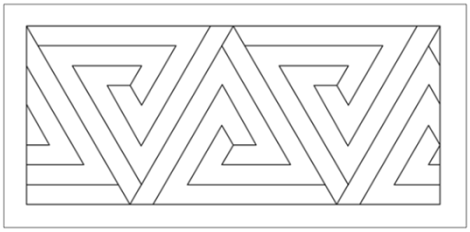

Çizim 4.33, TSMK H.1513 v.15b Hastalar odası süsleme deseni 1. Aşama.

Çizim 4.34, TSMK H.1513 v.15b Hastalar odası süsleme deseni 2. Aşama.

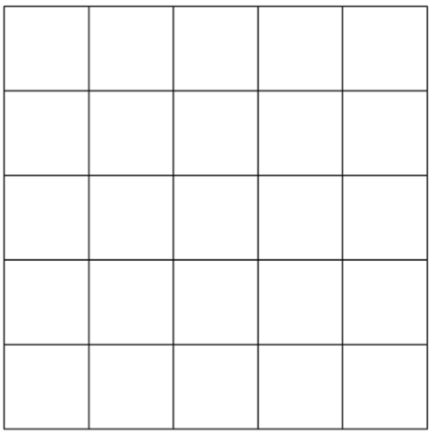

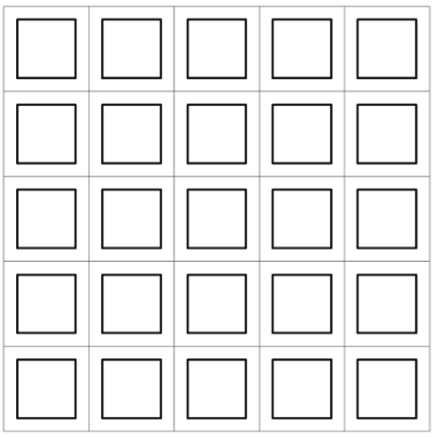

Çizim 4.35, TSMK H.1513 v.15b Hastalar odası süsleme deseni 3. Aşama.

Çizim 4.36, TSMK H.1513 v.15b Hastalar odası süsleme deseni 4. Aşama.

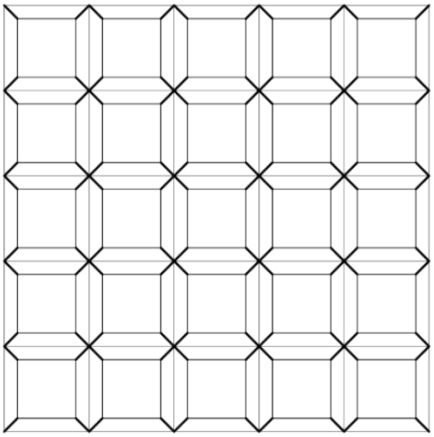
30 ile numaralandırılmış bölümde görülen desen kare ızgara ile çizilmiş olup 29 ile numaralandırılmış alandaki desene oranla daha sade bir görünüme sahiptir. Buna bakılarak desenlerin arasında hareket dengesinin sağlanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Desen oluşturulurken her bir karenin içine başka bir karenin çizilip sonrasında bu karelerin de aralarına gelen çarpı işaretleriyle birbirlerine bağlanmış olabileceği düşünülür. Karelerin arasında oluşan boşluklara koyulan yatay ve dikey çizgiler ve noktalarla süslemeler tamamlanmıştır. (Resim 11, Çizim 37, 38, 39, 40, 41)

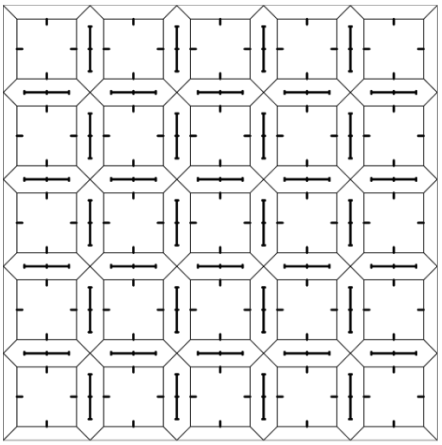

Çizim 4.37, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.38, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 2. aşama.

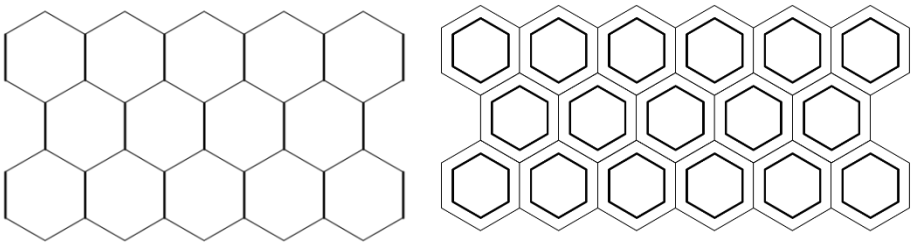

Çizim 4.39, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 3. aşama.

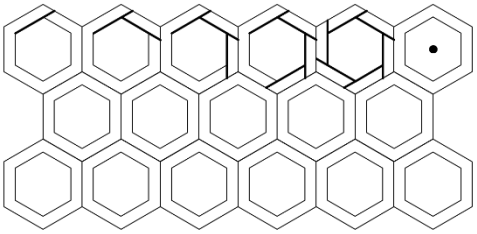
Çizim 4.40, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 4. aşama.

31 ile numaralandırılmış üçüncü bölüm, hastalar odası binasının en büyük alanını oluşturmaktadır. Yapının duvar süslemesi olarak gördüğümüz desen ilk bakışta oldukça karmaşık görünmekle birlikte altıgen petek sistemi ile oluşturulmuştur. Her bir altıgenin içine, bir birim daha küçük altıgen çizilmiştir. İç taraftaki altıgenin her bir köşesinden çizilen çizgilerle küçük altıgen büyük altıgene bağlanmıştır. Desenler altıgenlerin ortalarına eklenen iri altın noktalarla tamamlanmıştır. (Resim 4.10, Çizim 4.41, 4.42, 4.43, 4.44)

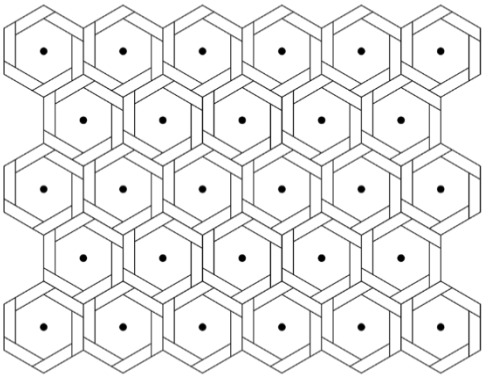

Çizim 4.41, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.42, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 2. aşama.

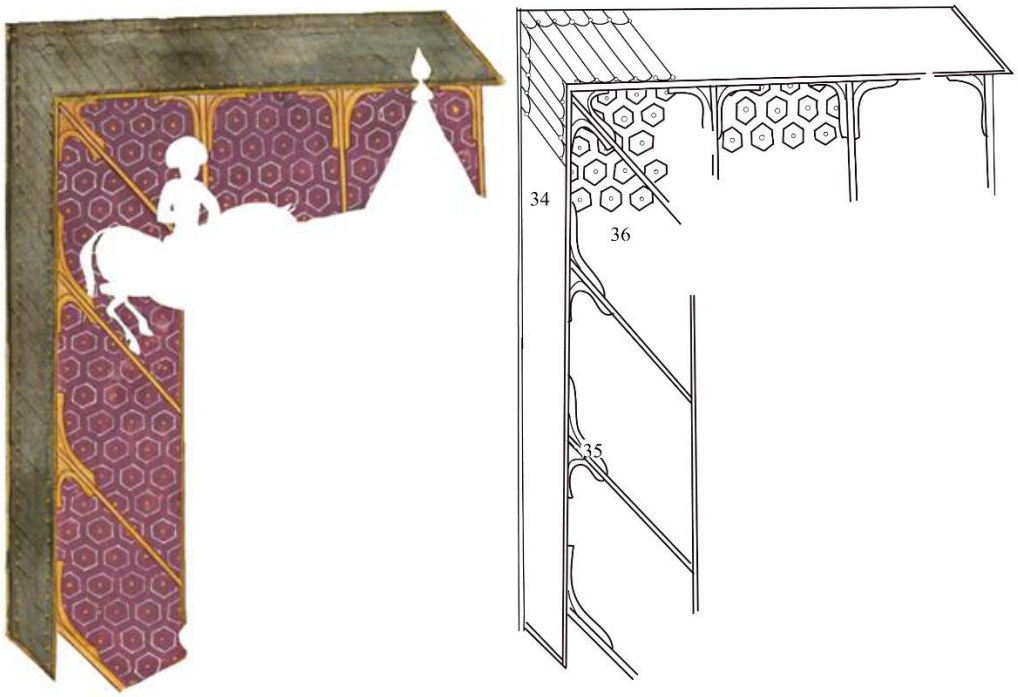
Çizim 4.43, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.44, TSMK H.1513 v.15b hastalar odası süsleme deseni 4. aşama.

En sağda çok az bir kısmı görünen, cetvele dayandırılmış 32 ile numaralandırılmış bölümün binanın dış cephesi olduğu düşünülmektedir. Taş döşeme görünümü verilen bölümün üst kısmında, ince bir hat şeklinde çatı çizilmiştir. (Resim 4.10, Çizim 4.2, 4.32)

33 ile numaralandırılmış üçgen çatı, diğer binaların çatılarından farklı olarak kiremit renklidir. En üstte noktasal bir merkezden aşağıya doğru aralarındaki mesafe açılarak çizilen dilimlere kiremit görünümü verilmiş, tarama tekniği ile doku belirginleştirilmiştir. Çatıyı kaplayan kiremitlerin her birinin uca yakın orta bölümüne iri altın noktalar konulmuştur. Çatılarda renk olarak farklılık olsa da desen bakımından ortaklık devam ettirilmiştir. (Resim 4.10, Çizim 4.2, 4.32)

Resim 4.11, TSMK H.1513 v.15b ahırların süsleme unsurları.

Çizim 4.45 TSMK H.1513 v.15b ahırların süsleme unsurları çizimi.

Ahırlar: Birinci avluda devlet adamaları ve elçilerin atlarının bulunduğu ahırlar mevcuttur.[81] Ahırlar, kompozisyonun sol üst köşesinde köşebenti andıran bir biçimde konumlandırılmıştır. Mimarî yapının bir kısmı yatay bir kısmı dikey düzlemde çizilmiş olup, çatı, revak ve zemin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yapının çiziminde çoklu bakış açısı uygulanmıştır. (Resim 4.11, Çizim 4.2, 4.45)

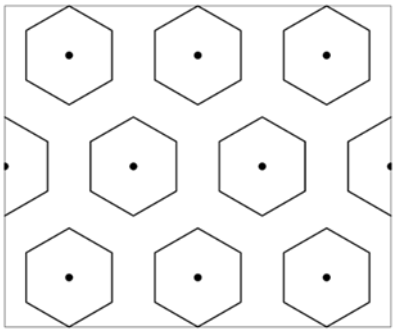
[81] Gülru Necip oğlu, a.g.e, s.70.

Ahırın çatısı 34 ile numaralandırılmış alanda yer alıp yanlardan hafif dışarıya taşacak şekilde çizilmiştir. Çatıya yuvarlak dilimler çizilerek kiremit dokusu verilmiştir. Kiremitlere altın noktalar konularak süsleme yapılmıştır. (Resim 4.11, Çizim 4.2, 4.45)

35 ile numaralanan revaklarda ve direklerde boyut hissi oluşturacak şekilde rengin bir ton koyusu ile çok hafif gölgelendirme yapılmıştır. Köşede çapraz düzlemde çizilen direğin bir tarafındaki tahrir kalın çekilerek derinlik algısı desteklenmiştir. Oldukça ince hatlarla çizilen revak ve revak direkleri ahşap görünümündedir. (Resim 4.11, Çizim 4.2, 4.45)

Ahırın farklı bakış açılarından çizilmesi ve at figürünün konumu geometrik süsleme yapılan alanın, yapının zeminine ait olduğunu düşündürmektedir. Binanın 36 ile numaralandırılmış zemini koyu eflatunla boyanmış, üzerine beyaz renkle altıgenlerden oluşan bir desen uygulanmıştır. Desen zeminin bütün yüzeyini kaplayacak şekilde çizilmiştir. Desenin ortasında altın noktalar yer almaktadır. Desende ara ara kaymaların mevcut olması cetvelle değil el ile çizildiğini düşündürmektedir. Süslemenin koyu zemine beyaz renkle uygulanması yapıyı kompozisyon içinde dikkat çekici hale getirmektedir. Binanın toprak bahçe zemini ile ayrımı ince altın cetvel ile vurgulanmıştır. (Resim 4.2, 4.11)

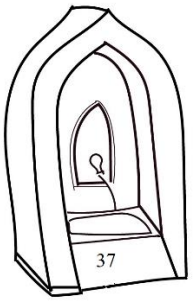
Ahırlar bölümünün zemin süslemesinde uygulanan desen, altıgenler arasında boşluk bırakılarak oluşturulan petek görünümündedir. Bâb-ı Hümâyun'un ikinci katında uygulanan desenin adımları burada da uygulanmış (Çizim 4.17, 4.18, 4.19) ancak altıgenler bir birine bağlanmamıştır. Yaklaşık dört birimle oluşturulan altıgenlerin arasına bir birim boşluk bırakılmıştır. Altıgenlerin ortasına küçük altın noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.46)

Çizim 4.46 TSMK H.1513 V.15b ahırlar süsleme deseni .

Ahırlar yapısının, kompozisyon içinde hem kendi fonksiyonunu net bir şekilde ifade ettiği hem de kompozisyona görsel anlamda bir zenginlik kattığı görülmektedir. Binanın, kompozisyonun diğer unsurlarıyla uyumlu, konum açısından da dengeli bir şekilde yerleştirildiği görülmektedir.

Resim 4.12, TSMK H.1513 v.15b çeşme.

Çizim 4.47, TSMK H.1513 v.15b çeşme çizimi.

Çeşme: Minyatürde yatay düzlemde merkeze yakın bir noktada konumlanmıştır. Kompozisyonun tek doğa unsuru olan ağacın sağ tarafında resmedilmiştir. Çoklu bakış açısına göre resmedilen çeşme krem renginin açık koyu değerleriyle boyanmıştır. Sade bir görünüme sahip olan çeşmenin altın renkli musluğundan akan su, su yalağını doldurmaktadır. Üzerinde çeşme yazan yapının herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır. Avlu içinde yer alan bu çeşmenin cellatlar çeşmesi olarak bilinen çeşme olduğu tahmin edilmektedir. (Resim 4.12, Çizim 4.2, 4.47)

Resim 4.13, TSMK H.1513 v.15b Kule-i Kâğıt Emini süsleme unsurları.

Çizim 4.48, TSMK H.1513 v.15b Kule-i Kâğıt Emini süsleme unsurları çizimi.

Kule-i Kağıt Emini: Dava dilekçelerinin toplandığı ve dava sonuçlarının dağıtıldığı devlet binasıdır.[82] Yabancı bir kaynağa göre bina köşeli bir yapıda kule görünümündedir.[83]

Etrafı oldukça kalabalık ve hareketli insan figürleri ile çevrili yapı, merdivenler, çatı ve gövde bölümünden oluşmaktadır. Binanın çiziliş biçimi altıgen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Binanın etrafındaki figürler baz alındığında yapının yaklaşık iki figür boyunda olduğu görülmektedir. (Resim 4.1, 4.13)

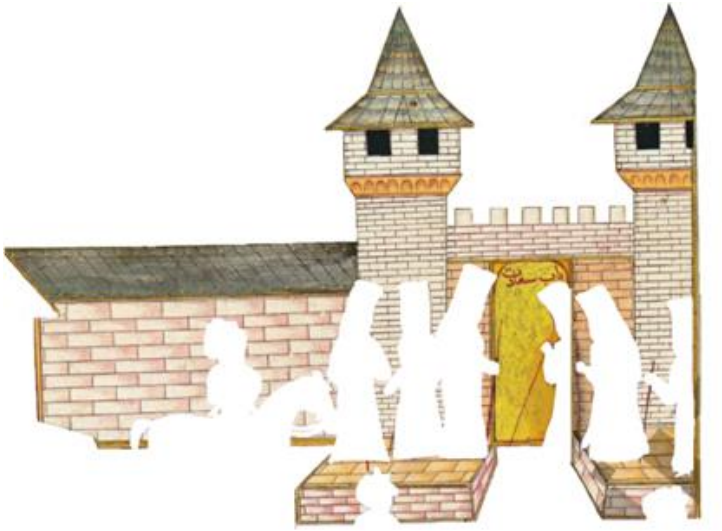
38 ile numaralandırılmış, iki basamaktan oluşan yüksek merdivenler mermer görünümlüdür. Merdivenin bütün basamakları ince altın cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. Basamakların her bir yüzeyinde farklı bir renk uygulandığı görülmektedir. (Resim 1.13 , Çizim 4.48)

[82]Zeynep Tarım, "Topkapı Sarayı**", DİA**, İstanbul, TDV yay., 2012, C.41, s.256.
[83] Gülru Necipoğlu, a.g.e., s.72.

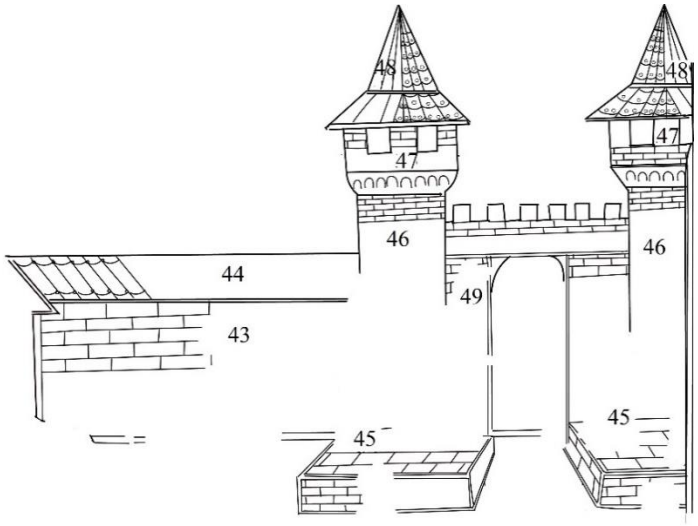
Binanın gövdesini kuşak gibi saran bölüm 39 ile numaralandırılmıştır. Bu alan açık somon rengine boyanmış, üzerine damarlar çizilerek mermer görünümü verilmiştir. Binanın etrafındaki bu kuşak üst taraftaki cephelerin farklı renklere boyanmasından kaynaklanan dağınıklığı bütünleştirmektedir. (Resim 4.13, Çizim 4.2, 4.48)

Binanın 40 ile numaralandırılmış gövdesi üç cephesi de görünecek şekilde resmedilmiştir. Cephelerden her birinde kırmızı pervazlı kare ızgara korkuluklu pencereler bulunmaktadır. Binanın üç yüzeyi de yoğun damarlı mermer görünümündedir. (Resim 4.13, Çizim 4.2, 4.48)

41 ile numaralandırılmış Külah şeklinde köşeli yüksek çatının boyut olarak büyük çizilmesi ve ön cephedeki gölgelendirme, binanın hafif yukarıdan bakış açısıyla çizildiğini düşündürmektedir. Bu algıyı bu binanın hemen solunda yer alan ahırların çizim şekli de desteklemektedir. Oldukça dik olan çatıda yuvarlak dilimlerle kiremit dokusu oluşturulmuş, dilimlerin birleştiği yerler altın noktalarla süslenmiştir. Bu süsleme monotonluğun önüne geçerken diğer çatılarla bir bütünlük oluşturmaktadır. Çatının bölümleri ince altın cetveller çizilerek belirlenmiştir. Çatının etek ve saçak bölümünde kiremit dokusu devam ettirilmiştir. 42 ile numaralandırılmış alanda bulunan, iki damlanın üst üste çizilmesinden oluşan alemin üzerine dilimli bir süsleme yapılmıştır. Diğer binaların alemlerine göre oldukça büyüktür. (Resim 4.13, Çizim 4.2,4.48)

Resim 4. 14, TSMK H.1513 v.15b Bâbüsselâm süsleme unsurları.

Çizim 4.49, TSMK H.1513 v.15b, Bâbüsselâm süsleme unsurları çizimi.

Bâbüsselâm: Sarayın önemli devlet binalarının yer aldığı ikinci avlusuna açılan Bâbüsselâm[84] kompozisyonun sağ üst bölümünde yer almaktadır. Yapı, sur duvarları ve kapı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

[84]Bkz. Namık Erkal, "İstanbul'da Erken Dönem Osmanlı Mimarisi" **Büyük İstanbul Tarihi**, İstanbul, TDV İSAM, 2015 C.8, s.143.

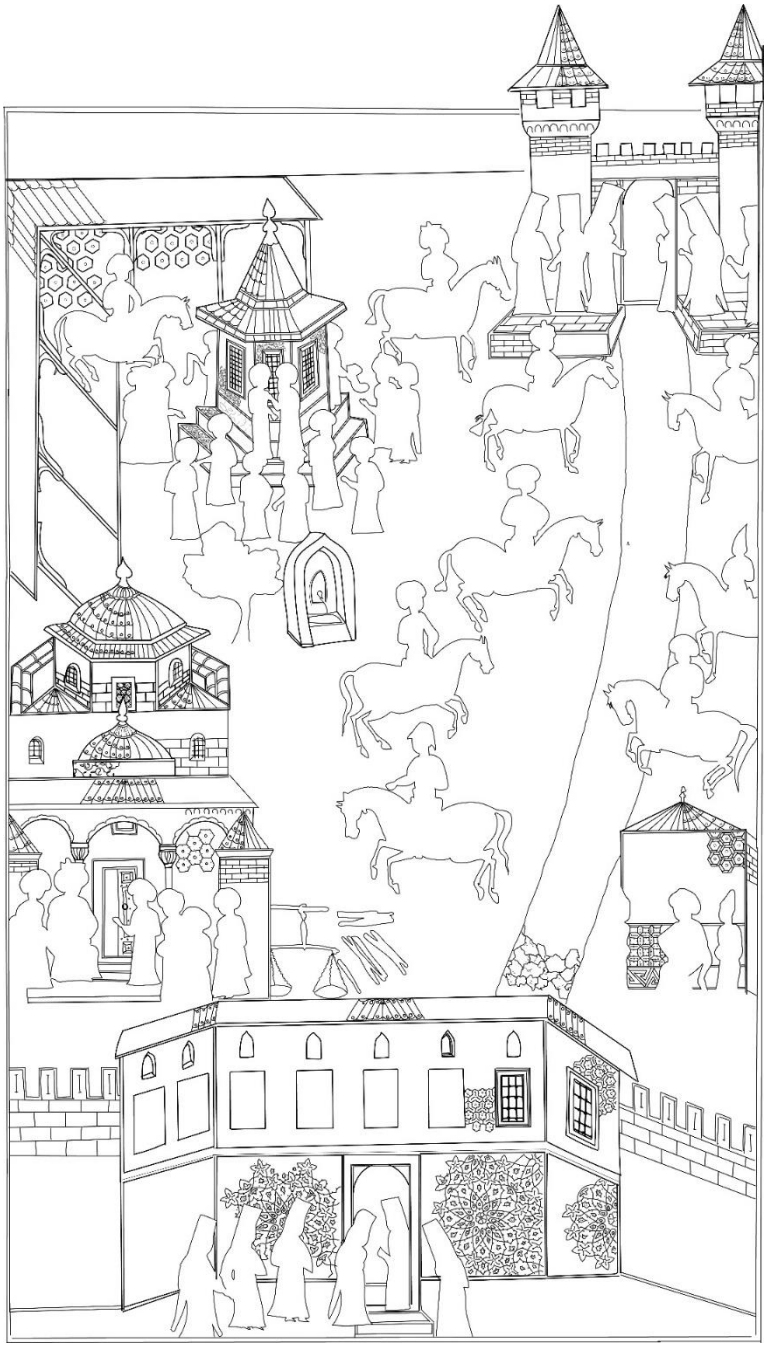
43 ile numaralandırılmış Bâbüsselâm kapısından ahırlara kadar devam eden sur duvarı tuğla görünümü ile süslenmiştir. Duvarların üstünde yer alan 44 ile numaralandırılmış çatı, gümüş ile boyalı ve iki sıra kiremit döşelidir. Kiremitlerin birleştiği yerlere altın noktalar konularak diğer çatı sistemleriyle bütünlük devam ettirilmiştir. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

Bâbüsselâm kapısının önünde figürlerin yer aldığı bir yükselti bulunmaktadır. 45 ile numaralandırılmış bu yükselti derinlik algısı oluşturacak şekilde çizilmiştir. Kapının ön tarafında yer alan bölümde duvarlarda ve yapının diğer bölümlerinde uygulanan dörtgenlerle oluşturulmuş desen tekrarlanmış, tarama tekniği ile doku verilmiştir. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

Kapı bölümü, iki kule ve ortasındaki kapıdan oluşmaktadır. Simetrik bir şekilde çizilen 46 ile numaralandırılmış iki kulenin sağda olanının tamamı çizilmemiş, kompozisyon dışında bırakılmıştır. Kulelerin dış yüzeyi, üst üste kaydırmalı bir biçimde çizilmiş dörtgenlerle kaplanmıştır. Kuleden dışarı taşma yapan 47 ile numaralandırılmış balkon bölümde, ters atnalına benzer bir şekille süsleme yapılmış ve ortaları tarama tekniğiyle gölgelendirilmiştir. Bu durum binalarda uygulanan oyma süslemelerinde ışık gölge oyunlarının yansımasını anımsatmaktadır. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

48 ile numaralandırılmış kulelerin çatıları, gümüş renkle boyanmış, üzerine kiremit görünümü oluşturacak dilimler çizilmiş, dilimlerin üzerine büyüklüğüne göre bazen bir bazen iki iri altın nokta konulmuştur. Dilimlere tarama tekniği ile doku kazandırılmış, çatının bölümleri altın cetvellerle belirtilmiştir. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

Kapının yer aldığı 49 ile numaralandırılmış bölüm altın cetvellerle dört bölüme ayrılmıştır. Kapının sağında ve solunda kalan bölümler taş örme duvar görünümüne uygun çizilmiş, taşlar üst bölüme göre daha iri tutulmuştur. İki kulenin ortasındaki kapı kanatsızdır, at nalı formundadır. Kapının kenarından bakan fügürün konumlandığı yer, bir derinlik ve devamlılık hissi oluşturacak biçimde çizilmiştir. Kapıdan görünen boşluk altınla boyanmıştır. (Resim 4.14, Çizim 4.2, 4.49)

Çizim 4.50, TSMK H.1513 v.15b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü.

Mimarîdeki bütün süsleme uygulamaları pastel tonlardaki zeminlere yapılmıştır. 36 ile numaralandırılmış alandaki desen hariç, diğer desen çizimlerinin, zemin renginin oldukça koyu bir tonuyla uygulandığı görülmektedir. Desenlerde yer verilen noktalarla farklı yapılar ve farklı desenler arasında bütünlük sağlanmıştır.

Böylece, desenlerin farklılığı, bir dağınıklığa değil görsel bir zenginliğe götürebilmiştir. Desenlerde uygulanan noktalar süslemede doluluk boşluk dengesine katkı sağlamaktadır.

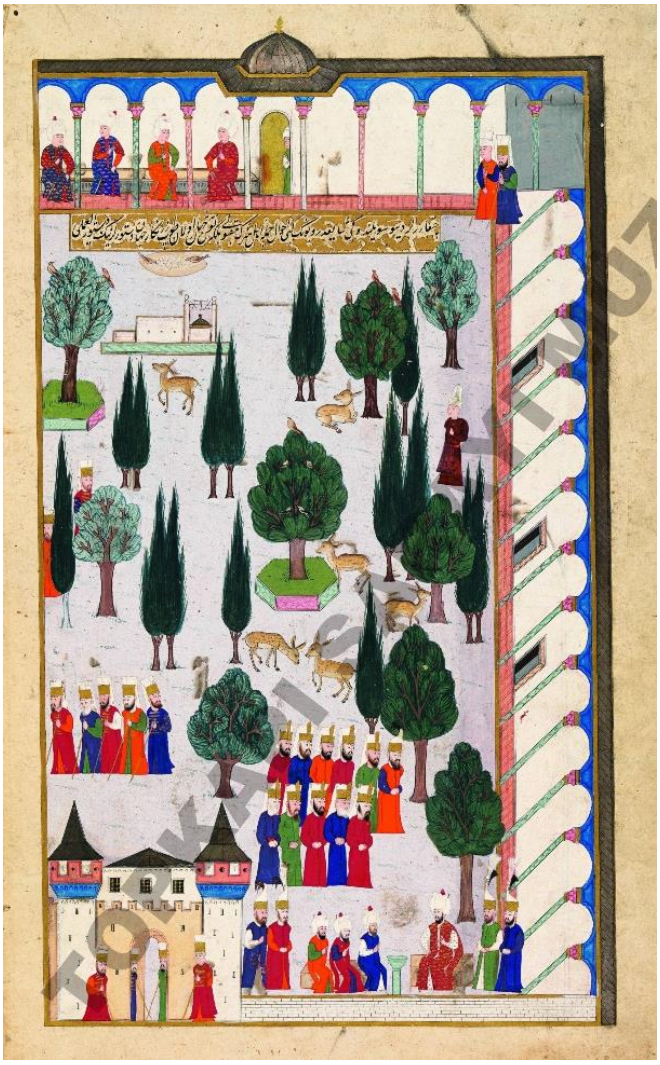
Kompozisyonda karşımıza çıkan mimarî süsleme unsurlarının, kompozisyon düzenine uygun bir şekilde özenle seçildiği görülmektedir.

Kompozisyonda sarayın ihtişamı ve devletin gücü mimarî yapılarda yansıtılmıştır. Özellikle 2 ve 3 numaralı alanlarda görülen desenlerin zenginliği dikkat çekicidir. (Resim 4.1 , Çizim 4.2, 4.50)

4.2.v. 18B

Eserin Adı: Bâbüssaâde, İkinci Avlu ve Kubbealtı Yapıları

Eserin Ölçüsü: 21x37 cm

Resim 4.15, TSMK H.1513 v.18b.

Minyatürün Konusu: Bâbüssaâde, İkinci Avlu ve Kubbealtı Yapıları.[85] Minyatürde Bâbüsselâm ve Bâbüssaâde kapıları ve bu kapılar arasında yer alan revaklı avlu resmedilmiştir.

[85] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s. 39.

Dikdörtgen formda oluşturulan kompozisyonda doğa unsurları ön plandadır. Sayfanın üç tarafı mimarî yapılarla çevrilidir. Sayfanın üst tarafındaki revakların altında beynessutur tekniğiyle süslenmiş, sahneyi anlatan talik bir yazı mevcuttur. (Resim 4.15)

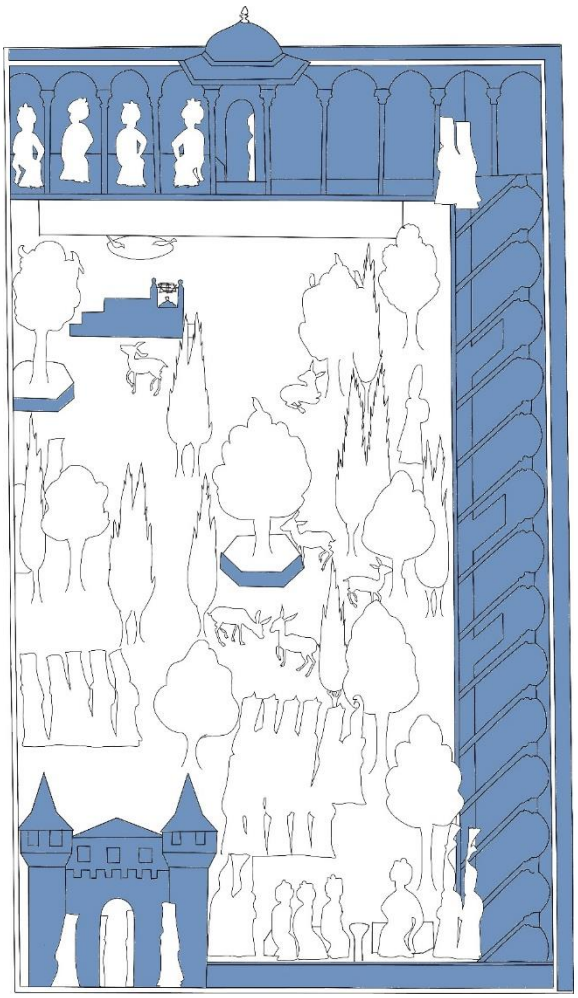
Sayfanın üst bölümüne yatay düzlemde çizilen revaklı yapı, sayfanın sağ tarafından aşağıya kadar devam ettirilmiştir. Revaklarla iki tarafı çerçevelenmiş avlunun ortasında selvi ağaçları ve top ağaçlar görülmektedir. Çapraz düzlemde yerleştirilen ağaçlar kompozisyona hem hareketlilik katmakta hem de mekanda derinlik algısı oluşturmaktadırlar. Ceylanların dolaştığı bahçede ağaçların üzerinde kuşlar görülmektedir. (Resim 4.15)

Kompozisyonun alt ve üst tarafında devlet işlerini gören figürlerin tasvir edildiği, orta bölümlerde hareketli bir doğal yaşamın tasvir edildiği görülmektedir. Askerlerin yatay düzlemde askerî düzene uygun dizilimleri mekanın genel hiyerarşisi hakkında ip ucu vermektedir. Padişah dışında kimsenin atıyla giremediği ve yüksek sesle konuşamadığı[86] mekanın düzeni figürlerin dizilişlerine de yansımıştır. (Resim 4.15)

Ağaçların ve figürlerin yer aldığı orta alanda mimarî unsur olarak iki altıgen saksı ve bir kuyu görülmektedir. (Resim 4.15)

Kompozisyonda canlı figürleri, mimarî unsurlar ve doğa unsurlarının dengeli bir şekilde yerleştirildiği görülmektedir. (Resim 4.15)

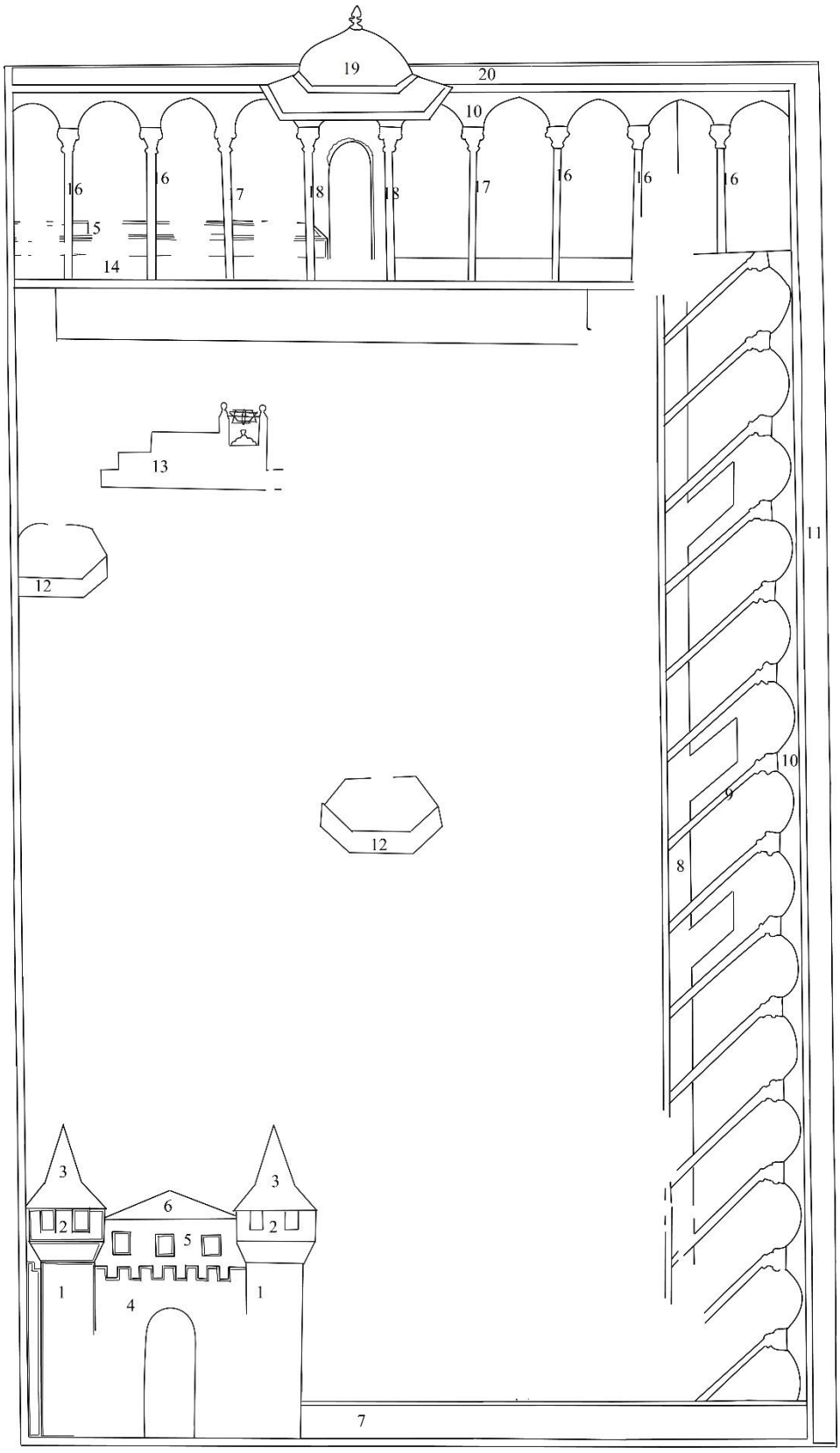
[86] Zeynep Tarım Ertuğ, "Topkapı Sarayı", s.257.

Çizim 4.51, TSMK H.1513 v.18b kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.2.1. v.18b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

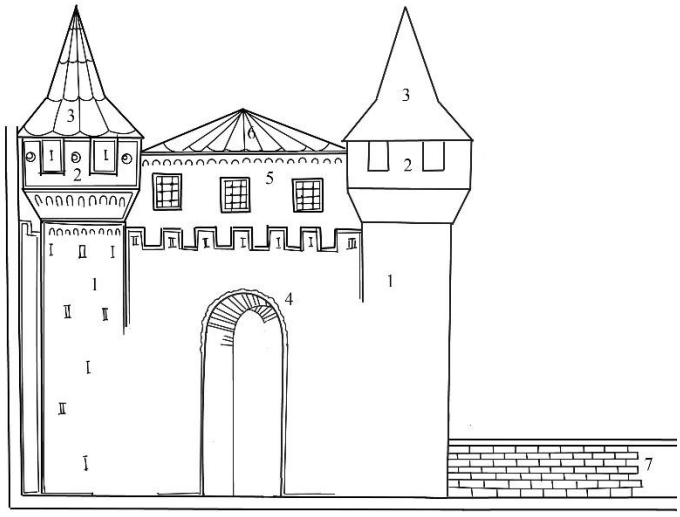
Kompozisyonda mimarî unsurların büyük bir kısmı cetvele dayandırılarak çizilmiştir. Kompozisonun sağ ve üstteki sınırları mimarî unsurlarla oluşturulmuştur. Minyatürde incelenecek mimarî unsurlar sırasıyla; Bâbüsselâm, dikey revaklar, saksılar, kuyu ve Bâbüsselâm'ın içinde yer aldığı revaklardır.

Çizim 4.52, TSMK H.1513 v.18b minyatürde incelenecek alanlar.

Resim 4. 16, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüsselâm binası süsleme unsurları.

Çizim 4.53, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüsselâm binası süsleme unsurları çizimi.

Kompozisyonun sol köşesine konumlandırılan Bâbüsselâm binası; iki kule, kulelerin ortalarında kapının yer aldığı bölüm ve kapı köşkünden oluşmaktadır. (Resim 4.16, Çizim 4.52, 4.53)

Kulelerin gövdesi 1 ile numaralandırılmış alandır. Simetrik olan kulelerin ana gövdesi beyaz renge boyanmış üzerine bazen bir bazen iki çizgi şeklinde küçük pencere boşlukları çizilmiştir. (Resim 4.16,Çizim 4.52, 4.53)

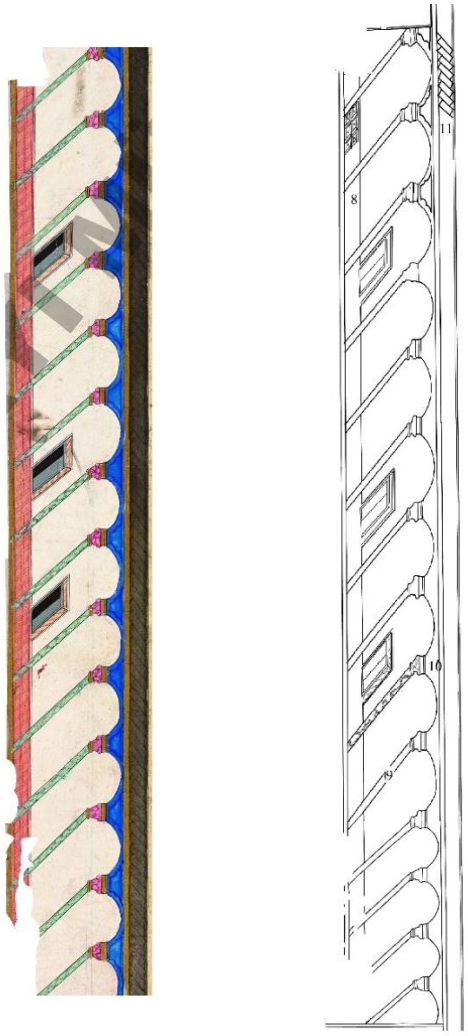
Kulelerin gövdesinin üstünde yer alan balkon şeklinde dışa taşan bölüm, 2 numaralı alandır. Zemin rengi olarak mavi ve pembe tercih edilmiştir. Bu bölümün üstünde boşluk bırakmadan çatıya dayandırılmış ikişer pencere ve bu pencerelerin arasında üç tane yuvaklak küçük pencere bulunmaktadır. Çatının altında yer alan pembeye boyalı bölümde zemin renginin koyusu ile kontür çizgilerine paralel iç çerçeve çizilmiştir. Çatı altlarına ve kulenin genişleyen kısmına ters "U" benzeri sade bir süsleme yapılmıştır. (Resim 4.16, Çizim 4.52, 4.53)

Kulelerin üstündeki çatı 3 ile numaralandırılmıştır. Sivri külah şeklindeki çatı ve çatı eteği dilimlere ayrılarak kiremit dokusu verilmiştir. (Resim 4.16, Çizim 4.52, 4.53)

Kulelerin arasındaki bölümde, sur bedenleri ve bir kapı köşkü görülmektedir. 4 ile numralandırılmış alandaki sur bedenlerinin zemini koyu krem renktedir. Bu alanda kemer biçimindeki kapının derinliği perspektife yakın bir çizimle vurgulanmış ayrıca kapının iç tarafına çizilen figürlerle derinlik algısı desteklenmiştir. Sur bedeninin üstündeki kapı köşkünün gövdesi 5 numaralı alandır. Basık üçgen bir çatısı olan köşkte üç tane pencere bulunmaktadır. Binanın bölümlerini belirleyen kontürlere yakın paralel çizgiler çekilmiştir. Köşkün çatısı gümüş ile boyanmış, merkezden başlayarak dilimlere ayrılmış ve kiremit görünümü verilmiştir. (Resim 4.16, Çizim 4.52, 4.53)

Bâbüssaâde ile revaklar arasında alçak bir duvar görülmektedir. 7 ile numaralandırılmış duvarın yüzeyi örgü taş görünümü ile süslenmiştir. (Resim 4.16, Çizim 4.52, 4.53)

Revaklar; ikinci avlunun etrafını çevreleyerek, kompozisyonun üst tarafından yatay düzlemde başlayıp sayfanın en sağından aşağıya doğru dikey düzlemde devam etmektedir. Revaklar toprak zeminden altın cetvelle ayrılmıştır. Minyatürün iki yanını çevreleyen revaklar kenar süslemesi gibi görünmektedir.

Resim 4.17, TSMK H.1513 v.18b, revakların süslemeleri.

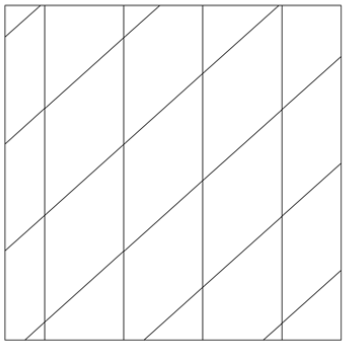
Çizim 4.54, TSMK H.1513 v.18b, revakların süslemelerinin çizimi.

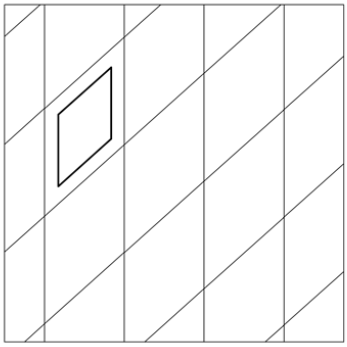
Dikey revaklar; 8 ile numaralandırılmış zemin, 9 ile numaralandırılmış sütun, 10 ile numralandırılmış kemerler ve 11 ile numaralandırılmış çatıdan oluşmaktadır. (Resim 4.17, Çizim 4.52, 4.54)

Sayfanın sağ kenarındaki dikey düzlemde çizilen revakların sütunları yukarıdan görünümle çizilmiştir. Bu şekilde bir çizimin gerçekleştirilmesi derinlik oluşturmakta, aynı zamanda çapraz çizilen sütunlar alana hareket kazandırmaktadır. Ancak aynı bakış açısının kemer çiziminde tercih edilmediği görülmektedir. (Resim 4.17, Çizim 4.52, 4.54)

8 ile numaralandırılmış alan olan revak zemininde pastel pembe tonu tercih edilmiş, kare ızgara ile oluşturulmuş hareketli sayılabilecek bir desen uygulanmıştır. Dikey bölümde kesintiye uğramadan devam ettirilen desen sütunlarda kullanılan eğimli açıya uygun şekilde açılandırılmıştır.

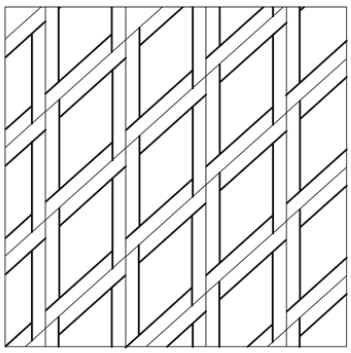
Dikey çizilen revakların zemin süslemesinde kare ızgara yerine baklava biçiminde bir ızgara tercih edilmiştir. Her bir dilimin içine bir birim küçük ölçüde baklava şekli çizilmiştir. Köşelerden saat yönünde çizilen çizgilerle ızgaradaki dilimler birleştirilmiş, motifin ortasına altın noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.55, 4.56, 4.57, 4.58)

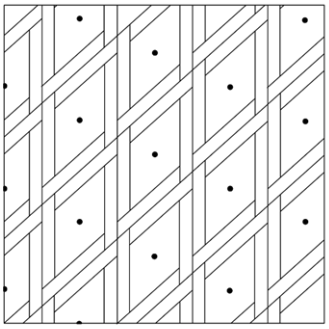

Çizim 4.55, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 1. aşama.

Çizim 4.56, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 2. aşama

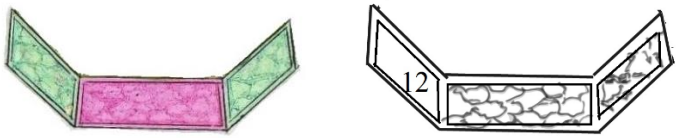
Çizim 4.57, TSMK H.1523 18b, revakların zemin süslemesi 3. aşama

Çizim 4.58, TSMK H.1523 18b, revakların zemin süslemesi 4. aşama

9 ile numaralandırılmış sütun ve sütun başlıklarına belirgin bir mermer dokusu verilmiş, sütunlar açık yeşile, sütun başları ise eflatun renge boyanmıştır. (Resim 4.17, Çizim 4.52, 4.54)

10 ile numaralandırılmış kemerler bazı figürlerin kıyafetlerinde de kullanılan parlak mavi ile boyanmıştır. Kemere yakın alanda dendanların birleşmesiyle oluşan sade süsleme bütün yapı boyunca devam ettirilmiştir. (Resim 4.17, Çizim 4.52, 4.54)

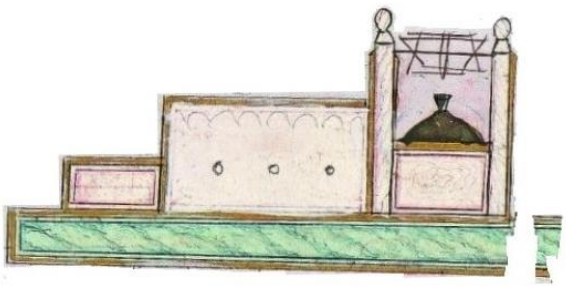
Binanın çatısı sayfa kenarı boyunca uzanan tek sıra kiremitten oluşan kalın bir bordür görünümündedir.

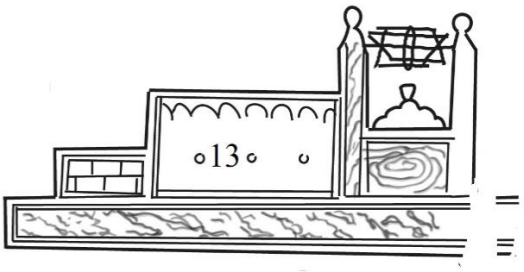
Resim 4.18, TSMK H.1513 v.18b, saksı süslemesi.

Çizim 4.59, TSMK H.1513 v.18b, saksı süsleme çizimi.

Altıgen formda çizilen saksılar kompozisyonda çapraz düzlemde yerleştirilmişlerdir. Üç boyutlu olarak hafif yukarıdan bir bakış açısıyla çizilen saksıların ön yüzeyi yan yüzeylerinden farklı bir renge boyanmıştır. Eserde yer alan bazı kompozisyonlarda da havuz yüzeylerinin farklı renklerde boyandığı görülmektedir. Bu şekilde derinlik algısının güçlendirilmek istendiği ayrıca tasarıma bir hareket kazandırılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. (Resim 4.18, Çizim 4.52, 4.59)

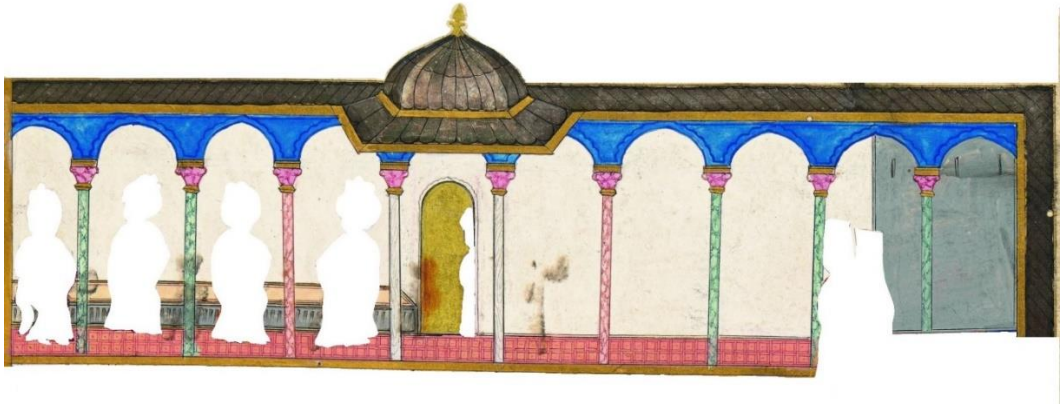

Resim 4.19, TSMK H.1513 v.18b, kuyunun süsleme unsurları**.**

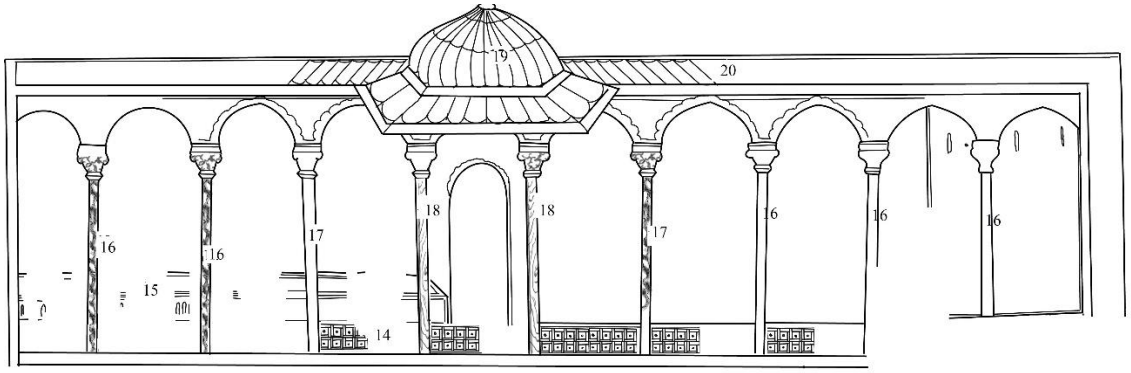

Çizim 4.60, TSMK H.1513 v.18b kuyunun süsleme unsurlarının çizimi.

Kuyu sade bir yapıdadır. Kuyunun üzerinde konumlandığı dikdörtgen bölüme mermer görünümü verilmiştir. Kuyuyu oluşturan her bir bölüm ince altın cetvellerle ayrılmıştır. (Resim 4.19, Çizim 4.52, 4.60)

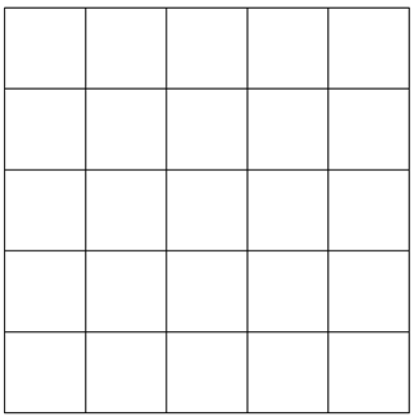
Resim 4.20, TSMK H.1513 v.18b, Bâbüssaâde ve revakların süslemeleri.

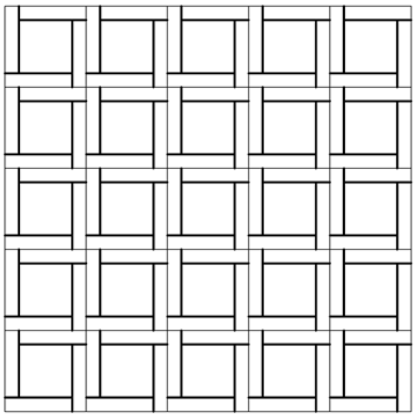

Çizim 4.61, TSMK H.1513 v.18b Bâbüssaâde ve revakların süsleme unsurlarının çizimi.

Sayfanın üst tarafındaki revaklar ve Bâbüssaâde cepheden resmedilmiştir. Topkapı Sarayı'nın en önemli kapılarından biri olan Bâbüssaâde'nin önünde cülus ve bayramlaşma gibi törensel olaylar gerçekleştirilirdi.[87] Kompozisyonda revakların bir bölümü gibi görünen Bâbüssaâde'nin dikkatli bir gözle bakıldığında müstakil bir yapısı olduğu farkedilmektedir. 14 ile numaralandırılmış Bâbüssaâde ve revakların zemini pembe renk üzerine uygulanan kare ızgaralı geometrik desenle süslenmiştir. Oldukça sade olan desenin içinde belli bir düzende çizilen çizgiler desene hareket kazandırmaktadır. (Resim 4.20, Çizim 4.52, 4.61)

Desen uygulanırken ızgaradaki karelerin içine tekrar bir kare çizilmiştir. İçerideki karelerin köşelerinden çizgiler çekilerek ızgara ile birleştirilmiştir. Bu çizgiler saat yönünde devam etmektedir. Motiflerin ortalarındaki boşluk iri altın noktalarla süslenmiştir. Desen iki sıra halinde uygulanmıştır. (Çizim 4.62, 4.63, 4.64)

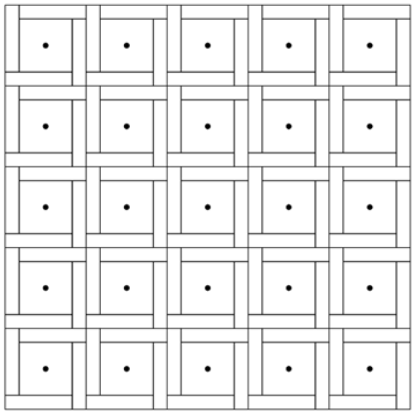

Çizim 4.62, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 1. aşama

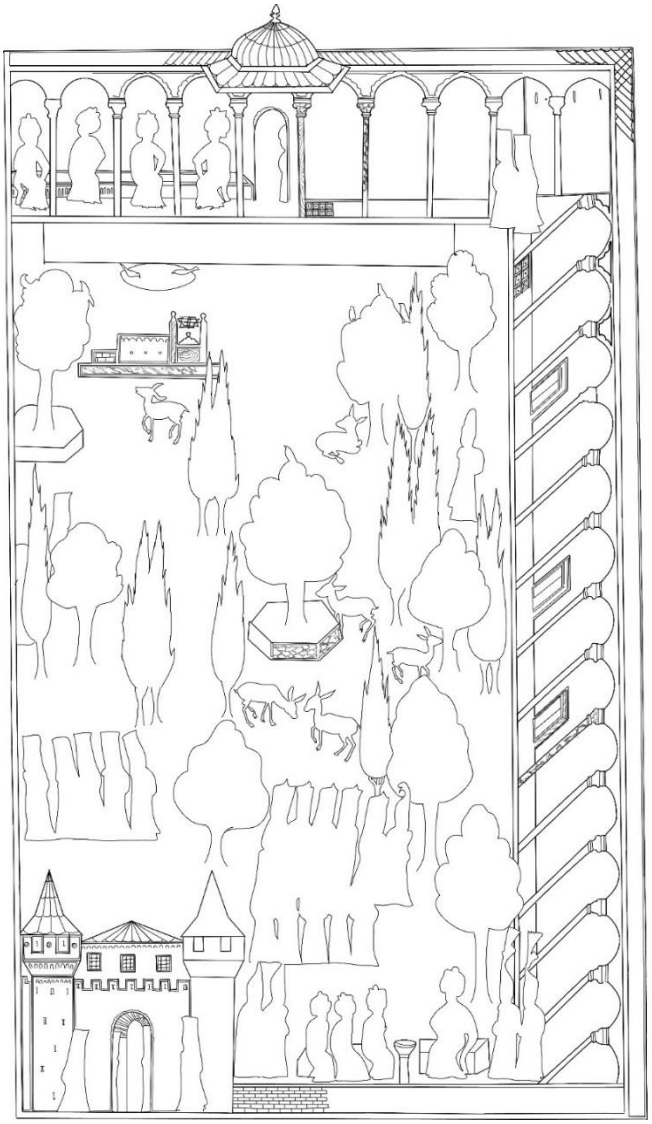
Çizim 4.63, TSMK H.1523 v.18b, revakların zemin süslemesi 2. aşama

[87] Zeynep Tarım Ertuğ, "Topkapı Sarayı", a.g.e., s.260.

Çizim 4.64, TSMK H.1523 18b, revakların zemin süslemesi 3. aşama.

15 ile numaralandırılmış alandaki revakların altında yer alan sedirlerin alt kısımları ters "U"ya benzeyen bir şekil ile süslenmiştir. Bâbüssaâde'nin sağında ve solunda yer alan yeşil renkli sütunlar 16 ile numaralandırılmıştır. Dört sütun üzerine yükselen kubbeli yapının sağ ve solundaki 17 ile numaralandırılmış sütunlar pembe renkli, içte kalan 18 ile numaralandırılmış iki sütun beyaz renklidir. Beyaz renkli sütunlarda diğer sütunlardan farklı bir mermer deseninin uygulandığı görülmektedir. Yapının ortasında yer alan kemerli kapının ardından bir figür bakmakta, böylelikle yapının devamı olduğu hissettirilmektedir. 18 ile numaralanmış alandaki köşeli kubbe ve kubbe eteği oldukça gösterişlidir. Çatının altın renkte sade bir alemi bulunmakta, çatının bölümleri arasındaki altınla boyanmış şeritlerin kalınlığı bu yapının ön plana çıkmasına destek olmaktadır. 19 ile numaralandırılmış kubbenin iki yanında yer alan çatıların kiremitleri bir birine paralel simetride çizilmiştir. (Resim 4.20, Çizim 4.52, 4.61)

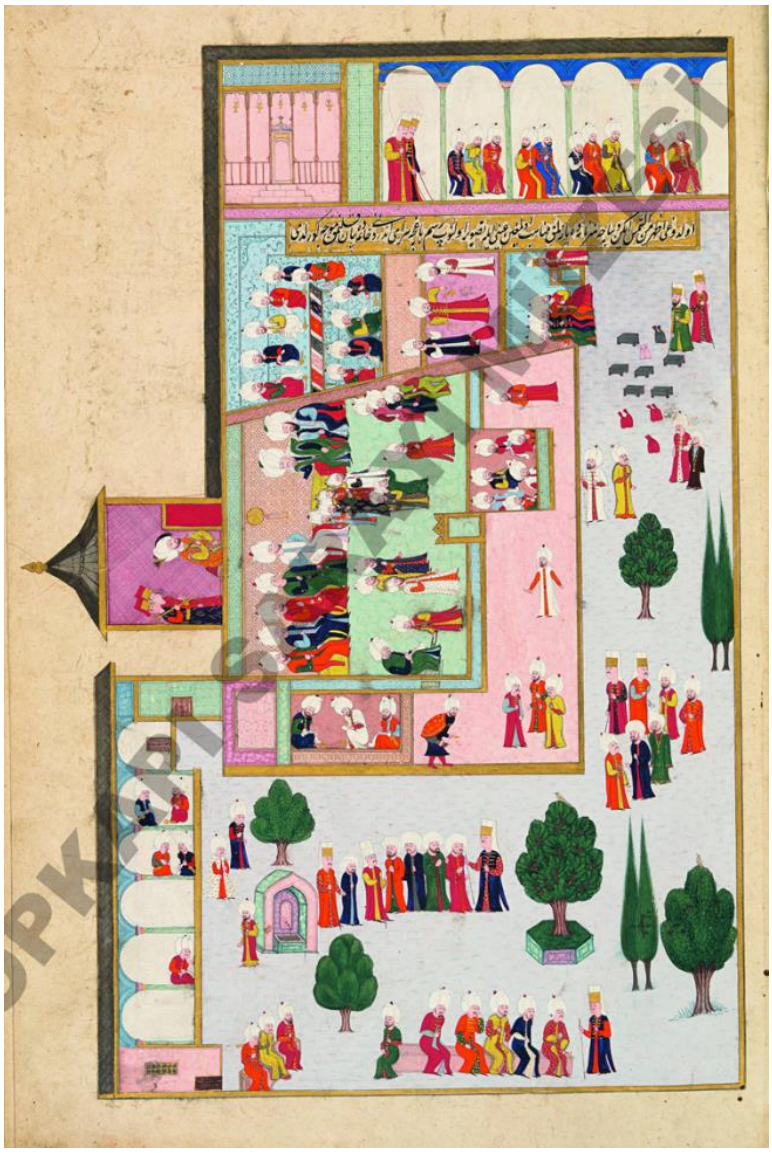
Çizim 4.65, TSMK H.1513 v.18b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Kompozisyon içinde yer alan mimarî unsurlar çoklu bakış açısına göre resmedilmiş, süslemeleri sade tutulmuştur. (Resim 4.15, Çizim 52, 65)

4.3.v. 19A

Bâbüssaâde, İkinci Avlu ve Kubbealtı Yapıları[88]

Eserin Ölçüsü: 21x35cm

Resim 4.21, TSMK H.1513 v.19a.

Minyatürün konusu: Topkapı Sarayı Kubbealtı yapılarındaki gündelik hayat resmedilmiştir. Dîvân-ı Hümâyun toplantısı ve padişahın Adalet Kulesi'nden

[88] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.40.

toplantıyı takip etmesi, bunun yanı sıra yazı yazanlar, ölçüm yapanlar, devlet işlerini müzakere eden görevliler tasvir edilmiştir.

19a sayfasında çok sayıda mimarî unsurun yer aldığı görülmektedir. Mimarînin bir kısmı dışa taşırılarak kompozisyon hareketlendirilmiştir. (Resim 4.21)

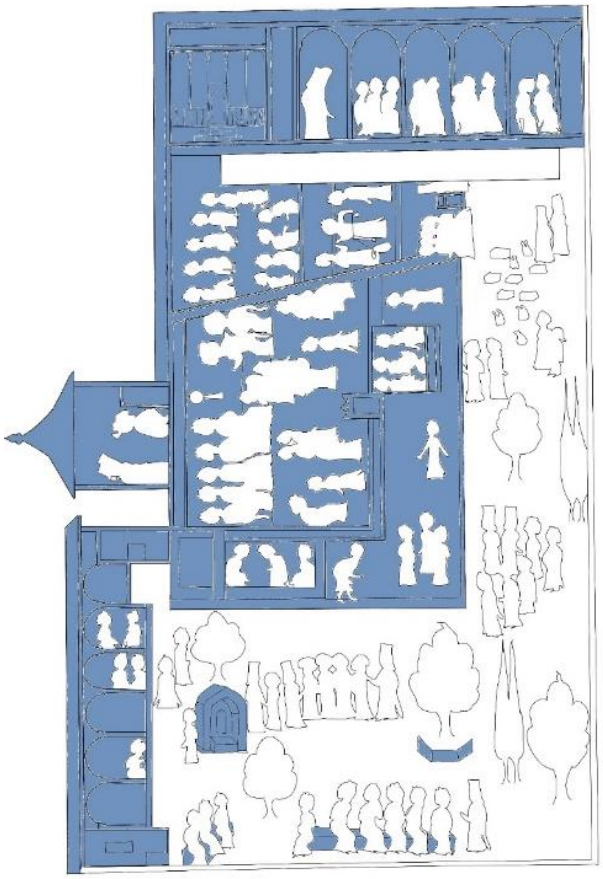
Dîvân-ı Hümâyun toplantısının yapıldığı alanın bölümleri, geometrik desenlerle çizilmiş bordürler, inceli kalınlı altın cetveller ve mermer dokulu şeritlerle birbirinden ayrılmış haldedir. Bu bölümler içinde yer alan figürler yatay ve dikey şekilde konumlandırılmıştır. (Resim 4.21)

Padişah figürü safyanın dışına taşırılan bölümde resmedilerek diğer figürlerden uzaklaştırılmış, otoritesi vurgulanmıştır. Süslemelerin mimarîde tezyinatın yanı sıra bölümlerin ayrılmasında da kullanıldığı görülmektedir. Mimarînin boyut olarak ön planda olmasının yanında figürler de renk ve hareket açısından öne çıkmaktadır. v.18b sayfasına göre daha az doğa unsuruna yer verilen kompozisyonda ağaçların ve avludaki figürlerin v.18b'deki sahneden daha küçük oranlı çizildiği görülmektedir. (Resim 4.15, 4.21)

Hem figür hem mimarî yapılar açısından oldukça zengin olan kompozisyonda aynı sahne içinde figürler ve mimarî bazen dikey, bazen de yatay bir düzlemde yerleştirilmiştir. Aynı mimarî yapı içerisinde bile çok farklı düzlemlerde yerleştirmelerin olduğu görülmektedir. Bu şekilde bir tasarım yapılmasının ana nedenlerinden birinin Topkapı Sarayı'nın oldukça fazla sayıdaki binasının ve devlet işlerindeki işleyişin tek bir kompozisyonda anlatılmaya çalışılması olduğu düşünülmektedir. Çok sayıda kompozisyona konu olabilecek sahneler tek kompozisyonda toplanabilmiştir. Mimarî yapıların ustalıkla bir araya getirildiği görülmektedir.

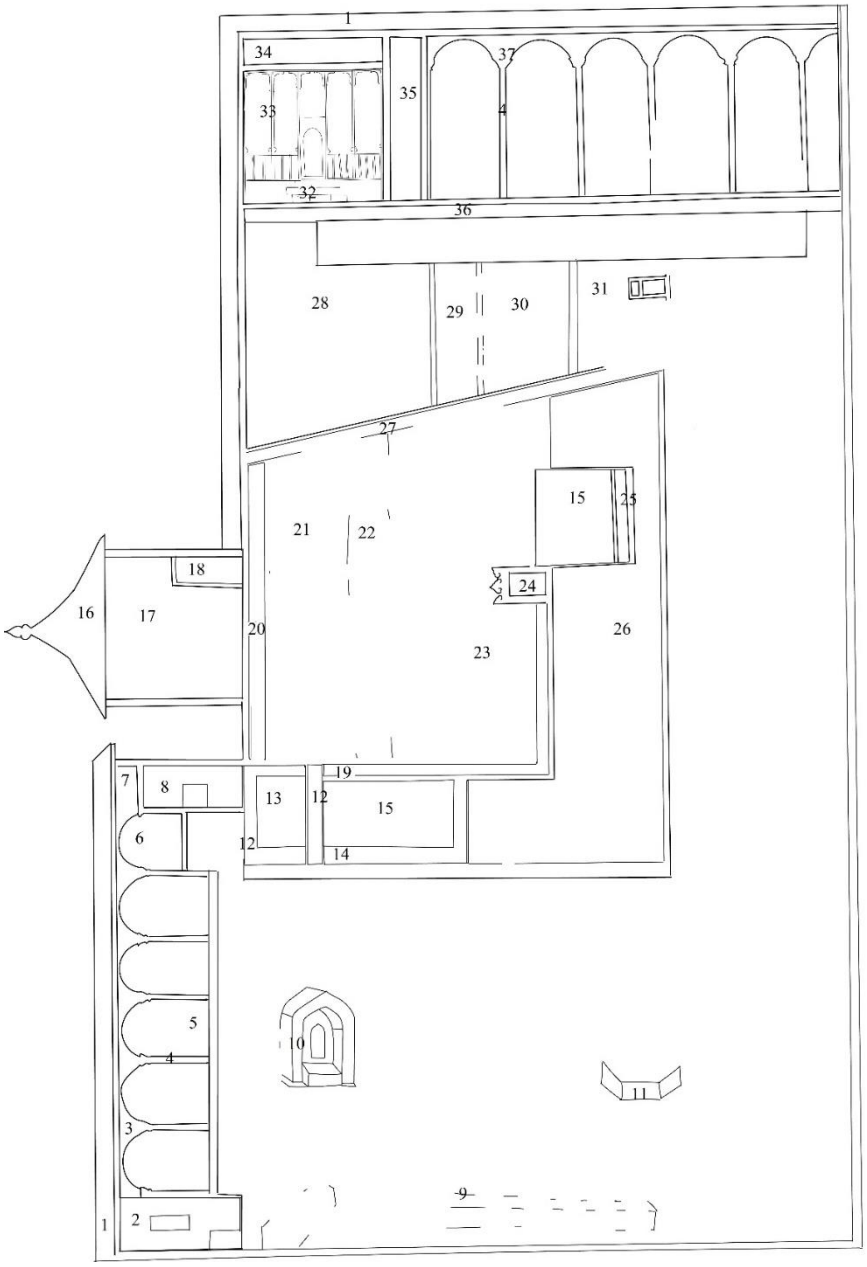
Kompozisyondaki mimarî unsurlar arasında boyut ve yüzey süslemesi bakımından en dikkat çekici olanı Divân-ı Hümayun'dur. Pek çok birimin ustalıkla birbirine bağlandığı yapının en üst kısmında padişah figürünün yer aldığı Adalet Kulesi resmedilmiştir. Dîvan binasına bitişik olarak çizilen diğer yapı, kompozisyonun üst tarafında yatay, sol alt bölümünde dikey olarak resmedilen revaklardır.

Kompozisyon içinde yer alan diğer mimarî unsurları çeşme ve saksıdır. (Resim 4.21, Çizim 4.66)

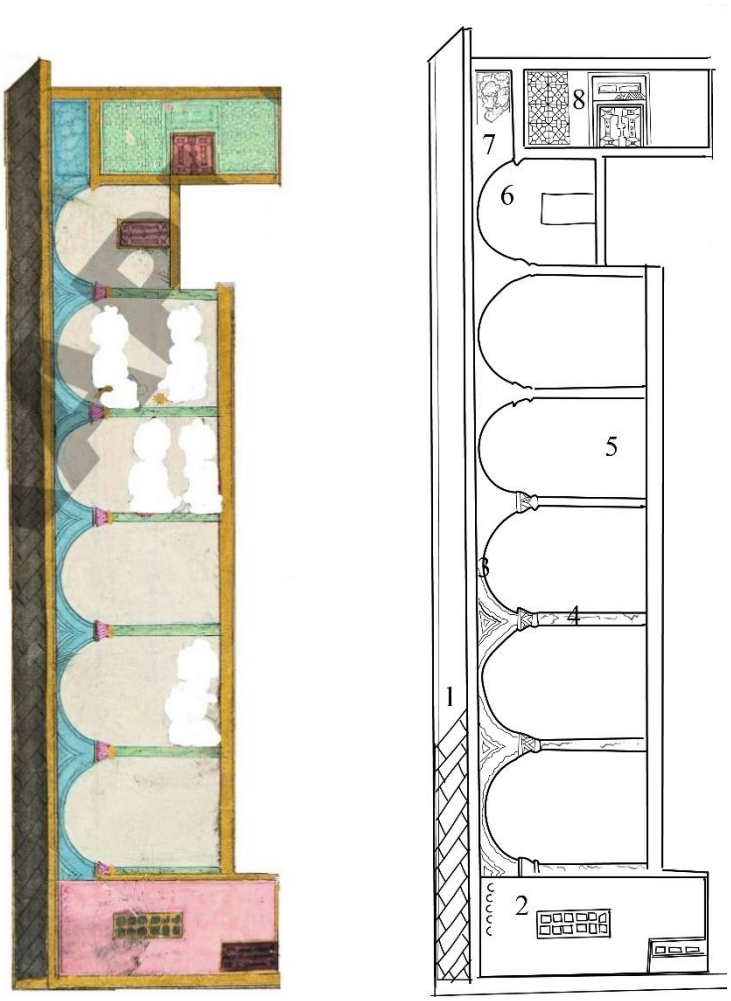
Çizim 4.66, TSMK H.1523 v.19a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.3.1. v. 19a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 4.67, TSMK H.1523 v.19a, kompozisyonda incelenecek bölümler.

Divân-ı Hümayun ve Adalet Kulesi etrafındaki binalar dikey ve yatay düzlemlerde resmedilmiştir. Kompozisyonda yer alan incelenecek mimarî unsurlar, sayfada dik olarak resmedilmiş revaklar, çeşme, saksı, Adalet Kulesi, Dîvân-ı Hümâyun, Dîvân-ı Hümâyun'un bitişiğindeki odalar ve sayfanın üst tarafında yer alan revaklardır. (Resim 4.21, Çizim 4.67)

Resim 4.22, TSMK H.1523 19a, revakların süslemeleri.

Çizim 4.68, TSMK H.1523 19a, revakların süsleme unsurlarının çizimi.

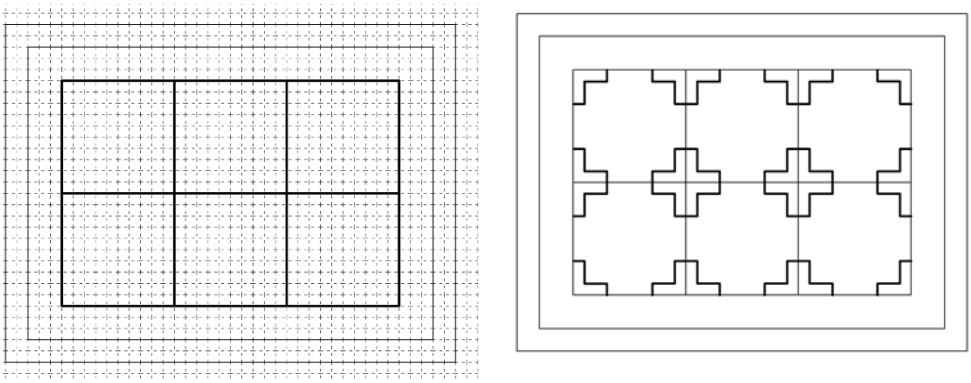
Revakların başlangıç ve bitiş noktalarında yer alan yapılar ve revakların üzerindeki çatı bütün olarak çizilmiştir. 1 ile numaralandırılmış kurşun renkli çatının kiremit dizilişi köşebenti hatırlatmaktadır. (Resim 4.22, Çizim 4.67, 4.68)

Revakların başlangıç noktasında açık pembeye boyanmış bir yapı yer almaktadır. 2 ile numaralandırılmış yapıda, çatıya yakın bölümde ters at nalı benzeri şekillerle oluşturulmuş bir süsleme yer almaktadır. Pembe binaya bitişik dikey olarak çizilmiş, 3 ile numaralandırılmış altı kemer ve altı sütundan oluşan revaklar, açık maviye boyanmıştır. Revakların kemerleri dendanlar ile süslenmiş, kemerin üst taraflarına sade bir süsleme yapılmıştır. 4 ile numaralandırılmış sütunlar açık küf yeşiline boyanmıştır, mermer görünümündedir. Sütunlardaki damarlar belli belirsiz çizilmiştir. Sütun başları altın ve pembe ile boyanmış, pembe olan kısımlarda üçgenlerden oluşan bir süsleme yapılmıştır. (Resim 4.22, Çizim 4.67, 4.68)

Yapının zemin bölümü 5 ile numaralandırılmıştır. Revakların dikey olarak çizilmesine rağmen figürlerin yatay çizilmesi dikkat çekmektedir. Beyaz renge boyanan alanda her hangi bir süsleme yapılmamıştır. En sondaki kemerin altında bir kapı görünmektedir. Kapının resmedildiği alan 6 ile numaralandırılmıştır. Kapının üzerinde sade bir süsleme yer almaktadır. Revakların bitiş noktası 7 ile numaralandırılmış, alanın yüzeyine mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.22, Çizim 4.67, 4.68)

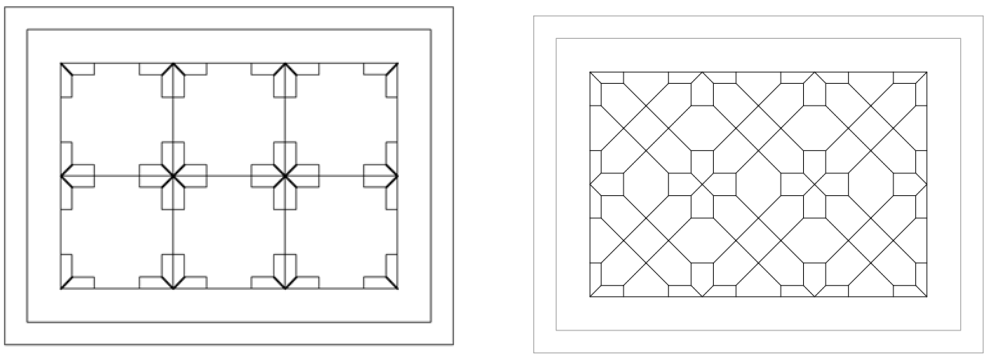
Kemerin bitiş noktasına dikdörtgen bir oda çizilmiştir. 7 ile numaralandırılmış odanın zemini açık küf yeşiline boyanmıştır. Alan kare ızgaralı geometrik desenle süslenmiştir. Desen, padişahın bulunduğu Adalet Kulesi ile Divân-ı Hümâyun'u ayıran bölümde, aynı renk zemin üzerine bordür olarak çizilmiştir. (Resim 4.22, Çizim 4.67,4.68)

Desen oluşturulurken karelerin kesişim noktalarına artı motifleri çizilmiştir. Artı motifinin ortasına çarpı atılmış, artı motiflerinin köşeleri çapraz çizgilerle birleştirilmiştir. Çapraz çizgilerin kesişim noktalarında oluşan motifin ortalarına nokta konulmuştur. Karelerin kesişim noktaları altın noktalarla süslenmiştir. (Çizim 4.69, 4.70, 4.71, 4.72, 4.73)

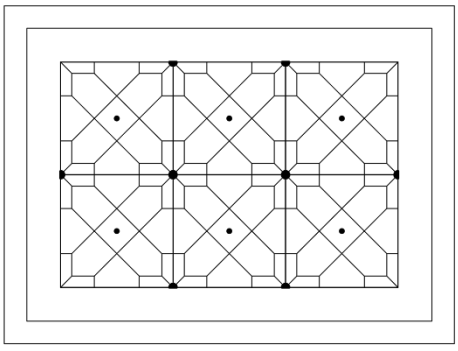
Çizim 4.69, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 1. aşama

Çizim 4.70, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 2. aşama

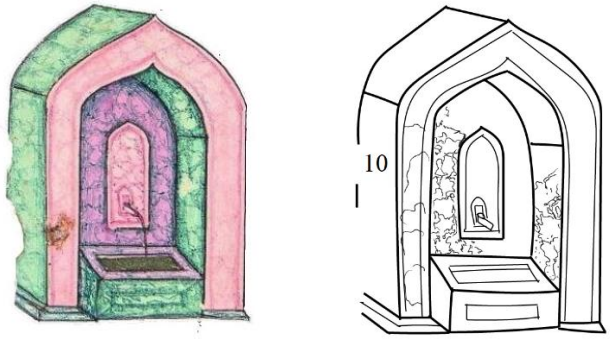
Çizim 4.71, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 3.aşama

Çizim 4.72, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni 4. aşama

Çizim 4.73, TSMK H.1523 v.19a, birinci revakların sonundaki odanın süsleme deseni.

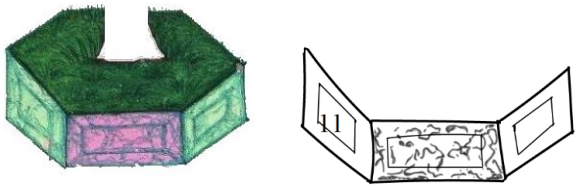
Kompozisyonun alt kısmındaki toprak alanda solda çapraz, sağda yatay şekilde çizilmiş iki sedir bulunmaktadır. 9 ile numaralandırılmış sedirlerin oturma bölümleri verev çizgilerle süslenmiştir. (Resim 4.22, Çizim 4.67,4.68)

Resim 4. 23, TSMK H.1523 v.19a, çeşme.

Çizim 4.74, TSMK H.1523 v.19a, çeşme süslemeleri çizimi.

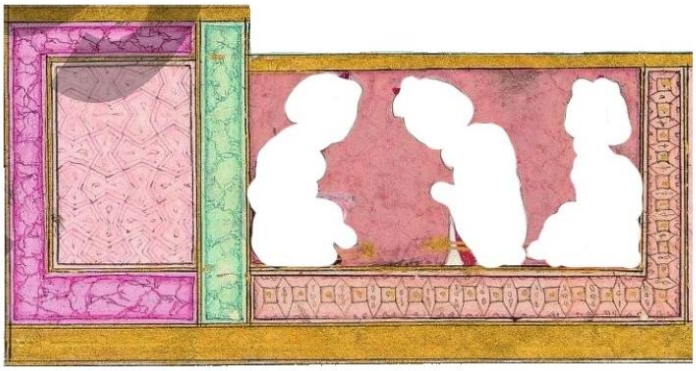
Sedirlerin biraz üst tarafına üç boyutlu görünüme uygun şekilde çizilen çeşmenin tamamına mermer görünümü verilmiştir. 10 ile numaralandırılmış çeşmenin yüzeyleri, açık küf yeşili, açık pembe ve açık eflatun olmak üzere farklı renklerde boyanmıştır. Aynı renk kombinasyonunun 12 ve 13 numaralı alanlarda da uygulandığı görülmektedir. Bu şekilde kompozisyon genelinde hem leke dengesi, hem de bütünlük sağlanmıştır. (Resim 24, Çizim 67,74)

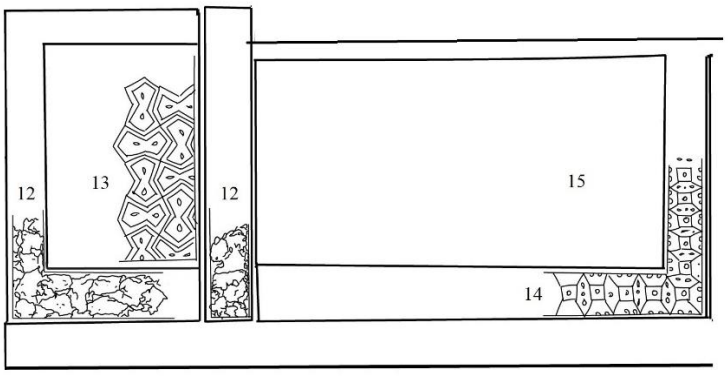
Resim 4. 24, TSMK H.1523 v.19a, saksı.

Çizim 4.75, TSMK H.1523 v.19a, saksı süslemeleri çizimi.

Üç cephesini görebildiğimiz altıgen saksı çeşme ile uyumlu olarak mermer görünümündedir. 11 ile numaralandırılmış çeşmede kullanılan yeşil ve eflatun renk saksı yüzeylerine de uygulanmıştır. (Resim 4.24, Çizim 4.67, 4.75)

Resim 4. 25, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyundış odaları.

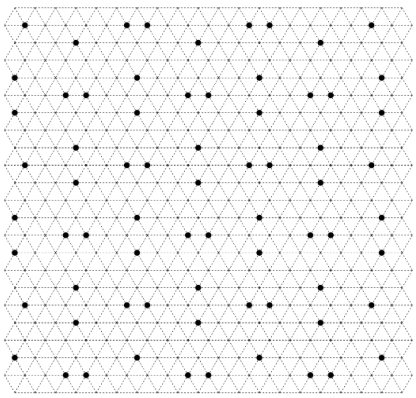
Çizim 4.76, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun dış odalarının süsleme unsurları çizimi.

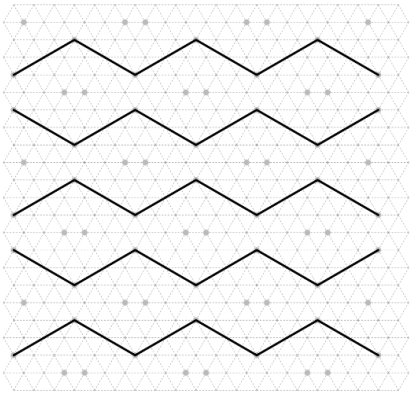
Devlet erkanının mühim meseleleri görüştüğü odanın dışındaki alanda dilekçelerin ve kararların kaleme alındığı odalar mevcuttur.

Toplantı odasının alt kısmında iki oda resmedilmiş, odaların sınırları bordürle ayrılmıştır. 12 ile numaralandırmış alanlara mermer görünümü verilmiştir. 13 ile numaralandırılmış iç kısımda mekik* adı verilen geometrik desen uygulanmış, desen uygulamasındaki çizgilerde hafif bir renk tercih edilmiştir. (Resim 4.25, Çizim 4.67,4.76) Desen üçgen ızgara ile oluşturulmuş olup açık pembe zemin üzerine bordo ile uygulanmıştır. Desenin İslam mimarîsinde pek çok yapıda süsleme unsuru olarak

* Mekik,:Yıldız Demiriz İslam Sanatında Geometrik Süsleme isimli kitabında deseni mekik çeşitlerinden biri olarak isimlendirmektedir. Bkz. a.e. s.256.

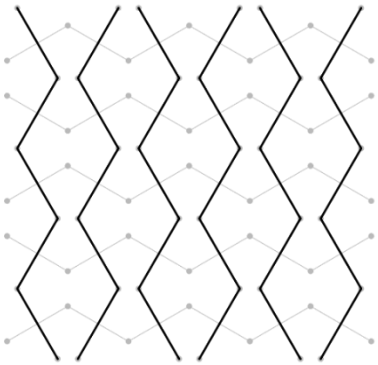
uygulandığı bilinmektedir.[89] Üçgen ızgara üzerinde, yatay düzlemde simetrik olarak, aralarında bir birim boşluk olacak şekilde zikzaklar çizilmiştir. Aynı düzen içinde dikey simetrik çizgiler tekrar edilmiştir. Ana hatları oluşturulan desenlerin iç bölümlerine desen çizgilerine paralel ilerleyen çizgiler eklenmiştir. Ortaya çıkan desenlerin içine damla şekilde süslemeler yapılmıştır. (Çizim 4.76, 4.77, 4.78,4.79, 4.80, 4.81, 4.82, 4.83)

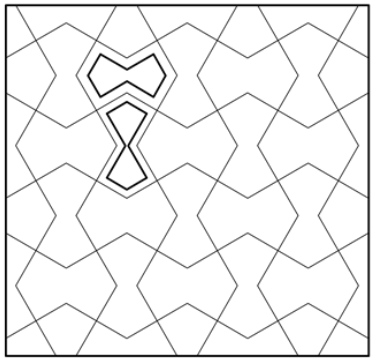

Çizim 4.77, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 1. aşama**.**

Çizim 4.78, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 2. aşama.

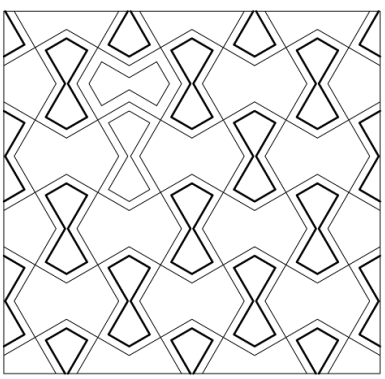

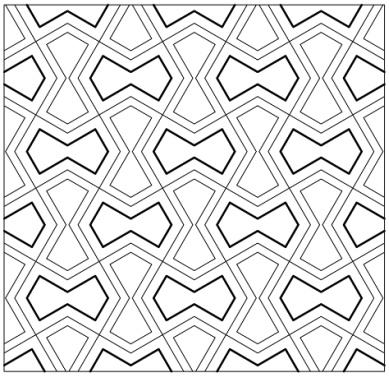

Çizim 4.79, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.80, TSMK H.1523 v.19a Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 4. aşama.

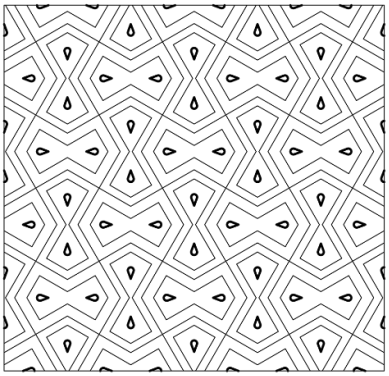
[89] Yıldız Demiriz, a.ge., s.256.

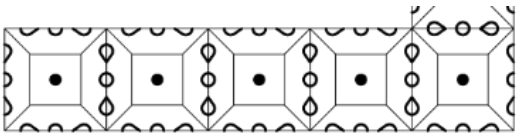
Çizim 4.81, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 5. aşama.

Çizim 4.82, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 6. aşama.

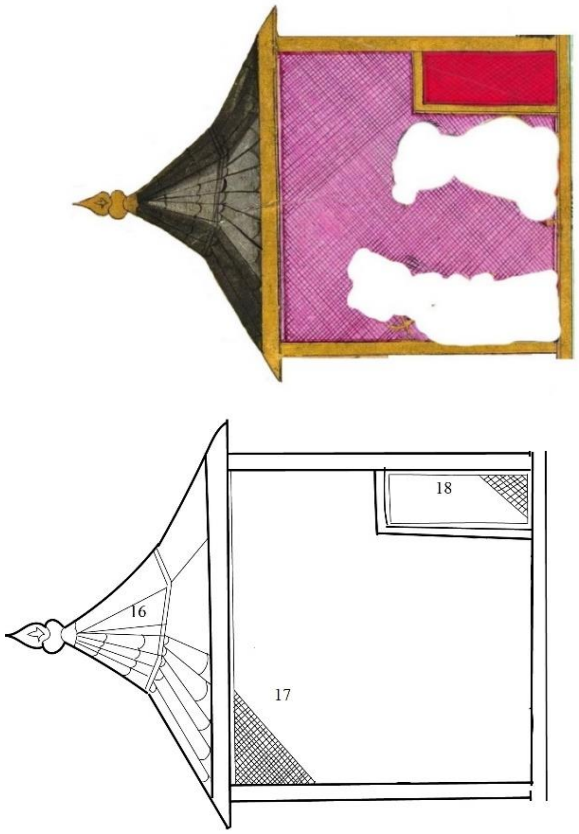

Çizim 4.83, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni.

14 ile numaralandırılmış alan, 15 numaralı odanın sağ ve alt kısımlarını L şeklinde sarmaktadır. 14 numaralı alanda açık pembe pastel zemin üzerine kare ızgaralı desen uygulandığı görülmektedir. Desen, tek sıra bordür şeklinde uygulanmıştır. Desenin ortasına iri altın noktalar konulmuş, karelerin arasındaki alanlara küçük damla şeklinde süslemeler yapılmıştır. (Çizim 4.84)

Çizim 4.84, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni.

Resim 4. 26, TSMK H.1523 v.19a, Adalet Kulesi**.**

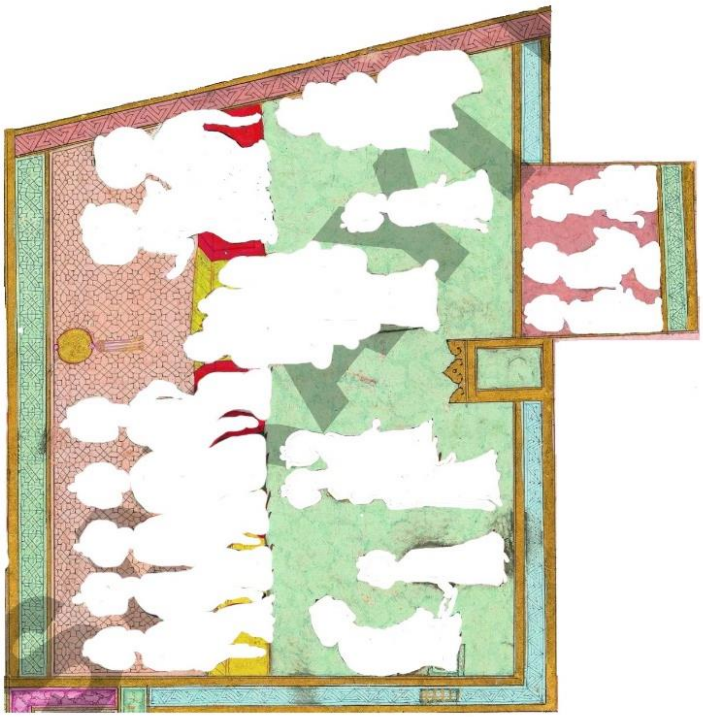
Çizim 4.85, TSMK H.1523 v.19a, Adalet Kulesi süsleme unsurları.

Sarayın en yüksek yapısı olan Adalet Kulesi'nin,[90] yüksekliği marj dışına çıkarılarak vurgulanmıştır. Kule ve içindeki figürler yatay bir şekilde resmedilmiştir. 16 ile numaralandırılmış çatının köşeli yapısı, ortada kullanılan rengin koyu değerinin kenarlarda uygulanması ile hissettirilmiştir. Çatıda yer alan alem sade bir yapıdadır. (Resim 4.26, Çizim 4.67,4.85)

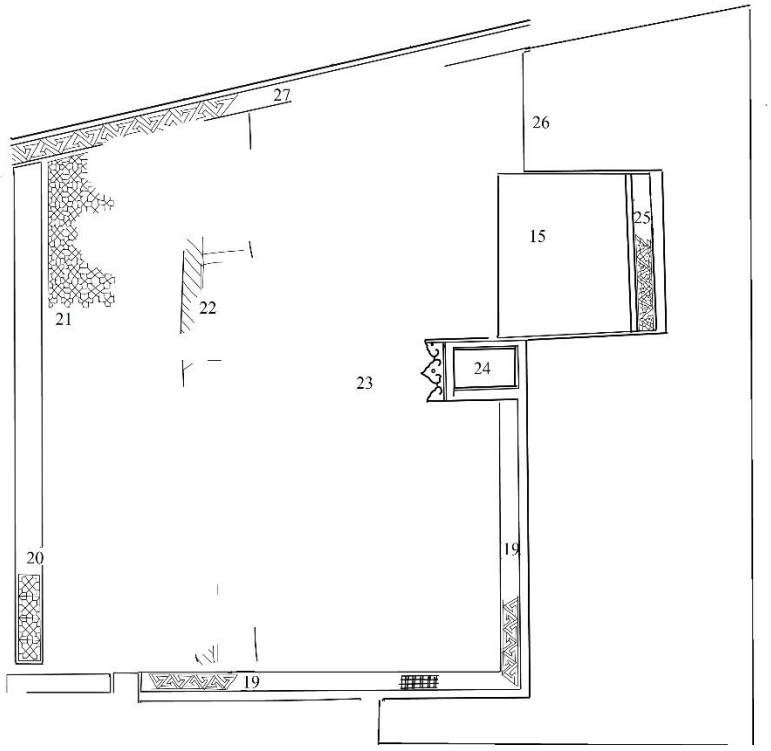
Padişahın oturduğu 17 ile numaralandırılmış bölümde yapılan sade süsleme kafes izlenimi vererek padişahın orda olmasına rağmen bir gizlilik ve ulaşılmazlığının olduğunu hissettirrmektedir. Kulenin çerçeve dışına taşırılarak resmedilmesiyle

[90] Recep Ahıshalı, "Dîvân-ı Hümâyun Teşkilatı", Osmanlı Teşkilatı, Ankara, Yeni Türkiye yay., 1999, s.25.

Padişahın kompozisyondaki kalabalıktan ayrıştırıldığı ve bulunduğu konum açısından da hiyerarşisinin vurgulandığı düşünülmektedir. Padişahın oturumu takip ettiği 17 ile numaralandırılmış pencere kırmızı renkle boyanmış, 18 numaralı alandaki süsleme burada da tekrar edilmiştir . (Resim 4.26, Çizim 4.67,4.85)

Resim 4. 27, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odası süslemeleri.

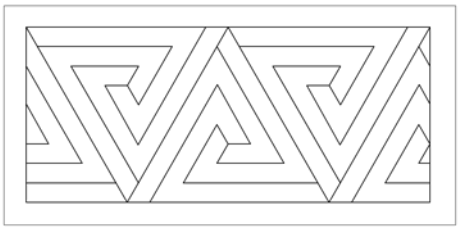

Çizim 4.86, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odası süsleme unsurları çizimi.

Yapıda boyut olarak en büyük alan, devletin ileri gelenlerinin toplandığı orta bölümdür. Buradaki figür boyutlarının hiyerarşiye göre değiştiği görülmektedir. Toplantı odası diyebileceğimiz oda dikey, yatay ve çapraz çizilen bordürlerle diğer bölümlerden ayrılmıştır. Geometrik desenlerle oluşturulan bordürler odanın duvarlarını yansıtmaktadır. (Resim 4.26, Çizim 4.67,4.86)

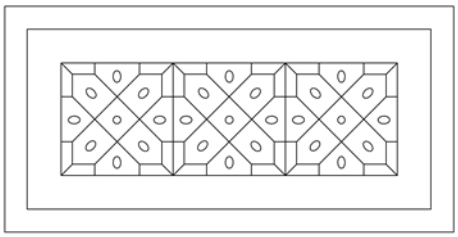
Toplantı odasını koridordan ayıran 19 ile numaralandırılmış L şeklindeki bordür deseni, üçgen ızgara ile oluşturulmuştur. Desen çapraz çizgileriyle hareketli bir görünüme sahiptir. Fırıldak bordür olarak isimlendirilen[91] desen bu eserde ilk olarak hastalar odasının alt bölümünde karşımıza çıkmıştır.(Çizim 4.33, 4.34, 4.35, 4.36, 4.87)

[91] Yıldız Demiriz, a.g.e, s.297

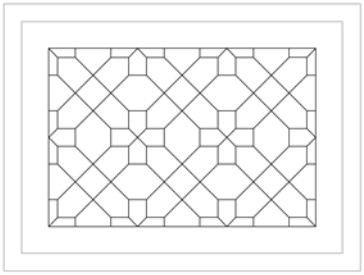
Çizim 4.87, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni.

Toplantı odasını Adalet Kulesi'nden ayıran yeşil ile boyanmış 20 numaralı alanda, kare ızgaralı geometrik desen tek sıra halinde uygulanmıştır. Desenin bezemesi damla benzeri şekillerle yapılmıştır. (Çizim 4.67, 4.69, 4.70, 4.71, 4.72, 4.73, 4.74, 4.88)

Çizim 4.88, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni.

20 ile numaralandırılmış alanda uygulanan desen, 21 numaralı alanda ızgarası görünmeyecek şekilde tekrarlanmıştır. Desende yatay, dikey ve çapraz çizgiler mevcuttur. Desenin kendi içinde harekete sahip olduğu, ancak bu hareketin sınırlı ve denge içinde olduğu görülmektedir. Desenin uygulamasında bazı boyut sorunları göze çarpmaktadır. Bu problemin desenin çok küçük boyutlarda çalışılması sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir.. (Çizim 4.67, 4.69, 4.70, 4.71, 4.72, 4.73, 4.74,4.89)

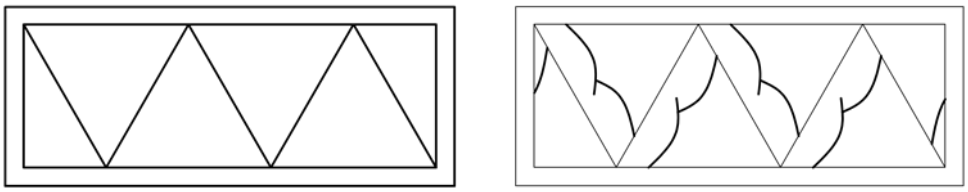

Çizim 4.89, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun toplantı odası süsleme deseni.

Toplantı odasında, yatay şekilde konumlandırılan figürlerin bir kısmı sarı renkli bir sedirin üstünde oturmaktadır. 22 ile numaralandırılmış sedir verev çizgilerle süslenmiştir. (Resim 4.27, Çizim 4.67,4.87)

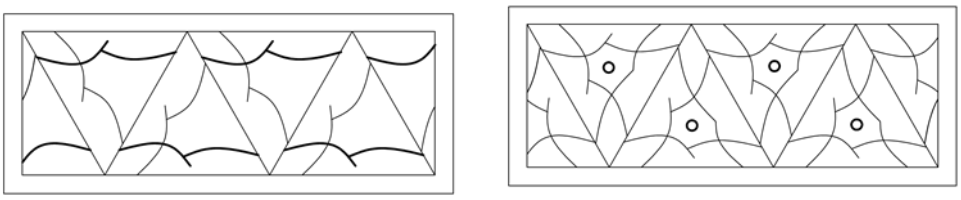
Odanın 23 ile numaralandırılmış zemininde, yeşilin açık pastel tonu tercih edilmiştir. Odanın sınırlarının geometrik desenlerle belirlenmesi sebebiyle zeminde sadeliğe gidilerek denge sağlandığı düşünülmektedir. Odanın alt tarafında konumlandırılan 24 ile numaralandırılmış kapı altınla boyanmıştır, kapının üstüne taç benzeri bir süsleme yapılmıştır. (Resim 4.27, Çizim 4.67,4.87)

Toplantı odasının alt kısmında yer alan küçük odanın 25 ile numaralandırılmış bölümünde, üçgen ızgara ile çizilmiş geometrik bir desen görülmektedir. Desen incelendiğinde, altılı yıldız[92] deseninin yarım olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Desen, üçgen ızgara çizgilerini takip eden saç örgüsüne benzer şekillerle oluşturulmuştur. Aralarda oluşan boşluklara, küçük yuvarlaklar çizilerek süslemesi yapılmıştır. (Çizim 4.67,4.91, 4.92, 4.93, 4.94, 4.95)

Çizim 4.90, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 1. aşama.

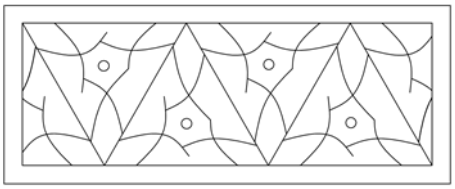
Çizim 4.91, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 2. aşama.

Çizim 4.92 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 3. Aşama.

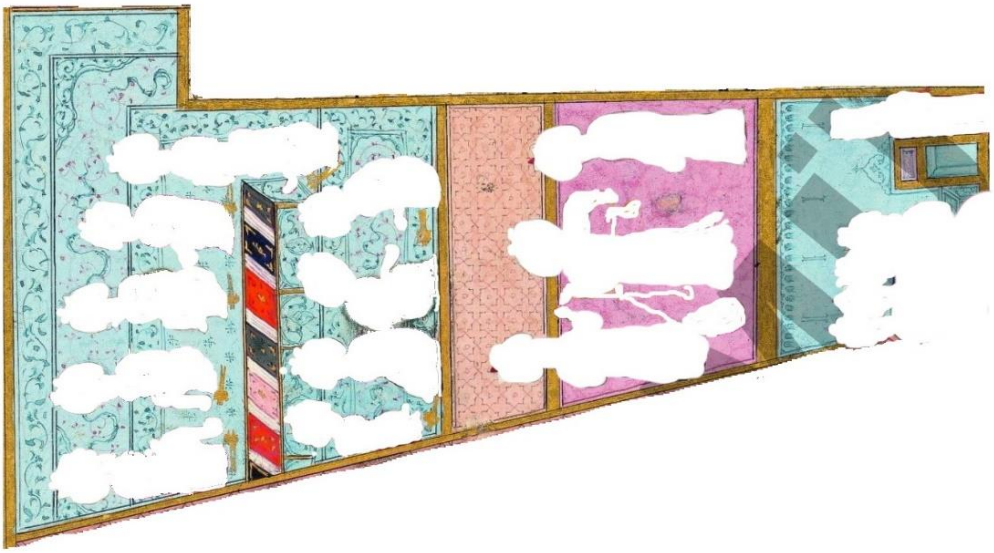
Çizim 4.93 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni 4. Aşama.

[92] Yıldız Demiriz, a.g.e, s. 73.

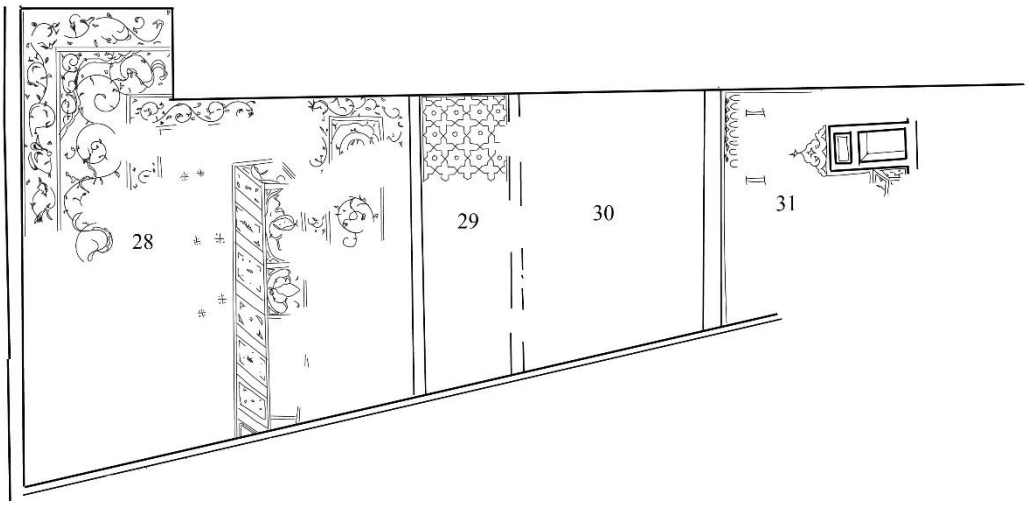

Çizim 4.94 TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının sonundaki oda süsleme deseni.

Merkezdeki odanın etrafında L şeklinde koridor olduğu düşünülen alan 26 ile numaralandırılmıştır. Pastel pembe tonuyla boyanan alanda süsleme yapılmamıştır. (Resim 4.26, Çizim 4.67,4.87)

Resim 4. 28, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının yanındaki odaların süslemeleri.

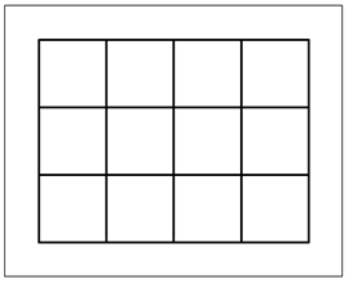

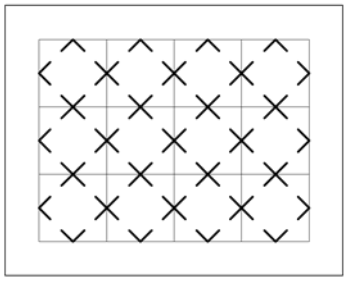
Çizim 4.95, TSMK H.1523 v.19a, toplantı odasının yanındaki odaların süsleme unsurları.

Toplantının yapıldığı ana bölümün üst kısmında, üst üste sıralanmış odalar yer almaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru daralan odalarda farklı yüzey süslemeleri tercih edilmiştir. Tamamı mavi ile boyanmış bölümün 28 numaralı alanında, negatif bitkisel motifler ve rumi motiflerinden oluşan bir süsleme yapılmıştır. Bu bölümün tam ortasında, sehpanın üstünde yer alan rengarek kitaplar renkli şerit görünümü oluşturmuştur.

Ortadaki odada duvarla zemin kalın altın cetvelle birbirinden ayrılmıştır. Odanın 29 ile numaralandırılmış duvar bölümünde kare ızgaralı geometrik bir desen uygulanmıştır. (Resim 4.28, Çizim 4.67,4.96)

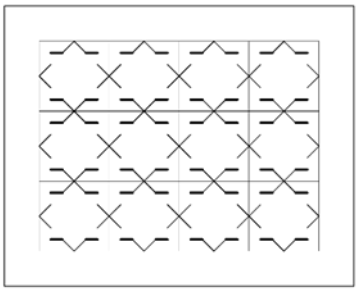
Desenin çizimi kare şablondan faydalanılarak yapılmıştır. Şablon, uygulama alanının üzerine yerleştirilmiştir. Karelerin kenarlarının orta noktaları tespit ederek iğne yardımı ile ince delikler yapılarak uygulama alanına işaretler bırakılmıştır. Uygulama alanında oluşan noktaların üzerine eşit büyüklükte çarpılar çizilmiş, çizilen çarpılar uç kısımlarından yatay ve dikey şekilde birbirlerine bağlanmıştır. Desenlerin tam ortalarına iri noktalar konularak süsleme tamamlanmıştır. (Çizim 96, 97,98, 99)

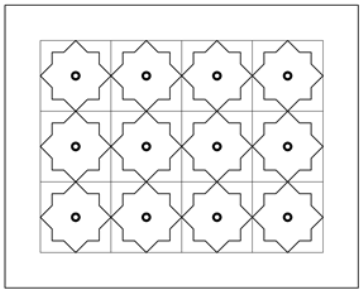

Çizim 4.96, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.97, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun süsleme deseni 2. aşama.

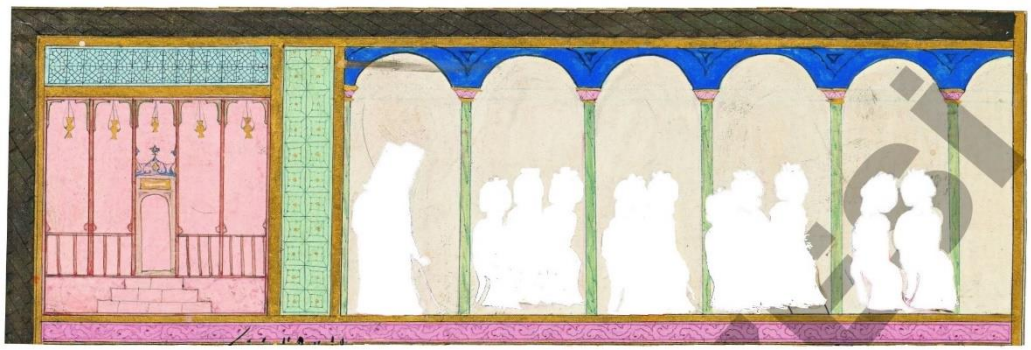

Çizim 4.98, TSMK H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun orta oda süsleme deseni 3. aşama**.**

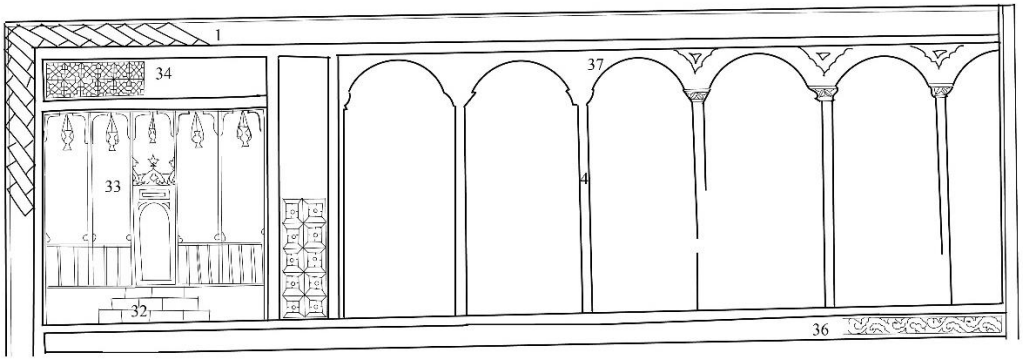
Çizim 4.99, TSMK H.1523 v.19a,Dîvân-ı Hümâyun orta oda süsleme deseni 4. aşama.

Orta odanın 30 ile numaralandırılmış zemininde, açık eflatun renk üzerine, mermeri andıran belli belirsiz hafif damarlı bir süsleme yapılmıştır. (Resim 4.28, Çizim 4.67, 4.96)

Boyut olarak diğer bölümlerden küçük olan 31 ile numaralandırılmış odada en üstteki mavi rengin aynısı zemin rengi olarak uygulanmış, süslemeler sade tutulmuştur. Odada yer alan kapının çizim şekli ve figürlerin konumlandırılma şekli odanın dışarıdan tasvir edildiğini düşündürmektedir. Genelde saçak altlarında kullanılan süsleme bu durumu desteklemektedir. Zemin üzerine çok açık tonlarda noktalamalarla doku uygulanmıştır. Üzerinde yarım şemseye benzeyen bir desen bulunan kapının süliet halinde kitabesi bulunmaktadır. Figürlerin oturduğu sedirde süsleme yoktur. (Resim 4.28, Çizim 4.67, 4.96)

Resim 4.29, TSMK H.1523 v.19a revakların süslemeleri.

Çizim 4.100, TSMK H.1523 v.19a revakların süsleme unsurları.

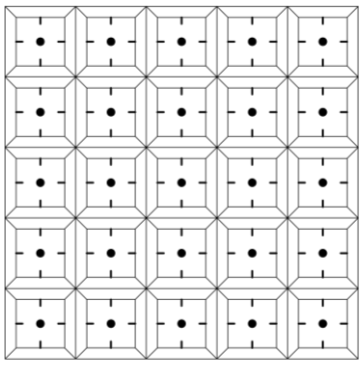
Revakların solunda hareme ait olduğu düşünülen bir bölüm yer almaktadır. İnce revaklarla süslenmiş yapının kemerleri arasından kandiller sarkmaktadır. (Resim 4.29, Çizim 4.67,4.100)

Kapının önündeki 32 numaralı alan olan üç basamaklı merdiven açık pembe renktedir. Terastan merdivene geçilen süslü bir kapı mevcuttur. Kapının yer aldığı revaklı bölüm 33 numaralı alandır. Bu alan merdivenlerle aynı renge boyanmıştır. Yapının 34 ile numaralandırılmış üst kısmında kare ızgara ile oluşturulan desen iki sıra halinde çizilmiştir. Bu alanda, birinci sıradaki revakların sonundaki odada görülen süsleme deseni noktasız olarak birebir uygulanmıştır. (Çizim 4.69, 4.70, 4.71, 4.72)

Revaklarla harem bölümünün arasındaki açık küf yeşiline boyanmış 35 numaralı alanda, dikdörtgen ızgara ile uygulanmış geometrik desen mevuttur. Kompozisyondaki diğer süslemelerin ızgaralarına göre ızgarasının birimleri daha büyük tutulmuştur. Bu şekilde yapılan süslemenin duvara daha muhkem bir hava

verdiği düşünülmektedir. Yeşil alanın hemen sağındaki bekçi figürleri durumu desteklemektedir.

Desen oluşturulurken ızgaradaki kesişim noktalarına eşit büyüklükte çarpılar atılmış, daha sonra bu çarpıların uçlarına düz çizgiler çekilerek ortada daha küçük kareler oluşturulmuştur. Ana hatları ortaya çıkan desenin ortasına altın ile iri noktalar konulmuş, karelerin kenarlarının iç orta kısmına noktaya benzer küçük çizgiler çizilerek desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.37,4.38,4.39, 4.67, 4.101)

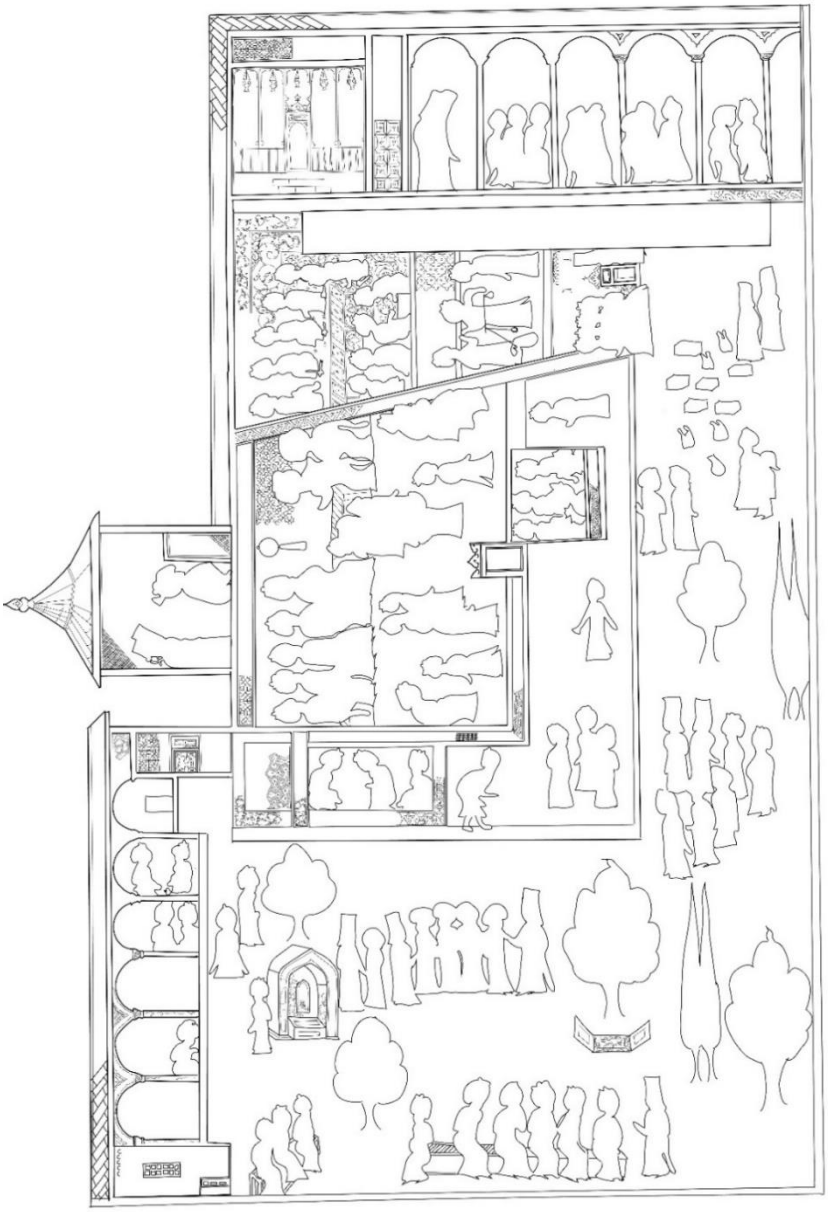

Çizim 4.101, TSMK H.1523 v.19a, Harem bölümü duvarı süsleme deseni.

Dîvan ile revakların ayrımı 36 numaralı alandaki bordürle sağlanmıştır. Zemini pembe olan bordüre S kıvrımlarıyla desen uygulanmıştır. (Resim 4.29, Çizim 4.67,4.100)

4 numaralı alandaki küf yeşiline boyanmış sütunlara belli belirsiz mermer görünümü verilmiştir. Sütun başlarında, iç içe çizilen üçgenlerden bir süsleme yapılmıştır. Sütunlar kompozisyonun alt tarafındakiler ile aynıdır.

Bâb-ı Hümâyun'un hemen üstünde resmedilen 40 ile numaralandırılmış revaklar parlak mavi renge boyanmıştır. Süslemesi sayfanın alt bölümündeki revaklara benzemekle birlikte daha sade tutulmuştur. Kompozisyonun en sağındaki kemerin yarısı resmedilmiştir. (Resim 4.29, Çizim 4.67)

Çizim 4.102, TSMK H.1523 v.19a kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Minyatürde oldukça karmaşık yapıdaki mimarî unsurlar fonksiyonel biçimde uygulanmış, süslemeler hem bu yapıların bölümlerini ayırmak hem de görsel açıdan anlatımı zenginleştirmek maksadıyla kullanılmıştır. Bazı desenler farklı zemin renkleri üzerinde ufak farklılıklarla tekrar edilmiştir. Süslemelerde uygulanan desenlerin motif büyüklükleri arasında denge mevcuttur. Süsleme unsurları hareket dengesini sağlayacak biçimde uygulanmıştır. Bordürlerde kullanılan geometrik üçgen ızgara ile

oluşturulmuş desen, birbirinden farklı boyutlarda ve farklı zemin renkleri üstünde uygulanmıştır. (Resim 4.21, Çizim 4.102)

4.4.v. 57B

Bağdat'tan Getirilen Arslanın Sultan Orhan'ın Çizmesini Yalaması[93]

Eserin ölçüleri: 21x27.5 cm

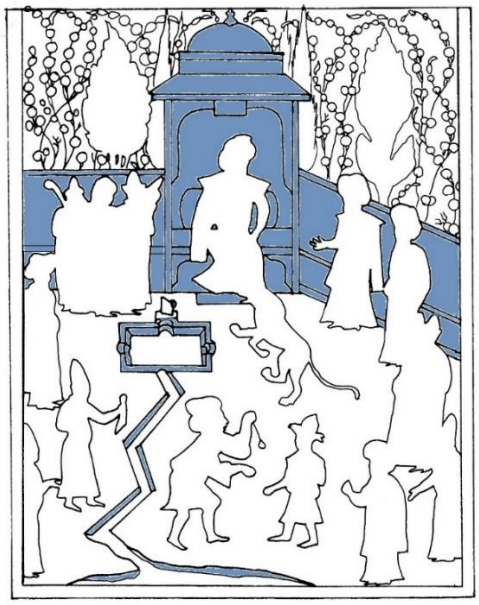
Resim 4. 30, TSMK H.1513, v.57b.

Minyatürün konusu: Bağdat'tan getirilen arslanın Sultan Orhan'ın çizmesini yalaması**.**

[93] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e. s.1.

Minyatür cepheden görünüme göre çizilmiştir. Katman hiyerarşisi incelendiğinde en altta doğa, ikinci sırada mimarî görülmektedir. Figür ve obje dağılımı bakımından dikey iki paftaya ayrılan kompozisyonun yatay olarak üç paftaya ayrıldığı görülmektedir. Yatay ve çapraz düzlemlerde yerleştirilen figürler kompozisyonda dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Figürlerin kendi aralarında farklı hiyerarşilere sahip olduğu görülmektedir. Kompozisyonun hareket merkezinin padişah figürünün etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Padişanın diğer figürlere göre büyük çizelmesi ve padişaha yakınlığına göre figürlerin boyutlarının değişmesi statüye bağlı bir hiyerarşi oluşturulduğunu göstermektedir.[94] Ayrıca figürlerin hareket yönleri ve kıfayetlerinde seçilen renkler, desenler padişahı hiyerarşik olarak ön plana çıkarmaktadır.

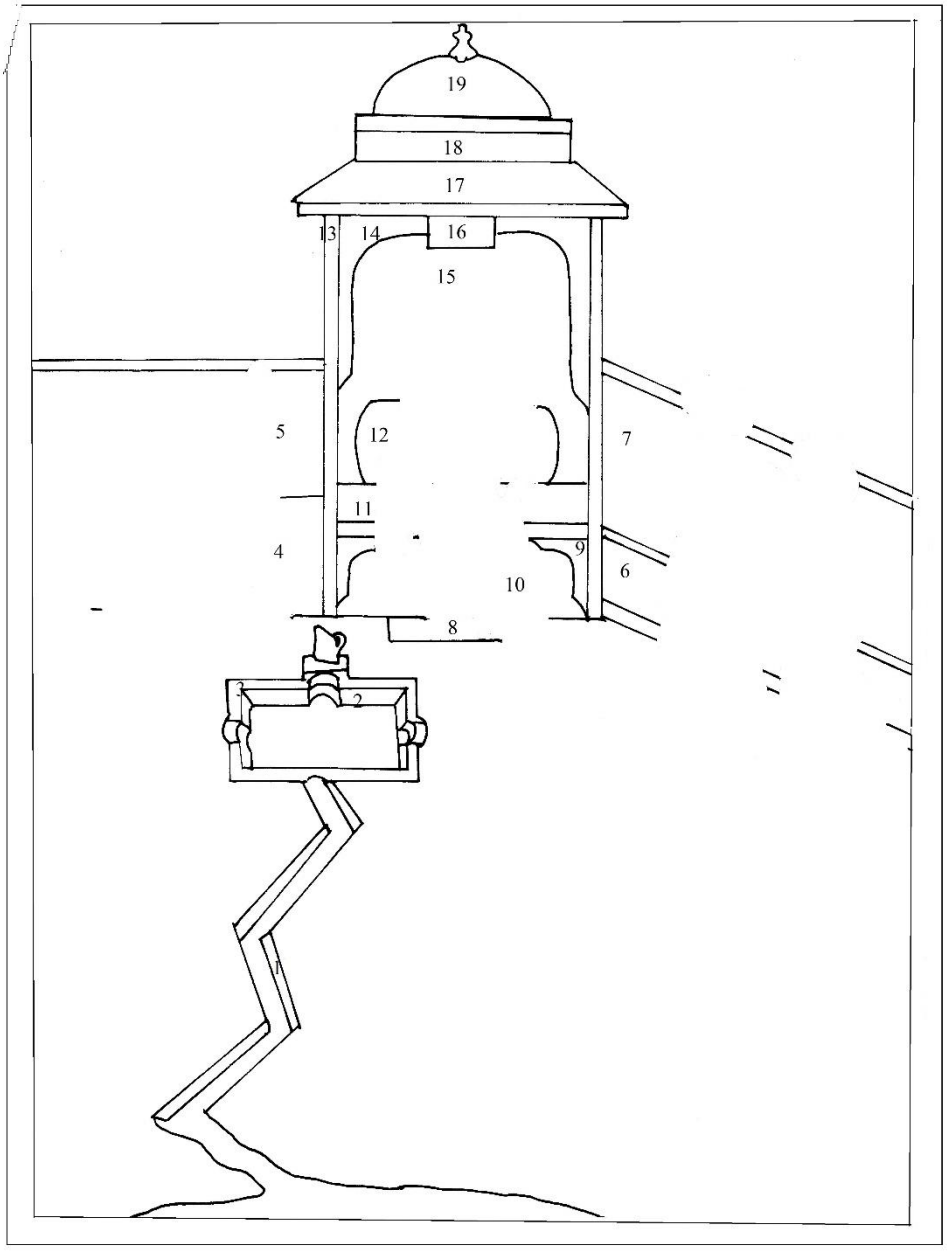
Mimarî unsurlar, kompozisyon içerisine yatay, dikey ve çapraz düzlemlerde yerleştirilmişlerdir. Kompozisyon padişah figürünün hiyerarşisini vurgulayacak şekilde tasarlanmıştır. (Resim 4.30)

Çizim 4.103, TSMK H.1513 v.57b, kompozisyon içinde mimarînin kapladığı alan.

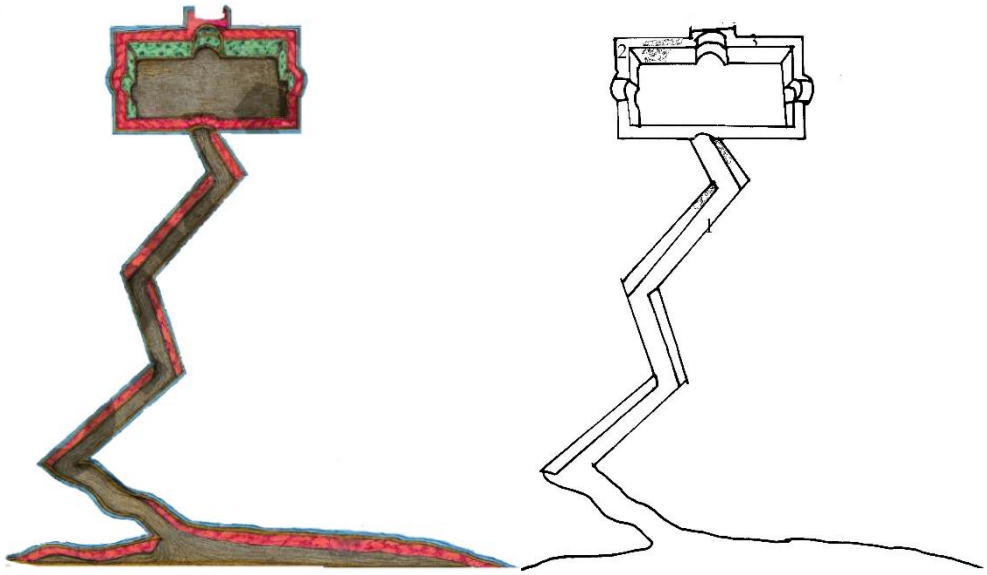
[94] Ruhi Konak, "Nakkaş Osman minyatürlerinde kompozisyon düzeni ve sanatsal üretimler Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı Sanatta Yeterlik Yayınlanmamış Tez", 2007, s.134.

4.4.1. v. 57b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 4.104, TSMK H.1513 v.57b, minyatürde incelenecek bölümler.

Kompozisyonda yer alan mimarî unsurları; havuz, bahçe duvarları ve tahtın etrafını saran kubbeli yapıdan oluşmaktadır. (Resim 4.30, Çizim 4.104)

Resim 4. 31, TSMK H.1513, v.57b, havuz.

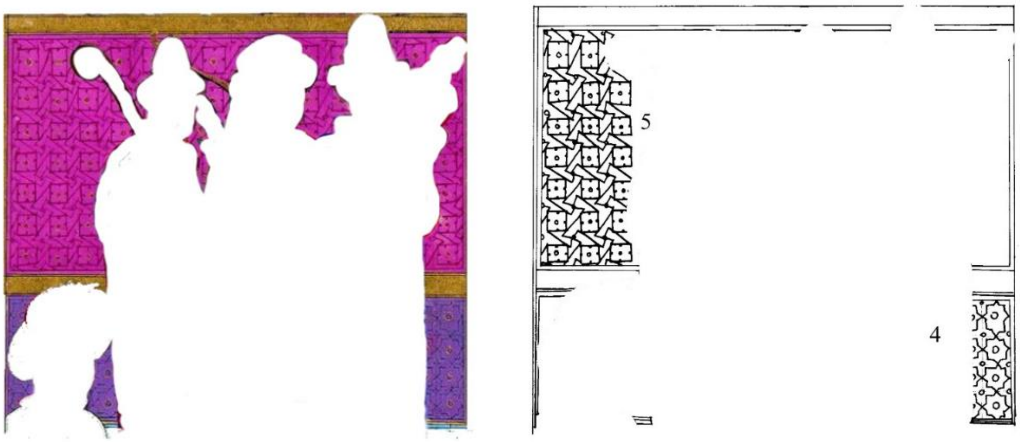
Çizim 4.105, TSMK H.1513, v.57b, havuz süslemeleri çizimi.

Kompozisyonda yer alan mimarî ögelerden olan havuz; dörtgen formda çoklu bakış açısına uygun olarak çizilmiştir. Mermer dokusu verilen havuzun her bir kenarında yarım daire şeklinde oyuntular yer almaktadır. Havuzun üst tarafında bir çıkıntı oluşturulmuş ve buraya su kabına benzer bir obje yerleştirilmiştir.

1 ile numaralanan havuzun akıntısı zikzak şeklinde ve çoklu bakış açısına uygun çizilmiştir. Cetvele yakın yerde genişleyerek sonlanmıştır. Havuzun akıntısı takip edildiğinde padişah figürü görülmektedir. Padişah figürünün hiyerarşik üstünlüğü bu yolla da pekiştirilmiş olmaktadır.[95] (Resim 4.31, Çizim 4.104, 4.105)

2 ile numaralandırılmış havuzun iç yüzeyi yeşile boyanmış burada leopar desenine yakın mermer dokusu oluşturulmuştur. 3 ile numaralandırılmış alan açık kırmızı ile boyanmış üzerine rengin koyu tonuyla mermer dokusu verilmiştir. (Resim 4.31, Çizim 4.104, 4.105)

[95] Yakup Gökdaş, Cihan İnanç, "Osmanlı Cülus Minyatürlerinde Padişah İmgesinin Sanatçı Algısı Ve Üslup Özelliklerine Yansıması", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, 2014, S.33, s.116.

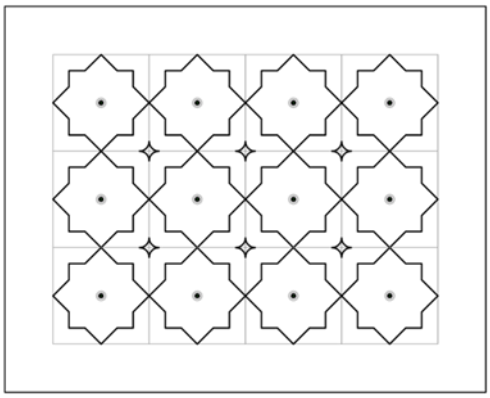
Resim 4. 32, TSMK H.1513, v.57b, sol bahçe duvarı.

Çizim 4.106, TSMK H.1513, v.57b, sol bahçe duvarı süslemeleri çizimi.

Kubbeli taht yapısının sağında ve solunda bahçe duvarları yer almaktadır. Kubbeli yapının solundaki duvar, çapraz düzlemde çizilmiş, bu sayede mekanda bir derinlik sağlanmıştır. Duvarların simertik olmayışı kompozisyona bir hareketlilik kazandırmakta, ayrıca kompozisyondaki çapraz düzlemde çizilen figürlerle uyumlu bir görüntü oluşturmaktadır. Duvarlar altınla boyanmış bir şeritle iki bölüme ayrılmıştır.

4 ile numaralandırılmış bölüm, 5 ile numaralandırılmış bölüme göre daha dar tutulmuştur. Duvarlarda taht köşkünün çatısında uygulanan renkler tekrar edilmiştir.

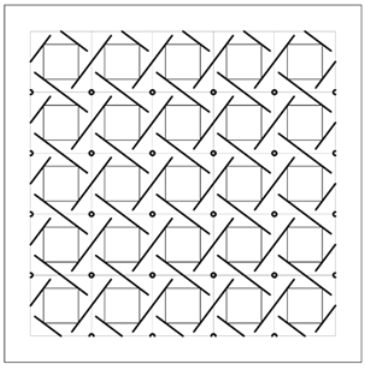
4 numaralı alanın süslemesi kare ızgaralı geometrik desenle yapılmıştır. Desenin uygulama alanına zemin boyaması yapılmadan kare ızgara çizilmiş, boyanın altından görünen çizgiler referans alınarak bu çizgilerin ortasına gelecek noktalara eşit büyüklükte çarpılar atılmıştır. Çarpıların uç noktalarından birbiri ile birleşmeyecek yatay çizgiler çizilmiştir. Aynı şekilde çarpıların uçlarına birleşmeyecek dikey kesik çizgiler çizilmiştir. Oluşan orta yıldızın merkezine küçük yuvarlaklar çizilmiştir. Desenin artı şeklinde ortaya çıkan kısımlarının ortasına küçük süslemeler yapılarak desen tamamlanmıştır. (Resim 4.31, Çizim 4.97, 4.98, 4.99, 4.100, 4.107)

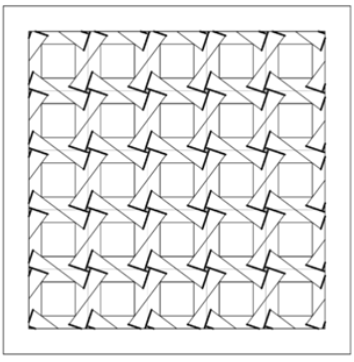

Çizim 4.107, TSMK H.1513, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni.

5 numaralı bölümde eflatun zemin üzerine uygulanan desen kare ızgara sistemiyle oluşturulmuştur.

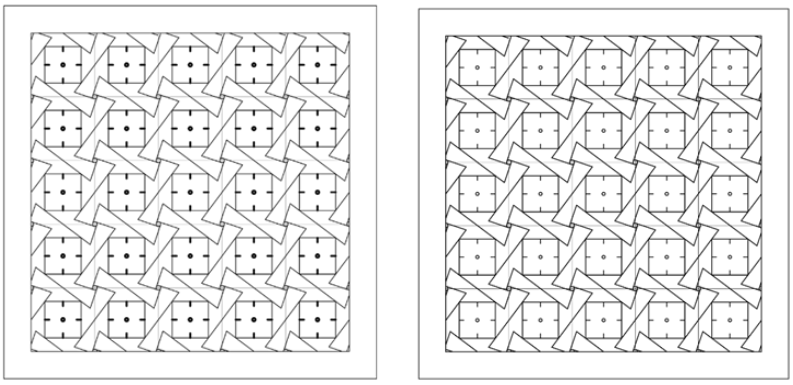
Desenin uygulamasında ilk önce kare ızgara, zemin boyanmadan uygulama yapılacak bölüme çizilmiştir. Alttan ızgara görünecek şekilde boyama yapıldıktan sonra bu ızgara üzerine her bir karenin içine birbiriyle eşit boyutlarda kareler çizilmiştir. Aynı sıradaki karelerin arasına iki taraftanda taşacak şekilde uzun çizgiler çekilmiştir. Izgarayı oluşturan karelerin kesişim noktalarına küçük yuvarlaklar çizilmiştir. Karelerin köşelerine çizilen çizgiler merkezdeki yuvarlakta birleştirilmiş, ana hattı oluşan desende yer alan kare motiflerin ortalarına küçük yuvarlaklar çizilmiştir. Noktalarla süslemesi tamamlanmıştır. (Resim 4.31, Çizim 4.108, 4.109, 4.110, 4.111)

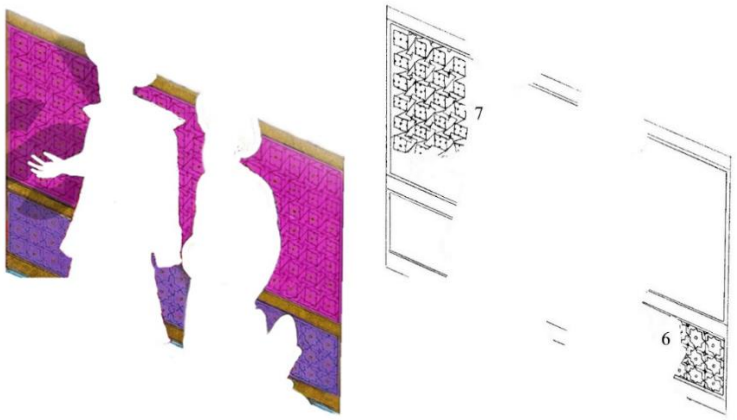
Çizim 4.108, TSMK H.1513, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.109, TSMK H.1513, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama.

Çizim 4.110, TSMK H.1513, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama.

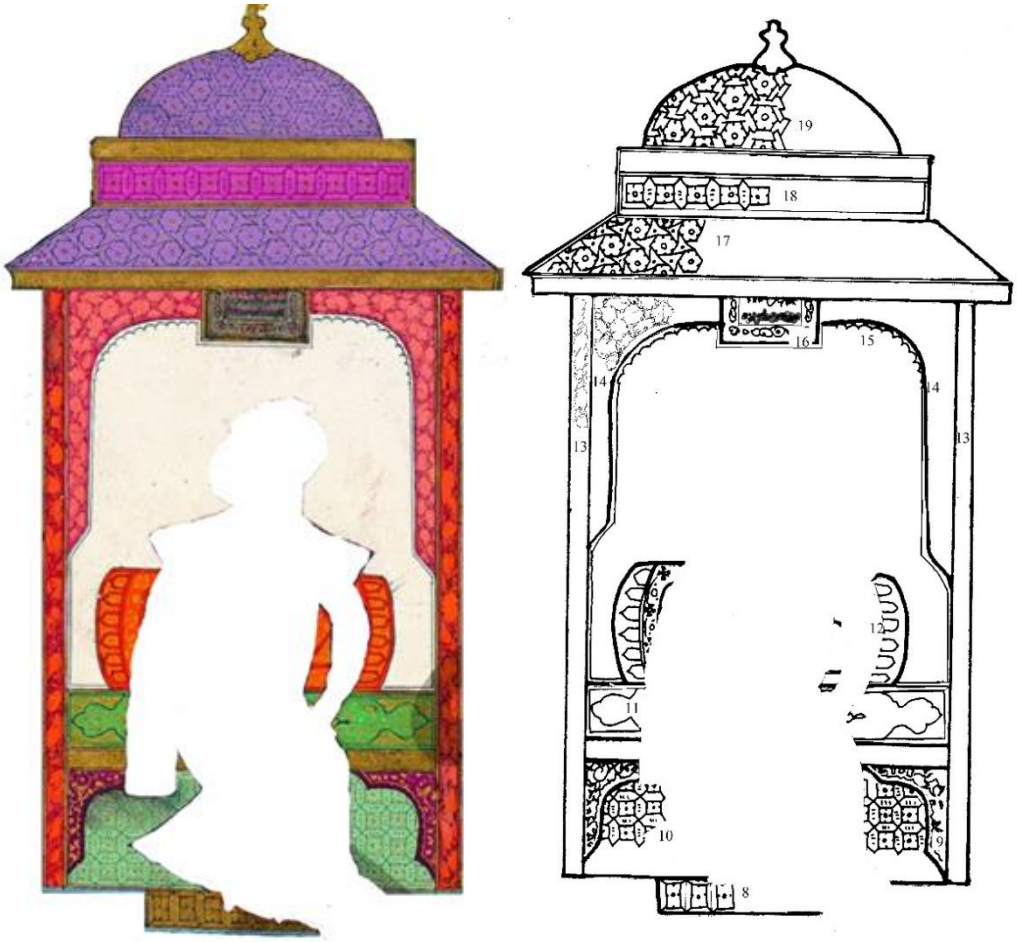
Çizim 4.111, TSMK H.1513, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni 4.aşama.

Resim 4. 33, TSMK H.1513, v.57b, sağ bahçe duvarı süsleme unsurları.

Çizim 4.112, TSMK H.1513, v.57b, sağ bahçe duvarı süsleme unsurları çizimi.

Bahçe duvarının devamı sağ tarafta çapraz şekilde resmedilmiştir. Duvar 6 ve 7 ile numaralandırılan iki bölümden oluşmaktadır. 4 numaralı alandaki desenin aynısı 6 numaralı alanda, 5 numaralı alandaki desen, 7 numaralı alanda tekrar edilmiştir. Ancak 6 ve 7 numaralı alanlardaki desenler duvarın çapraz duruşuna paralel çizilen ızgaralar üzerine uygulanmıştır. (Resim 4.31, Çizim 4.104, 4.107)

Resim 4. 34, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü süslemeleri.

Çizim 4.113, TSMK H.1513 v.57b, taht köşkü süsleme unsurları çizimi.

Minyatürde boyut, konum ve süsleme açısından diğer mimarî unsurların önüne geçen kubbeli taht yapısı, dikey düzlemde ortaya yakın alanda konumlandırılmıştır. Taht, etrafını çerçeveleyen Bursa kemerini andıran bir kemer ile kubbeden oluşmaktadır. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Padişahın oturduğu taht, 8 numaralı tahtın önündeki yükselti, 9 ile numaralandırılmış taht ayakları, 10 ile numaralandırılmış taht altı, 11 ile numaralandırılmış tahtın oturma alanı ve 12 ile numaralandırılmış minderden oluşmaktadır. Tahtın mütevazi resmedilmesinin devletin kuruluş dönemine nazire olduğu düşünülmektedir. Buna karşılık olayın geçtiği yer doğanın içinde

tasarlanmasına rağmen gösterişli bir mimarî içinde padişahın resmedilmesi, Osmanlı Devleti'nin ve padişahın kudretini hissettirmektedir.[96]

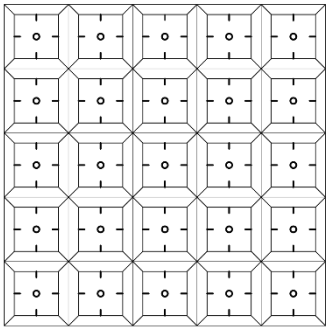
Tahtın alt kısmında padişah figürünün ayağını bastığı bir yükselti görülmektedir. Bu bölümün kompozisyondaki leke dengesini sağlamak, bunun yanında padişahın önemine nisbet için altınla boyandığı düşünülmektedir. 8 ile numaralandırılan alanda 10 ile numaralandırılmış taht altındaki desene benzer bir süslemenin dikdörtgen formda uygulandığı görülmektedir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Tahtın ayakları yarım şemse formunda simetrik olarak yerleştirilmiştir. 9 numaralı bölüm mor ile boyanmış, formu net olmayan rumî motiflerle tezyin edilmiştir. Desen uygulaması altınla yapılmıştır. Dış hat boyunca tekrar eden dendanlar ve koyu renkle çekilen kontür hafif de olsa bir derinlik algısı oluşturmuş, arkada kalan geometrik desenli kısımla aynı derinlikte olmadığı hissiyatı sağlanmıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Taht ayaklarının ortasında kalan 10 numaralı bölüm yeşil ile boyanmış, kare ızgara ile çizilen geometrik desenle süslenmiştir. Desen koyu yeşil renkle uygulanmış, küçük çizgiler ve noktalarla tamamlanmıştır. Bu küçük süslemelerle doku etkisi oluşturularak geometrik süsleme zenginleştirilmiştir. Desenin kare bölümlerinin iç kısımlarına açık kahverengi renkle sulandırma tekniği ile yapılan uygulama doku hissini güçlendirmektedir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Desen uygulanırken; karelerin içine daha küçük boyuttta kareler çizilmiştir Meydana gelen küçük karelerin köşelerine çarpı işaretleri çizilmiştir. Karelerin tam ortasına küçük yuvarlaklar eklenmiş, karelerin köşelerinin ortalarına noktayı andıran küçük çizgiler çizilerek desen tamamlanmıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.114)

[96] Yakup Gökdaş, Cihan İnanç, a.g.m., s.114.

Çizim 4.114, TSMK H.1513, v.57b, taht köşkü süsleme deseni.

11 ile numaralandırılmış tahtın oturma kısmı cepheden görünümle çizilmiş, yeşil renkte boyanmış, üzerine şemse formunda bir süsleme yapılmıştır. Altınla yapılan süslemeler net değildir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

12 numaralı alanda padişah figürünün arkasında bir minder resmedilmiştir. Nakkaş Osman'ın Kıyafetü'l-İnsâniyye fî Şemâili'l-Osmâniyye'deki padişah portrelerinde anlatımı güçlendirmek için minder ögesini kullandığı görülmektedir.[97] Arkasındaki beyaz zemin sayesinde turuncunun canlı tonuyla boyanan minderin oluşturduğu zıtlık bu alanda bir hareket oluşturmaktadır. Üzerine altınla dört yapraklı bitkisel motifler resmedilen minderin sağ ve sol kenarına yukarıdan aşağıya bir şerit çizilmiş, bu şerit içine zemin renginin koyu bir tonuyla süsleme yapılmıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Taht köşkünün ana yapısını oluşturan ikinci kısım, tahtın sağ ve sol taraftından kubbeye kadar uzanan iki sütun ve bu sütunların arasındaki kemerdir. 13 ile numaralandırılan sütunlar kırmızı renge boyanmış ve mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

14 numaralı kemerli bölüm; pembe renge boyanmış ve mermer görünümü verilerek süslenmiştir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113) Mermer görünümü yapının dayanıklı ve kalıcı olduğunu düşündürmektedir. Devlet ve hanedanın kudret ve kalıcılığını vurgulamak için böyle bir süslemenin tercih edildiği düşünülmektedir.

[97] Zeliha Peçe, "Nakkaş Osman Ve Levnî'ye Ait Padişah Portrelerinin Kompozisyon Ve Teknik Açıdan Karşılaştırılması" Yayınlanmış tez, İstanbul, 2015, s.97.

Kemerin altında padişah figürünün yaslandığı beyaz renge boyanan duvar 15 ile numaralandırılmıştır. Duvarın beyaz olması mimarînin diğer bölümlerinde yer alan süslemelerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Aynı zamanda renklerin zıtlığı padişah figürünü ön plana çıkarmıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Kemerin tam ortasında gri zemin üzerine yazılmış bir kitabe yer almaktadır. Kitabe 16 ile numaralandırılmıştır. Kitabenin yazıları okunacak şekilde net resmedilmemiştir. Kitabenin etrafından çizilen ince çizgisel hat kemer kıvrımlarında dendana dönüşerek aşağıya inmektedir. Düz hatta paralel olarak devam ettirilen çizgi beyaz ile boyanan taht arkasını çerçeve içine almaktadır. Böylece bir birine zıt iki zeminin kaynaştırılmak istendiği düşünülmektedir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

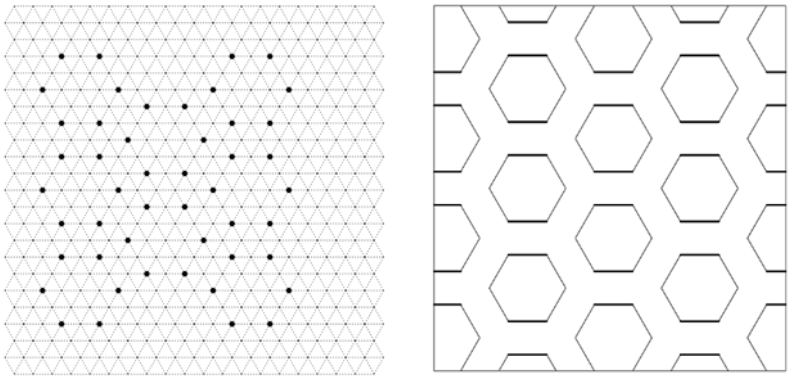
Anadolu Selçuklularında birliği sembolize eden, geometrik ve bitkisel süslemelerle insanları ibadete davet eden ihtişamlı taç kapıların temsil ettiği manalar Osmanlı döneminde, kubbeye yüklenmiştir[98] Kompozisyonda yapının çatısının bu manaları kapsayacak şekilde kubbe olarak tasarlandığı düşünülmektedir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

Taht köşkünün çatısı, kubbe eteği, kubbe kasnağı ve kubbe olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kubbe yapısının Osmanlı kubbesi biçiminde olduğu görülmektedir. Kubbenin etrafına siyah renkle tahrir çekilmiştir. Üst kısmındaki alemin bir kısmı çetvelden taşırılarak çizilmiş ve altın rengine boyanmıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113)

17 ile numaralandırılmış taht yapısının çatı eteğinde yer alan altıgenlerden oluşan desenin, üçgen ızgara ile oluşturulmuş şablon yardımıyla meydana getirildiği düşünülmektedir. Birinci aşamada üçgen ızgara üzerine aralarında iki birim boşluk olacak şekilde altıgenler oluşturulmuş, şablon uygulama alanına yerleştirilmiş ve çok ince iğnelerle delinerek desenin ana hatları kâğıtta işaretlenmiş olmalıdır. Kâğıt üzerindeki noktalar birleştirilerek altıgenler oluşturulmuştur. Altıgenlerin köşelerinden saat yönünde çizilen çapraz çizgilerle desen oluşturulmuştur. Altıgenlerin her birinin ortasına küçük yuvarlaklar çizilmiş, altıgenlerin kenarları küçük nokta benzeri çizgelerle süslenmiştir. Altıgenlerin arasında oluşan üçgen

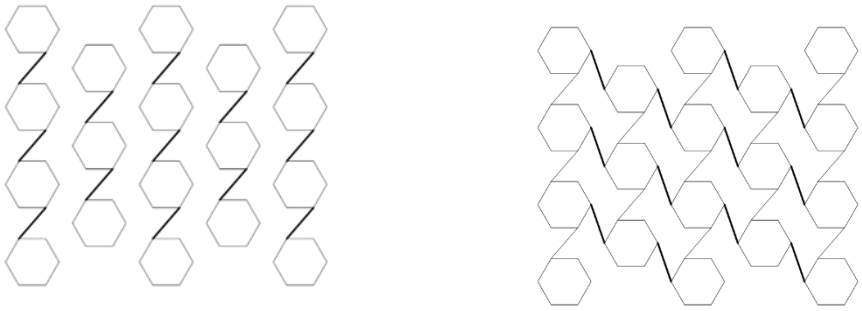
[98] Mahmud Erol Kılıç, **Sufi ve Sanat**, İstanbul, Sufi Kitap yay., 2017, s. 123.

benzeri şekillerin ortasına altınla büyükçe noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.105, 4.115, 4.116, 4.117, 4.118, 4.119, 4.120, 4.121)

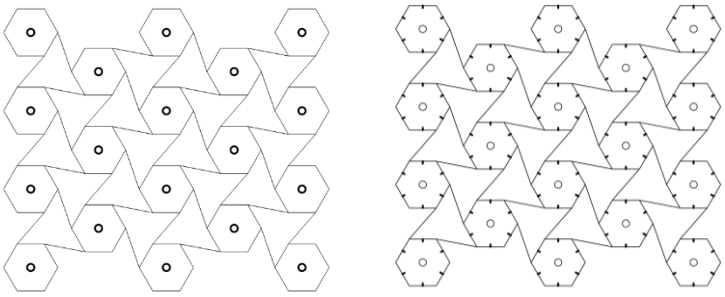
Çizim 4.115, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.116, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 2. aşama.

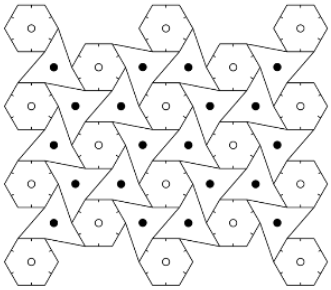
Çizim 4.117, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.118, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 4. aşama

Çizim 4.119, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni 5. aşama.

Çizim 4.120, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni.

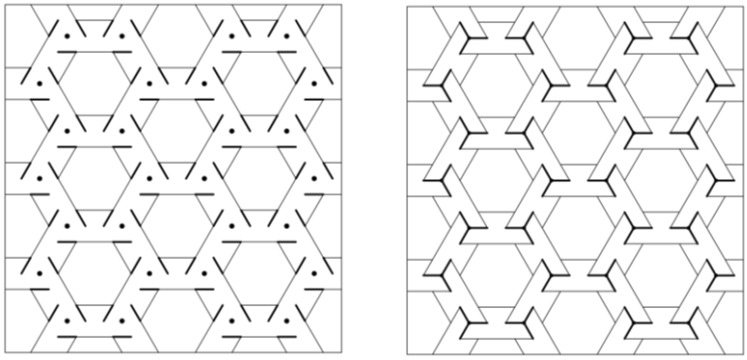

Çizim 4.121, TSMK H.1513, v.57b, kubbe eteği süsleme deseni.

Kubbe ile çatı eteği arasında kalan 18 numaralı kubbe kasnağının zemini eflatun renkle boyanmış, 10 ile numaralandırılmış alanda uygulanan kare ızgaralı geometrik desen kuşak şeklinde tek sıra işlenmiştir. Desenin oldukça sade olduğu görülmektedir. Böylelikle kubbede ve kubbe eteğinde kullanılan hareketli ve form olarak birbirine benzer iki desen arasında dengenin sağladığı düşünülmektedir. (Resim 4.34, Çizim 4.104, 4.113, 4.114)

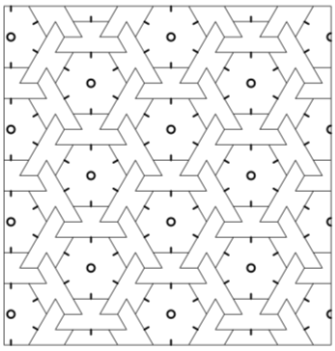
19 numaralı çatının kubbe bölümü mor renge boyanmış, üzerine altıgenlerden oluşan geometrik desen ile süslemesi yapılmıştır. Altıgenlerin birleşimiyle oluşturulan desen, mimarînin statik görünümüne hareket katmaktadır. Desen uygulanırken altıgenlerin belirli bir düzende çizilen çizgiler yardımıyla birleştirilmesi gerekmektedir. Ancak burada zaman zaman düzensiz çizgilerin varlığı görülmektedir.

19 ile numralandırılan alanda yer alan deseni çizmek için üçgen ızgaradan yararlanıldığı düşünülmektedir. İlk iki aşama kubbe eteğindeki desenin çizimi ile aynıdır. (Çizim 4.115, 4.116) Üçüncü aşamada altıgenlerin kenar çizgileri uzatılmıştır. Böylelikle altıgenlerin arasında köşeleri birleştirilmemiş küçük üçgenler oluşturulmuştur. Bu üçgenlerin merkezleri belirlenmiş ve buraya bir nokta konulmuştur. Altıgenlerin kenarlarındaki çizgiler belirlenen merkez noktada küçük çizgiler yardımıyla birleştirilmiştir. Desenin ana hatları oluşturulduktan sonra altıgenlerin tam ortalarına küçük yuvarlaklar çizilmiştir. Kenarların tam ortasına çizilen küçük nokta benzeri çizgilerle desen tamamlanmıştır. Bu noktalar desenin kompozisyon içinde uygulanan diğer geometrik desenlerlerle bir bütünlük oluşturmasını sağlamıştır. (Resim 4.34, Çizim 4.122, 4.123, 4.124)

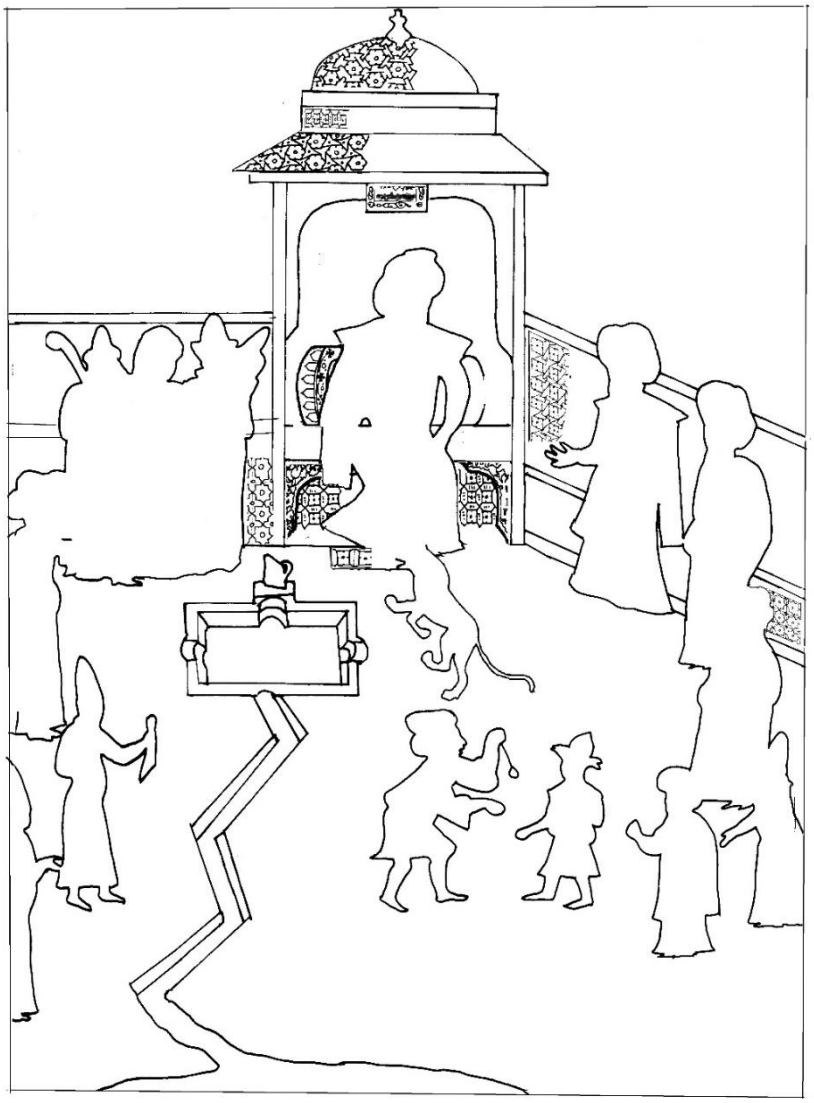

Çizim 4.122, TSMK H.1513, v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.123, TSMK H.1513, v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni 4. aşama.

Çizim 4.124, TSMK H.1513, v.57b, taht köşkü kubbe süsleme deseni.

Çizim 4.125, TSMK H.1513, v.57b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Bağdat'tan getirilen arslanın Sultan Orhan'ın çizmesini yalamasını tasvir eden minyatürde bütün mimarî unsurların tezyin edildiği görülmektedir. Mimarîde geometrik süslemeler ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Havuz ve kemer dışında kalan bütün mimarî unsurlarda gördüğümüz geometrik desenler üçgen ve kare ızgara sisteminden yararlanılarak oluşturulmuştur. (Resim 4.30, Çizim 4.125)

Minyatürdeki mimarî süslemelerde renk, biçim, boyut, denge, ritim gibi unsurlar kompozisyonun gerektirdiği şekilde uygulanmıştır. (Resim 4.30 , Çizim 4.125)

4.5. v. 62A

Eserin adı: Sultan Orhan'ın Cülusu.

Eserin Ölçüleri: 25,8x37,7 cm

Resim 4. 35, TSMK H.1513, v.62a.

Minyatürün Konusu: Minyatür, Sultan Orhan'ın cülus merasimini tasvir etmektedir.[99] Osmanlı padişahlarının tahta geçme töreni olarak tanımlanan cülus töreni, kendine has kurallar ve kaideler barındırmaktadır. Cülus Topkapı Sarayı'nda

[99] Şevket Rado, Hünernâme, a.g.e., s.20.

gerçekleştiğinde, padişah Bâbüssaade önüne kurulan tahta oturur, teşrifatçının belirlediği düzene göre devlet erkânı etek öperek ona biat ederlerdi.[100] Osmanlı'nın kuruluş döneminde gerçekleşen Sultan Orhan'ın cülus merasiminin Bâbüssaâde'nin önünde resmedilmediği ancak padişahın kemerli ve üstü kapalı bir yapıda resmedildiği görülmektedir. Minyatürde devlet erkânının 16.yüzyıl devlet geleneğine uygun şekilde törende yer aldığı görülmektedir.[101] (Resim 4.35)

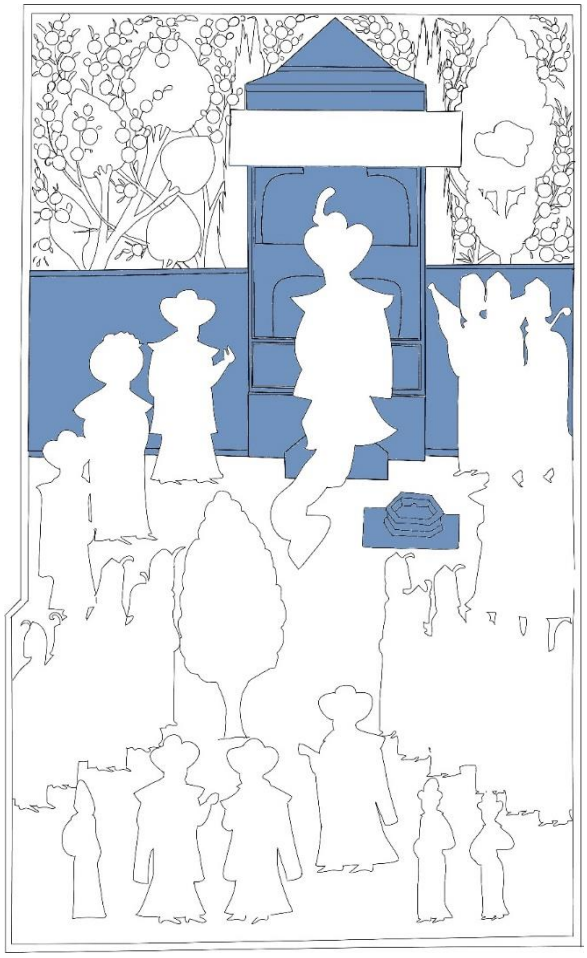
Dikdörtgen bir düzlemde meydana getirilen kompozisyon cepheden görünümle resmedilmiştir. Minyatürün sınırları altın cetvellerle belirlenmiş, cetvel sol alt tarafta hafif dışarı taşırılmıştır. (Resim 4.35)

Kompozisyonun anlatımı sadedir, çok fazla figüre yer verilmemiştir. Durağan bir anlatım söz konusudur. Kompozisyonda renkler hiyerarşiye uygun olarak kullanılmış, canlı renkler başta padişah olmak üzere figürlerin kıyafetlerinde dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Zemin ve mimarîde pastel tonların tercih edildiği ve bu şekilde dengeli bir fon oluşturulduğu görülmektedir. Gökyüzünün altınla boyandığı minyatürde, zemin açık küf yeşiline boyanmış ve küçük ot öbekleriyle süslenmiştir. Bu şekilde dizayn edilen zemin, olayın dış mekânda gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kompozisyonda önemli bir yer kaplayan mimarîde açık eflatun, pembe, kavuniçi, açık mavi ve turuncu renkler kullanılmış, renk kullanımında leke dengesi gözetilmiştir. (Resim 4.35)

Sahnenin en önemli figürü olan padişah figürü merkez eksenin hemen sağında konumlandırılmıştır. Çoğu orta ve alt eksende yer alan figürlerin, diyagonal yerleşim şekli ve hareket yönü itibariyle padişahın bulunduğu eylem merkezini işaret ettiği görülmektedir. (Resim 4.35)

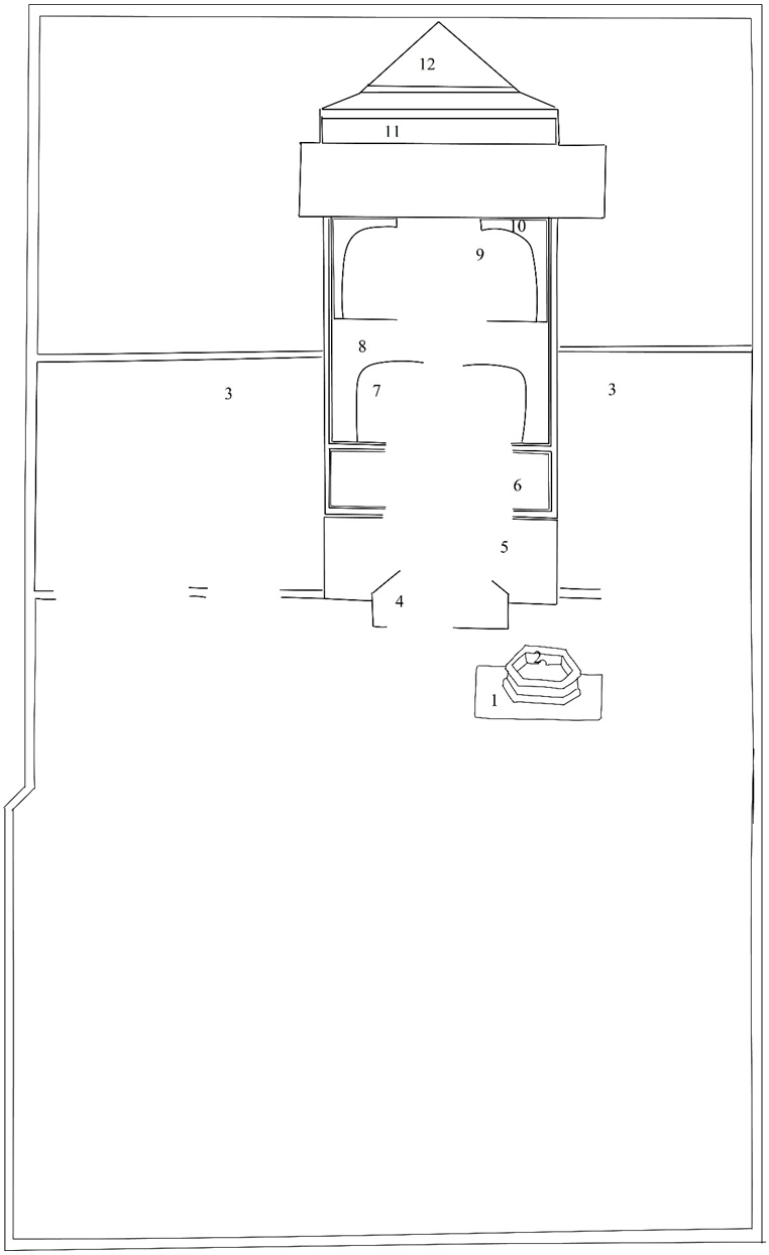
Mimarînin, merkez eksenin hemen üstünde, yatay ve dikey olarak dengeli bir şekilde konumlandırıldığı ve üstte cetvele dayandırıldığı görülmektedir.

[100] Banu Mahir, age, s. 123.
[101] Mehmet Nuhoğlu, Ahmet Dolunay,"Hünernâme I.deki Cülus Merasim Sahnelerinin Mekansal Tasarımı Ve Kuramı", **Osmanlıda Mimarî Sanat ve Yemek Kültürü**, Sakarya, Mahya yayınları 2018, s. 160.

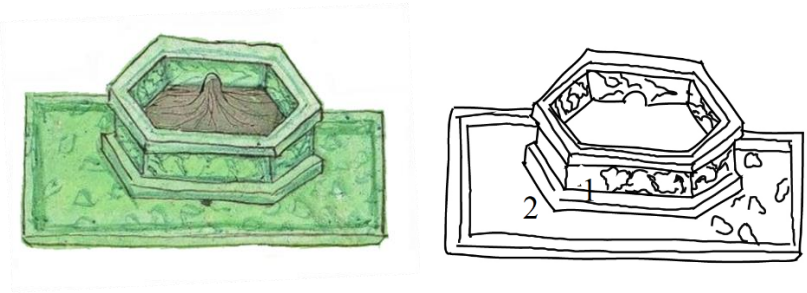
Çizim 4.126, TSMK H.1513, v.62a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.5.1. v. 62a Mimarî süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 127, TSMK H.1513, v.62a, minyatüründe incelenecek bölümler.

Kompozisyonda kapladığı alan bakımından ikinci sırada yer alan mimarî, süsleme bakımından doğa unsurlarının önüne geçmektedir. Kompozisyonda mimarî unsur olarak karşımıza çıkan yapılar; havuz, bahçe duvarları ve taht yapısıdır.(Resim 4.35, Çizim 4.127)

Resim 4. 36, TSMK H.1513 v.62a, havuz.

Çizim 128, TSMK H.1513 v.62a, havuz süslemesi.

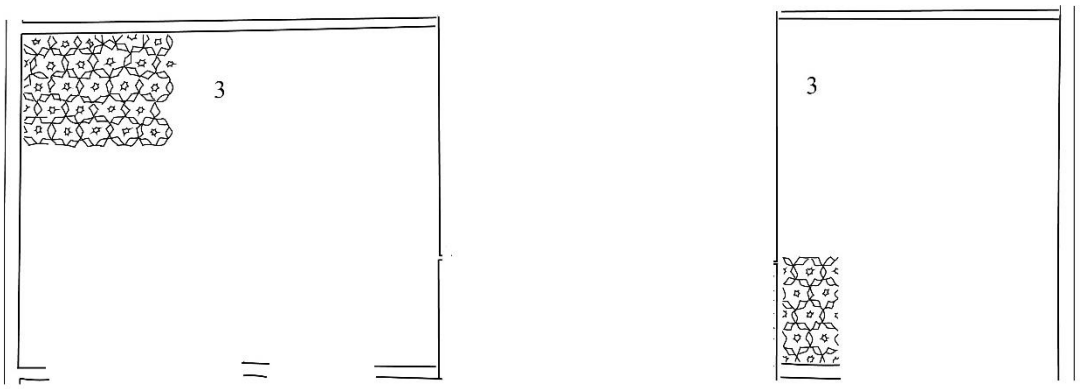
Padişahın sağında yer alan havuz dikdörtgen bir çerçeve içinde konumlandırılmıştır. Fırça ile serbest desen uygulanmıştır. 2 ile numaralandırılmış altıgen havuz perspektif kurallarına yakın olarak çizilmiş, zeminle aynı renge boyanarak rengin koyu bir tonuyla hafif mermer dokusu verilmiştir. Havuzun kontörleri cetvel kullanılmadan siyaha yakın koyu yeşil renk ile çekilmiştir. (Resim 4.36, Çizim 4.127,4.128)

İlk bakışta fark etmekte güçlük çektiğimiz havuzun alandaki boşluğu dikkati dağıtmayacak şekilde doldurmak için zeminle aynı renkte çizildiği düşünülmektedir. 16. yy. minyatürlerinde, Padişahların tahtlarında oturdukları törensel sahnelerde havuzu mimarî unsur olarak sıkça görmekteyiz. Havuzlar Türk kültüründe bahçe tasarımının önemli bir ögesidir. [102]

Resim 4. 37, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme unsurları.

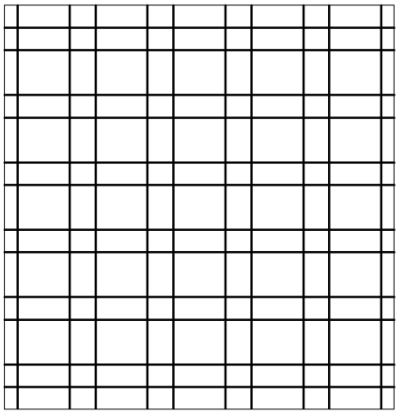
[102] Halil Turgut, " Tarihi Türk Bahçelerinde Havuz Yapıları" **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi,** Karabük, Karabük Üniversitesi, 2012, Vol1, no:3, s.18.

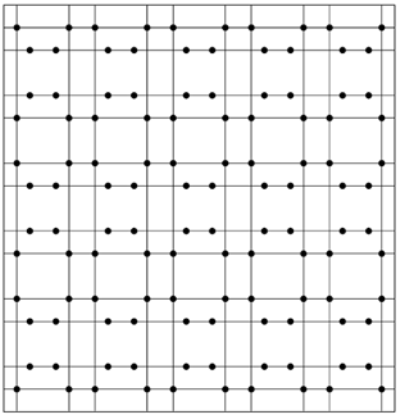

Çizim 129, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme duvarı süsleme unsurları çizimi.

3 ile numaralandırılmış taht köşkünün sağında ve solunda yer alan bahçe duvarları, açık eflatunla boyanmış ve üzerine iç içe geçmiş altıgenlerden oluşan geometrik desen siyah renkle çizilmiştir. Taht köşkü ile kıyaslandığında desenin cetvelle çizilmediği için muntazam bir görüntüsünün olmadığı, desenin çizgilerinin fırça ile biraz yumuşak ve serbest şekilde çizildiği görülmektedir. Duvarların başlangıç ve bitiş yerlerine altınla cetvel çekilmiş, bu cetveller en dıştaki cetvelle birleştirilmiştir. Padişah köşkü merkezden sağa doğru çekildiği için sağdaki duvarın kapladığı alan sol duvara göre daha azdır. Bu şekilde oldukça durağan olan sahnedeki simetri kırılarak hareket kazandırılmıştır. (Resim 4.37, Çizim 4.127, 4.129)

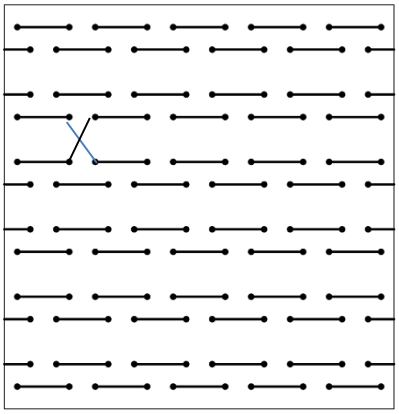
3 ile numaralandırılmış alandaki desenin birden fazla çizim yönteminin olabileceği tahmin edilmektedir. Burada desenin çizim aşamaları kare şablon üzerinden anlatılmıştır. Kare şablonda, deseni oluşturan doğru parçalarının bitiş ve başlangıç noktaları işaretlenir. İğne yardımıyla desen uygulama alanına geçirilir. Desene uygun olacak şekilde noktaların araları birleştirilir. Karelerin arasında yer alan dikdörtgenleri dolduracak çarpılar atılır. Ortaya çıkan yıldızların merkezlerine altın noktalar eklenerek süsleme tamamlanmıştır. (Çizim 4.127,4.130, 4.131, 4.132, 4.133, 4.134, 4.135)

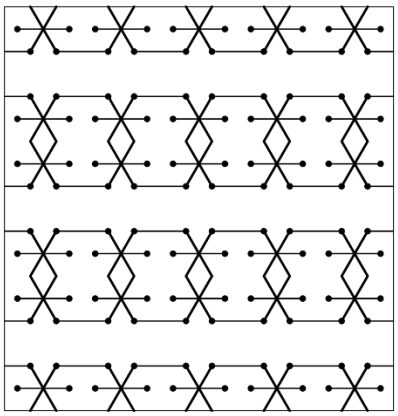

Çizim 4.130, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama.

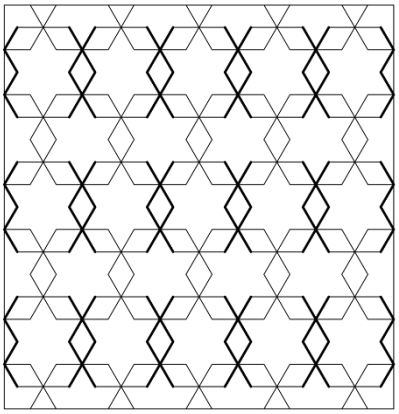
Çizim 4.131, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama.

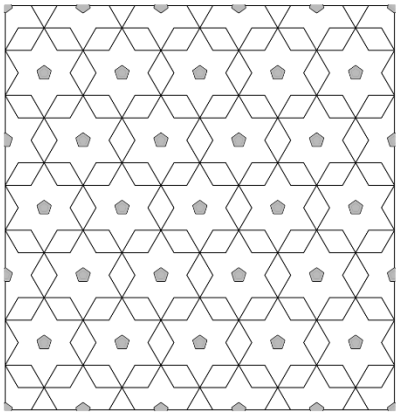

Çizim 4.132, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.133, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 4 aşama.

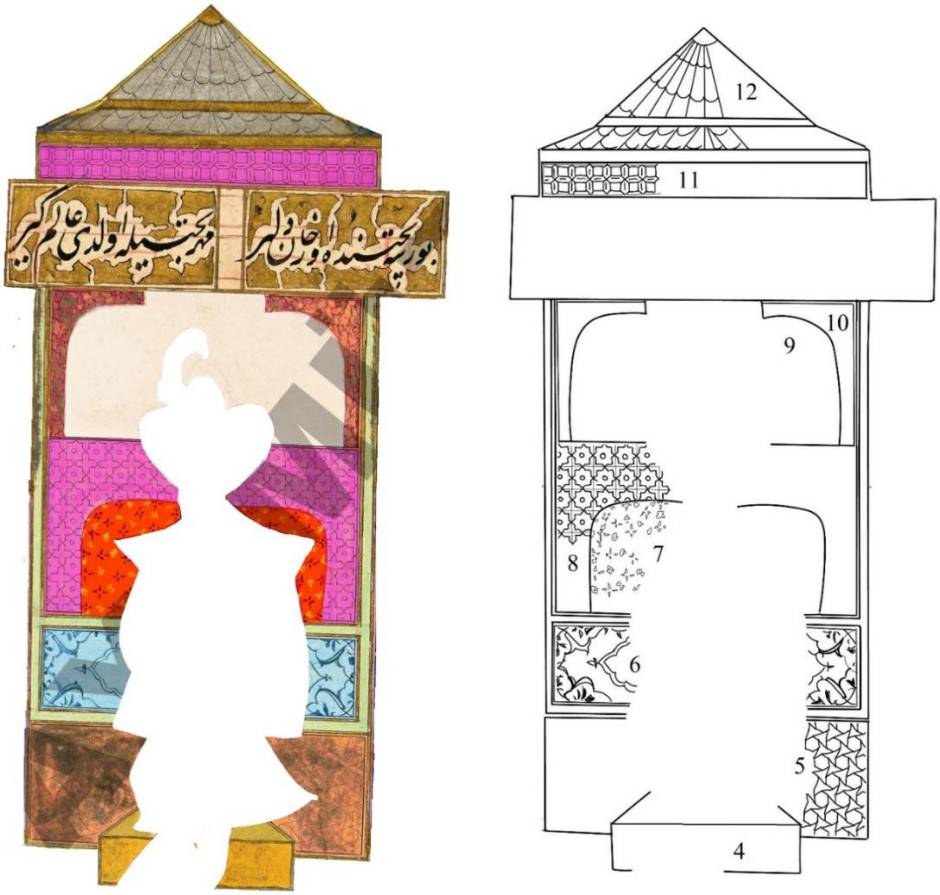

Çizim 4.134, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni 5. Aşama.

Çizim 4.135, TSMK H.1513, v.62a, bahçe duvarı süsleme deseni.

Padişahın oturduğu taht yapısı, devletin kuruluş döneminin anlatılmasına uygun olarak diğer minyatürlere göre biraz daha sade resmedilmiştir. Taht köşkünün yapısı dikey düzlemde beş paftadan oluşmakta, bu paftalar altın cetvellerle birbirinden ayrılmaktadır.

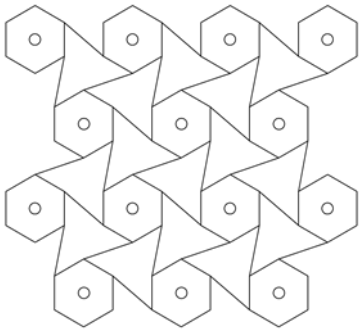
Resim 4. 38, TSMK H.1513 v.62a, taht köşkü.

Çizim 4.136, TSMK H.1513, v.62a, taht köşkü süsleme unsurları çizimi.

4 ile numaralandırılmış padişahın ayağının bulunduğu yükselti oldukça sade çizilmiş, herhangi bir süsleme uygulanmamış ancak, taht köşkünün hiçbir yerinde tercih edilmeyen perspektif burada kullanılmıştır. Derinlik algısı oluşturacak şekilde gerçekleştirilen çizim meydana gelen olayın gerçeklik duygusunu artırmaktadır. Padişahın ayağını koyduğu bu yükseltinin altınla boyanması siyasi anlamda padişahın güç ve otoritesine bir gönderme olmasının yanında törenin en önemli seramonisine dikkati çekmektedir. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.136)

5 numaralı alan olan tahtın alt kısmındaki bölüm kavuniçi renge boyanmış ancak renk üzerinde kararmalar olmuştur. Bu alanın süslemesinde altıgen örüntülü geometrik desen tercih edilmiştir. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.136)

Altıgen formların belli bir düzende tekrarıyla çizilen desende altıgen merkezlerinde küçük daireler bulunmaktadır. Altıgenlerin saat yönünde çizilen çapraz çizgilerle birleşimi ile oluşan ikinci desen, bu alanda belirgin bir hareketlilik sağlamıştır. Etek öpmenin gerçekleştiği alanda bu desenle sağlanan dinamizm, olayın geçtiği alana dikkatin çekilmesini sağlayan unsurlardan olmuştur. Taht köşkünün alt kısmında açık kavuniçi renk üzerine kiremit rengiyle uygulanan desen, renkte kararmalar olsa da seçilebilmektedir. Eserde desen ilk olarak V.57b'de taht köşkünün kubbe kasnağında görülür. (Resim 4.38, Çizim 4.118, 4.119, 4.120, 4.121, 4.122)

Çizim 4.137, TSMK H.1513, v.62a, taht altı süsleme deseni çizimi.

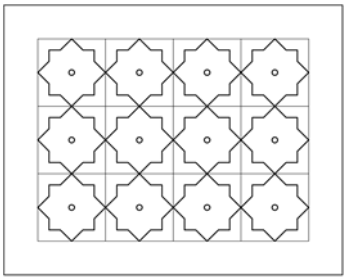
Padişahın oturduğu taht oldukça sade, hatta tahttan daha çok peyke[*] görünümünde resmedilmiştir. 6 ile numaralandırılmış açık maviye boyanan oturma bölümünde madalyonlu, halı desenini[103] andıran bir süsleme tercih edilmiştir. Desenler zeminin mavi rengiyle uyumlu lacivert renkle negatif olarak uygulanmıştır. (Resim 4.38, Çizim 4.127,4.136)

Nakkaş Osman'ın bazı minyatürlerinde padişahı bir mindere dayanmış şekilde resmettiği görülmektedir[104]. Tahtın yaslanma alanında resmedilen 7 ile numaralandırılmış minderlerin süslemesinde, stilize edilmiş bitkisel desenlerin belirli

[*] peyke: duvarla bitişik oturma alanına verilen isimdir. Bkz. https://sozluk.gov.tr/03.04.2021.
[103] Oktay Aslanapa, a.g.e.,s. 354.
[104] Hafize Pektaş, Tekin Bayrak, "Osmanlı Minyatür Sanatında Yüzeylerde Süsleme Unsurları" **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, S.69, s.329.

aralıklarla tekrar edildiği görülmektedir. Minderin rengi padişahın kaftan rengine yakın bir tonda seçilmiştir. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.136)

Minderin dayandırıldığı 8 ile numaralandırılan alan, pembe renge boyanmış, geometrik bir desenle yüzey süslemesi yapılmıştır. Deseni dikkatli bir şekilde incelediğimizde zemin boyanmadan önce alta kare ızgara sisteminin çizildiği görülmektedir. Kapatıcı olmayan boya sayesinde desenin çiziminde alttan görünen ızgaranın kılavuz olarak kullanıldığı anlaşılır. Koyu mürdüm renkle, cetvelle çizildiği anlaşılan desenin sadeliği ve düzgün işçiliği dikkat çekmektedir. Desenin yatay ve dikeyde tekrarlanan çizgileri statik bir görünüm oluştururken çapraz çizgileri hareket sağlamaktadır. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.138) Eserde desenin ilk olarak uygulandığı alan v.19 Dîvan odası duvar süslemesidir. (Resim 4.38, Çizim 4.97, 4.98, 4.99, 4.100)

Çizim 4.138, TSMK H.1513 v.62a, taht arkası süsleme deseni.

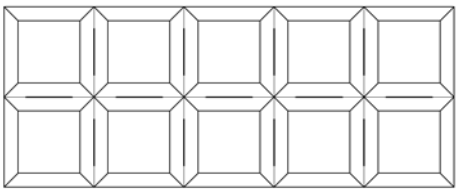
Kemerin ortasında kalan 9 numaralı bölüm beyaza yakın çok açık pembeye boyanmış, bu alanda herhangi bir süsleme yapılmamıştır. Böylece doluluk boşluk dengesi sağlanmıştır. Burada uygulanan zemin rengi çevresindeki canlı renklerle zıtlık oluşturarak alana hareket kazandırmıştır. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.136)

Taht bölümünün üstünde gördüğümüz 10 ile numaralandırılmış bölüm Bursa kemeri olarak adlandırılan bir forma benzer şekilde resmedilmiştir. Padişahların kemer altında resmedilmesi, hanedanın güç ve kudretini vurgulayıp anlatıma ciddiyet kazandırmaktadır.[105] Bu anlama uygun olarak kemer sağlamlığı, kalıcılığı ve estetiği

[105] Hafize Pektaş, Tekin Bayrak, agm. 330.

ifade edecek şekilde mermer dokusu verilerek resmedilmiştir. Kavuniçi rengine boyanan zemine mermerin doğal görünümüne uygun koyu pembe renkli damarlar çizilmiştir. Fırçayla gerçekleştirilen uygulamada titiz ve detaylı bir işçilik görülmektedir. Kemerin üstünde oldukça iri talik hat ile yazılmış metin yer almaktadır. (Resim 4.38, Çizim 4.127, 4.136)

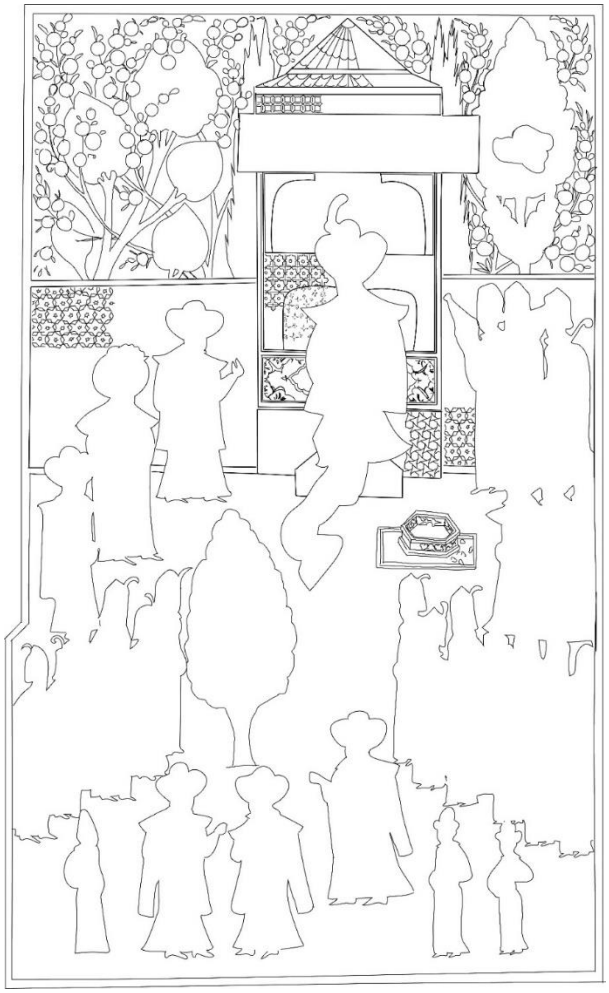
Çatının alt kısmında, taht arkasında uygulanan pembe renk tekrarlanmıştır. 11 ile numaralandırılmış alanda kare ızgarayla çizilmiş sade bir desen yer alır. İki sıra halinde uygulanmış desen kitabeden çatıya dengeli bir geçiş sağlamaktadır. (Resim 4.38, Çizim 4.127,4.136) Desen çizilirken ızgaranın kesişim noktaları iğne ile delinerek referans noktaları belirlenmiş olmalıdır. Uygulama alanındaki işaretli yerlere eşit büyüklükte çarpılar atılmış, çarpıların uçları birleştirilerek kareler oluşturulmuştur. Karelerin arasındaki boşluklara düz çizgiler çekilerek desen tamamlanmıştır. Desen eserde ilk olarak v.15b hastalar odası duvar süslemesinde görülür. (Resim 4.38, Çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.139)

Çizim 4.139, TSMK H.1513, v.62a, çatı altı süsleme deseni çizimi.

Binanın çatısının üçgen bir şekilde çizilmesi Selçuklu döneminden izlere yer verilmesi ve tarihsel bağ kurmaya yönelik bir hareket olarak yorumlanmaktadır.[106] 12 ile numaralandırılmış cepheden görünümle çizilen çatının bölümleri altın cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. Gümüş ile boyanan çatıya merkezden eşit aralıklarla dağılan, yukarıdan aşağıya doğru genişleyerek inen dilimlerle kiremit görünümü kazandırılmıştır. (Resim 4.38, Çizim 127,136)

[106] Mehmet Nuhoğlu, Ahmet Dolunay, a.g.e., s.160.

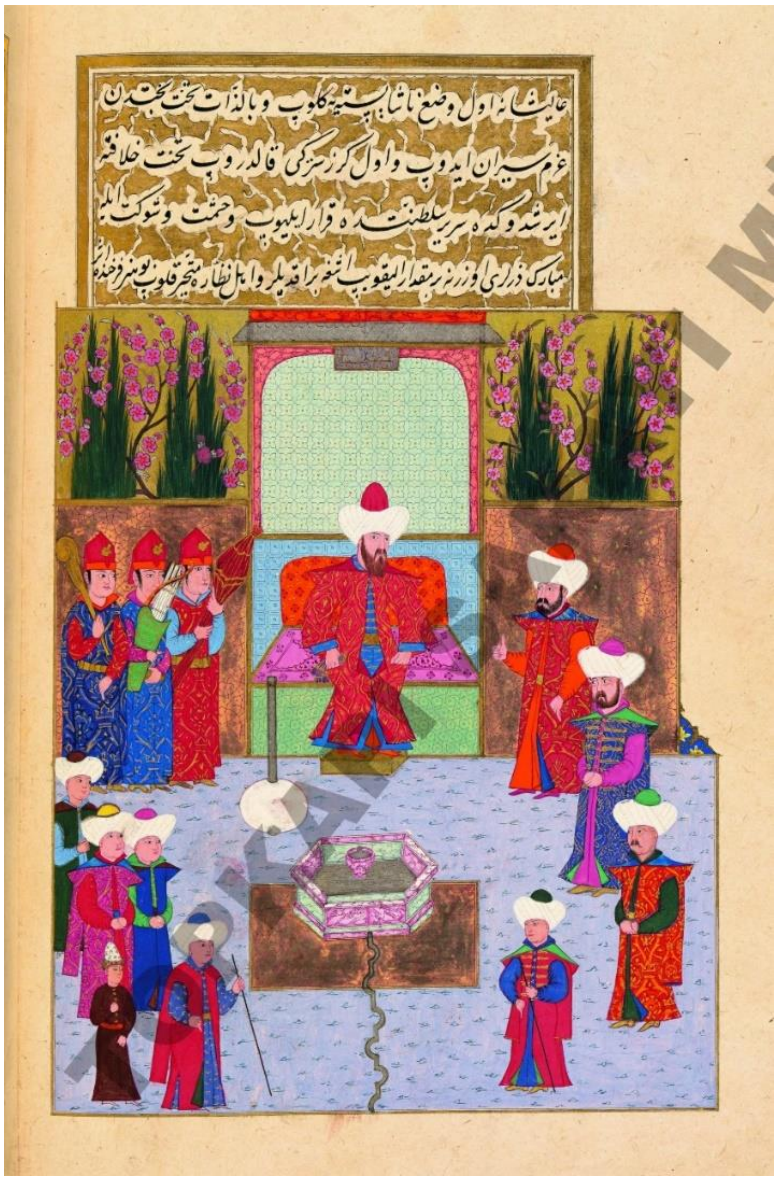
Çizim 4.140, TSMK H.1513, v.62a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Kompozisyonda yer alan mimarî unsurlar boyut, hareket ve biçim özellikleriyle kompozisyonla uyum içindedirler. Mimarîde kullanılan desenler sahnede anlatılan olayı ve padişah figürünün hiyerarşisini destekleyecek biçimde uygulanmıştır. Mimarîde ağırlıklı olarak geometrik desenler tercih edilmiştir. (Resim 4.35, Çizim 4.127,4.140)

4.6.v.68B

Orhan Gazi'nin Kuvvet Gösterisi Olarak Büyük Bir Gürzü Kaldırması[107]

Eserin Ölçüleri:23x28 cm

Resim 4. 39, TSMK H.1523 v.68b.

Minyatürün Konusu: Minyatürde Orhan Gazi'nin ağır bir gürzü kuvvet gösterisi olarak bir süre tuttuktan sonra yere indirmesi anlatılmaktadır.

[107] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.21.

Kompozisyonun yer aldığı sayfa cetvelle üçe ayrılmıştır. En üst bölüm talik hatla minyatürde geçen olayı anlatmaktadır. Beynessütur tekniği ile süslenmiştir. Etrafı kalın cetvellerle çevrili olan metin bölümü ayrı bir sayfadan kesilerek bu sayfaya eklenmiş izlenimi vermektedir. Yazının hemen altında etrafı ince cetvelle çevrilmiş minyatür kısmı yer almaktadır. Üst üste binmiş gibi görünen bu sayfa düzeni minyatürün daha öndeymiş gibi algılanmasını sağlamıştır.(Resim 4.39)

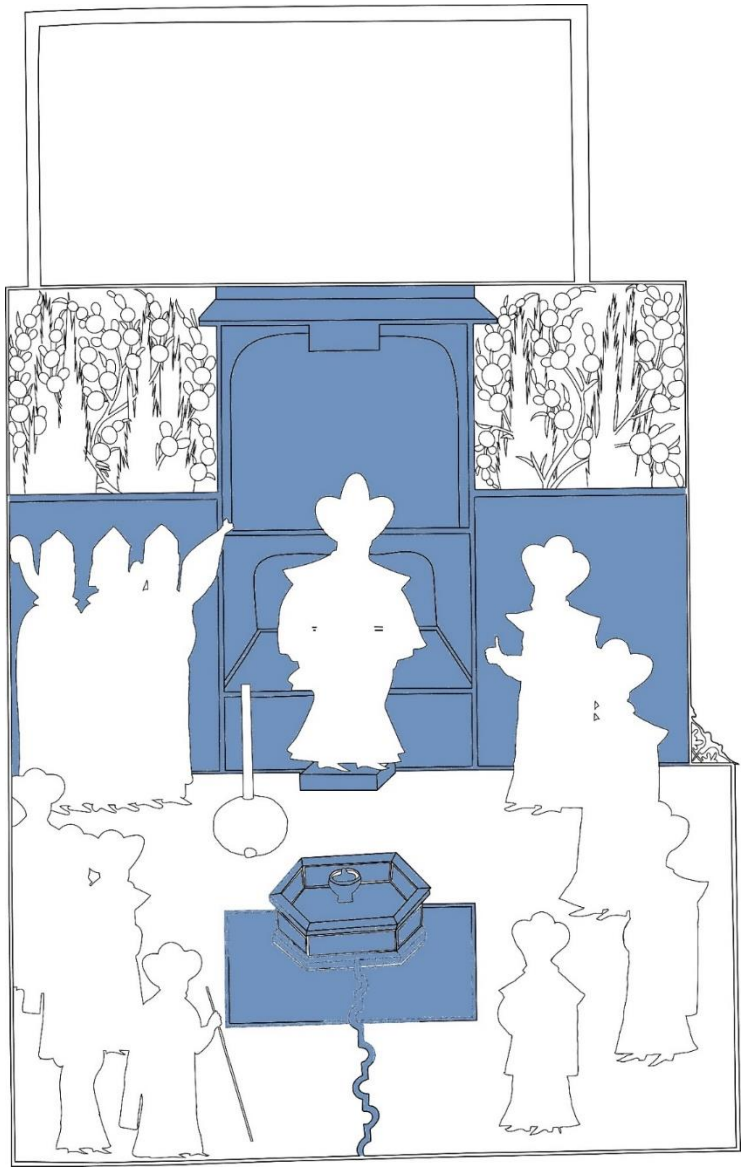
Minyatürde zemin ve mimarînin yer aldığı bölümler ince cetvelle ayrılarak herbirinin müstakil bir alan olduğu belirtilmiştir. Bu bölümler yukarıdan aşağıya genişleyen basamak şeklinde düzenlenmiştir. Mimarî unsurlardan zemin kısmına geçişte, marjda oluşan basamak küçük bir şemsenin dörtte bir kesiti ile doldurulmuş, böylelikle geçişteki keskinlik yumuşatılmıştır. Durağan bir anlatımı olan minyatürde bu geçiş kompozisyona hareket kazandırmıştır. (Resim 4.39)

Kompozisyonu bir bütün olarak incelediğimizde dikey düzlemde iki, yatay düzlemde dört paftaya ayrıldığı görülmektedir. Kompozisyondaki unsurların hiyerarşisine bakıldığında yerleşim düzeni ve renk açısından figürler, boyut açısından da mimarî unsurlar öne çıkmaktadır. Son sırada doğa unsurları gelir. Mekan katmanları şöyledir; en altta pastel renklerde boyanmış, süslemesi oldukça sade ancak kompozisyonun hemen hemen yarısını kaplayan zemin kısmı, ikinci katmanda mimarî yapılar, üçüncü katmanda ise ağaçların da yer aldığı altın gökyüzü alanı bulunur. (Resim 4.39)

Figürlerin kendi aralarındaki hiyerarşi bir birinden farklıdır. Figürlerde boyut, renk, hareket yönü gibi hususlar padişah figürünü öne çıkaracak şekilde uygulanmıştır. Figürlerin dizilimi iki yarım hilal şeklindedir ve bu dizilim gözümüzü eylem merkezine yönlendirmektedir. Figürlerin bakışları padişah figürüne yönelmiştir. Herhangi bir yüz ifadesine sahip olmayan figürler canlı renklerle boyanmış, büyük bir kısmının kaftanı altınla gösterişli bir şekilde süslenmiştir. Figürler 4/3 profilden çizilmiştir. Padişah figürü direk karşıya bakar vaziyettedir. Bu durum izleyiciye bir göz göze gelme hissi yaşatmaktadır. (Resim 4.39)

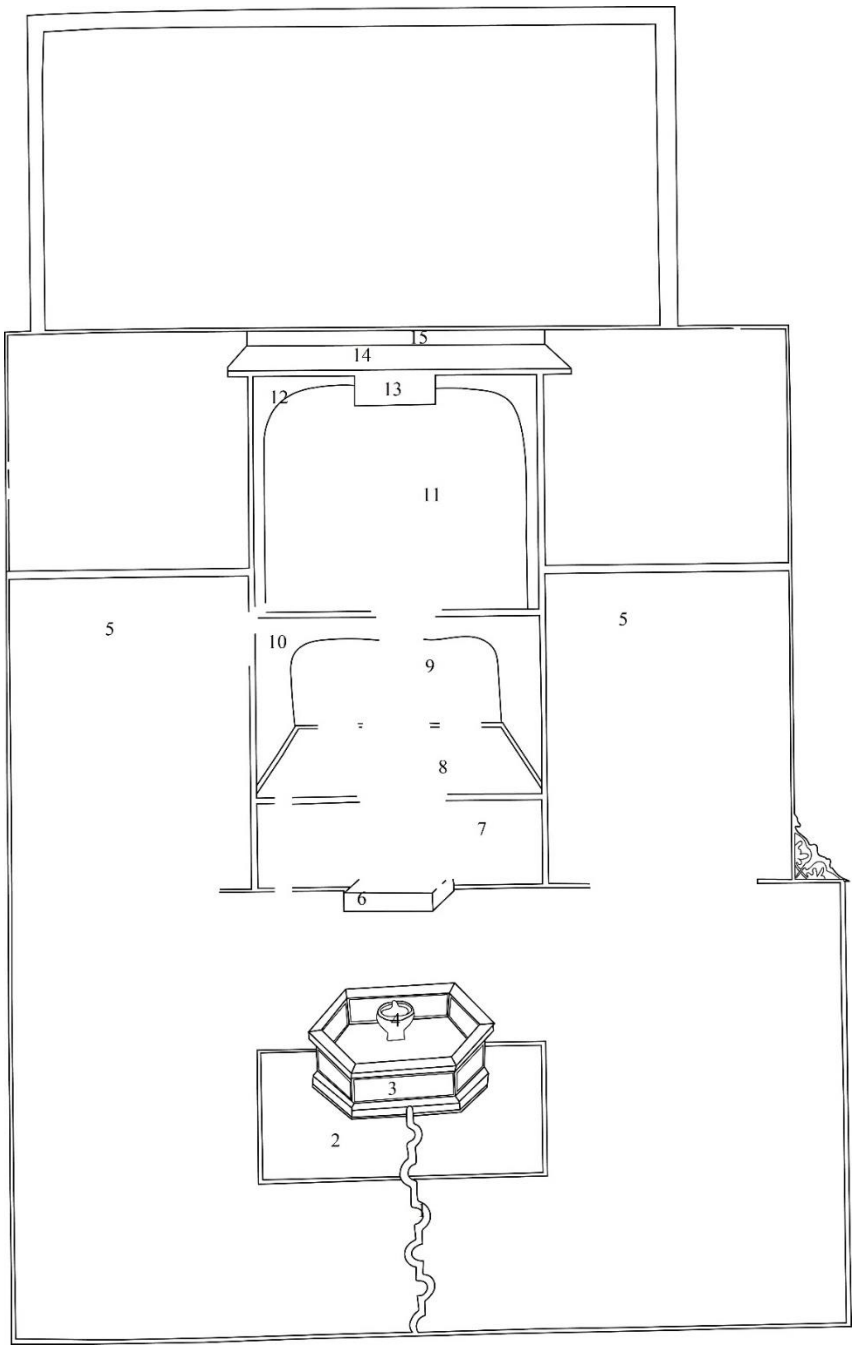
Bahçe duvarının arkasındaki kıvrımlı bahar dalları sahneye hareket kazandırmaktadır. Mimarî unsurlar gibi, sağ ve soldaki ağaçlar da simetrik düzende

çizilmişler ve böylece ritim duygusunu desteklemişlerdir. Kompozisyona konu olan gürz padişahın sağ tarafında yer almaktadır ve beyaz renktedir. Dikkatle incelendiğinde gürzün sahneye sonradan eklendiği görülmektedir. Gürz, figürlerin başlarındaki kavuklarla bir ritim oluşturmaktadır. (Resim 4.39)

Çizim 4.141, TSMK H.1523 v.68b, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan.

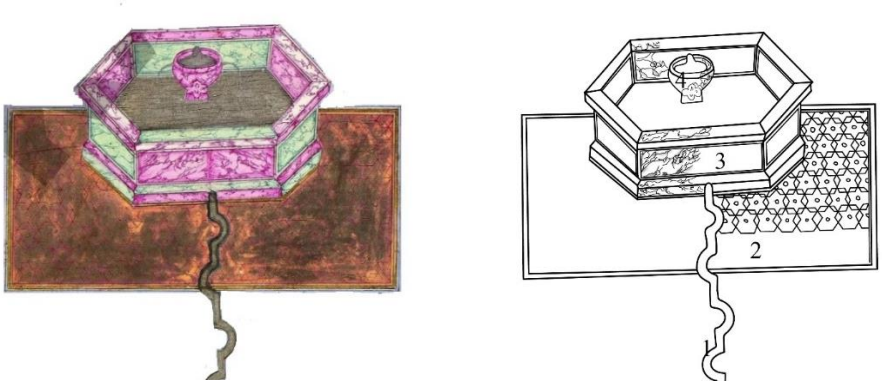
4.6.1. v. 68b Mimarî süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 142, TSMK H.1523 v.68b, kompozisyonda incelenecek bölümler.

Mimarî unsurlar, hem boyutları yönünden hem de süslemeleri bakımından kompozisyonda öne çıkmışlardır. Mimarî unsurlar için ağırlıklı olarak pastel renkler tercih edilmiştir. Mimarî unsurların kendi aralarındaki hiyeraşi incelediğinde ilk sırada

hem boyut, hem renk bakımından öne çıkan taht yapısı, ikinci sırada bu binanın sağında ve solunda yer alan bahçe duvarları, üçüncü sırada mermer havuz gelmektedir. Padişahın oturduğu kemerli yapı, kompozisyonun ortasında konumlandırılmıştır ve simetrik biçimde çizilmiştir.

Resim 4. 40, TSMK H.1523 v.68b, havuz.

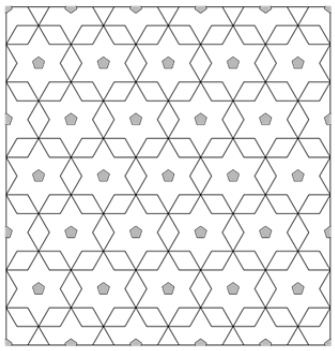
Çizim 143, TSMK H.1523 v.68b, havuz süsleme unsurları çizimi.

Kompozisyonda yer alan havuz, boyut ve bezeme açılarından oldukça dikkat çekicidir. Padişahın tam önünde yer alan havuz boyut olarak alanda önemli bir yer tutmaktadır. Havuzun konumu dikkati padişah figürüne yönlendirmekte, ayrıca kompozisyondaki boşluk doluluk dengesini sağlamaktadır. Havuzun akıntısı 1, havuzu çevreleyen dikdörtgen alan 2, havuzun altıgen gövdesi 3, fıskıyesi 4 ile numaralandırılmış alanlardır. (Çizim 142,143)

1 numaralı alan havuzdan dışarıya akan suyun yatağıdır. Suyun kıvrımları belirli aralıklarla bir sağa bir sola yarım daireler oluşturacak şekilde ilerlemekte, suyun akışı dikkatimizi önce havuza oradan da padişah figürüne yöneltmektedir. Akan su, akışın devam ettiği hissini uyandıracak şekilde cetvele kadar devam etmektedir. Bu durum kompozisyona hem bir hareket kazandırmakta hem de sahnenin bir devamı olduğu izlenimini vermektedir. (Resim 4.40, Çizim 4.142, 4.143)

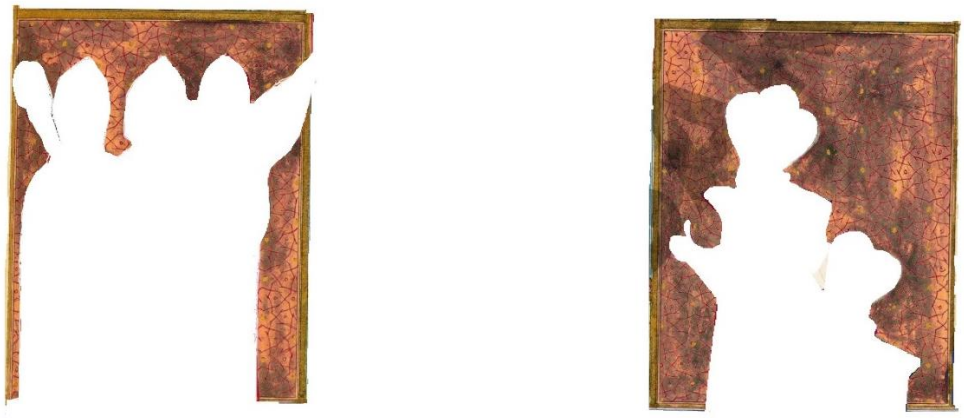
Havuzun etrafındaki dikdörtgen çerçeve, havuz çiziminin aksine perspektiften arındırılmıştır, kuşbakışı görünümündedir. 2 ile numaralandırılmış alanın sınırları ince bir cetvelle belirtilmiştir. Bu alanda altıgenlerin iç içe geçmesinden oluşan geometrik bir desen uygulanmıştır. Diğer alanlardaki desenlerde uygulandığı gibi, bu desenlerin

de merkezlerine daireler çizilerek kompozisyondaki süslemelerde bir bütünlük sağlanmıştır. (Çizim 4.130,4.131, 4.132, 4.133,4.134, 4.135, 4.144)

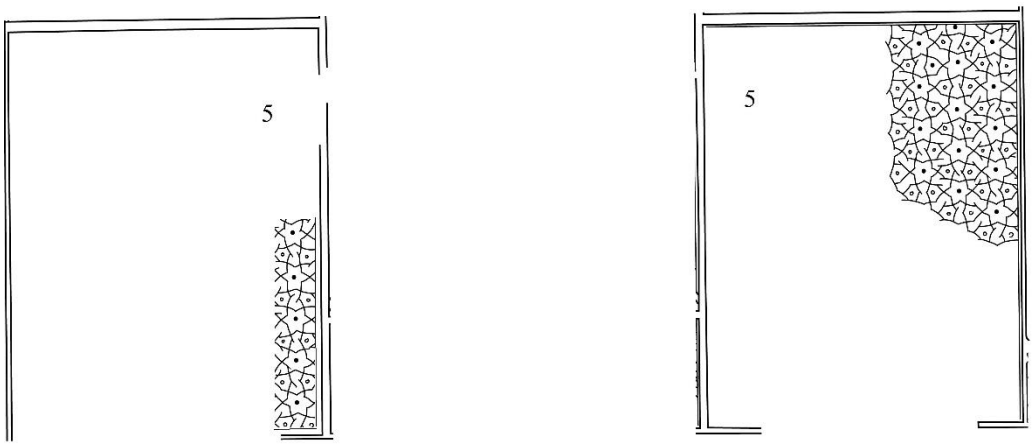

Çizim 4.144, TSMK H.1523 v.68b, havuz süsleme deseni.

Altıgen şeklinde tasarlanan havuzun çiziminde belli bir oranda perspektif uygulanmıştır. Bu durum kompozisyonda derinlik sağlamıştır. 3 numaralı alanda yer alan havuza mermer dokusu verilmiş, farklı yüzeylerinde açık eflatun ve açık yeşil renkler dönüşümlü kullanılarak hareket sağlanmıştır. Havuzun içi gümüş ile boyanmış olup ortasındaki 4 numaralı mermer fıskiyeden sular sağa ve sola ince bir şekilde akmaktadır. (Çizim 4.142,4.143)

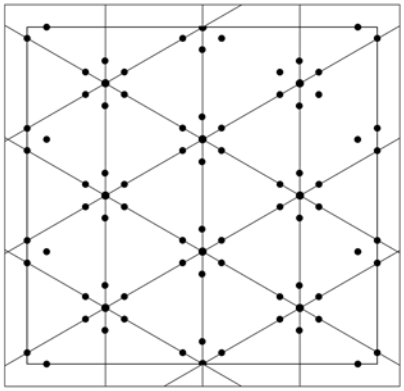
Resim 4. 41, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı.

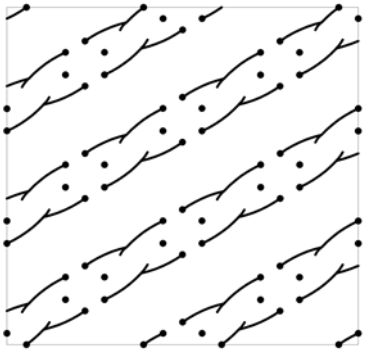

Çizim 4.145, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme unsurları çizimi.

Taht köşkünün sağında ve solundaki bahçe duvarında altı kollu yıldızlardan oluşan geometrik süsleme uygulanmıştır. Desendeki kıvrımlı çizgiler otoriteden uzaklaşıldığını, daha esnek bir alana geçiş yapıldığını hissettirmektedir. Ayrıca bu kıvrımlar kompozisyondaki hareket dengesine katkı sağlamaktadır. (Resim 4.1, Çizim 4.142,4.145)

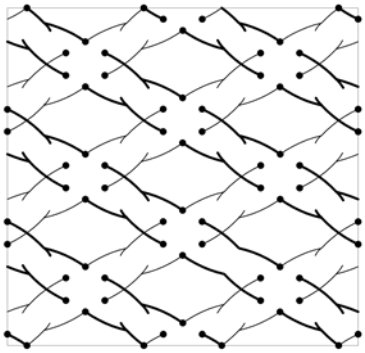
Havuzla aynı renge boyanan bahçe duvarında yoğun kararmalar meydana gelmiştir, bununla birlikte uygulanan geometrik desen görülebilmektedir. Altı kollu yıldız olarak tanımlanan desen bordo renkle çizilmiştir. Desen oluşturulurken üçgen şablon yan çevrilerek kullanılmış olmalıdır. Şablon üzerine küçük altıgenler oluşturacak şekilde noktalar konmuştur. Bu noktalar iğne ile işaretlenerek uygulama alanındaki referans noktaları belirlenmiştir. Noktaların çapraz ve dikey birleştirilmesiyle desen ortaya çıkarılmıştır. Oluşan yıldızların ortasına altın noktalar eklenerek süsleme tamamlanmıştır. Yıldızların kolları arasındaki boşluklara küçük daireler çizilerek desende boşluk doluluk dengesi sağlanmıştır. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149, 4.150, 4.151)

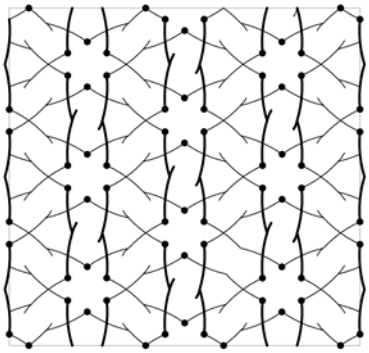

Çizim 4.146, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni. 1.aşama.

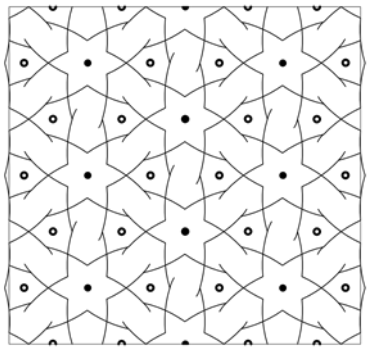
Çizim 4.147, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 2.aşama.

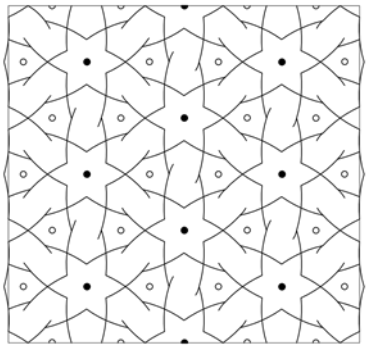

Çizim 4.148, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama.

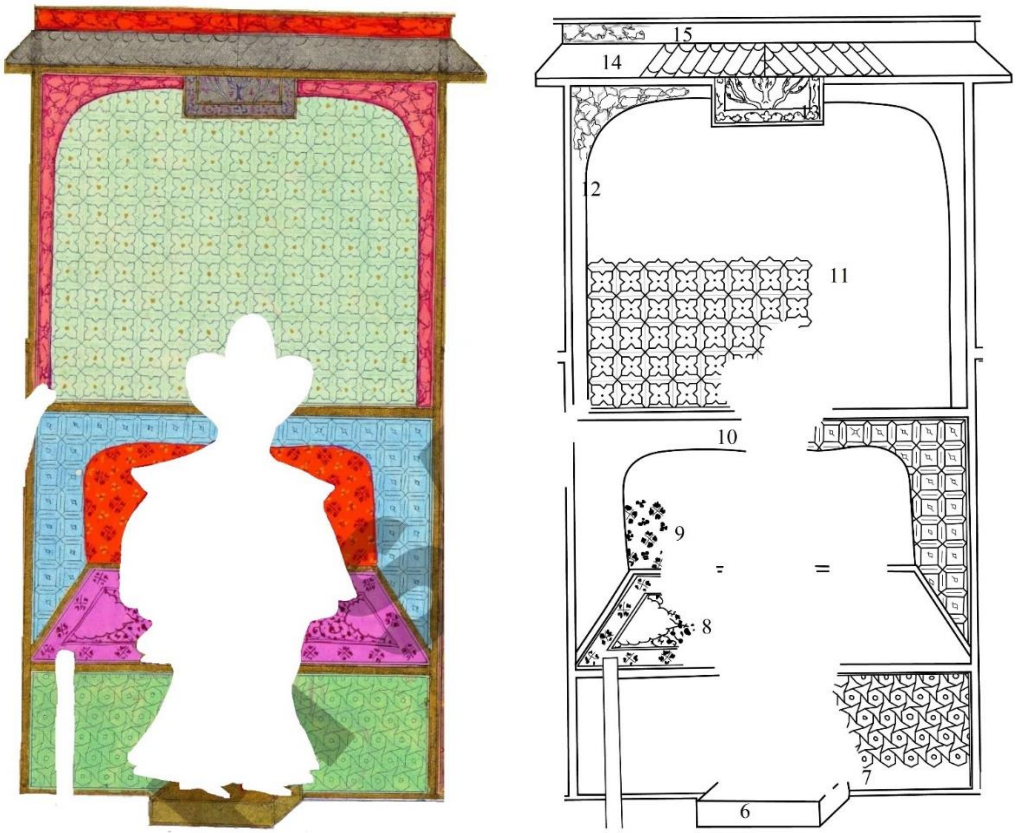
Çizim 4.149, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 4. aşama.

Çizim 4.150, TSMK H.1523 v.68b, bahçe duvarı süsleme deseni 5.aşama.

Çizim 4.151, TSMK H.1523 v.68b,bahçe duvarı süsleme deseni.

Resim 4. 42, TSMK H.1523 v.68b,taht köşkü.

Çizim 4.152, TSMK H.1523 v.68b,taht köşkü süsleme unsurları çizimi.

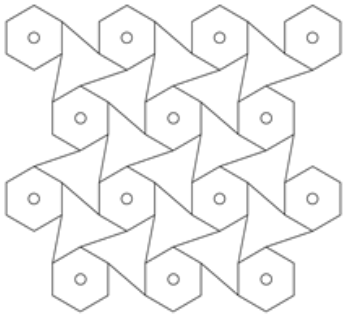
Taht köşkü yapısı, padişahın ayağının üzerinde olduğu 6 numaralı yükselti, 7 ile numaralandırılmış taht altı, 8 ile numaralandırılmış oturma bölümü, 9 ile numaralandırılmış minder, 10 ile numaralandırılmış taht arkası, 11 ile numaralandırılmış kemer altı, 12 ile numaralandırılmış kemer, 13 numaralı resim, 14 ile numaralandırılmış çatı eteği ve 15 ile numaralandırılmış çatı kasnağından oluşmaktadır. (Resim 4.42, Çizim 4.142, 4.152)

Tahtın önündeki 6 ile numaralandırılmış yükselti üç boyutlu olarak çizilmiş ve altınla boyanmıştır, yüzeylerinde her hangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Tahtın alt bölümü küf yeşiline boyanmıştır. 7 ile numaralandırılmış alanda uygulanan geometrik desen oldukça hareketlidir. Altıgenler çizilerek oluşturulan desende bir dönüş hareketi vardır. Böylelikle taht bölümünde kullanılan statik desenle

bir hareket dengesi sağlanmaktadır. Desenlerin ortalarına çizilen daireler, kompozisyondaki mimarî ögelerin süslemeleri arasında bir bütünlük oluşturur .

Üçgen şablonla oluşturulan altıgenlerin arası, saat yönünde bir düzende çizilen çizgilerle birleştirilmiş, altıgenlerin ortasına daireler çizilerek desen tamamlanmıştır. (Çizim, 4.115, 4.116, 4.117, 4.118, 4.119, 4.120, 4.121, 4.154)

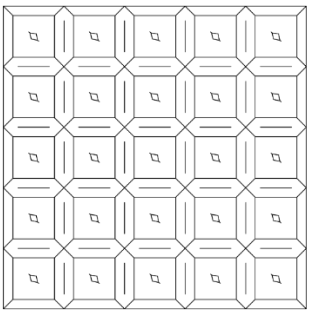
Çizim 4.153, TSMK H.1523 v.68b, taht altı süsleme deseni.

Padişahın oturduğu taht bölümünde oturma yeri derinlik algısı oluşacak biçimde çizilmiştir. 8 ile numaralandırılmış alan eflatun renkle boyanmıştır. Bitkisel motiflerle, çevçeve içinde bir kompozisyonla bezenmiştir. (Resim 4.42, Çizim 4.142,4.153)

9 ile numaralandırılmış minder kırmızı renktedir. Üzerine koyu kırmızı ve altınla belli bir düzende stilize çiçekler çizilmiştir. (Çizim 4.142,4.152)

Padişahın minderinin dayandığı 10 numaralı yüzey açık maviye boyanmıştır. Üzerine oldukça sade bir geometrik desen uygulanmıştır. Yanyana çizilmiş karelerden oluşan desenin ortasına küçük, bademe benzeyen daireler çizilmiştir. (Resim 4.42, Çizim 4.142 ,4.153)

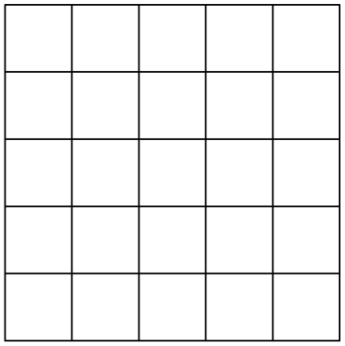
Desen, karelerin ortasına eşit büyüklükte atılmış çarpıların birleşimi ile oluşturulmuştur. Karelerin arasına kesik çizgiler çizilerek desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.154)

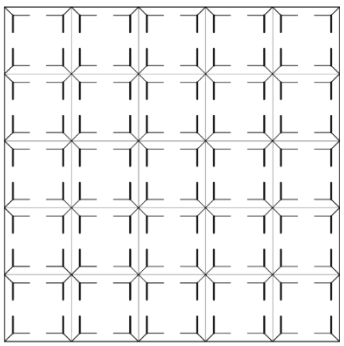

Çizim 4.154, TSMK H.1523 v.68b,bahçe duvarı süsleme deseni.

Kemer bölümünün içinde kalan alan çok açık bir yeşile boyanmıştır. 11 ile numaralandırılmış alanda tercih edilen desen kare ızgara sistemi ile oluşturulmuştur. Desenin ızgaraları net bir şekilde görülmektedir. Desen oldukça sadedir, ancak kendi içinde az da olsa bir hareket barındırmaktadır. Oluşturduğu doku sayesinde mimarîde hem denge hem de bütünlük sağlanmasına katkıda bulunmuştur. (Resim 4.42, Çizim 4.142,4.153)

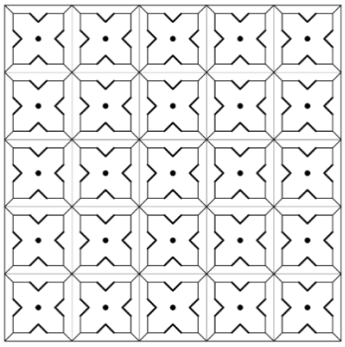
Izgarada yer alan karelerin köşelerine çarpılar, çarpıların uçlarına yatay ve dikey kısa çizgiler çizilmiş, bu çizgiler yarım çarpılar ile birbirlerine bağlanmıştır. Ortaya çıkan motiflerin merkezine altın noktalar konularak desen tamamlanmıştır.(Çizim 4.156, 4.157, 4.158)

Çizim 4.155, TSMK H.1523 v.68b,kemer altı süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.156, TSMK H.1523 v.68b, kemer altı süsleme deseni 2.aşama.

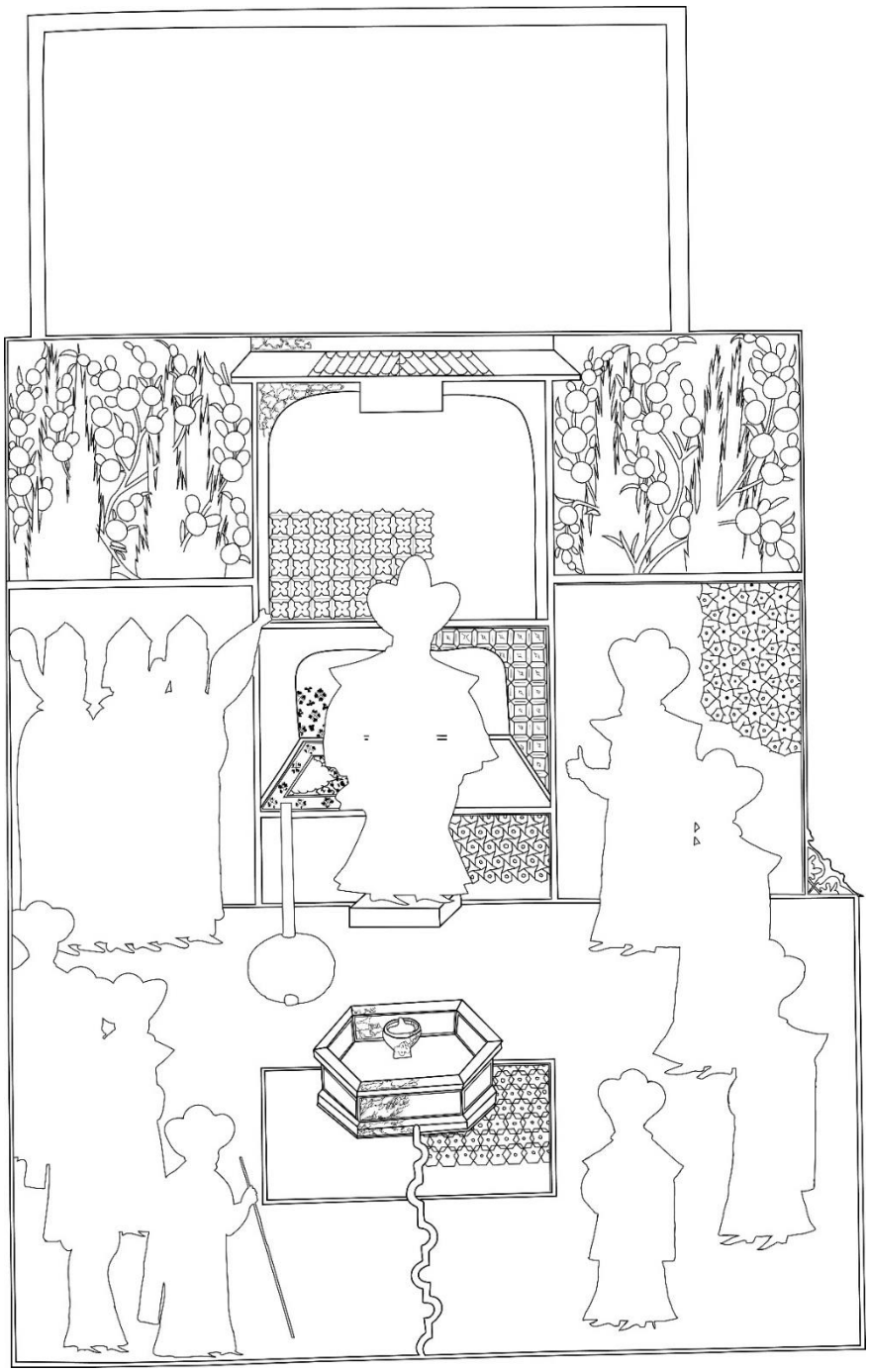

Çizim 4.157 TSMK H.1523 v.68b, kemer altı süsleme deseni.

Taht bölümünün üstünden başlayan 12 numaralı kemerli alan simetrik olarak çizilmiştir. Kırmızı zemin üzerine serbest fırça hareketleri ile mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.42,Çizim 142,153)

Kemerin tam ortasında eflatuna çalan gri zeminli bir levha yer almaktadır. Çatı saçağının hemen altındaki 13 numaralı alanda bulunan resmin az bir bölümü seçilmektedir. Levhada bitkisel motiflerle süslenmiş çerçevenin içinde, merkezde dilimli bir selvi ağacı, sağında ve solunda da yarıları görünen iki ağaç bulunmaktadır. (Resim 4.43, Çizim 4.152,4.153)

Taht köşkünün üst kısmındaki çatının sadece saçak bölümleri ve kasnak bölümü çizilmiş, gümüşle boyanmıştır. 14 ile numaralandırılmış saçak bölümüne, merkeze çizilen düz bir çizgiden simetrik olarak sağa ve sola doğru sıralanmış verev çizgilerle kiremit görünümü verilmiştir. Saçak bölümünün üstündeki kırmızı renkli mermer görünümlü 15 numaralı alan cetvele dayandırılmış, çatının geri kalan kısmına kompozisyonda yer verilmemiştir. Ancak çatı eteğinin çizim şekli yapının kubbeli olma ihtimalini düşündürmektedir. Orhan Gazi'nin cülus minyatüründeki üçgen çatı sisteminden aşamalı olarak kubbeye doğru geçildiği düşünülmektedir.

Çizim 4.158, TSMK H.1523 v.68b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü.

4.7. v. 72A

Orhan Gazinin Kendi Çektiği Oku Bizans Prensine Hediye Etmesi[108]

Eserin Ölçüsü: 23 x23,3 cm

Resim 4. 43, TSMK H.1523 v.72a.

Minyatürün konusu: Orhan Gazi'nin kendi okunu Bizans prensine hediye etmesi.

Sahne kareye yakın bir form içinde tasvir edilmiştir. Sayfanın üçte biri yazıya, üçte ikisi minyatüre ayrılmıştır. Kompozisyonun üst bölümündeki yazının önce ince

[108] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.22.

sonra kalın cetvelle etrafı belirlenmiştir. Sağ taraftaki cetvel minyatürü de içine alacak şekilde devam ettirilerek yazı ile bağlantı kurulmuştur. Yazılı alanlarda beynessutur tekniği kullanılmıştır. (Resim 4.43)

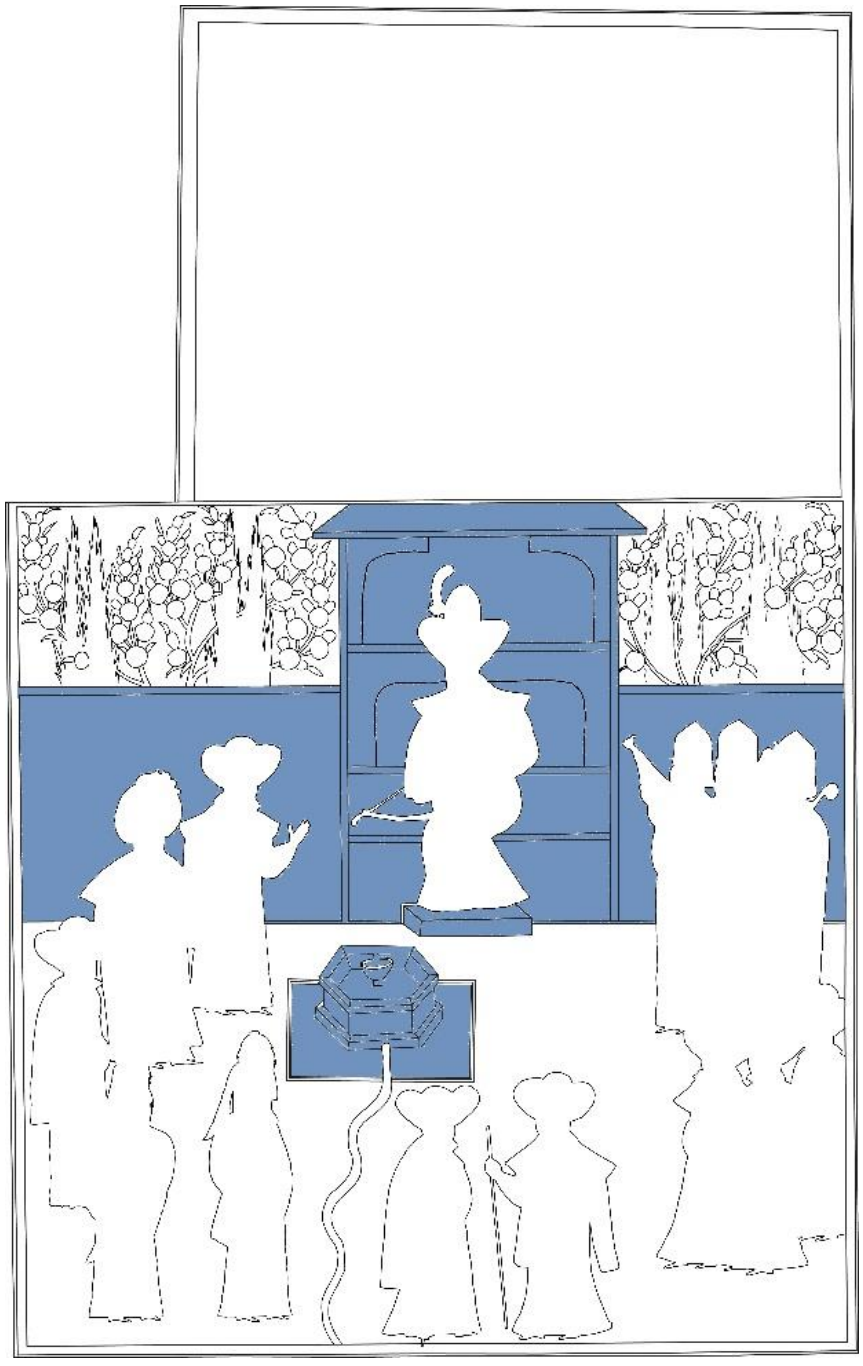
Minyatürde, v.68b minyatürüne benzer kompozisyon özellikleri dikkati çekmektedir. Bu kompozisyonda da bölümler ince cetvellerle ayrılmıştır. Dış mekanda tasvir edilen sahnede önemli kişileri mimarî yapı içinde gösterme yaklaşımı devam etmektedir.[109] Padişahın etrafındaki figürler bu defa yer değiştirmiştir. Bir önceki minyatürde sayfanın solunda yer alan silahtar ağalar bu sahnede sağa alınmış, sağ tarafta bulunan devlet erkanı sol tarafta resmedilmiştir. (Resim 4.35,4.43) Sayfanın sağ alt tarafına yerleştirilen figürlerin başlık biçimlerinden Bizanslıları gösteren figürler oldukları, sağdan ikinci sırada yer alan figürün ise büyük çizilmesi sebebiyle prense ait olabileceği tahmin edilir. Figür sayısı az tutulan kompozisyonda dikeyde iki, yatayda üç pafta görmekteyiz. Dikeyde padişahın yer aldığı mimarî yapı kompozisyonu ikiye bölmektedir.

Minyatürün üç katman olarak planlandığı görülür. En alt katmandaki zemin kısmı minyatürün yarısını kaplamaktadır. Pastel yeşil renge boyanan zeminin süslemeleri sadedir, dikkati dağıtmayacak şekilde düzenlenmiştir. Kompozisyonun ikinci katmanında yer alan mimarî yapı, zeminden sonra en fazla yeri kaplayan kısımdır. Üçüncü katman, altınla boyanmış gökyüzüdür.

Figür dağılımı incelendiğinde, figürlerin halka oluşturacak şekilde dizildikleri ve bu şekilde cülus törenlerinde gördüğümüz resmi atmosferden farklı bir ortam oluşturulduğu fark edilir. Pastel renklerde boyanan zemin kısmının üzerinde yer alan figürlerde canlı renkler kullanılarak kompozisyonda dikkati çeken unsurlar olmaları sağlanmıştır. Figürler arasında kendi aralarında değişen bir hiyerarşi mevcuttur. Padişah figürü sahne içinde en önemli figür olduğu için kompozisyonun bütün unsurları bunu destekleyecek şekilde planlanmıştır. Boyut olarak diğer figürlere nazaran daha büyük olan padişahın hiyerarşisi hareket yönü ve mimarî yapı ile de vurgulanmıştır.

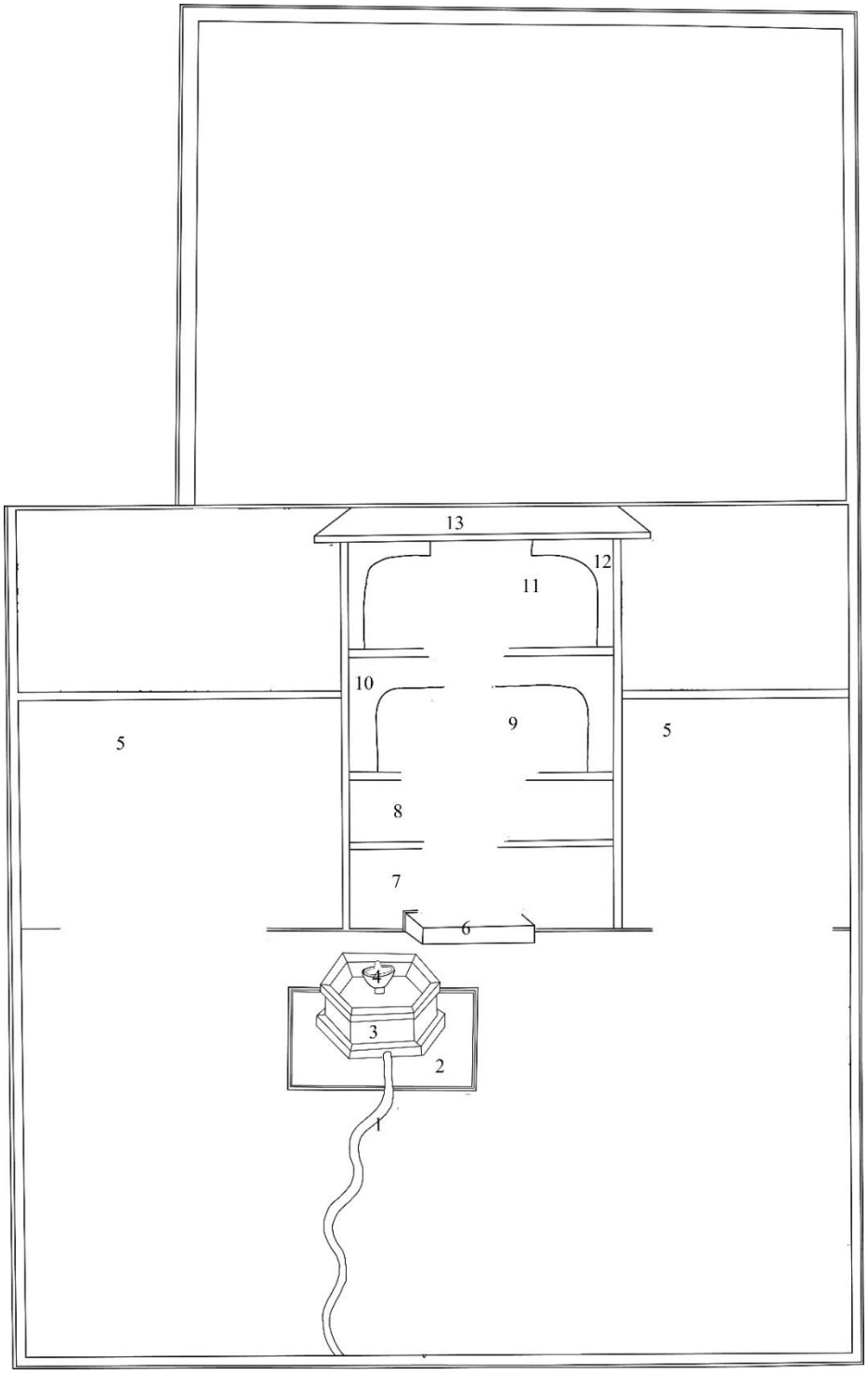
[109] Zaliha Peçe, Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Padişah Portrelerinin Kompozisyon ve Teknik Açıdan Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Tez, 2015 İstanbul, s.142.

Doğa unsurları sahneye ölçülü bir hareket katmaktadır. Selvi ağaçları hareket dengesini sağlamada önemli bir unsur olarak kompozisyonda yer alırlar. Bahar dallarının hareket yönü padişah figürünün hiyerarşisini desteklemektedir.

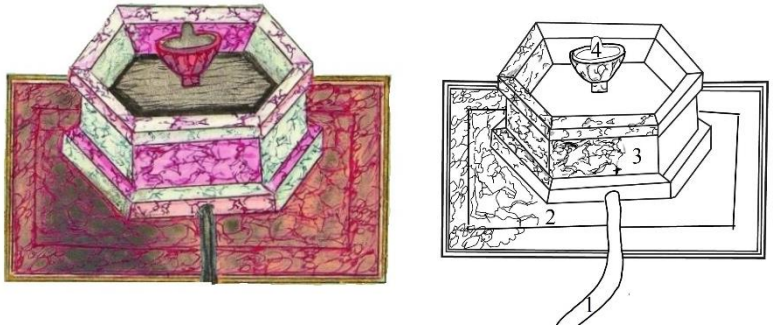
Çizim 4.159, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.7.1. v. 72a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 4.160, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyonda incelenecek alanlar.

Kompozisyondaki mimarî unsurlar; padişahın oturduğu kubbeli taht yapısı, bahçe duvarları ve havuzdur. Bahçe duvarı ve kemerli yapı birbirinden ince altın cetvelle ayrılmıştır. (Resim 4.43, Çizim 4.161)

Resim 4. 44, TSMK H.1523 v.72a, havuz.

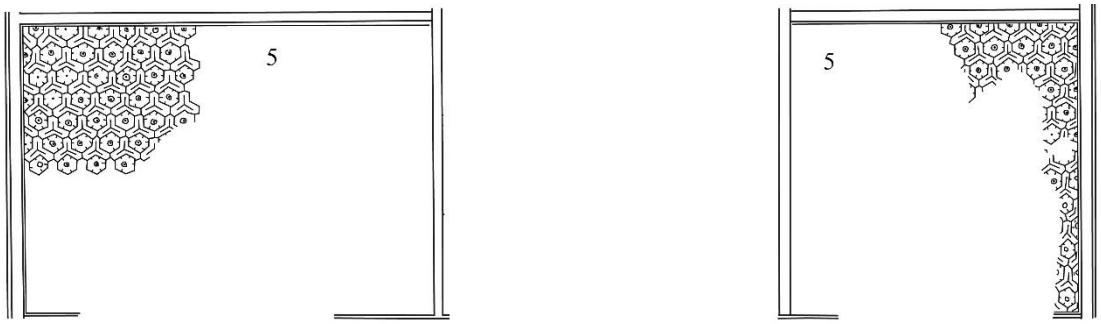
Çizim 4.161, TSMK H.1523 v.72a, havuz süslemeleri.

Kompozisyonun solunda yer alan havuz, kuşbakışı görünümle iç içe çizilen dörtgen çerçeve içerisine yerleştirilmiş, mermer görünümü kazandırılmıştır. 1 ile numaralandırılmış havuzun akıntısı kıvrımlı çizilmiştir. 2 ile numaralandırılan çerçeve bölümünde renk kararması mevcuttur. Temiz kısımdan zemin renginin açık pembe olduğu anlaşılmaktadır. Kırmızıya yakın koyu pembe ile mermer dokusu oluşturulmuştur. 3 numaralı alan olan havuzun gövdesi derinlik algısı oluşturacak şekilde, perspektifli çizime yakın biçimde çizilmiştir. Mermer dokusu verilen havuzda pembe ile açık yeşil olmak üzere iki renk dönüşümlü kullanılarak hareketlilik sağlanmıştır. Orta bölümde yer alan 3 ile numaralandırılmış fıskıye aşağıya doğru daralan dilimlerle sade bir şekilde süslenmiştir. (Resim 4.44, Çizim 4.161, 4.162)

Havuz konum olarak padişahın oturuş yönünde çizilmiş, böylece sayfanın en altından başlayan havuzun akıntısı ile dikkat ana eylemin olduğu yere doğru yönlendirilmiştir. Ayrıca kompozisyondaki boşluk doluluk dengesi sağlanacak şekilde konumlandırılmıştır. (Resim 4.44, Çizim 4.160, 4.161)

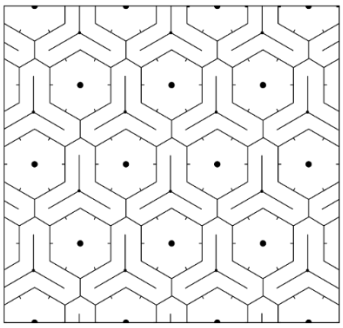

Resim 4. 45, TSMK H.1523 v.72a,bahçe duvarları süsleme.

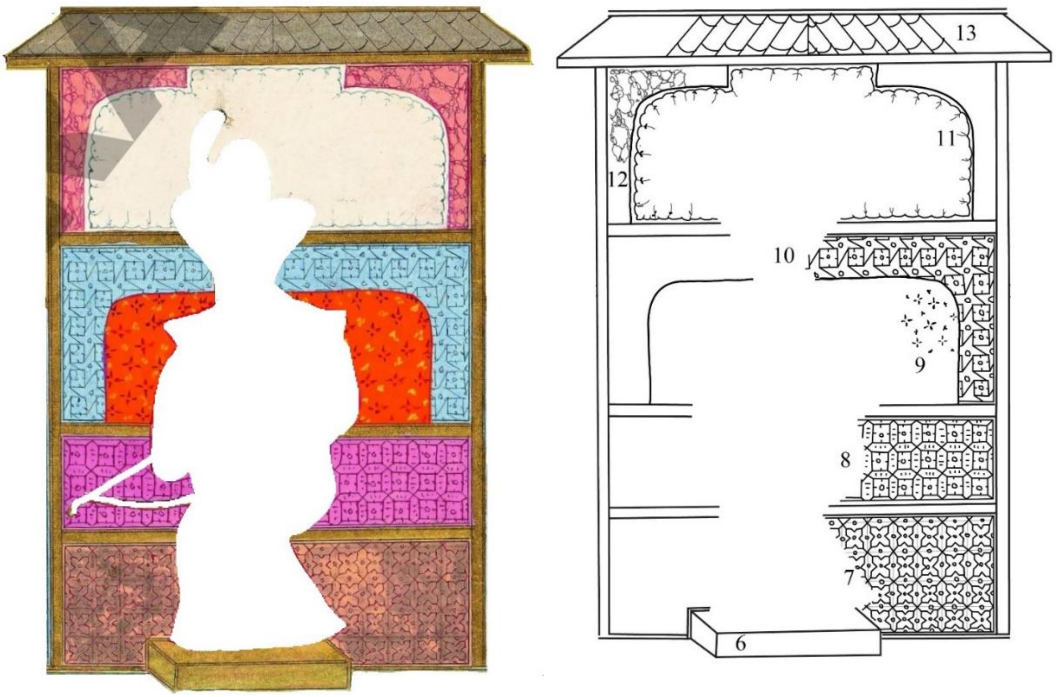

Çizim 4.162, TSMK H.1523 v.72a, bahçe duvarları süsleme unsurları çizimi.

Bahçe duvarı, açık maviye boyanmış ve altıgenlerden oluşan geometrik desenenin tekrarıyla yüzeyi kaplanmıştır. Padişah köşkünün sağından ve solundan cetvellere kadar devam etmektedir. Duvarların aynı boyutta olmaması simetriyi kırarak kompozisyonda denge sağlamaktadır. 5 ile numaralandırılmış sağ ve sol duvarın her ikisinde de aynı geometrik desen, zemin renginin koyu bir tonuyla hassas bir işçilikle uygulanmıştır. Altın ile desenlerin merkezlerine daireler, altıgeni oluşturan çizgilerin iç kısımlarının ortalarına küçük noktalar eklenerek süsleme tamamlanmıştır. Padişah figürünün kıyafetinde yoğun bir şekilde kullanılan altın, taht köşkünün süslemesinde kullanılmamış, bahçe duvarında kullanılarak denge sağlanmıştır. (Resim 4.43, Çizim 4.160, 4.162) Hareketli bir yapısı olan desen kompozisyon bütünlüğünü desteklemektedir. Bir birim aralık bırakılarak altıgenlerle çizilen desen eserde ilk olarak v.15b Bâb-ı Hümâyun ikinci kat süslemesinde görülür. (Çizim 4.17, 4.18, 4.19, 4.20, 4.21, 4.22, 4.23, 163)

Çizim 4.163, TSMK H.1523 v.72a, bahçe duvarı süsleme deseni.

Resim 4. 46, TSMK H.1523 v.72a, taht köşkü süsleme unsurları.

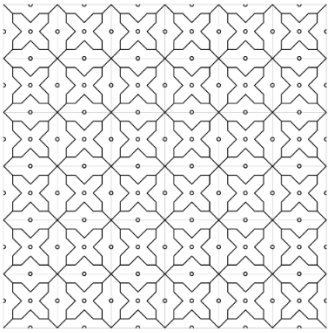
Çizim 4.164, TSMK H.1523 v.72a, taht köşkü süsleme unsurları çizimi.

Bahçe duvarlarının arasında yer alan taht köşkü; tahtın önündeki yükselti, taht altı bölümü, oturma alanı, minder, yaslanma bölümü, kemer altı, kemer ve çatı bölümlerinden oluşmaktadır. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

6 numaralı alan olan tahtın önündeki basamak, altın renginde, süslemesiz sade bir yapıdadır. Bu alan derinliği ifade edecek biçimde çizilmiştir. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

Tahtın alt kısmını oluşturan 7 numaralı alanda kare ızgaralı desen kullanılmıştır. Bu desenin çapraz çizigilerinin yoğunluğu bir üst bölümde uygulanmış geometrik desene göre daha hareketli görünmesine neden olmaktadır. Desenler bu şekilde uygulanarak hareket dengesinin sağlanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. (Resim 4.46, Çizim 160, 164)

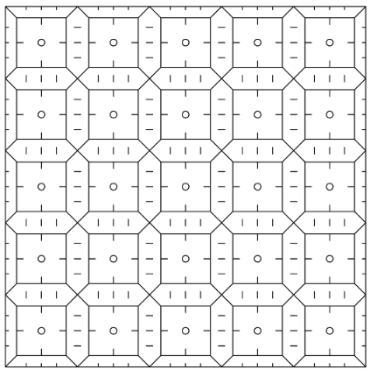
Kare ızgara ile oluşturulmuş bu desen eserde ilk olarak v. 68b taht yapısı süslemesinde görülür. (Çizim 4.156, 4.157, 4.158,4.165)

Çizim 5.165, TSMK H.1523 v.72a, taht altı süsleme deseni.

Elinde yay tutan padişah figürünün oturuşu derinlik algısı oluşturacak şekilde resmedilmiştir, ancak oturduğu kısımda bu derinlik algısı yoktur. Tahtın oturma kısmı diğer minyatürlerde genellikle tekstilde kullanılan bitkisel motiflerle süslenmiş olmasına karşın burada geometrik bir desen tercih edilmiştir. Tercih edilen desen genellikle mimarîde görmeye alışkın olduğumuz karelerden oluşan sade geometrik bir desendir.

Taht oturma alanı süslemesi kare ızgara ile oluşturulmuştur. Desen ilk olarak v.15b minyatüründe hastalar odası oturma bölümünde görülmektedir. Desenin çizim aşamaları çizim 4.37, 4.38, 4.39'da yer almaktadır. Desenin süslemesi, çizim 4.166'da gösterilmiştir.

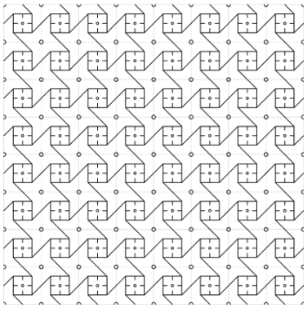

Çizim 4.166, TSMK H.1523 v.72a, taht oturma alanı süsleme deseni.

Tahtın oturma bölümünün üstünde kalan alanda, minder ve duvar yüzeyi yer almaktadır. 9 numaralı alandaki kırmızı minderin, zemin renginin koyu tonu ve altın ile çizilen negatif çiçeklerle süslendiği görülmektedir. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

Minderin arkasındaki duvar yüzeyi geometrik desenle kaplanmıştır. 10 ile numaralandırılmış bu alandaki kare ızgara kullanılarak oluşturulan desen, çapraz çizgileri sayesinde oldukça hareketli bir görünüme sahiptir. Desenlerin orta kısımlarına eklenen küçük dairelerle, mimarî unsurlarda uygulanmış desenler arasında bütünlük oluşturulmuştur. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

10 numaralı alan mavi ile boyanmış, kare ızgara ile oluşturulmuş desenle bezemesi yapılmıştır. (Çizim 4.160, 4.164, 4.167) Desen eserde ilk olarak v.57b bahçe duvarı bezemesinde karşımıza çıkar. Desenin çizim aşamalarına çizim 4.108, 4.109, 4.110, 4.111'de yer verilmiştir.

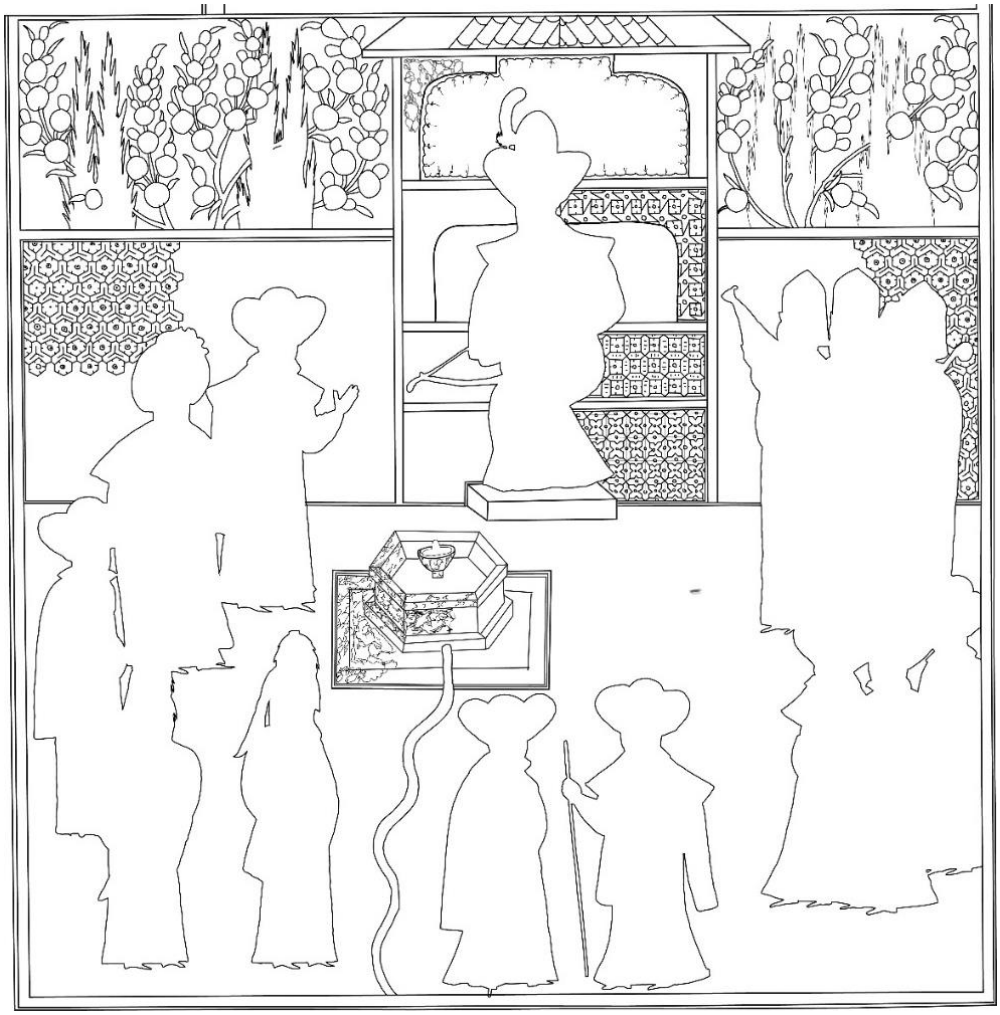

Çizim 4.167, TSMK H.1523 v.72a, taht yaslanma alanı süsleme deseni.

Kemerin altında yer alan 11 numaralı alanda beyaz renk kullanılmıştır. Kullanılan diğer renklerle oluşturduğu zıtlıkla alana hareket kazandırılmış, geometrik desenli alanlardaki desen yoğunluğuna karşı denge sağlanmış ve bu desenler ön plana çıkarılmıştır. Kemerin etrafı ince dendanlarla ve belirli aralıktaki tığlarla süslenmiştir. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

Mimarî yapının kemer bölümü olan 12 numaralı alanın zemin rengi pudra pembesi olup koyu pembe renk ile mermer dokusu verilmiştir. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

Yapının üst bölümde çatının sadece en alt kısmına yer verilmiştir. 13 numaralı alan olan çatı eteği çizim şekliyle kubbeli bir sistemin parçası olduğunu hissettirmektedir. Gümüş rengine boyanan çatıya simetrik çizgilerle kiremit görüntüsü verilmiştir. (Resim 4.46, Çizim 4.160, 4.164)

Çizim 4.168, TSMK H.1523 v.72a, kompozisyon içinde süsleme unsurlarının görünümü.

İçinde tahtın yer aldığı kemerli yapının her bir bölümünün diğer bölümlerden cetvellerle ayrıldığı görülmektedir. Böylece kullanılan desenler adeta çerçeve içine alınmış, birbirleriyle karışmadan öne çıkmaları sağlanmıştır. Uygulanan desenler arasında, kullanılan küçük detaylarla bütünlük yakalanmıştır. (Resim 4.43, Çizim 4.168)

4.8.v. 75B

Birinci Murad'ın Cülusu

Eserin Ölçüleri: 23,5x40 cm

Resim 4. 47, TSMK H.1523 v.75b.

Minyatürün konusu: Sultan I. Murad'ın cülusu.

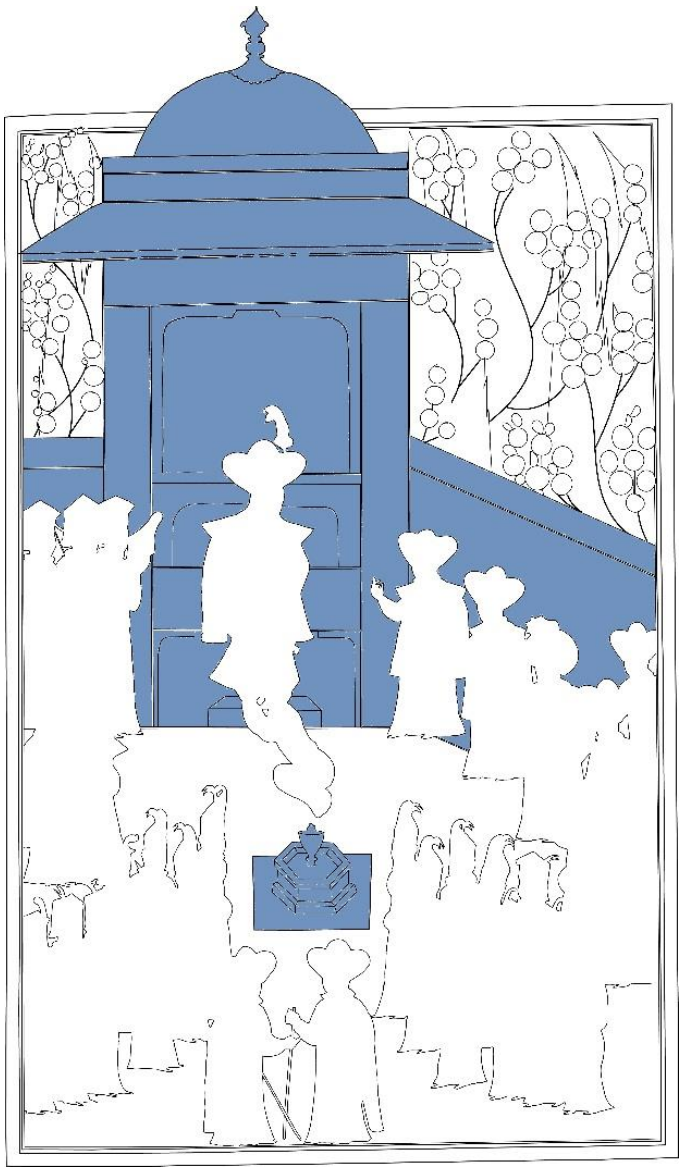
Tahtında oturan padişahın solunda iç oğlanlar sağında devlet ricali yer almaktadır. Törende, önceden belirlenen kimseler sırasıyla etek öperek biat etmektedirler.

Minyatür dikdörtgen form içinde oluşturulmuştur. İnsan figürleri, mimarî ve doğa unsurları barındıran minyatürün sınırları altın cetvellerle belirlenmiştir. Minyatürdeki mimarînin kubbesinin bir bölümü cetvel dışına taşırılmıştır. Cepheden görünümle çizilen minyatürde figürler ve objeler dikey, yatay ve çapraz düzlemlerde yerleştirilmişlerdir. Kompozisyon dikeyde iki, yatayda ise dört paftaya bölünmüştür. Taht bölümünün dikey düzlemde merkezden hafif solda yer aldığı görülmektedir. Soldaki bahçe duvarı yatay düzlemde konumlandırılmışken, sağdaki bahçe duvarı figürlerin diyogonal yerleşimi ile uyumlu olarak çapraz konumlandırılmıştır. (Resim 4.47)

Figürler, kompozisyonda genel dağılım ve renk açısından ön plandadırlar. Padişah figürünün boyutu, rengi ve postürü yanında, kompozisyondaki diğer unsurların yön ve açılarıyla da hiyerarşik üstünlüğü vurgulanmıştır.

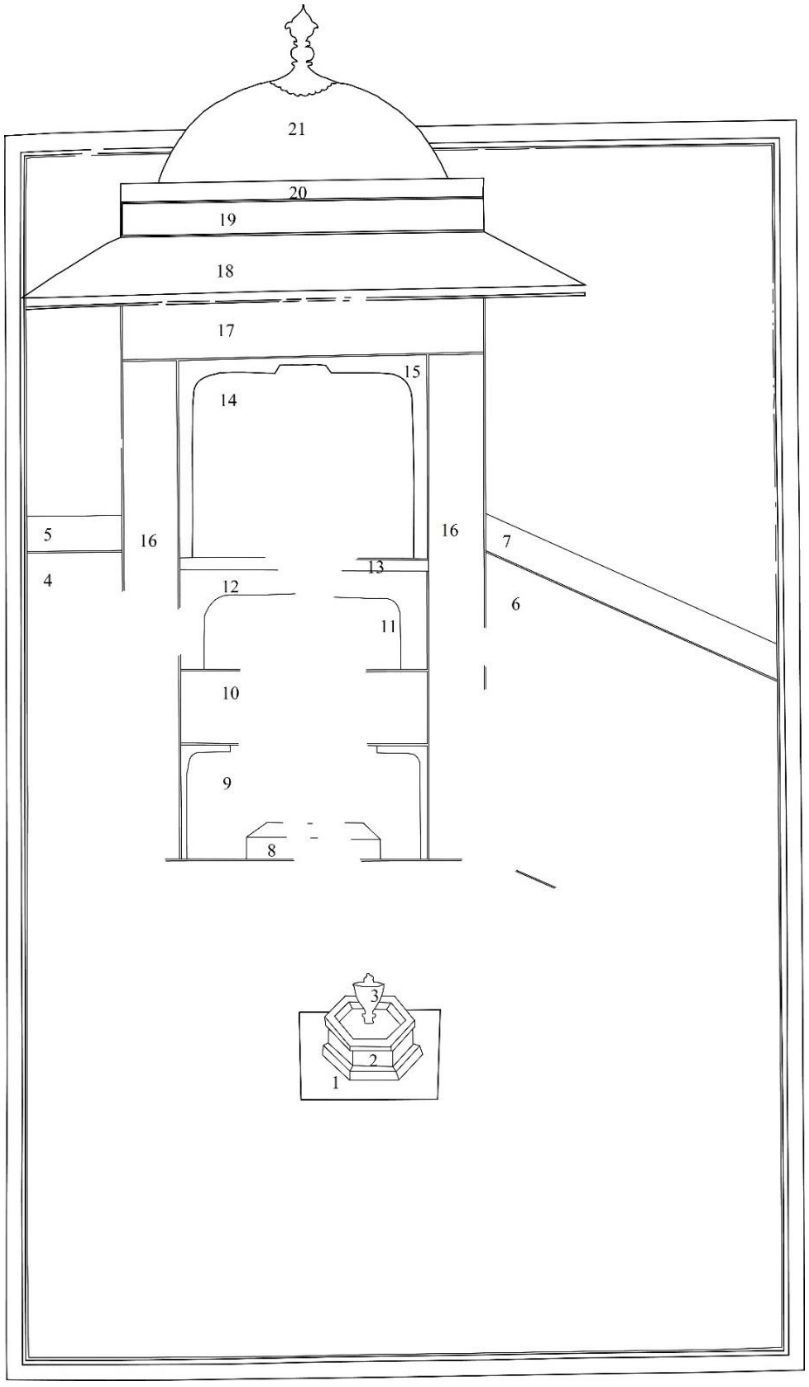
Çapraz düzlemlerde yerleştirilmiş figürler ve mimarînin bir bölümünün çapraz düzlemde çizilmesi minyatürün statik yapısına hareket kazandırmıştır. Tasvir edilen sahnenin dış mekanda geçtiği, zemindeki küçük ot kümelerini andıran sade süsleme ile belirtilmiştir. (Resim 4.47)

Padişah figürünün içinde bulunduğu mimarî yapı oldukça gösterişlidir. Bahçe duvarının arkasından uzanan ağaçlar kıvrımlı çizgileriyle hareketlilik arz etmektedir. Gökyüzü altınla boyanmıştır. Genel olarak bakıldığında figür ve obje dağılımının dengeli bir şekilde yapıldığı görülmektedir.

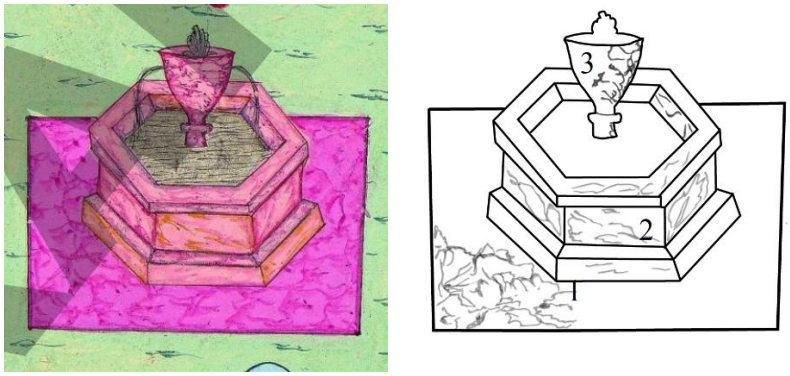
Çizim 4.169, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.8.1. v. 75b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 4.170, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda incelenecek alanlar.

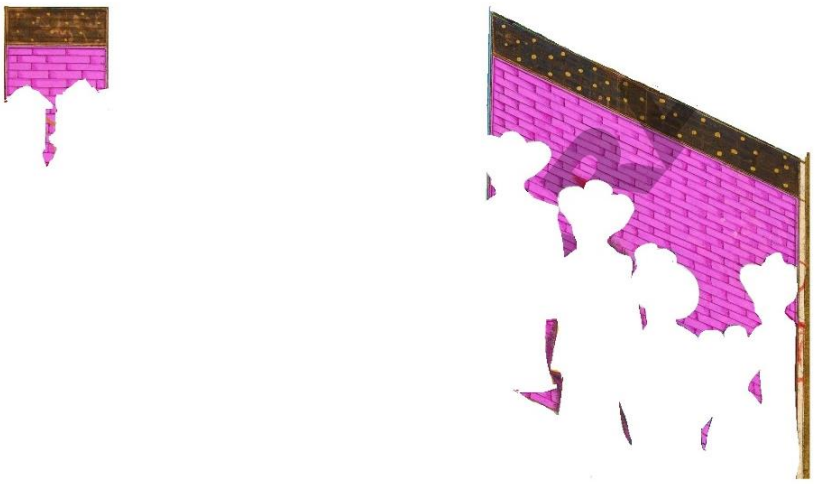
Kompozisyonda önemli bir yer tutan mimarî unsurlar; havuz, bahçe duvarları ve padişahın içinde bulunduğu taht yapısıdır. (Resim 4.47, Çizim 170)

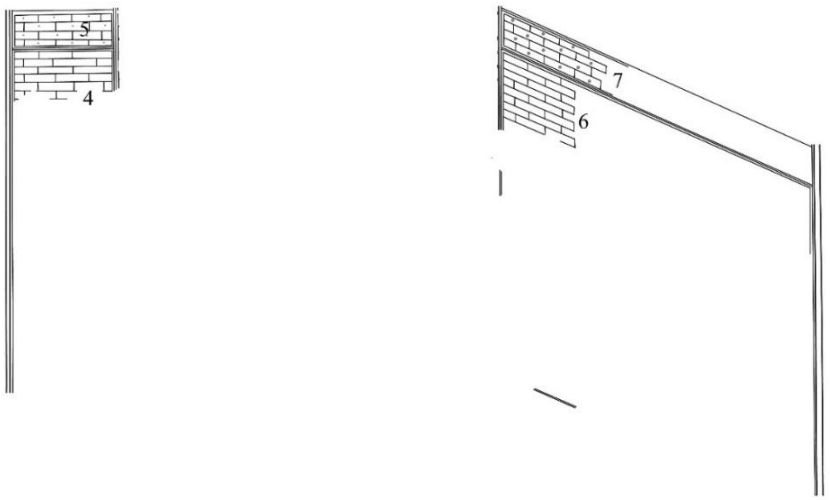
Resim 4. 48, TSMK H.1523 v.75b, havuz süslemeleri.

Çizim 4.171, TSMK H.1523 v.75b, havuz süslemeleri.

Havuz kareye yakın dörtgen, sade bir çerçeve içine çizilmiştir. Çerçeve kuşbakışı görünümle çizilip pembeye boyanan zemini koyu pembe damarlarla süslenmiştir. Altıgen formda resmedilmiş havuzda perspektif belli oranda uygulanmıştır. Havuz, çerçevede kullanılan renklere yakın tonlarda boyanmış, bazı yüzeylerinde koyu eflatun bazı yüzeylerinde ise turuncu damarlar çizilerek mermer dokusu verilmiştir. Havuzun ortasındaki kupa şeklinde fıskıyenin sağından ve solundan sular dökülmekte, bu da alanda bir hareket sağlamaktadır. (Resim 4.48, Çizim 4.170, 4.171)

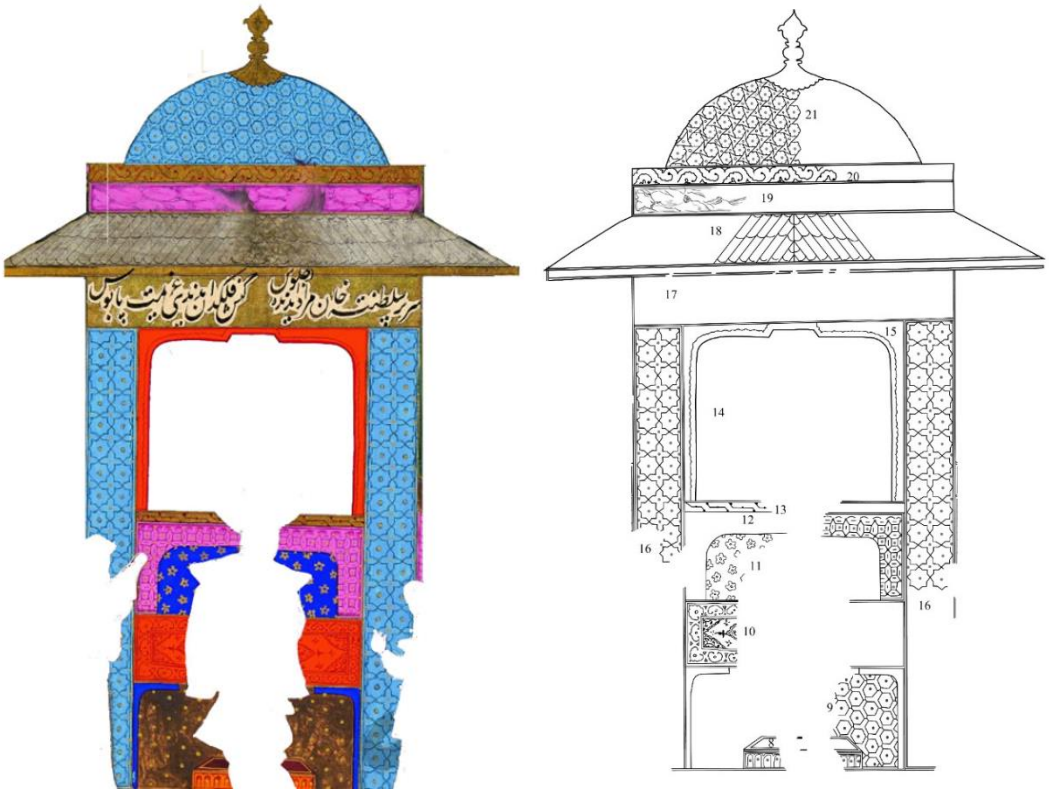

Resim 4. 49, TSMK H.1523 v.75b, bahçe duvarı süslemeleri.

Çizim 4.172, TSMK H.1523 v.75b, bahçe duvarı süsleme unsurları.

Sağ ve sol bahçe duvarlarına dörtgenlerden oluşan tuğla örüntüsü uygulanmıştır. Yüzeye tarama tekniği ile doku hissi kazandırılmıştır. Duvarlarda iki kısım bulunup alt bölüm oldukça genişken üst bölüm kalınca bir şerit halindedir. Sol bahçe duvarı sağ duvara göre daha az yer kaplamaktadır. 4 numaralı bölümde süsleme düz bir şekilde uygulanmıştır. Duvarın 5 numaralı bölümünün boyası tamamen kararmıştır. Bu bölümde altın noktalı süsleme uygulanmış ve devamlılık sağlanmıştır. 6 ve 7 numaralı bölümlerden oluşan taht köşkünün sağ tarafındaki bahçe duvarı çoklu bakış açısına göre çizilmiştir. Yapıdaki süslemede de bu görünüme uygun olarak desenler yerleştirilmiştir. (Resim 4.49, Çizim 4.170, 4.172)

Resim 4. 50, TSMK H.1523 v.75b, taht yapısı.

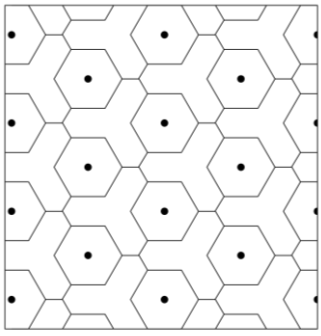
Çizim 4.173, TSMK H.1523 v.75b,taht köşkü süsleme unsurları.

Kubbeli bir yapıya sahip olan taht bölümü, taht önündeki yükselti, taht, yaslanma alanı, kemer, yan duvarlar ve çatı bölümlerinden oluşmaktadır. (Resim 4.50, Çizim 170, 173)

8 ile numaralandırılmış taht önü yükseltisi çoklu bakış açısına uygun çizilmiştir. Cepheden görünen yüzeyi turuncu renkle boyanmış, üzerine ters "U" şeklinde süsleme yapılmıştır. İç bölümlerine derinlik algısı oluşturacak şekilde taramalar yapılmış, tam ortalarına yuvarlak içinde altın noktalar konulmuştur. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

Tahtın 9 numaralı alt kısmında, altıgenlerden oluşan geometrik bir desen uygulanmıştır. Kavuniçi rengine boyanmış olan bölümde, renkte ciddi kararmalar olmuştur. Böylece altıgenlerin ortalarına yerleştirilen altın iri noktalar daha belirgin hale gelmiştir. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

Taht altındaki altıgenlerden meydana gelen geometrik desen için üçgen ızgara kullanıldığı düşünülmektedir. Izgaraya dört birimden meydana gelen altıgenin noktaları yerleştirilmiştir. Arada iki birim boşluk bırakılarak diğer altıgen için noktalar konulmuş, alanı kaplayana kadar bu işleme devam edilmiştir. Şablon, desenin uygulanacağı alana yerleştirilerek noktalı yerlerden çok ince iğnelerle işaretlemeler yapılmıştır. Noktalar cetvel yardımı ile birleştirilerek altıgenler çizilmiştir. Altıgenler bu şekilde ortaya çıkınca köşe noktalarından çizilen çizgiler merkezlerde birleştirilmiş, altıgenlerin ortalarına noktalar eklenerek desen tamamlanmıştır.(Çizim 4.174) Desen, birimleri farklı olmakla birlikte v.15b Bâb-ı Hümâyun süslemesinde kullanılmış, çizim aşamaları çizim 4.17, 4.18, 4.19'da gösterilmiştir.

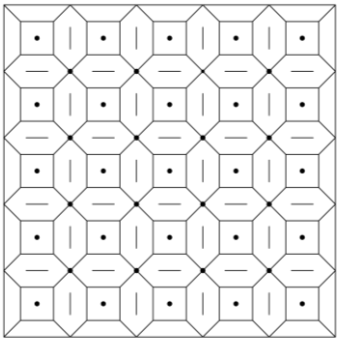
Çizim 4.174, TSMK H.1523 v.75b, taht altı bölümü süslemesi çizimi.

10 numaralı alan olan taht bölümünün oturma alanında, kırmızı renk tercih edilmiştir. Tekstil desenlerinde kullanılan kenarları bordürlerle çevrili şemse formunda bir kompozisyon ince olmayan bir işçilikle uygulanmıştır. Süsleme uygulanırken zemin renginin koyu tonu tercih edilmiştir. Oturma bölümünün derinliği padişahın oturma şekliyle verilmiştir. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

Padişahın yaslandığı minder mavi renkle boyanmış, üzerine belirli aralıklarla, altınla küçük çiçekler çizilmiştir. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173) Minderin dayandığı bölüm olan 12 numaralı alan pembe renge boyanıp kare ızgara ile oluşturulmuş sade bir desen uygulanmıştır.

Tahtın yaslanma alanındaki desenin çiziminde, karelerden oluşan şablondan faydalanılarak uygulama alanına ince deliklerle işaretler bırakılmış olmalıdır.

Karelerin köşelerine aynı boyutlarda çarpılar çizilmiş, çarpıların uç kısımlarına cetvelle veya elle yatay çizgiler eklenmiştir. Bir sonraki aşamada dikey çizgiler aynı şekilde eklenerek kareler oluşturulmuştur. Karelerin aralarındaki yatay ve dikey boşluklara kesik çizgiler, karelerin tam ortalarına da iri noktalar çizilerek desen tamamlanmıştır. Söz konusu desen eserde ilk olarak v.15b'de hastalar odası binasında görülür. Çizim aşamalarına Çizim 4.37, 4.38, 4.39'da yer verilmiştir. Ana hatları oluşturulan desenin nokta ve kesik çizgilerle süslemesi yapılmıştır. (Çizim 4.175)

Çizim 4.175, TSMK H.1523 v.75b, taht yaslanma alanı süsleme deseni.

13 numaralı alandaki iki iplik[*] zencerekle oluşturulmuş bordür, taht bölümünü kemerli bölümden ayırarak öne çıkarır. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

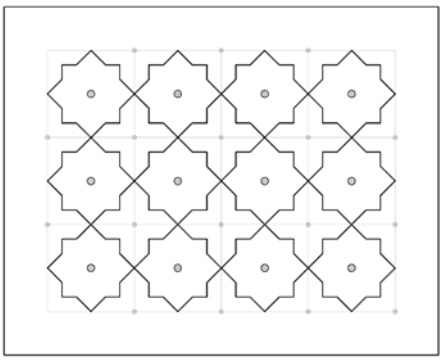
Kemerin altındaki 14 numaralı bölüm, beyaza boyanmış ve sade bir şekilde bırakılmıştır. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

15 ile numaralandırılmış kemerli bölüm, süleğen renkle boyanmış, dış hattına yakın çizilen, ince su dalgasına benzer desenle bezenmiştir. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

16 ile numaralandırılan, tahtın sağından ve solundan kitabeye kadar uzanan duvarlar mavi renkle boyanmış ve kare ızgarayla oluşturulan geometrik bir desen ile süslenmiştir. Desen lacivert renkle uygulanmıştır. Çizgilerin iç tarafına, sulandırma tekniği ile verilen gölgeler, doku görünümünü desteklemektedir. Desen kompozisyondaki diğer geometrik desenler gibi titiz bir işçilikle uygulanmıştır.

[*] iki iplik: iplerle yapılabilecek döngü süslemede gerçekleşmektedir. Bkz. İlhan Özkeçeci,Türk sanatında desen ve kurgu, İstanbul, Yazıgen Yayınları, 2017,s.116.

(Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173) Bu deseni eserde ilk olarak v.19a'da Dîvân-ı Hümâyun bezemelerinde görürüz. (Çizim 4.96, 4.97,4.98, 4.99, 4.176)

Çizim 176, TSMK H.1523 v.75b, taht yapısı duvar süsleme deseni.

17 numaralı alanda yer alan kemerin üst bölümündeki kitabe iri talik yazı ile yazılmıştır. Kitabede cülusun birinci Murad'a ait olduğu ifade edilmektedir. Kitabenin zemini altınla boyanıp yazılar beynessütur tekniğine uygun olarak süslenmiştir. Kitabe ince cetvelle bölünmüş iki pafta halindedir. Metinde yer yer çatıya doğru taşma olmuştur. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

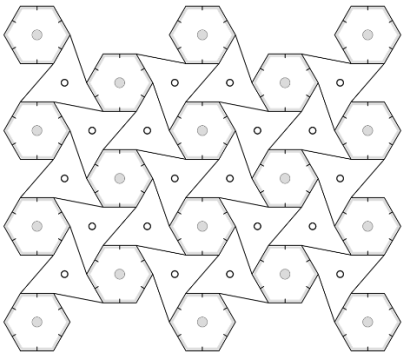
Taht köşkünün çatısı; kubbe eteği, kubbe kasnağı ve kubbe bölümlerinden oluşmaktadır. 18 numaralı alan olan çatı eteğine eğimli çizilen simetrik çizgiler ile kiremit görünümü verilmiştir. 19 ve 20 numaralı bölümlerde yer alan kubbe kasnağının alt bölümüne mermer dokusu verilmiş, üst bölümde bordür uygulaması yapılmıştır. Bordür altınla boyanmış, bulutu andıran S kıvrımlı bir desenle bezenmiştir.[110] Çatının bölümleri ince cetvellerle ayrılmıştır. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

21 numaralı basık kubbede uygulanan geometrik desen oldukça hareketlidir. Altıgenlerden oluşan desenlerin ortalarındaki altın noktalar diğer desenlerle bütünlüğü devam ettirmektedir. Altıgenlerin arasında oluşan desenin ortasına çizilen içi boş yuvarlaklar, yüzeydeki doluluk boşluk dengesini sağlamakta ayrıca bir ritim

[110] İlhan Özkeçeci, **Türk Sanatında Desen ve Kurgu**, İstanbul, Yazıgen Yayınları, 2017, s. 71.

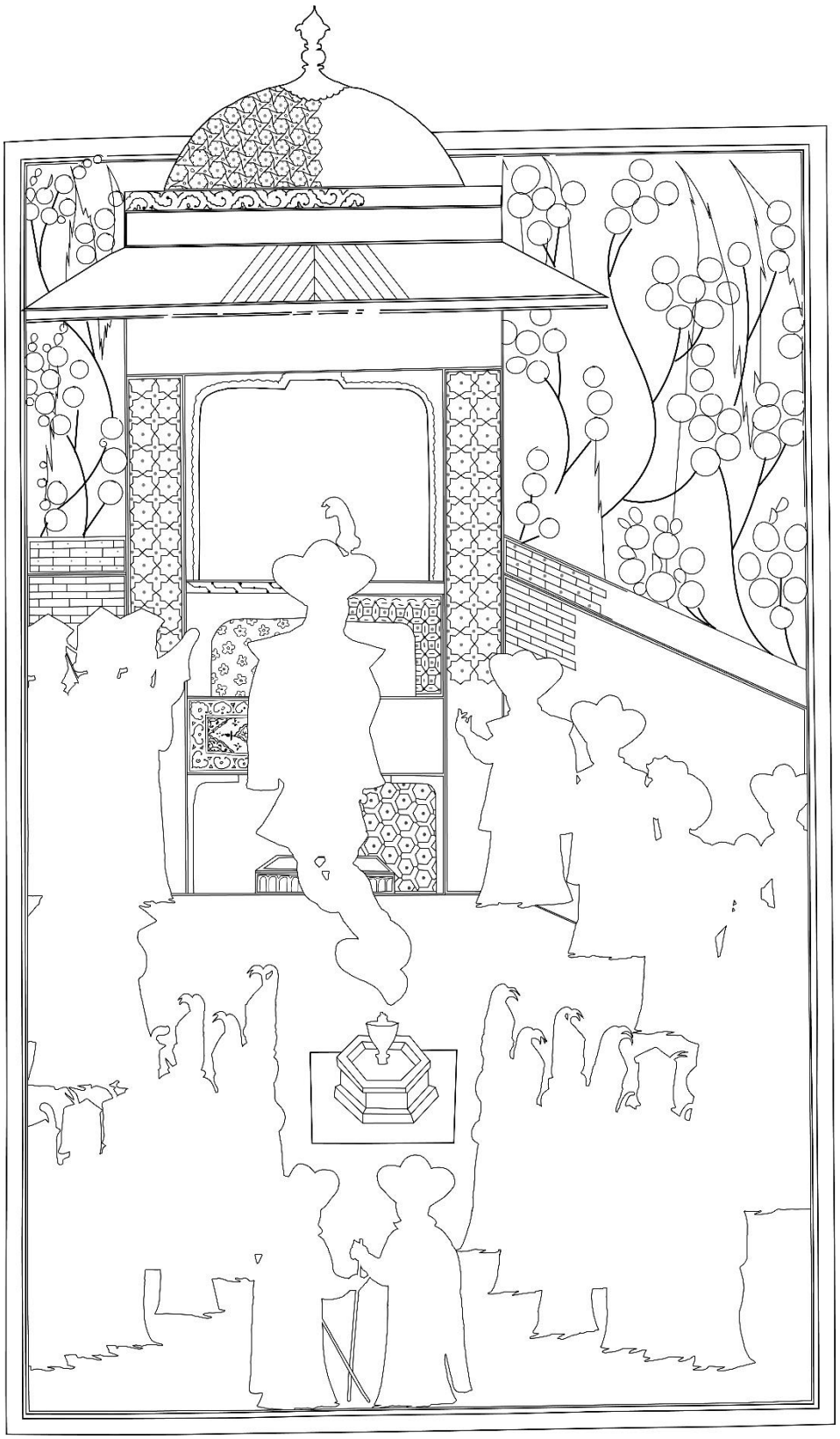
oluşturmaktadır. Altıgenlerin içleri sulandırma tekniği ile gölgelendirilmiş, doku ön plana çıkarılmıştır. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

Desenin çiziminde üçgen ızgaradan yararlanıldığı tahmin edilmektedir. Bir birim boşluk bırakılarak petek biçiminde çizilen altıgenlerin araları saat yönünde eğik çizgilerle birleştirilmiştir.(Çizim 4.115, 4.116, 4.117,4.118,4.119) ana hatları oluşan desenin noktalarla süslemeleri yapılmıştır. (Çizim 4.177)

Çizim 4.177, TSMK H.1523 v.75b, kubbe süsleme deseni.

Kubbenin üstünde bulunan lale şeklindeki alem, kubbeye uygun bir boyutta çizilmiştir. Alemin tamamı altınla boyanmıştır. (Resim 4.50, Çizim 4.170, 4.173)

Çizim 4.178, TSMK H.1523 v.75b, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü

Mimarî yapı kompozisyonda anlatılan olayı destekleyecek, hanedanın ve devletin büyüklüğünü yansıtacak şekilde planlanmış ve uygulanmıştır. Tasarımda renklerin dengeli bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Mimarî unsurların bir kısmının çiziminde çoklu bakış açısı uygulanmıştır. Mimarî unsurlarda uygulanan süslemeler tercih edilirken kompozisyon ilkeleri gözetilmiştir. (Resim 4.47, Çizim 4.178)

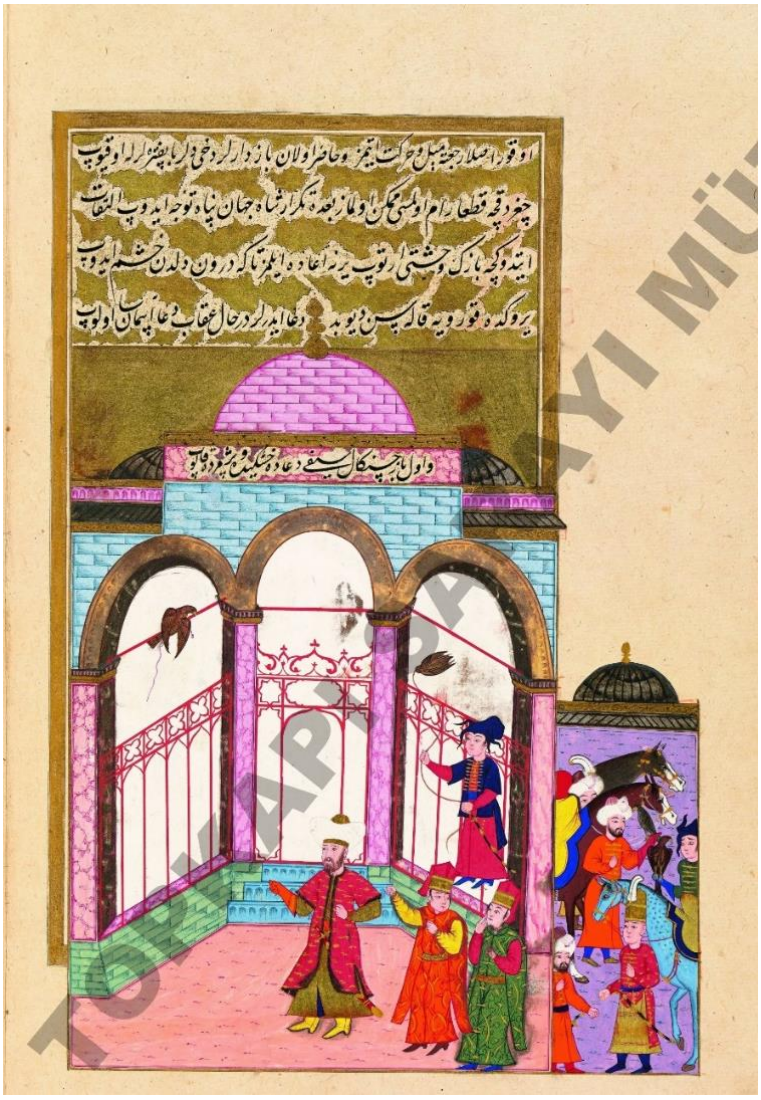
Birinci Murad'ın cülusu minyatüründe mimarî unsurların tamamında, sade de olsa desen kullanılmıştır. Padişah köşkünde yoğun bir şekilde uygulanan geometrik süslemelerde kare ve üçgen ızgaralarla oluşturulan desenler kullanılmıştır. (Resim 4.47, Çizim 4.178)

Padişah köşkü, v.62a'da yer alan Sultan Orhan'ın cülus töreni sahnesindekine oranla daha ihtişamlıdır. Osmanlı Devletinin siyasi ve askeri alanlarda kazandığı gücü yansıttığı düşünülmektedir. Yapının kubbesinin dışarıya taşırılması bu gelişimin devam edeceğine işaret olarak yorumlanmaktadır. Mimarîde farklı geometrik desenler tercih edilmiş, kubbe ile yan duvarlar arasındaki bütünlük renk tekrarı ile sağlanmıştır. Mimarînin bölümleri arasındaki geçişler çoğunlukla ince cetvellerle yapılmış, bazen de bordürlerle gerçekleştirilmiştir. (Resim 4.47, Çizim 4.178)

4.9. v. 89B

Av Dönüşü I. Murad'ın Elinden Doğanın Kaçması

Eserin ölçüleri: 23 x 25,6 cm

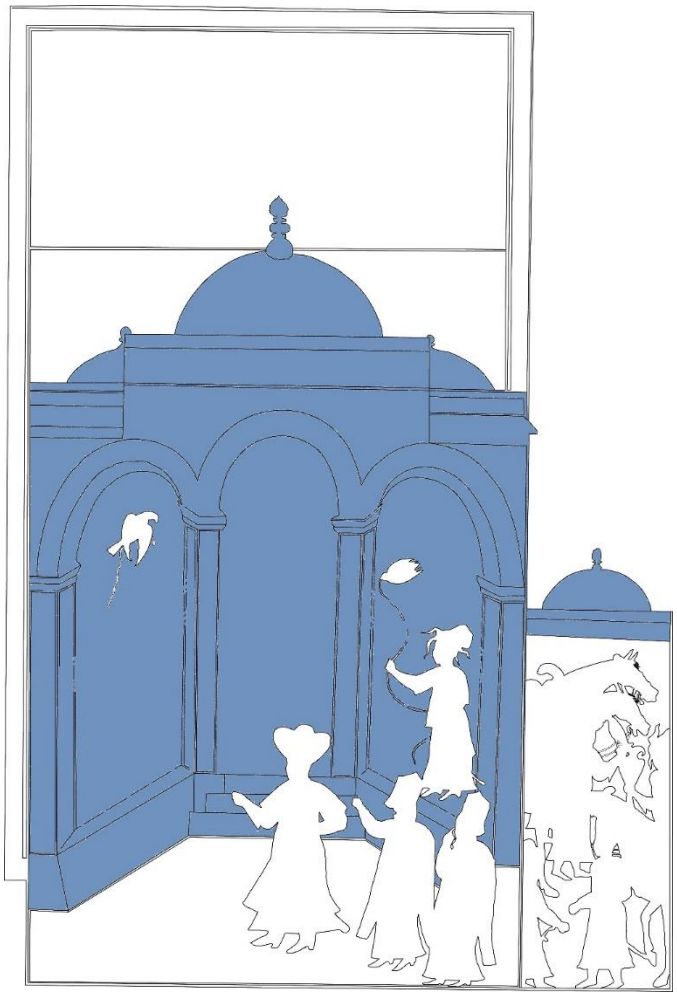
Resim 4. 51, TSMK H.1523 v.89b.

Minyatürün konusu: I. Murad'ın avı sonrası elinden doğanın kaçması anlatılmaktadır. Olayın kaplıca imaretinde geçtiği belirtilmektedir.[111]

Eserde yer alan minyatür dikine dikdörtgen bir şemada kurgulanmış, sağ tarafta mimarînin bir bölümü marja taşırılmıştır. Konuyu anlatan metin bölümü sayfanın yaklaşık dörtte birini kaplamaktadır. Altın zemin üzerine yazılan talik yazının etrafı

[111] Şevket Rado, Nigar Anafarta, age, s. 5.

cetvelle belirlenmiştir. Bu cetvel minyatürün alt tarafını çevrelemeden sonlandırılmıştır, kalan kısım ince bir cetvelle tamamlanmıştır. Kubbe alemi yazının olduğu bölüme taşırılmıştır. Bu tasarım şekli minyatürün metnin üstüne yapıştırıldığı hissini uyandırmaktadır. Daha önce incelediğimiz sahnelerde daha durağan bir anlatım söz konusuyken bu minyatürde belirgin bir hareketlilik vardır. Bu hareketlilik figürlerin el ve kol hareketleriyle verilmiştir. Diğer kompozisyonlardan farklı olarak figürlerin yüzlerinde mimik kullanılmıştır. Bu değişiklik konu farklılığından kaynaklanıyor olmalıdır. Figürler kompozisyonun sağ alt tarafına S düzleminde yerleştirilmişlerdir. Sahne cepheden görünümle resmedilmiştir. Kompozisyonda büyük bir yer kaplayan mimarî kısmı, derinlik algısı oluşturacak şekilde perspektif kurallarına yakın çizilmiştir. (Resim 52)

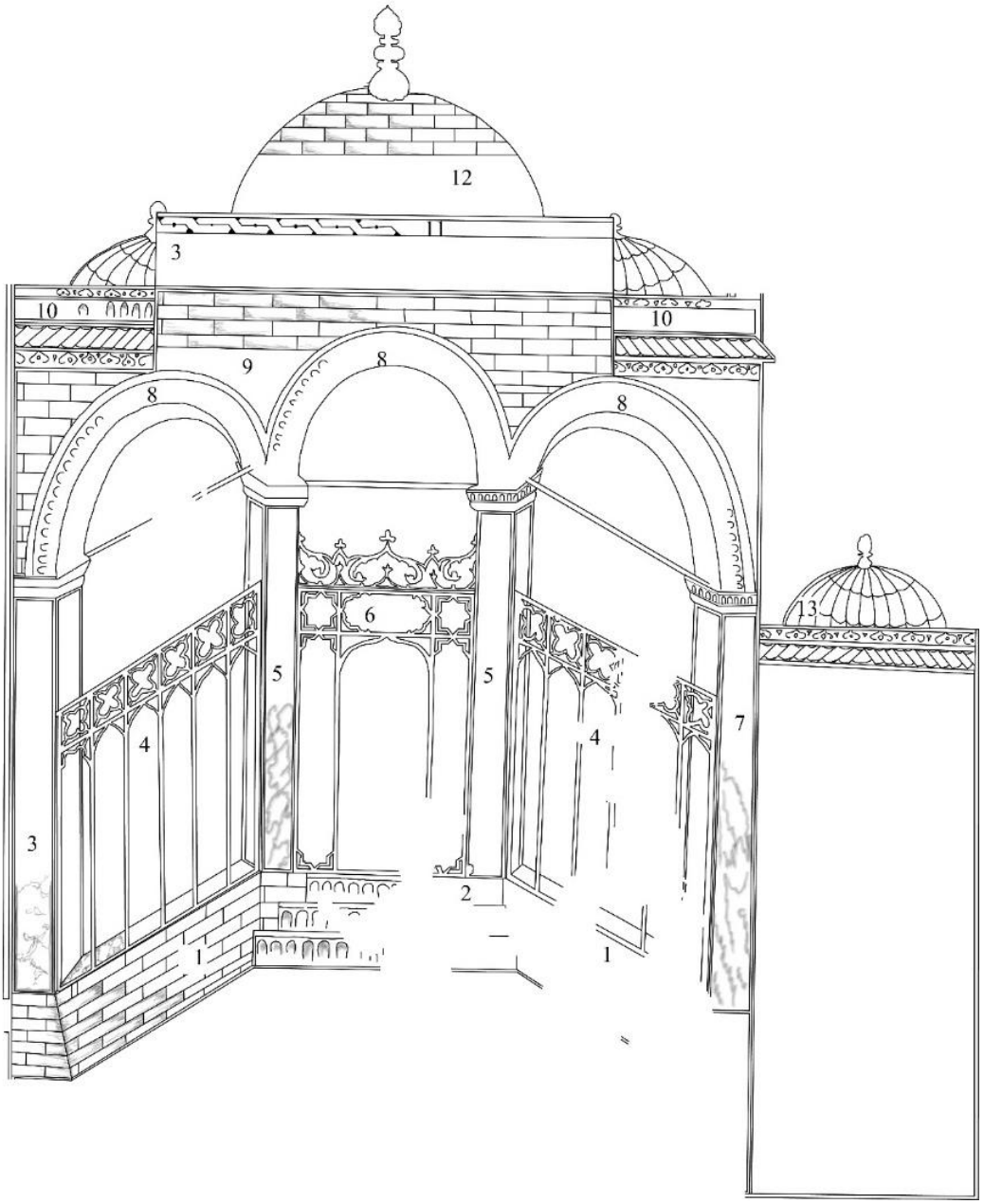

Çizim 4.179, TSMK H.1523 v.89b, mimarînin kompozisyon içindeki kapladığı alan.

4.9.1. v. 89b Mimarî süsleme unsurlarının Çözümlemeleri

Resim 4. 52, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti.

Çizim 4.180, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti süsleme unsurları.

Kompozisyondaki ana mimarî yapı, bir ana kubbe, etrafında iki yarım kubbe ve dört sütun üzerindeki üç kemerli alandan oluşan yapıdır. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Binanın tabanını oluşturan yeşile boyanmış 1 numaralı alan perspektife yakın çizilmiş, tuğla deseni uygulanmıştır. Tam ortaya gelen 2 numaralı alanda merdiven

benzeri bir yapı mevcuttur. Merdiven basamakları ters “U” benzeri bir süsleme ile bezenmiştir. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Yapı dört sütun üzerine kurulmuştur. 3 ve 7 numaralı sütunların zemin renkleri pudra pembesidir. Ancak bu iki sütunda birbirinden farklı mermer dokuları uygulanmıştır. Ortada kalan 5 ile numaralandırılmış iki sütun açık eflatun renkle boyanmış, üzerlerine koyu eflatunla damarlar çizilerek mermer görünümü verilmiştir. Üç boyutlu olarak resmedilen sütunların, ışık alan bölümleri açık renge, gölgede kalan kısımları ise koyu renge boyanmıştır. Sütunlar köşeli hatlı çizilmiştir. Sütun başları ters “U”ya benzer şekillerle süslenmiş, içlerine tarama yapılmıştır. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Sütunların arasında, 4 numaralı alanda korkuluklar yer almaktadır. Süslemeleri sadedir. Korkuluklar kırmızı renge boyanmış, üst taraflarına dört yapraklı çiçek motifine benzer bir süsleme yapılmıştır. Padişahın elinden kaçan doğan, soldaki sütun başları arasında yer alan yatay çubuğun üzerinde çizilmiştir. 6 numaralı alanda yer alan parmaklıklar yanlardakilere göre daha süslüdür. Kapıya benzeyen bu bölümün üst tarafına taç süslemesi yapılmıştır. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

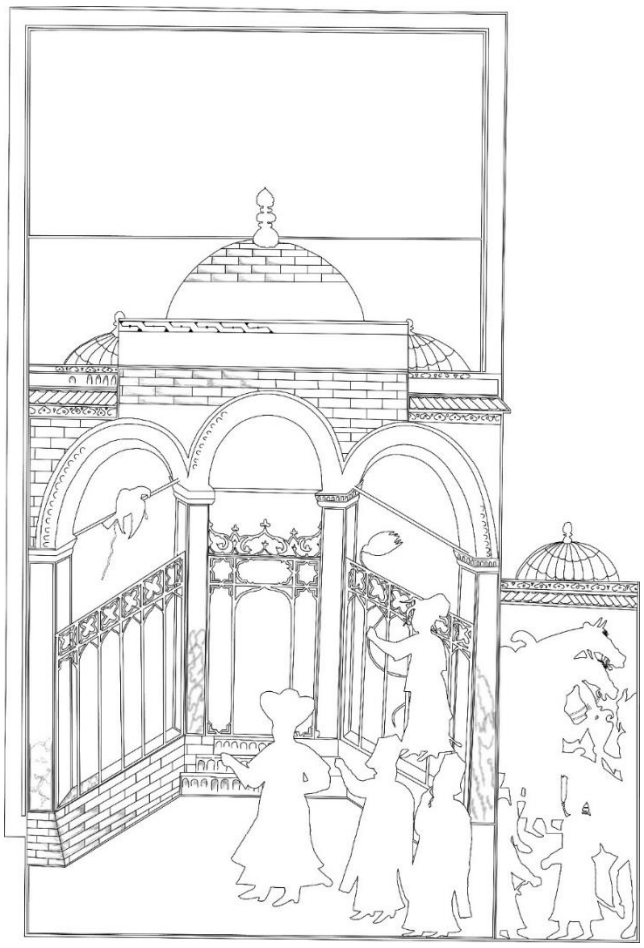
8 numaralı alanlardaki kemerlerde, çizimin sütunlarda olduğu gibi perspektif algısıyla devam ettirildiği görülmektedir. Bu algı uygulanan renklerin açık ve koyu değerlerinin kullanımı ile de desteklenmiştir. Kemerlerde, sütun başlarındaki süsleme tekrar edilmiştir. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Kemerle kubbe arasındaki 9 ile numaralandırılmış bölümde dikdörtgenlerin belirli bir kurala göre kaydırılarak çizilmesinden oluşan duvar deseni uygulanmış, bu desende tarama tekniği ile doku oluşturulmuş, aynı desen kubbede de tekrarlanmıştır. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

10 numaralı alanlarda yarım kubbeler yer almaktadır. Küçük kubbelerin çatı eteklerine kiremit görünümü verilmiş, kubbe ve etek aralarına bordür uygulanmıştır. Kubbenin hemen altında, 11 numaralı alanda, daha çok sayfa kenarlarının süslemesinde kullanılan zencerek deseni bulunur. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Küçük kubbelerde kiremit dokusu tercih edilirken 12 ile numaralandırılmış büyük kubbede binanın içinde kullanılan tuğla deseni tercih edilmiştir. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

Kompozisyonun dikkat çeken tasarım uygulamalarından biri çerçevenin dışında kalan, ana yapıya ait olup olmadığı konusunda şüphe uyandıran, çerçevenin dışında yer alan kubbedir. Küçük bir tam kubbe ve çatı eteğinden müteşekkil olan yapının sınırları sayfanın cetvel çizgileriyle belirlenmiştir. 13 ile numaralandırılmış kubbede ana binadaki yarım kubbelerin süslemeleri aynı şekilde uygulanmıştır. Kubbenin alt kısmında atlar ve figürler çimenlerle kaplı toprak zeminde resmedilmiştir. Bütün bunlardan yola çıkılarak bu bölümün yarı açık bir yer olabileceği düşünülmektedir. (Resim 4.52, Çizim 4.180)

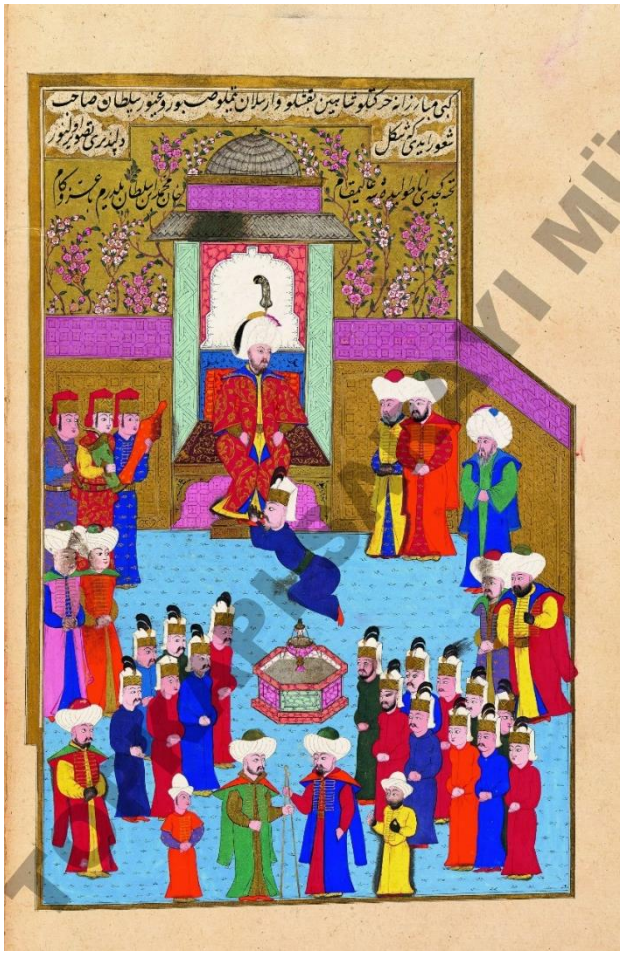
Çizim 4.181, TSMK H.1523 v.89b, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Minyatürde mimarînin, heybetli ancak sadeliği de koruyan bir formda tasarlandığı görülmektedir. (Resim 4.52, Çizim 181)

4.10. v. 112B

Eserin adı: Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'da Cülusu[112]

Eserin ölçüsü: 23,8x36 cm

Resim 4. 53, TSMK H.1523 v.112b.

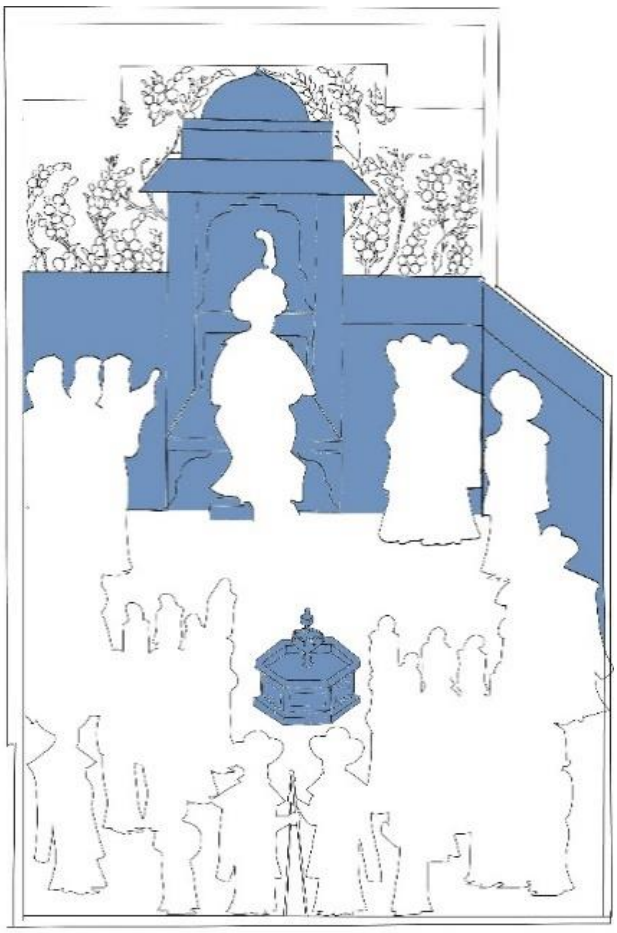
Minyatürün konusu: Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'da cülusu anlatılmaktadır.

[112] Şevket Rado, Nigar Anafarta, age, s. 9.

Çelebi Sultan Mehmed'in Anadolu'daki cülusunu anlatan minyatür cepheden resmedilmiş, sayfaya dikey yerleştirilmiş dikdörtgen form içinde şekillendirilmiş, kompozisyonun bir bölümü çerçeve dışına taşırılmıştır. Kompozisyon düzeninin dikey düzlemde taht köşkü ile ikiye bölündüğü, yatayda dört paftadan oluştuğu görülmektedir. Minyatürün genel olarak durağan bir anlatımı olduğu söylenebilir, ancak bu anlatıma kıvrımlı bahar dalları ve mimarîdeki bazı desenlerle hareket kazandırılmıştır. Sırasıyla doğa, mimarî ve gökyüzü olarak üç katmanda planlanan minyatürde zemin canlı bir renkle boyanmış, figürler de aynı şekilde canlı renklerde boyanmış, böylelikle bu alana bir hareket kazandırılmıştır. Zeminde toprak görünümü için sade bir süsleme tercih edilmiştir. Figürlerin hareket yönü takip edildiğinde, padişah figürünü işaret edecek şekilde çapraz düzlemlere yerleştirilildikleri görülmektedir. Kompozisyonda merkeze yerleştirilen padişah figürü, sağa doğru yönelmiştir. Kompozisyon, sağa doğru çerçeve dışına taşırılmış, böylece daha geniş bir alanda anlatım imkanı sağlanmıştır. (Resim 4.53)

Altın ile boyanan gökyüzünde kıvrımlı bahar dalları yükselmekte, bu dalların hareket yönü taht köşkünü dolayısıyla padişah figürünü işaret etmektedir. Bahar dallarının arasında talik yazıyla Sultan Mehmed'in tahtında cülus ettiği yazmaktadır. Yazı neredeyse ağaçların bir parçası gibi görünmektedir. (Resim 4.53)

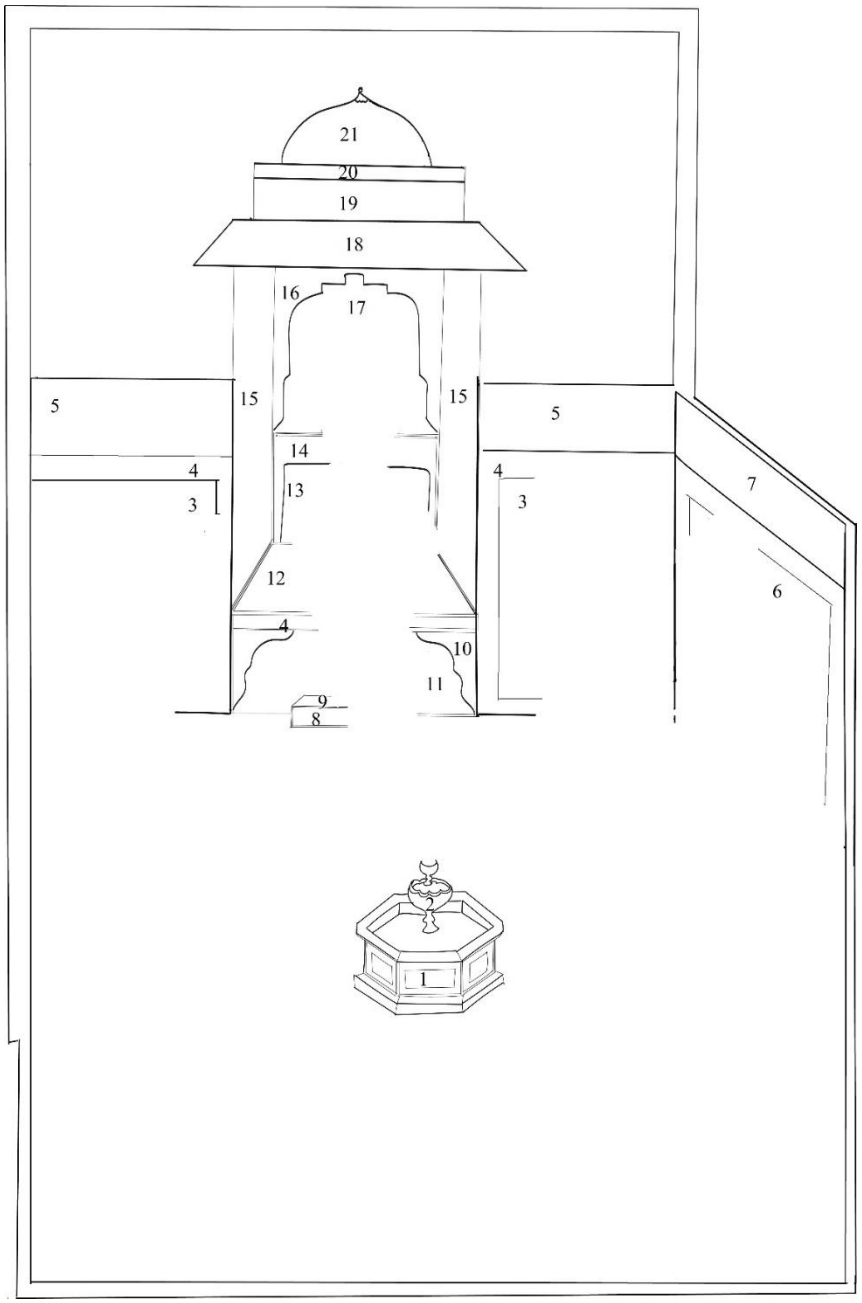
Kompozisyonda hem boyut hem de süsleme açılarından mimarînin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Mimarî yapıları oluşturan bölümlerdeki süslemeler ağırlıklı olarak geometrik desenlerden oluşmaktadır. Tahtı içene alan köşk, dikey düzlemde resmedilmiştir. Yapı, figürlerin boylarına ve bahçe duvarlarına oranla yüksek bir görünümdedir. Binanın genel yapısına göre küçük çizilen kubbenin cülusun Anadolu'da gerçekleştiğine işaret ettiği düşünülmektedir. (Resim 4.53)

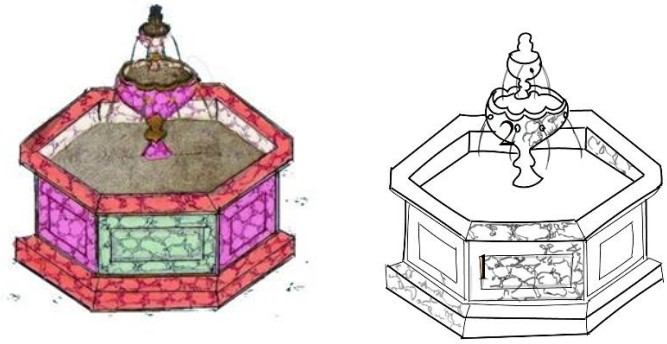
Çizim 4.182, TSMK H.1523 v.112b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.10.1. v. 112b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Minyatürde incelenecek olan mimarî yapılar; havuz, bahçe duvarları ve taht yapısının bölümleridir.

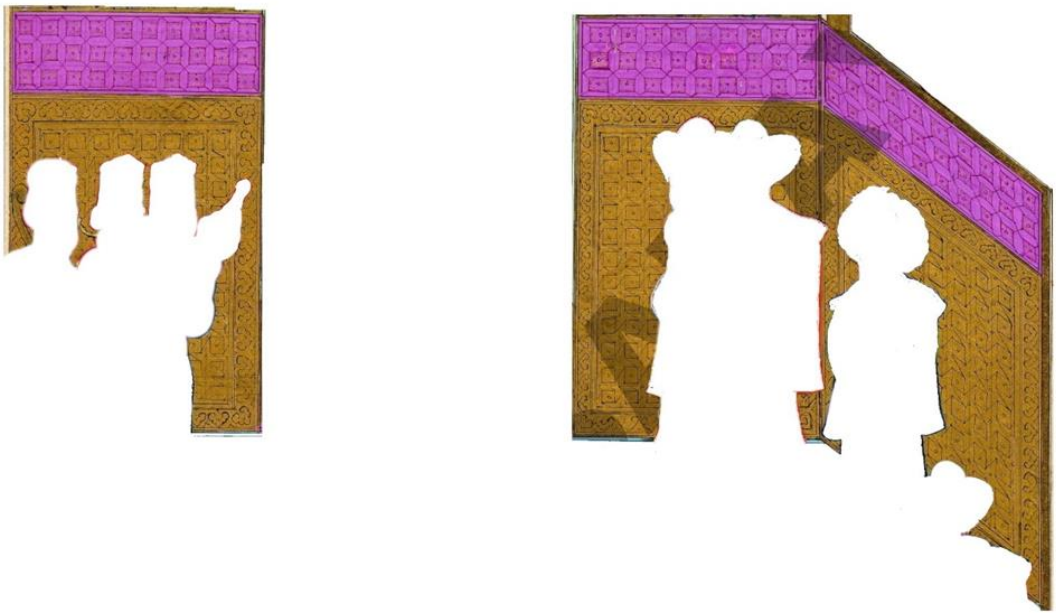
Çizim 4.183, TSMK H.1523 v.112b, kompozisyonda incelenecek bölümler.

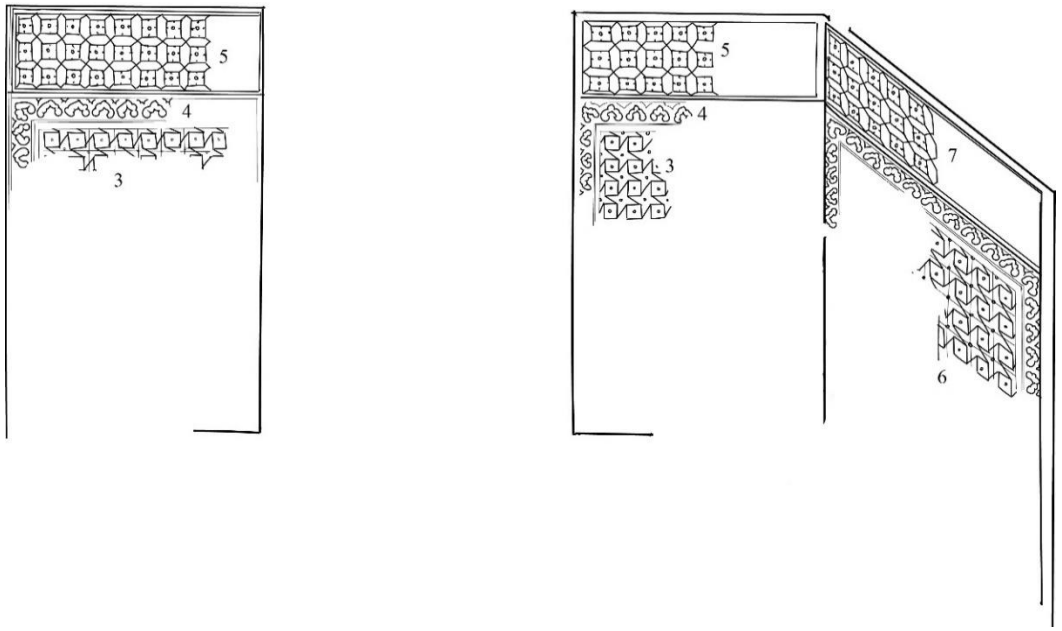
Resim 4. 54, TSMK H.1523 v.112b,havuz süslemeleri

Çizim 4.184, TSMK H.1523 v.112b, havuz süsleme unsurları.

Kompozisyonda merkez eksenin alt tarafında tam ortaya yerleştirilen altıgen havuz, padişaha biat eden figürün hemen altında konumlandırılmıştır. Bu konumu ile dikkati eylem alanına yönlendirmektedir. Mermer dokusu verilen havuz çoklu bakış açısına uygun şekilde çizilmiştir. 1 ile numaralandırılmış havuzun farklı yüzeylerinde renkler dönüşümlü kullanılarak ritim oluşturulmuştur. 2 ile numaralandırılmış havuzun içindeki iki kademeli fıskıyeden akan su hareket oluşturmaktadır. (Resim 4.54, Çizim 4.183, 4.184)

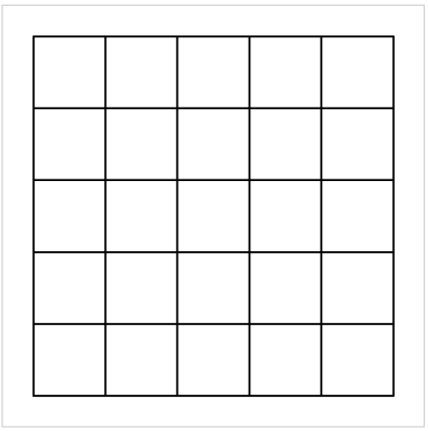
Resim 4. 55, TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme unsurları.

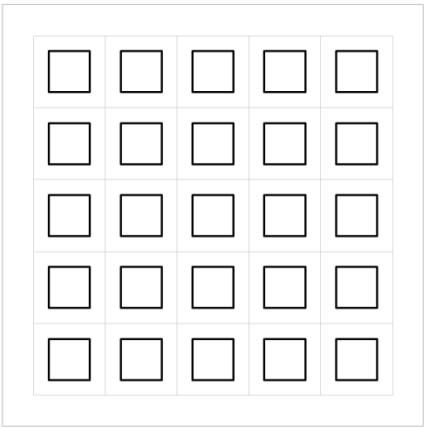

Çizim 4.185 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme unsurları.

Taht köşkünün sağında ve solunda yer alan bahçe duvarı oldukça yüksektir. Sol tarafta kalan bahçe duvarı iki bölümden oluşmaktadır. 3 ile numaralandırılmış alan altın ile boyanmıştır, keskin hatlardan oluşan kare ızgara üzerine oluşturulmuş bir geometrik desenle süslenmiştir. Desenin çapraz düzlemlerdeki çizgileri hareket oluşturmaktadır. (Resim 4.55, Çizim 4.183,4.185)

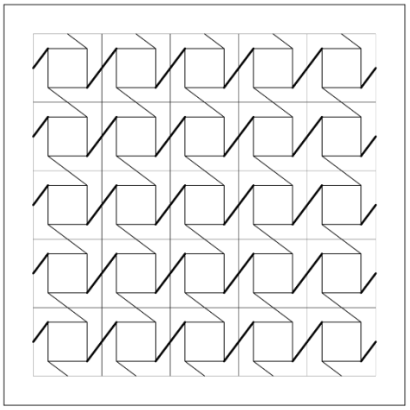
Desen kare ızgara ile oluşturulmuştur. Izgara net bir şekilde görülmektedir. Karelerin içine bir birim küçük kareler çizilmiştir. Üst sıradaki karelerin köşelerinden alt sıradaki karelerin köşelerine eğik çizgiler çizilmiştir. Sonraki aşamada aynı sıradaki kareler eğik çizgilerle birleştirilmiştir. Böylece karelerin arasında rüzgar gülüne benzeyen bir motif meydana gelmiştir. Karelerin ve karelerin arasında oluşan motiflerin ortalarına yuvarlaklar çizilmiştir.(Çizim 4.186, 4.187, 4.188, 4.189)

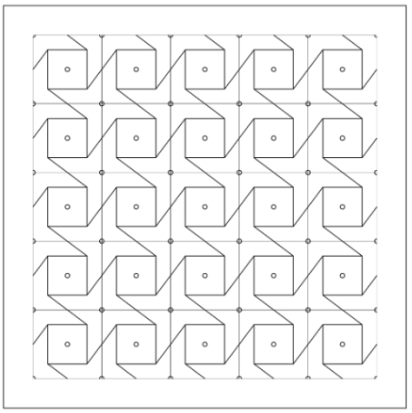

Çizim 4.186 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.187 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 2. aşama.

Çizim 4.188 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.189 TSMK H.1523 v.112b, bahçe duvarı süsleme deseni 4. aşama.

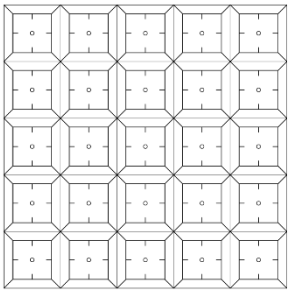
Geometrik süslemenin çevresi, tahtta kullanılan dekoratif bir süslemeden oluşan bordürlerle süslenmiştir. Bu hali altınla boyanmış ahşap paravan görünümü vermektedir. Bu görünüm otağ-ı hümâyunun etrafına gerilen kumaşları hatırlatmaktadır.[*] Zokak ismi verilen yapı otağ-ı hümâyunu diğer çadırlardan ayıran

[*] Osmanlılar sefere çıktığında beraberinde getirdikleri çadırları kurarak bir kent inşa ederlerdi. Diğer çadırlardan farklı olarak inşa edilen padişah çadırına otağ-ı hümayun adı verilir. Bkz. Özlem Düzlü, "Seyyid Vehbi'nin Dîvan'ına Göre Padişah Çadırları :Otağ-ı Hümâyun", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2016, C.9, S.45, s.79.

unsurlardandır.[*] Cülusun Anadolu'da gerçekleşmesine itafen bu şekilde bir anlatımın tercih edildiği düşünülmektedir. (Resim 4.55, Çizim 4.183,4.185)

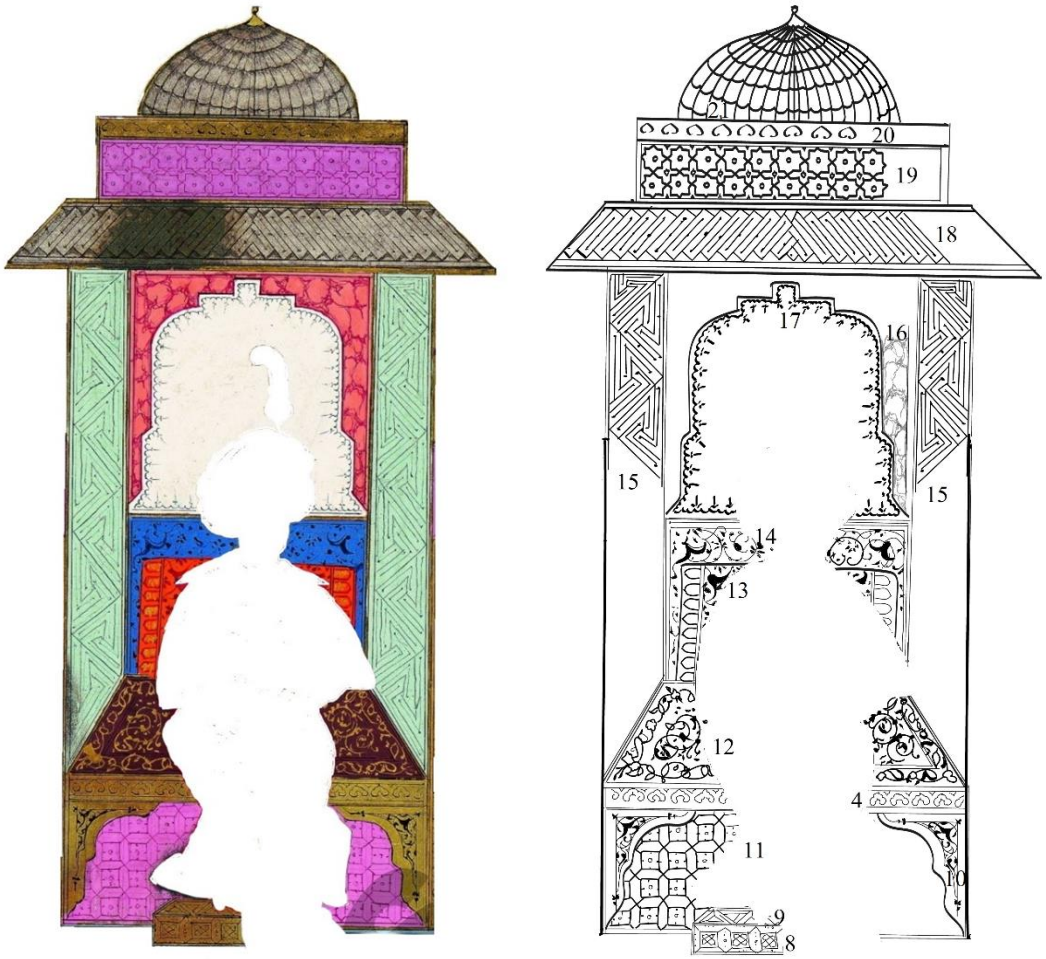
4 ile numaralandırılmış alan boyut olarak 3 numaralı alanın yaklaşık dörtte biri kadardır. Zemin rengi olarak parlak eflatun tercih edilen alan kare ızgaralı geometrik bir desenle süslenmiştir. Aynı süslemeler taht yapısının sağında da tekrar edilmiştir. Ancak 5 ve 6 numaralı bölümler çerçeve dışında çapraz düzlemde çizilmiştir. Bu kısımlarda geometrik desen bu eğim ve açıya uygun olarak çizilmiştir. (Resim 4.55, Çizim 4.183,4.185)

Bahçe duvarının üst kısmında ve taht altında uygulanan desen, kare ızgara ile oluşturulmuştur. Zemin boyanmadan çizilen ızgara, boyanın tam örtücü olmaması sebebi ile hafif bir şekilde görülmektedir. Alttan görünen karelerin köşelerinin kesişim noktalarına eşit büyüklükte çarpılar çizildiği düşünülmektedir. Yatay ve dikey çizgiler çizilerek çarpıların uçları birleştirilmiştir. Desenin tam ortasına yuvarlaklar çizilmiş, karelerin kenarlarının ortalarına nokta benzeri küçük çizgiler çekilerek desen tamamlanmıştır. Desenin çizim aşamaları çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.190'de verilmiştir.

Çizim 4.190, TSMK H.1513, v.112b, taht altı ve bahçe duvarının üst bölümü süsleme deseni.

[*] Otağ-ı hümâyunun etrafında çadır bezinden yapılmış perdelere zokak ismi verilir. Zokak, otağ-ı hümâyunun diğer çadırlardan ayıran önemli unsurlardan biridir. Bkz. Yasin Urhan, "Hünernâme Adlı Eserdeki Çadırlı Minyatürlerin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018, s.70.

Resim 4. 56, TSMK H.1523 v.112b, taht köşkü süslemeleri.

Çizim 4.191, TSMK H.1523 v.112b, taht köşkü süsleme unsurları.

Tahtı çevreleyen yapı çoklu bakış açısına uygun olarak resmedilmiştir. Yapının ana bölümleri; taht, kemer ve kubbedir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

Tahtın önünde yükselti, fonksiyonu anlaşılacak şekilde çoklu bakış açısına uygun çizilmiştir. Basamağın karşıdan görünen 8 ile numaralandırılan yüzeyine kare ızgara ile oluşturulmuş desen bordür şeklinde uygulanmıştır.(Çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.190) 9 ile numaralandırılan üst yüzeyinde tek sıra iç içe çizilmiş üçgenlerden oluşan bir desen tercih edilmiştir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

10 ile numaralandırılan taht ayakları altın ile boyanmıştır. Oturma alanından aşağıya doğru daralan girintili kemer görünümlü taht ayakları negatif rumi motifi ile

oluşturulmuş kompozisyonla süslenmiştir. Oldukça zarif olan bu süsleme iki ayakta da simetrik şekilde uygulanmıştır. Taht ile ayaklarının birleşim yerinde bordür şeklinde uygulanan 4 ile numaralandırılmış alanda yer alan dekoratif desen bahçe duvarlarında da görülmektedir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

11 ile numaralandırılan taht ayaklarının arkasında kalan bölümde, kare ızgara ile oluşturulmuş geometrik desen tercih edilmiştir. Eflatun zemin üzerine rengin oldukça koyu bir tonuyla uygulanan desenin bahçe duvarının üst kısmında aynı şekilde uygulandığı görülmektedir. (Çizim 4.37, 4.38, 4.39, 4.191)

Taht bölümünde Padişahın oturduğu alan çoklu bakış açısına uygun olarak resmedilmiştir. 12 ile numaralandırılan oturma alanında helozonlardan oluşan bir kompozisyon mevcuttur. Helozonlar üzerine negatif yapraklar ve filizler altınla çizilmiştir. Merkezdeki komozisyonun etrafını saran bordür içine, iç içe geçmiş S formunda çizilmiş helozonlar, gonca ve yapraklarla süslenmiştir. Süsleme alanı küçük olduğu için ince bir işçiliğin var olduğu söylenemez. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

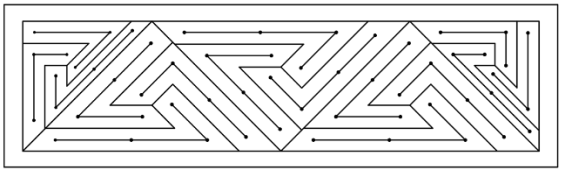
13 ile numaralandırılan padişahın yaslandığı bölümde yer alan yastık, negatif rumi ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

14 ile numaralandırılan minderin arkasındaki bölümün, iç içe geçmiş helozonlar üzerinde negatif rumiler, yapraklar ve çiçekler ile süslendiği görülmektedir. Buradaki süslemeler oturma bölümüne göre daha ince bir işçilikle uygulanmıştır. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

15 ile numaralandırılmış tahtın iki yanından çatıya kadar yükselen duvarlar, açık yeşile boyanmış, yüzeyin tamamına üçgenlerden oluşan geometrik süslemeler geniş bir bordür şeklinde uygulanmıştır. Cetvel kullanılmadan uygulandığı düşünülen desenin çizgilerinde hafif kaymalar söz konusudur. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

Bordür şeklinde uygulanan desenlerde, şablon yardımı ile ters ve düz üçgenler yan yana çizilerek ilk aşamasının oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Üçgenlerin merkezi tespit edilerek nokta ile işaretlendiği düşünülmektedir. Üçgenin içine köşeleri kesişmeyen bir üçgen çizilmiştir. Bu çizgiler merkezde birleştirilmiştir. Desen, eserde ilk olarak v.19a'da yer alan minyatürde, hastalar odası süslemesinde uygulanmıştır. Desenin ana hatlarına çizim 4.33, 4.34, 4.35,4.36'da verilmiştir. Ana hatları ortaya

çıkan desenin içinde oluşan dilimlerin formuna uygun çizgilerle süsleme yapılmıştır.(Çizim 4.192)

Çizim 4.192, TSMK H.1513, v.112b, taht yapısı duvarları süsleme deseni.

Yapının 16 ile numaralandırılan kemerli bölümü simetrik olarak çizilmiştir. Basamaklı bir formda tasarlanan kemer zarifliği ile dikkat çekmektedir. Kemerde belirgin bir mermer dokusu görülmektedir. Mermerin güç, kalıcılık ve ihtişamı sembolize ettiği düşünülmektedir. 17 numaralı kemerin iç kısmı beyaz bırakılmış bu alana kemer boyunca küçük dendanlar ve basit tığlarla [*] süsleme yapılmış böylece süslemede bir denge sağlanmıştır. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

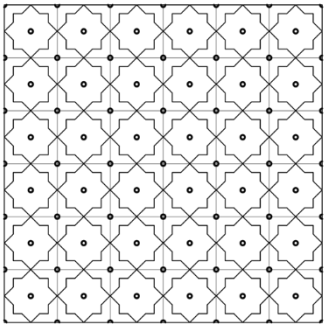
Taht köşkünün üstünü örten çatı sistemi üç bölümden oluşmaktadır. 18 ile numaralandırılmış kubbe eteği gümüş ile boyanmış, kiremit görünümü simetrik şekilde sağlı sollu çizilen şeritlerle sağlanmıştır. Doku görünümü oluşturmak için kiremitlerin alt ve üst tarflarına hafif koyu bir tonda noktalama yapıldığı görülmektedir. Burada tercih edilen köşeli hatların taht yapısı duvarında görülen üçgenlerle oluşturulmuş geometrik desen ile birbirini destekler mahiyette olduğu düşünülmektedir. Ayrıca iki desenin de içlerinde yer alan eğik çizgiler bulunur. Bu çizgilerin başından ortasına noktalar konularak yapılan süslemeler bütünlüğü sağlamaktadır. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

Kubbe kasnağı; kubbe ile kubbe eteği arasında yer alan bölümdür. 19 ile numaralandırılmış kubbe süslemesindeki desen iki sıra olarak uygulanan kare alt yapılı geometrik bir desendir. Kubbe kasnağı taht altı ve bahçe duvarının üst bölümü ile aynı renge boyanmıştır. Ancak burada uygulanan desenin diğer desene benzemekle birlikte

[*] Farsça tiğ kelimesinden gelen tığ yazma eserlerin süslemelerinde yardımcı elaman olarak kabul edilir. Tezhibin bittiği yerden başlayan tığlar dışa doğru uzanır ve uçları ok gibi sivridir. Süslemenin yoğun olduğu bölümden süslemenin olmadığı kenar bölümüne dengeli bir geçişi sağlar. Bkz.İlhan Özkeçeci, Şule Bilge Özkeçeci, Türk Sanatında Tezhip, Yazıgen Yay., İstanbul 2014, s.130.

daha hareketli bir görünüme sahip olduğu görülmektedir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

Desen çizilirken uygulama alanına kare ızgara çizilmiş üzerine zemin boyaması yapılmıştır. Karelerin kenarlarının tam ortalarına eşit büyüklüklerde çarpılar çizildiği, çarpıların uç kısımlarının birleştirildiği düşünülmektedir. Ana hatları ortaya çıkan desenin ortasına küçük yuvarlaklar çizilerek desen tamamlanmıştır. Eserde desen ilk olarak v.19a'da Kubbealtı yapılarından olan toplantı odası süslemesinde uygulanmıştır. Desenin uygulama aşamaları çizim 4.96, 4.97, 4.98, 4.99'da görülmektedir. Yıldızların arasında ortaya çıkan artı motifinin ortalarına küçük yuvarlaklar çizilerek süslenmiştir.(Çizim 4.193)

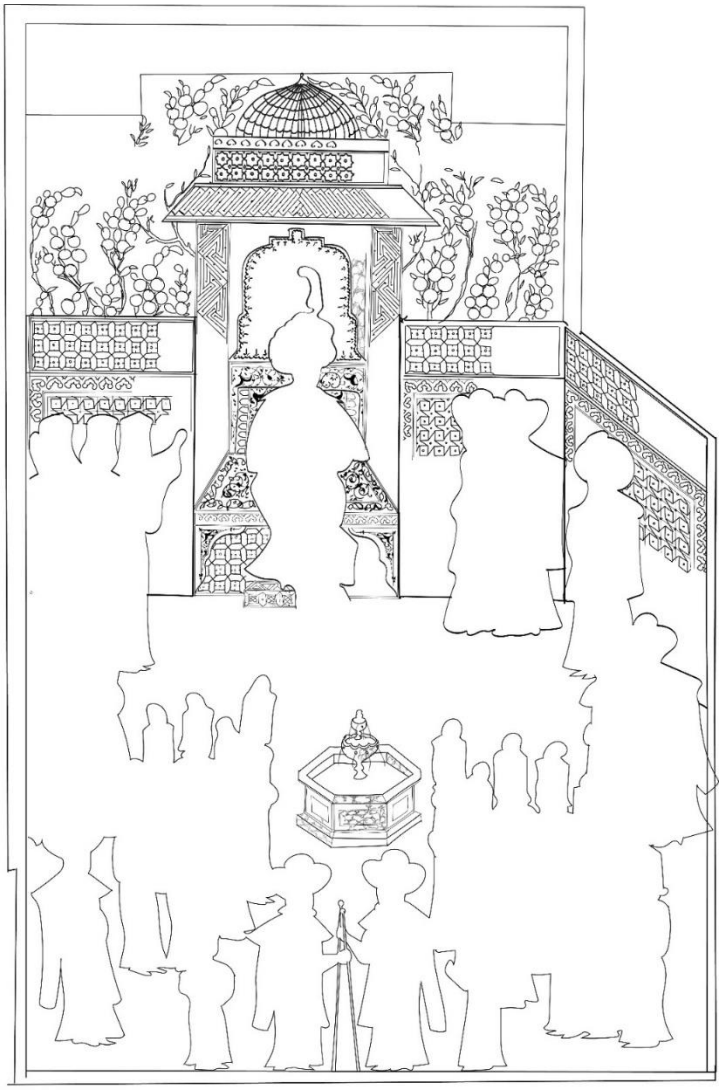
Çizim 4.193, TSMK H.1513 v.112b, taht köşkü kubbe kasnağı süsleme deseni.

20 ile numaralandırılmış altınla boyanmış alanın dekoratif süslemesi bordür görünümündedidir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

21 ile numaralandırılan binanın kubbesi gümüş ile boyanmıştır. Binanın boyutuna oranla kubbenin küçük tutulduğu görülmektedir. Çelebi Sultan Mehmet'in tahta geçtiği dönemde Anadolu'daki mimarî yapılarının küçük kubbelere sahip olduğu bilinmektedir.[113] Minyatüre konu olan cülus merasiminin Anadolu'da gerçekleşmesinin kubbenin bu şekilde tasarlanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Kubbenin, üzerindeki kiremitler kubbenin yuvarlaklığını gösterir şekilde

[113] Selçuk Mülayim, "Kubbe madd." **DİA**, TDV yay., İstanbul 2002, C.26, s.301.

resmedilmiştir. Kiremitleri oluşturan dilimlerinin alt taraflarına yapılan noktalamalar doku görünümünü desteklemektedir. (Resim 4.56, Çizim 4.183,4.191)

Çizim 4.194 TSMK H.1513, v.112b, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Kompozisyonda mimarî yapıların tamamında süslemelerin mevcut olduğu görülmektedir. Padişahın oturma alanı, yaslandığı minder ve dayandığı arkalıkta helezonlar üzerine yerleştirilmiş Rumiler ve negatif bitkisel motifler görülmektedir. Havuz süslemesinde boyanmış zemin üzerine serbest fırça ile damarlar çizildiği ve mermer dokusu verildiği görülmektedir. Mimarînin büyük bir kısmında geometrik

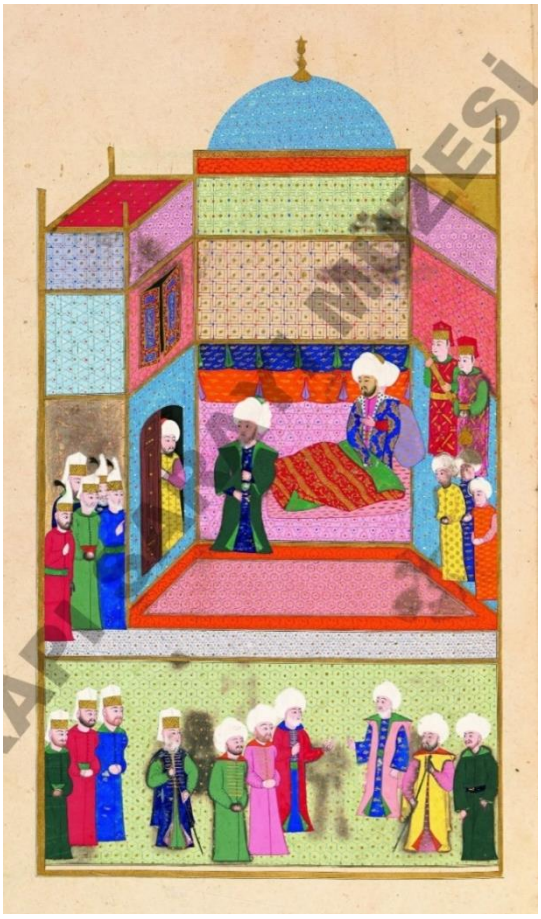
süslemeler tercih edilmiştir. Kompozisyon geometrik desen çeşitliği açısından sadedir. Taht altı ve bahçe duvarlarının üst kısmında aynı desen tercih edilmiştir. Kompozisyonda ağırlıklı olarak kare ızgaralı geometrik desenlerin tercih edildiği görülmektedir. (Resim 4.56, Çizim 4.194)

Mimarî unsurların, kompozisyonun anlatımına uygun şekilde tasarlandığı düşünülmektedir.

4.11. v. 130A

Eserin adı: Çelebi Sultan Mehmed'in Ölümünün Askerden Gizlenmesi

Eserin ölçüsü: 22x40 cm

Resim 4. 57, TSMK H.1523 v.130a.

Minyatürün konusu: Çelebi Mehmed'in ölümünün askerlerden gizlenmesi[114]

[114] Şevket Rado, Nigar anafarta a.g.e. s. 13.

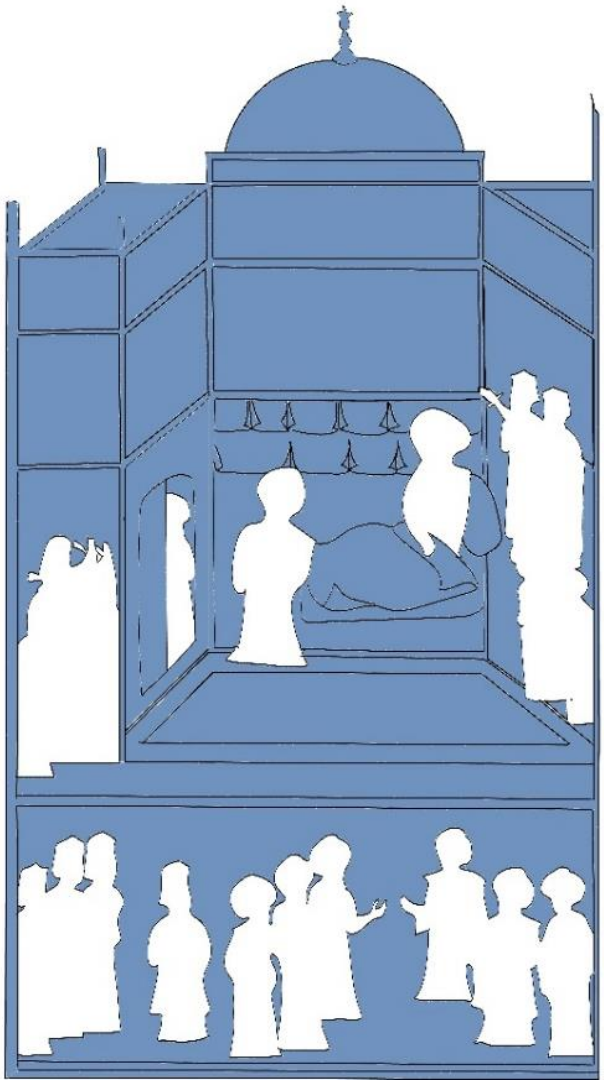
Minyatürde Mehmet Çelebi, hasta yatağında yarı oturur vaziyette görülmektedir. Yeşil kıyafetli bir figür, odanın önünde padişahın yakın hizmetinde bulunan iç oğlanlar ve şehzadeleri Sultan Mehmed'in odasının yanında beklemektedir. Kapının arkasında bekleyen figürlerin bina içinde, ancak padişahın özel alanın dışında olduğu anlaşılmaktadır.

Minyatür dikine dikdörtgen formda tasvir edilmiştir. Cepheden görünümle resmedilen minyatürde figür ve mimarîye yer verilmiş, doğa unsurlarına yer verilmemiştir. Kompozisyonun sınırları, mimarînin sınırlarını belirleyen cetvellerle çizilmiştir. İç ve dış mekânın birlikte tasvir edildiği minyatürde mimarînin boyut ve süsleme açısından öne çıktığı görülmektedir. Kompozisyonda farklı mekânlar bir arada resmedilmiştir. Kompozisyonun alt bölümünde yatay düzlemde resmedilen avlunun, üstteki mimarî yapıdan ince bir cetvelle net bir şekilde ayrıldığı görülmektedir. Bu konumlandırmaların, kişilerin hiyerarşisine göre bulunabilecekleri mekânların belirgin bir şekilde ayrıştırılmasının ifadesi olduğu düşünülmektedir.(Resim 4.57)

Kompozisyonda figürlerin dizilim şekli, bulundukları mekâna göre değişmektedir. Padişah figürünün sağındaki ve solundaki figürlerin diyagonal yerleşimleri, alanda resmi bir düzenin olduğunu düşündürmektedir. (Resim 4.57)

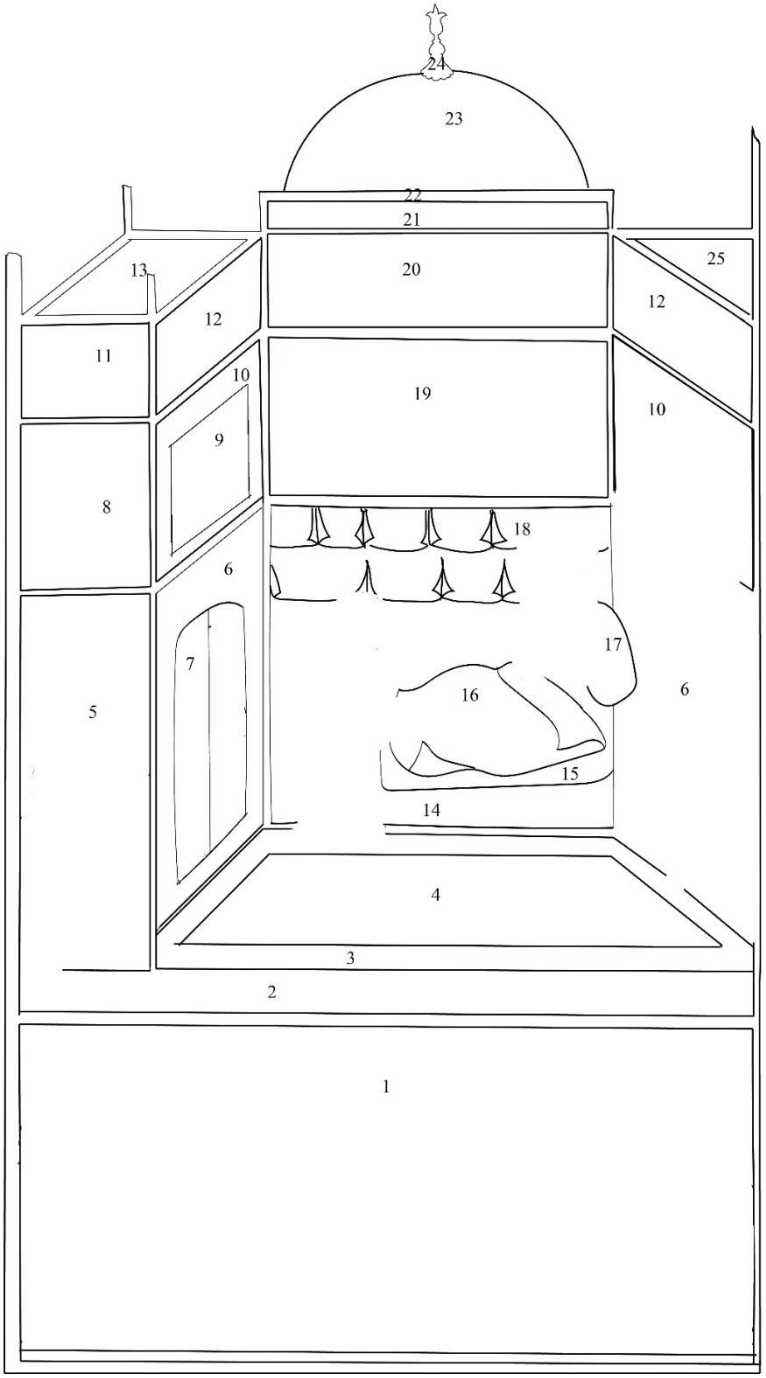
Kompozisyonun tamamını kaplayan mimarî, saray ve avlu yapılarından oluşmaktadır. Sarayın, kompozisyonun yaklaşık dörtte üçünü kaplayarak hem boyut hem de süsleme açısından öne çıkarıldığı görülmektedir. Avlu müstakil bir mekân olarak tasarlanmıştır. Saray ve avlu altın cetvelle ayrılmıştır. Avludaki figürler S formunda dizilmiştir. Figürlerin bu dizilimi resmi düzenden uzaklaşıldığını düşündürmektedir. (Resim 4.57)

Kompozisyonun tamamını kaplayan mimarî yapılar ve bu yapıların kendi aralarındaki bölümleri altın cetvellerle ayrılmıştır. (Resim 4.57)

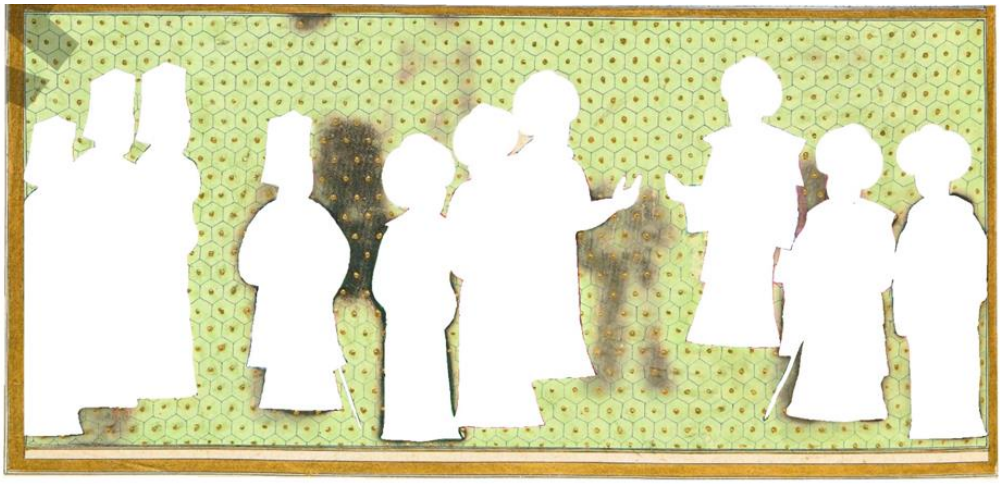

Çizim 4.195, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

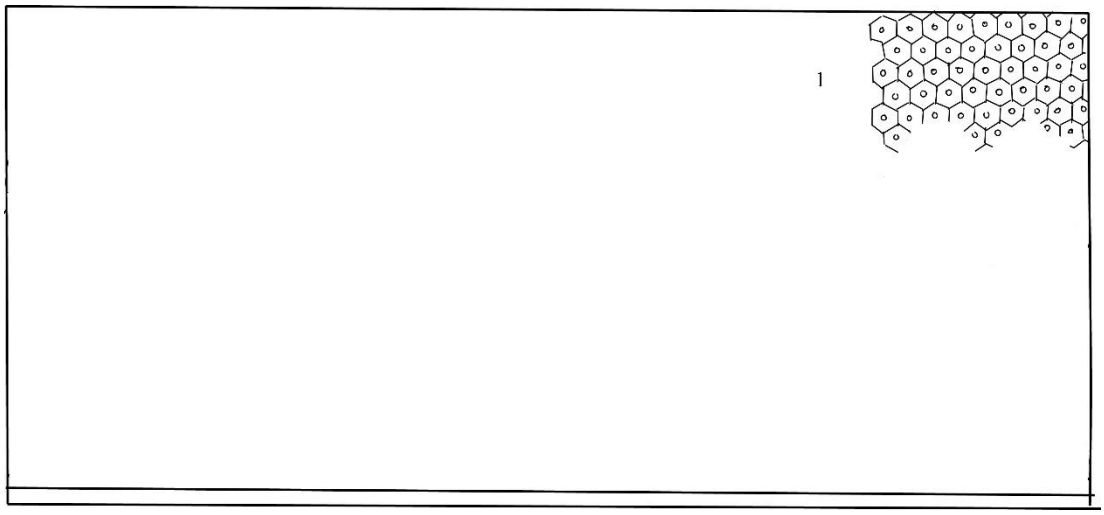
4.11.1. v. 130a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

Çizim 4.196, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Resim 4. 58, TSMK H.1523 v.130a, sarayın dış avlusu süslemesi.

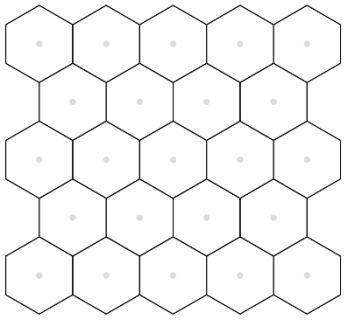

Çizim 4.197, TSMK H.1523 v.130a, sarayın dış avlusu süsleme unsurları çizimi.

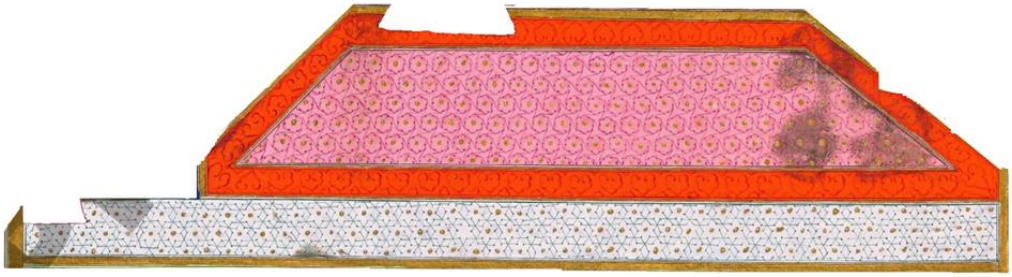
Kendi içindeki bölümleri altın cetvellerle ayrılan yapı çoklu bakış açısına göre çizilmiştir. 1 ile numaralandırılmış avlu, yatay düzlemde resmedilmiş boyut olarak kompozisyonun 4/1'ikaplamaktadır. (Resim 4.58, Çizim 4.196, 4.197)

Sarayın altında yatay dikdörtgen bir alan içerisine resmedilen avluda S biçiminde sıralı figürler yer almaktadır. Bu bölümde yukarıda gerçekleşen olayın devletin ileri gelenleri ve asker tarafından müzakere edilmesinin anlatıldığını düşündürmektedir. Mekânın oldukça açık renk ile boyanan zemininde altıgenlerden

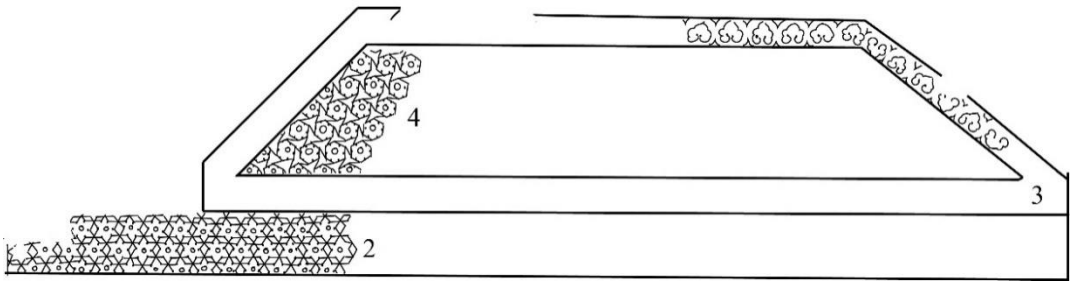
oluşan petek görünümündeki desenle süsleme yapıldığı görülmektedir. Altıgen desenlerde arada küçük ölçek farklılıkları olmasına rağmen oldukça düzgün görünmektedir. Desenlerin ortasındaki altın perdahlı noktalar sarayın içindeki ve dışındaki desenlerle bağlantıyı sağlamaktadır. (Resim 4.58, Çizim 4.198)

Çizim 4.198, TSMK H.1523 v.130a, dış avlu süsleme deseni.

Resim 4. 59, TSMK H.1523 v.130a, sofa bölümü süsleme unsurları.

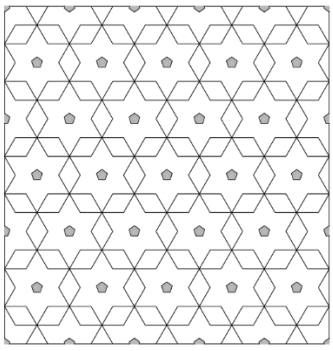

Çizim 4.199, TSMK H.1523 v.130a, sofa bölümü süsleme unsurları.

Dış avlunun hemen üstünde yer alan sofanın, dış mekân ile iç mekânı bir birine bağlayan geçiş alanı olduğunu görmekteyiz. Derinlik algısı oluşturacak şekilde gerçekleştirilen çizim buranın odanın dışında müstakil bir alan olduğunu göstermektedir. Sol taraftaki kapının ve figürlerin duruşundan buranın dışarıya açılan bir iç avlu olabileceği anlaşılmaktadır.

2 ile numaralandırılmış alanda açık mavi zemin üzerine uygulanmış yıldız deseni görülmektedir. Desen soldan sağa doğru incelendiğinde, sona doğru ciddi boyut değişiklikleri ve kaymalar olduğu görülmektedir. Desenin ortasındaki perdahlı noktaların farklı boyutlarda olduğu ve iki yerde atlandığı görülmektedir. (Resim 4.59, Çizim 4.199)

Desen oluşturulurken aralarında bir birim boşluk bırakılan kare şablondan yararlanılmıştır. Kare şablonda ortadaki karelerin içine yeni bir kare oluşturacak şekilde noktalar konulmuştur. Daha sonra karelerin kenarları noktalarla işaretlenmiş, iğne yardımıyla desen uygulama alanına geçirilmiştir. Karelerin arasında yer alan dikdörtgendeki boşluklara çarpılar atılmış, desene uygun şekilde noktaların arası birleştirilmiştir. Ortaya çıkan yıldızların ortasına altın noktalar ile süsleme yapılmıştır. (Resim 4.59, Çizim 4.132, 4.133, 4.134, 4.200)

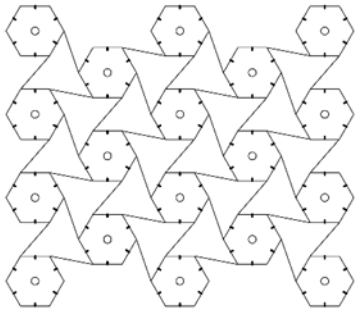

Çizim 200, TSMK H.1523 v.130a, iç avlu süsleme deseni.

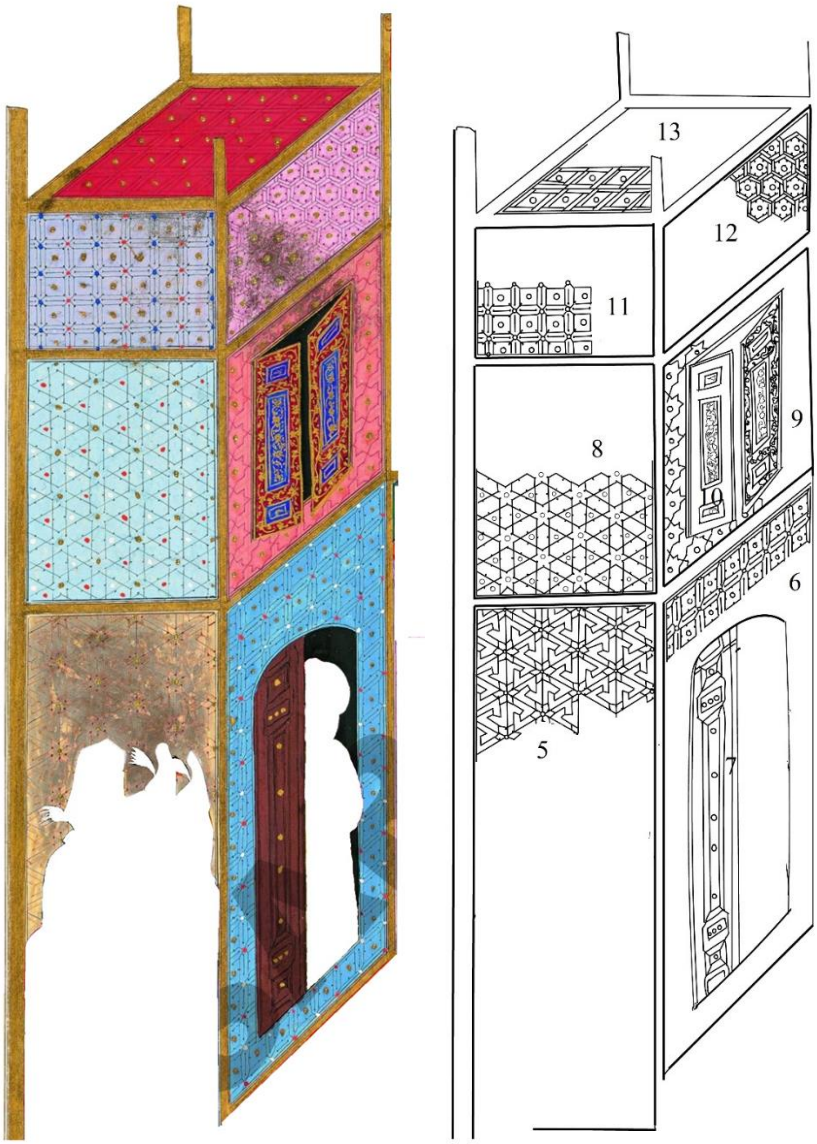
3 ile numaralandırılmış alanda zemini kırmızı renkle boyanmış dekoratif süslemeye sahip bordür görülmektedir. İç kısımdaki geometrik süsleme şekli buranın tefriş edilmemiş bir alan olduğunu düşündürürken, 3 ile numaralandırılmış kenar

bordürleri alanın halı ile kaplı bir iç mekân olabileceğini düşündürmektedir. (Resim 4.59, Çizim 196, 199)

4 ile numaralandırılmış alanın süslemesinde altıgenlerden oluşan geometrik desen tercih edilmiştir. Altıgenlerin arasına çizilen saat yönünde çizgiler sayesinde desen oldukça hareketli bir görünüme sahip olmuştur. Açık pembe zemin üzerine koyu mor ile uygulanan desenin ince bir işçiliğe sahip olduğu görülmektedir. Altıgenlerin içine noktalama tekniği ile gölge verilmiş ve doku oluşturulmuştur. Desenin köşelerinin iç tarafına desenin kendi renginde konulan küçük noktalar da doku görünümünü desteklemektedir. Desenin ortasındaki altın noktalara perdah uygulanmıştır. Desenin uygulandığı alanda sağ tarafta kararmalar olduğu görülmektedir. (Resim 4.59, Çizim 4.115, 4.116,4.117, 4.118, 4.119, 4.120, 4.201)

Çizim 4.201 TSMK H.1513, v.130a, sofa bölümü süsleme deseni.

Resim 4. 60, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme unsurları.

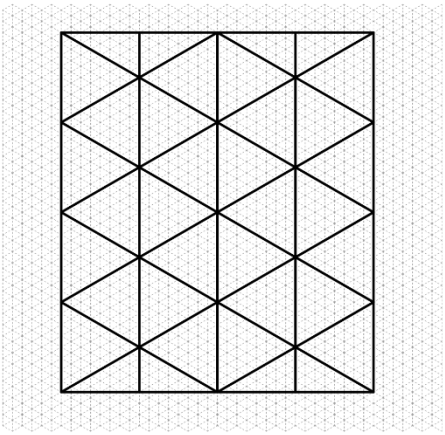
Çizim 4.202, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme unsurları**.**

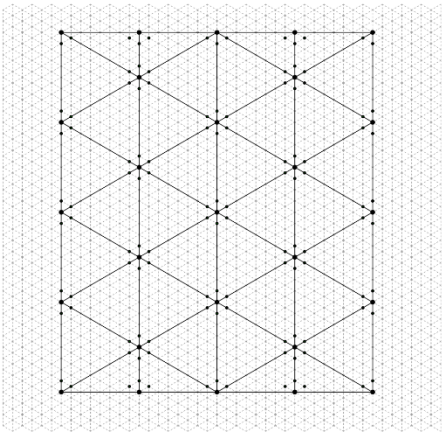
Sarayın sol tarafında iç duvar ve dış duvar olarak nitelendirebileceğimiz iki duvar görülmektedir. İç duvar sağ tarafla simetri oluşturacak şekilde ancak daha dar bir şekilde planlanmıştır. Sağ taraftan farklı olarak birinci paftada kapı, ikinci paftada kırmızı ve mavi renklerin kullanıldığı oldukça süslü bir pencere, tavan olarak nitelendirebileceğimiz bölümde ise açılı bir şekilde çizilmiş kare ızgaralı geometrik desen görülmektedir. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

Dış duvarın bölümleri üst üste çizilmiş, bu bölümler altın cetvellerle bir birinden ayrılmıştır. Her birinde ayrı bir geometrik desenin uygulandığı ve bu desenlerin iç duvarda kullanılan desenlerden farklı olduğu görülmektedir. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

5 ile numaralandırılmış bölümde çarkıfelek adı verilen içinde altı köşeli yıldızın yer aldığı oldukça hareketli ve ince işçilikli bir geometrik desen uygulanmıştır.

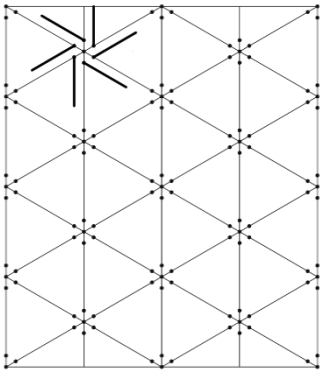
Desenin üçgen ızgarası zemin boyaması yapıldıktan sonra direkt olarak uygulama alanına çizilmiştir. Oluşan üçgen dilimlerin içine, uçları birbirine değmeyen kesik çizgilerle bir üçgen çizilmiştir. Oluşan üçgenin merkezine bir nokta konulmuş ve kesik çizgiler burada birleştirilmiştir. Ortada meydana gelen yıldız motifi noktalarla süslenmiştir.(Çizim 4.203, 4.204, 4.205, 4.206, 4.207, 4.208)

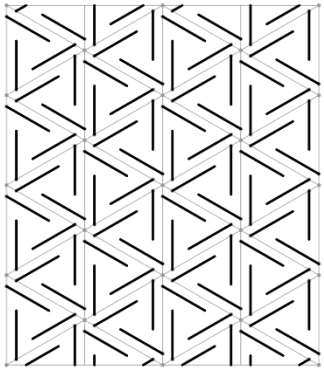

Çizim 4.203, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni şablonu

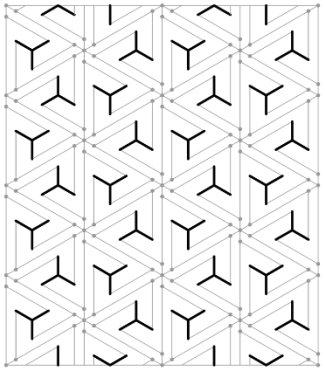
Çizim 4.204, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 1. aşama

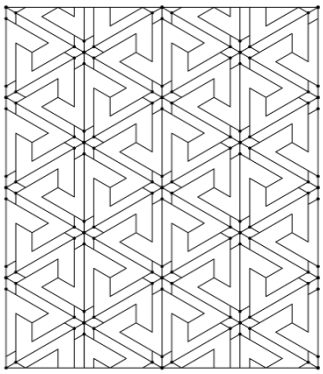

Çizim 4.205, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 2. aşama

Çizim 4.206, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 3. aşama

Çizim 4.207, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 4. Aşama

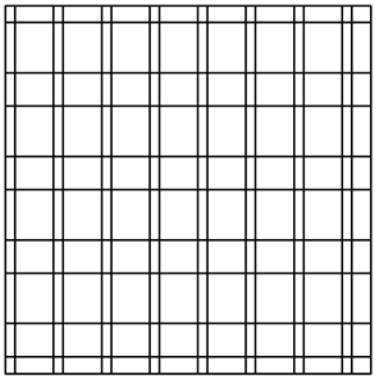
Çizim 4.208, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 5. Aşama

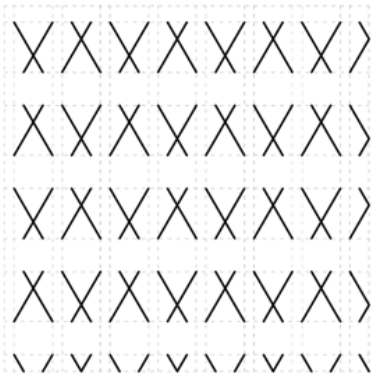
Zemini maviye boyanan 6 ile numaralandırılmış alanda kare ızgara ile çizilen geometrik desen uygulandığı alanın eğimine uygun olarak çizilmiştir. 7 ile numaralandırılmış kapı koyu kahverengine boyanmış, üzerine sade bir süsleme uygulanmıştır. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

8 ile numaralandırılmış bölümde altı köşeli yıldızlardan oluşan geometrik desen açık mavi zemin üzerine uygulanmış, kompozisyondaki diğer desenlere oranla daha büyük ölçekte çizilmiş oldukça iyi bir işçiliğe sahiptir. Yıldızların ortasına altın perdahlı noktalar konulmuş yıldızlar arasında oluşan üçgen alanlara dikey düzlemde

sırayla beyaz, kırmızı noktalar uygulanmıştır. Motiflerin ortasındaki perdahlı altın noktalar diğer desenlerle bütünlüğü sağlamaktadır. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

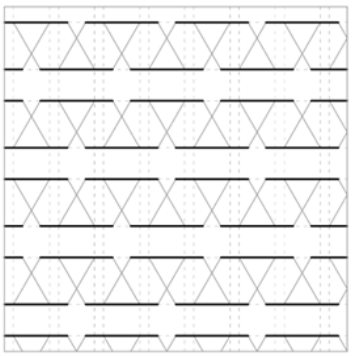
Desenin çizim aşamaları çizim 4.209, 4.210, 4.211, 4.212, 4.213, 4.214'de görüldüğü gibidir.

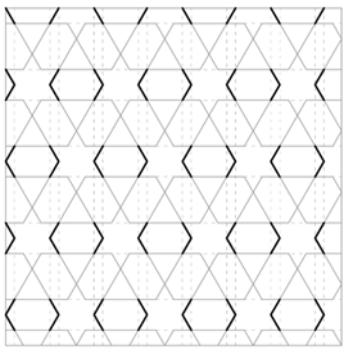

Çizim 4.209, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni şablonu.

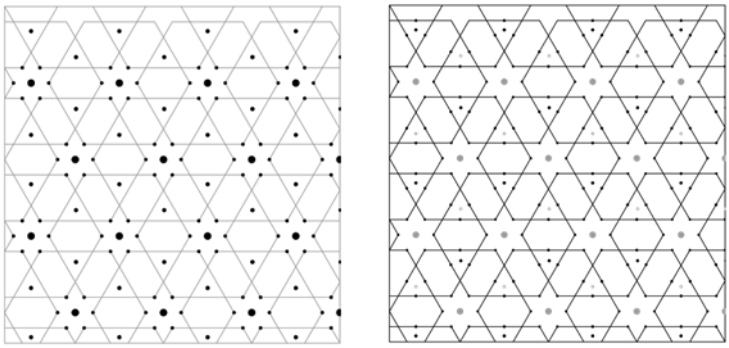
Çizim 4.210, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 1. aşama

Çizim 4.211, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 2. aşama.

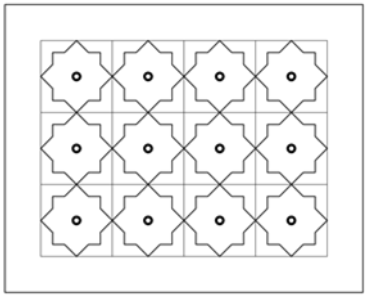
Çizim 4.212, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.213, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni 4. aşama.

Çizim 4.214, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni.

9 ile numaralandırılmış binanın sol ve sağ iç duvarlarında perspektifli çizime uygun olarak uygulanan desen kare ızgarayla oluşturulmuştur. Kare şablonda yer alan her bir karenin kenarlarının orta noktası belirlenmiş, ince uçlu iğnelerle delinerek desenin referans noktaları belirlenmiştir. Her bir noktaya eşit büyüklükte çarpılar çizilmiş, çarpıların uçları ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde birleştirilmiştir.(Çizim 4.96, 4.97, 4.98, 4.99, 4.215)

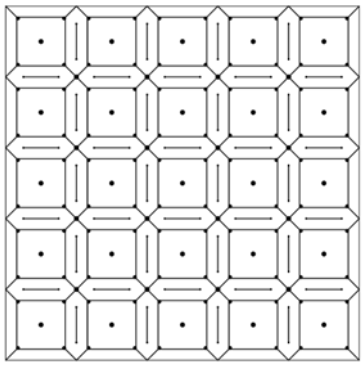
Çizim 4.215 TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni.

10 ile numaralandırılmış pencere yarı açık vaziyette çizilmiştir. Kırmızı ve mavi ile boyanan pencerenin süslemesi serbest biçimde altınla yapılmıştır. Helezonlar üzerine çizilen negatif bitkilerin formu net olarak anlaşılamamaktadır. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

11 ile numaralandırılmış alanda ilk iki bölüme göre daha sade bir geometrik desen uygulanmıştır. Kare ızgara ile oluşturulan desende motif ortalarında perdahlı

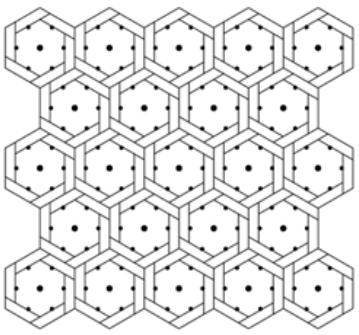
altın noktalar mevcuttur. Motiflerin birleşim yerleri sırayla mavi ve kırmızı noktalarla süslenmiştir. (Resim 4.60, Çizim 4.196, 4.202)

Desen kare ızgara üzerine eşit büyüklükte çarpılar çizerek oluşturulmuştur. Çarpıların uçaları birleştirilerek küçük kareler oluşturulmuştur. (Çizim 4.37,4.38, 4.39, 4.216)

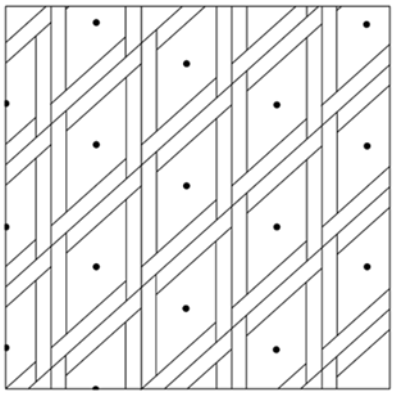
Çizim 4.216, TSMK H.1523 v.130a, sol duvar süsleme deseni.

12 ile numaralandırılmış binanın sağ ve sol iç duvarlarında, petek şeklinde çizilmiş altıgenlerden oluşan süsleme uygulanmıştır. Binanın sağında ve solunda simetrik olarak çizilen alanda süsleme yapılırken duvarın perspektifli görünümü dikkate alınmamıştır. Desenin ilk aşamasında petek şeklinde altıgenler çizilmiş, bu altıgenlerin içine bir birim küçük altıgenler çizilmiştir. Küçük altıgenler saat yönünde çapraz çizgilerle büyük altıgenlere bağlanmıştır.(Çizim 4.42, 4.43, 4.44, 4.45) Ana hatları oluşan desen noktalarla süslenmiştir.(Çizim 217)

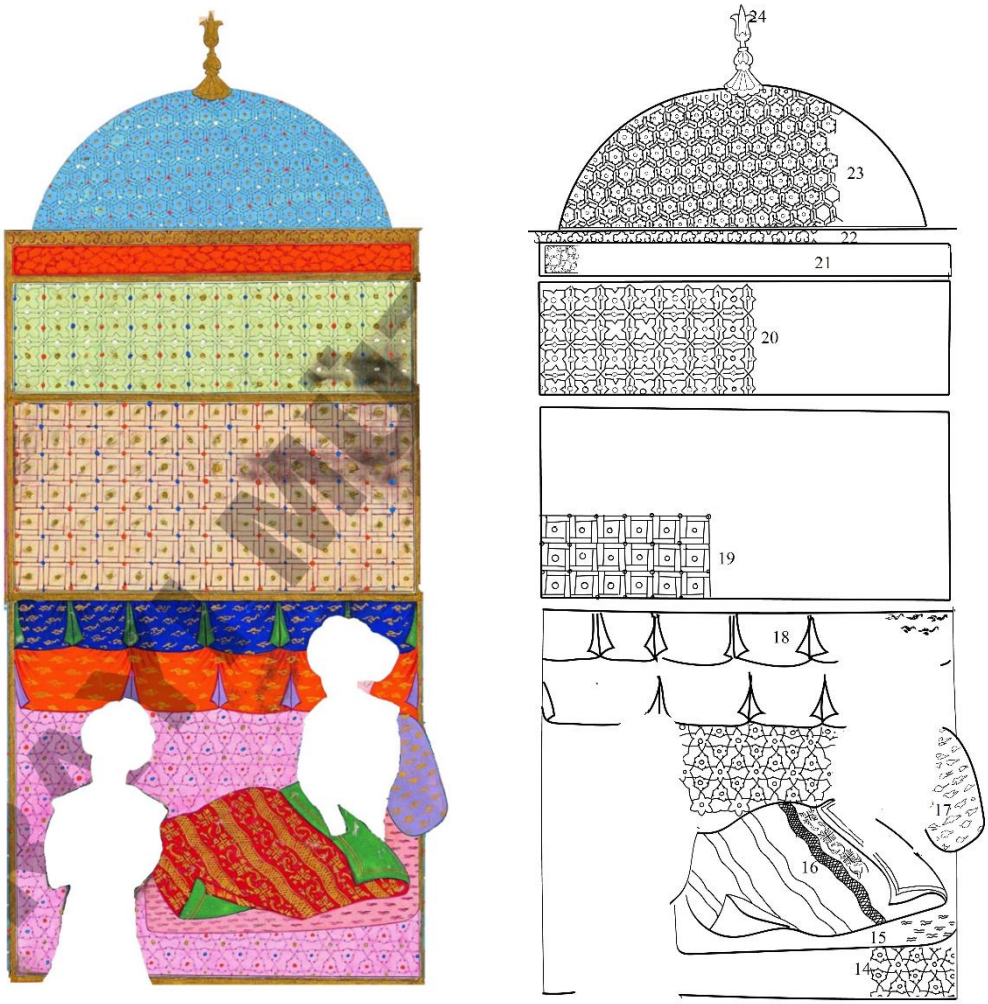

Çizim 4.217, TSMK H.1523 v.130a, sol ve sağ iç duvar süsleme deseni.

Binanın çatısı olarak nitelendirebileceğimiz 13 numaralı alanda çoklu bakış açısına uygun olarak kare ızgaralı desen uygulanmıştır. Kırmızıya yakın koyu pembeye boyanan zeminde desenin çizgileri çok net bir şekilde görülememektedir. Kare ızgara, boyanmış zemin üzerine çizilmiş karelerin ortasına bir birim küçük kareler çizilmiştir bu kareler saat yönünde çizilen çizgilerle birleştirilmiştir. Küçük karelerin ortasına iri altın noktalar çizilmiş ve perdahlanmıştır. (Çizim 4.55, 4.56, 4.57, 4.58, 4.218)

Çizim 4.218, TSMK H.1523 v.130a, sol ve sağ iç duvar süsleme deseni.

Resim 4. 61, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası süsleme unsurları.

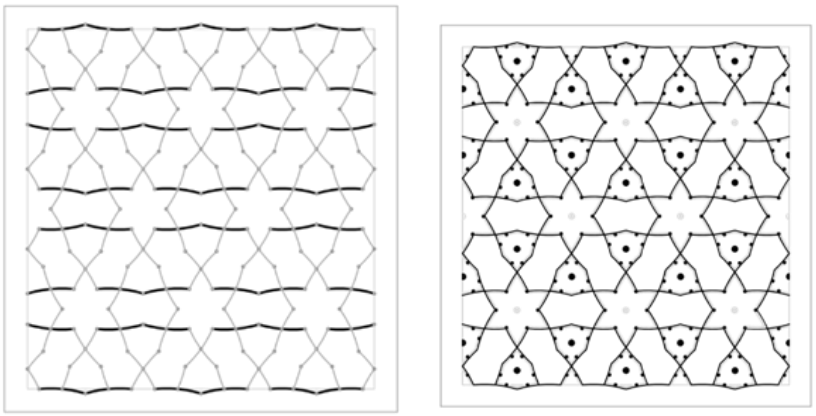
Çizim 4.219, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası süsleme unsurları çizimi.

Padişahın has odası Padişahın içinde olduğu mekân olması sebebiyle onun hiyerarşisini destekleyecek şekilde kurgulanmıştır.

Padişahın yatağının olduğu 14 numaralı alan açık eflatun renkle boyanmış, zemin altı kollu yıldız deseni ile süslenmiştir. Desen yuvarlak hatlara sahiptir. Yıldız desenlerinin içinde perdahlı altın iri noktalar konulmuş, birleşen kollar arasında oluşan motiflerin ortasına bir sırada mavi bir sırada kırmızı olacak şekilde noktalar konmuştur. Mavi noktalar padişahın kaftanın rengiyle, kırmızı noktalar ise üstündeki

örtü ile aynı renktedir. Bu sayede renkler, alanda dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.(Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

Üçgen ızgara ile oluşturulan desende ızgara yan tutularak desen oluşturulmuştur. Izgaranın çizgileri üzerine küçük altıgenler oluşturacak noktalar çizilmiştir. Bu noktalar iğne yardımı ile kâğıda aktarılmış, noktalar saç örgüsüne benzer bir şekille yıldız motifi oluşturacak biçimde birbirine bağlanmıştır. Bütün yüzeyi kaplayan desenin TSMK H. v.68'de yer alan minyatürde bahçe duvarı süslemesi olarak uygulandığı görülmektedir. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148) Ana hatları oluşturulan desenin noktalı süslemeleri yapılmıştır. Son aşamada desenin tahririnde kullanılan boyanın sulandırılarak tahrirlerin iç tarafına gölgelendirme yapıldığı görülmektedir.(Resim 4.57, Çizim 220, 221)

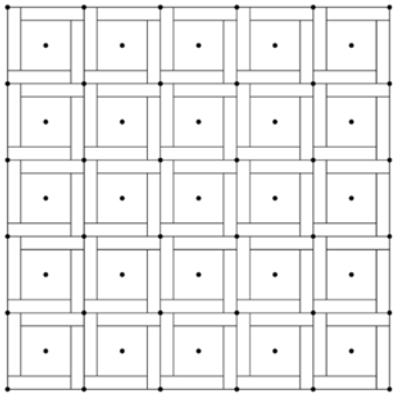
Çizim 4.220, TSMK H.1523 v.130a, Padişahın odası duvar süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.221, TSMK H.1523 v.130a, Padişahın odası duvar süsleme deseni 4. aşama.

15 ile numaralandırılmış padişah figürünün üstündeki örtü, kırmızı renkte boyanmış, desenleri belirgin bir şekilde resmedilmiştir. 16 ile numaralandırılmış yastık açık eflatunla boyanmış, üzerine altın ile bulut motifleri çizilmiştir. 17 numaralı Padişahın yatağındaki cibinlik stilize edilmiş bulut ve ördek deseni ile süslenmiştir. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

Cibinlik bölümünün üst kısmında altın cetvellerle birbirinden ayrılmış üst üste iki bölüm yer almaktadır. 19 numaralı bölümde kare ızgara ile oluşturulmuş geometrik desen alanın tamamını kaplamaktadır. Açık pembe üzerine mürdüm rengi çizilen karelerin muntazamlığı ve çizgi kalınlıklarından cetvelle ve ızgara şeklinde çizildiği anlaşılmaktadır. Izgaranın içinde tekrarlanan çizgilerin ızgara kadar muntazam olmadığı görülmektedir. Desen içine altın perdahlı noktalar yerleştirilmiştir. Yakından incelendiğinde altın noktaların etrafında altının sulandırılarak hafif bir gölgelendirme yapıldığı görülmektedir. Altın noktaların boyutları dikkati çekecek oranda farklılık göstermektedir. Motifin birleşim noktalarına yukarıdan aşağıya sıra ile kırmızı mavi noktalar uygulanmıştır. Bu şekilde bir önceki bölümle bağlantı devam ettirilmiştir. Desenin uygulandığı alanın sağ kısmında kararmalar olduğu görülmektedir. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

Desen çizilirken ızgaradaki karelerin içine tekrar bir kare çizilmiştir. İçerideki karelerin köşelerinden çizgiler çekilerek ızgara ile birleştirilmiş, çizgiler saat yönüne benzer bir düzende çizilmiştir.(Çizim 4.62, 4.63) Izgarada köşelerin kesişim noktaları ve ortalarındaki boşluk nokta ile süslenmiştir. (Çizim 4.222)

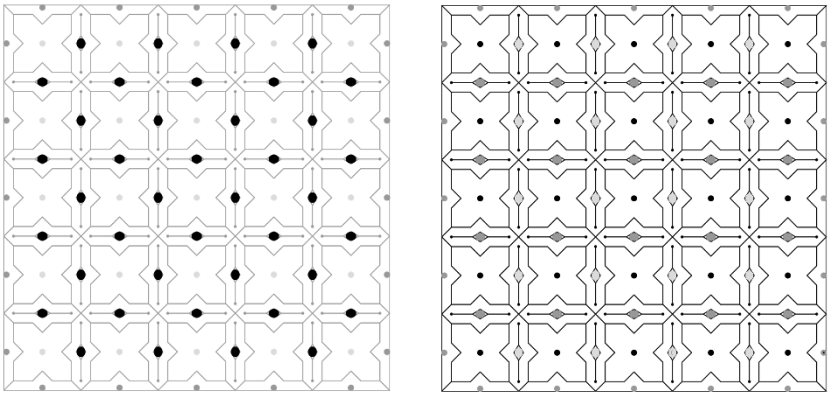

Çizim 4.222, TSMK H.1523 v.130a, Padişahın odası duvar süsleme deseni.

20 numaralı bölümde kare ızgara ile oluşturulan geometrik desen küf yeşili zemin üzerine uygulanmıştır. Bu desende 19 numaralı bölümde olduğu gibi desenin ortasına perdahlı altın noktalar konulmuş, ara bölümlerde bu noktalarla aynı hizada

dikey düzlemde sırasıyla mavi kırmızı noktalar yerleştirilmiş ve desenler arasındaki bütünlük sağlanmış, ritim oluşturulmuştur. Yatay düzlemde ortaya çıkan ara motifin ortasına badem şeklinde beyaz renkle süsleme yapılmıştır. Bu şekilde mücevher kakmalı süslemeye sahip bir görünüm oluşmaktadır. 19 ve 20 numaralı alanlardaki ızgaraların birimlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

Desen kare ızgara ile oluşturulmuştur. Karelerin kesişim noktalarına eşit büyüklükte çarpılar çizilmiş, çarpıların uçlarına yatay ve dikey birleşmeyen çizgiler çizilmiştir. Çizgilerin arasındaki boşluklar çarpı motifi oluşturacak şekilde tamamlanmıştır.(Çizim 4.156, 4.157, 4.158) Ana hatları oluşturulan desenin süslemesinde merkezlere perdahlı altın noktalar yerleştirilmiş, motiflerin kesiştiği bölümlerde ortaya gelecek şekilde çizgiler çekilmiş çizgilerin arasına badem şeklinde süslemeler yapılmıştır.(Çizim 4.223, 4.224)

Çizim 4.223, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni çizimi 3. aşama.

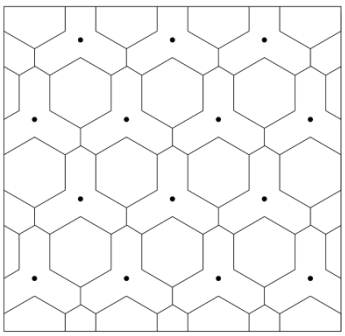
Çizim 4.224, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası duvar süsleme deseni çizimi 4. aşama.

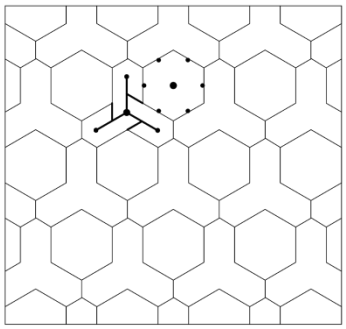
Kubbenin altındaki 21 numaralı kırmızı renkli mermer dokusuna sahip alan, mimarî yapıda net bir sınır oluşturmaktadır. Bu renk üç alanda yatay düzlemde tekrar edilmiş, bu şekilde farklı bölümleri bir bütün olarak algılamaya katkı sağlanmıştır. Mermer görünümlü alan ile kubbe arasında kalan 22 numaralı kısım altın ile boyanmış, dekoratif bir süsleme bordür şeklinde uygulanmıştır. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

23 ile numaralanmış mavinin pastel bir tonuyla boyanan kubbe, Osmanlı kubbesi formuna uygun şekilde çizilmiş, etrafına beyaza yakın açık mavi ile çok ince bir tahrir çekilmiş tahririn iç tarafına noktalama ile çok hafif bir gölge uygulanmıştır.

Kubbenin süslemesinde altıgenlerden oluşan geometrik desen görülmektedir. Altıgenlerin ortasına perdahlı altın nokta, desen birleşim noktalarına da yatayda bir sıra beyaz bir sıra kırmızı olacak şekilde tekrar eden noktalar konulmuştur. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

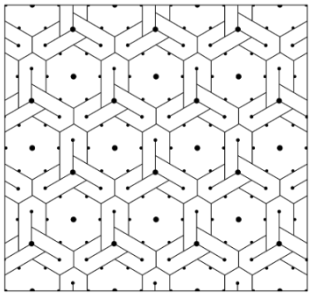
Bir birim boşluk bırakılarak çizilen altıgenlerin ters Y çizilerek birleştirildiği görülmektedir.(Çizim 4.17, 4.18, 4.19, 4.20) Altıgenler arasında oluşan şeklin merkezlerine noktalar konulmuş, bu noktalar referans alınarak şeklin çizgilerine paralel çizgiler çekilmiş çizgilerin sonuna noktalar konulmuştur. Bu çizgilerin orta noktasından komşu oldukları altıgenlerin köşelerine çizgiler çekilmiştir. Şeklin ana hatları böylelikle oluşturulmuştur. Son olarak altıgenlerin kenarlarının iç tarafına ortaya gelecek şekilde noktalar konularak desen tamamlanmış olur. (Çizim 4.125, 4.126, 4.127)

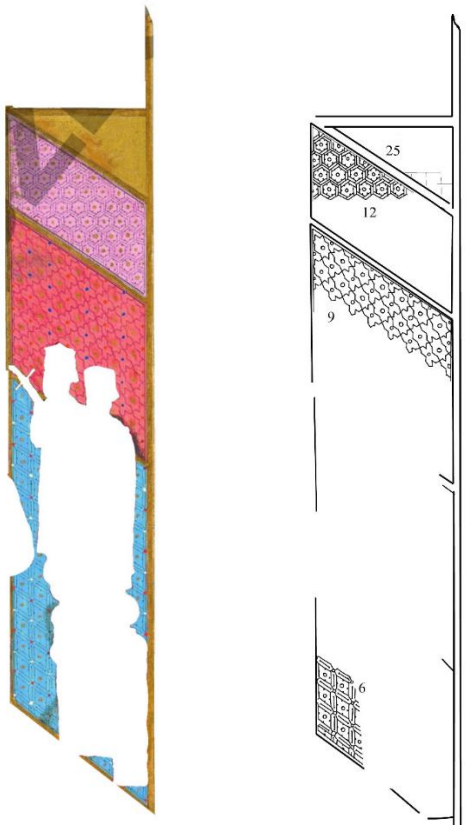
Çizim 4.225, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası kubbe süsleme deseni çizimi 3. aşama.

Çizim 4.226, TSMK H.1523 V.130[a] padişahın odası kubbe süsleme deseni çizimi 4. aşama.

Çizim 4.227, TSMK H.1523 v.130a, padişahın odası kubbe süsleme deseni.

Kubbe, 24 ile numaralandırılmış lale şeklindeki alemle tamamlanmıştır. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.219)

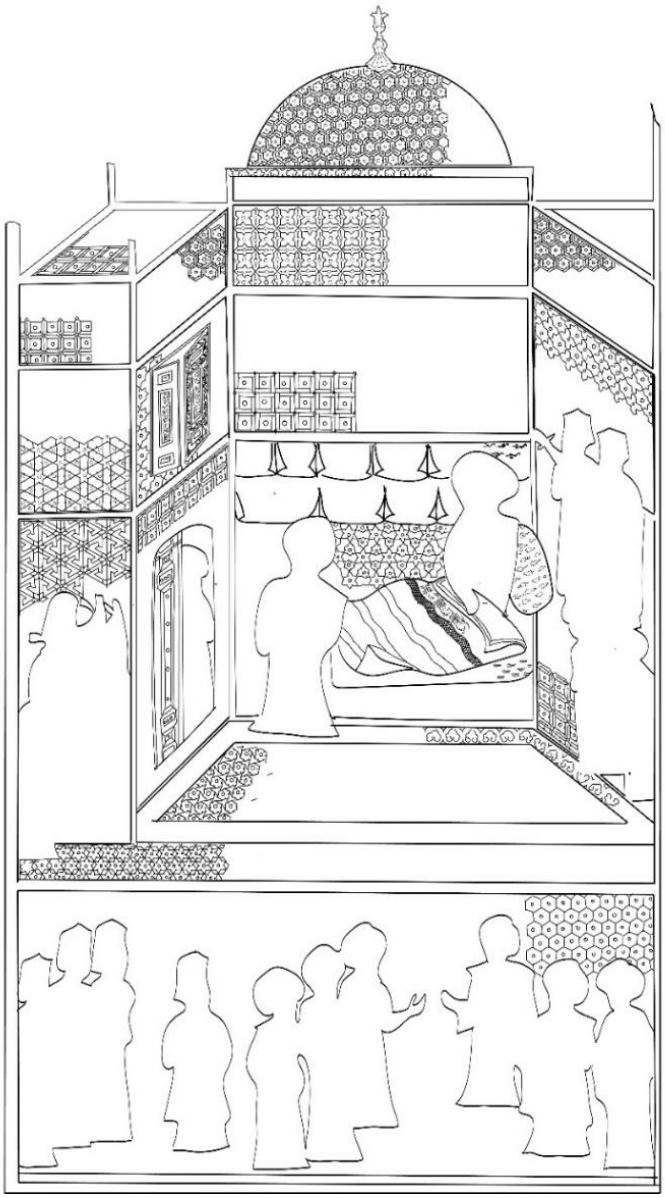

Resim 4. 62, TSMK H.1523 v.130a, sağ duvar süsleme unsurları.

Çizim 4.228, TSMK H.1523 v.130a, sağ duvar süsleme unsurları çizimi.

Sarayın sağ duvarı olarak nitelendirebileceğimiz alan üç bölümden oluşmaktadır. Sol duvarda 6, 9, 12 ile numaralandırılan süslemeler herhangi bir değişiklik yapılmadan aynı şekilde uygulanmıştır.

Yapının tavanı olarak nitelendirebileceğimiz 25 ile numaralandırılmış bölümde alta çizildiği düşünülen kare ızgara silüet şeklinde görünmekle beraber üzerine herhangi bir desenin uygulanmadığı zeminin altınla boyandığı görülmektedir. (Resim 4.61, Çizim 4.196, 4.229)

Çizim 4. 229, TSMK H.1523 v.130a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

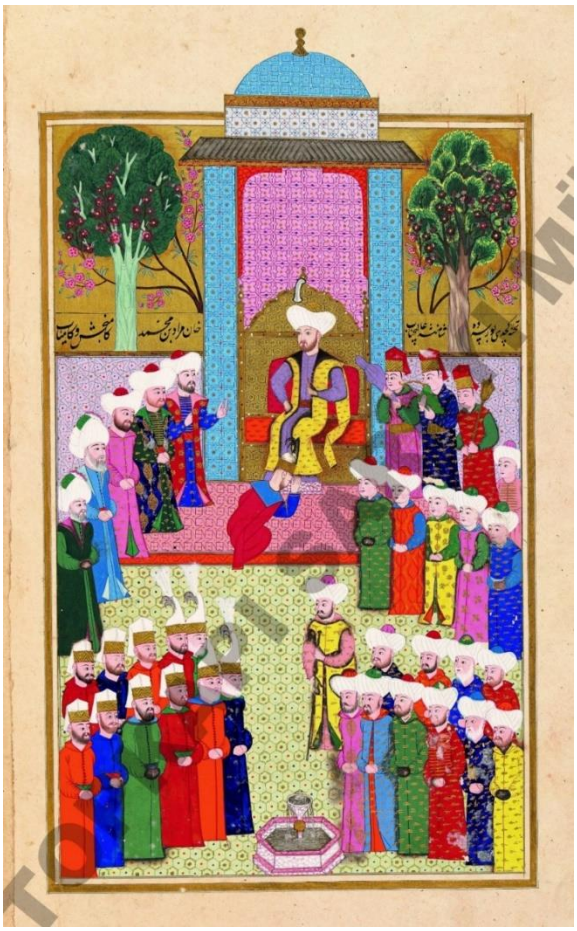
Kompozisyonda mimarînin hem boyut hem de süsleme açısından hiyerarşik üstünlüğü görülmektedir. Bölümler bir birinden cetvellerle ayrılmış, ayrılan

bölümlerde geometrik desenler ince cetvellerle belirlenmiş bir çerçeve içinde resmedilmiştir. Sarayın karşılıklı iç duvarlarında desenler aynı sıra ile tekrarlanmış karışıklığın önüne geçilmiştir. Birbirinden farklı geometrik desenler arasında desenin kendi rengiyle uygulanan küçük noktalar, desen ortalarına yerleştirilen altın perdahlı noktalar ve belirli bir düzende yerleştirilen renkli noktalar desenler arasında bir bağ kurmakta ve ritim oluşturmaktadır. Ayrıca altın ile yapılan süslemeler yapının ihtişam ve zenginliğini yansıtmaktadır. Bu ihtişam kırmızı, beyaz ve mavi renkteki noktalı süslemelerle pekiştirilmiştir. Bu noktalar yapının inci, yakut, safir, mercan gibi değerli taşlarla süslendiği izlenimini vermektedir. Kompozisyonda uygulanan altıgenlerle oluşturulan desenlerde altıgenlerin boyut olarak birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir.(Resim 4.57, Çizim 4.229)

4.12. v. 132B

Eserin adı: : II. Murad'ın cülusu

Eserin ölçüsü: 21,5x37,5 cm

Resim 4. 63, TSMK H.1523 v.132a

Minyatürün konusu: II. Murad'ın cülusunun anlatılmaktadır. [115]

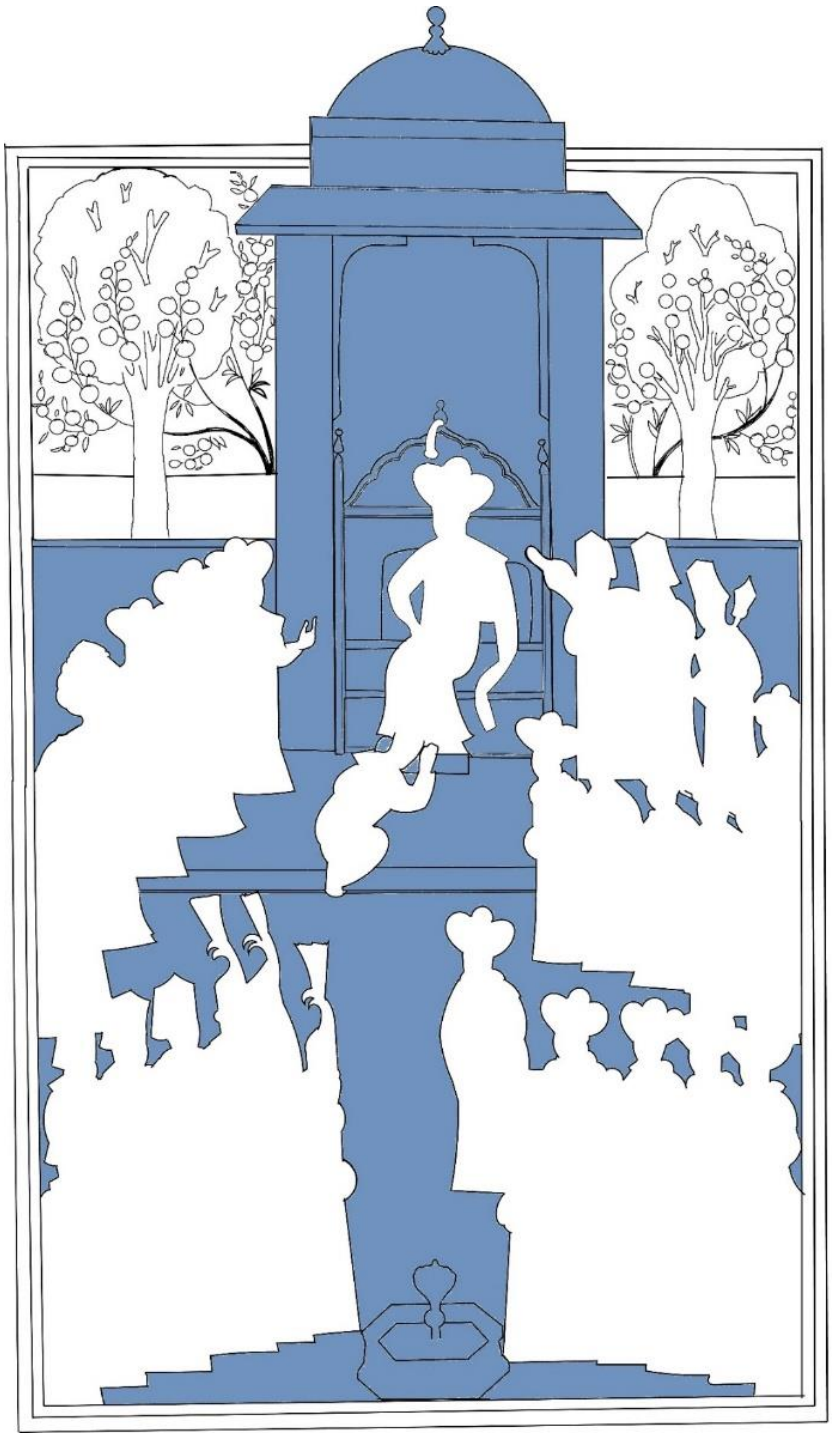
II. Murad'ın cülusunun anlatıldığı sahne eserdeki diğer cülus merasimlerine benzer bir tasarımla gerçekleştirilmiş sayfa üzerinde dikine dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Sahnede padişahın iç oğlanlar adı verilen yardımcıları sağ tarafında beklerken, etek öpüp biat etme esnasında, teşrifatçı tarafından padişaha bilgi verildiği görülmektedir. Devlet büyükleri ve askerler biat için uygun olan resmi düzende beklemektedirler. Cepheden görünümle resmedilen sahnenin zemininde kullanılan geometrik desen olayın avlu benzeri bir yerde geçtiğini düşündürmektedir. Sahne

[115] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e. , s. 14.

planlanırken olayın ciddiyetine uygun ve ihtişamına yakışır vaziyette olmasına özen gösterildiği görülmektedir.(Resim 4.63)

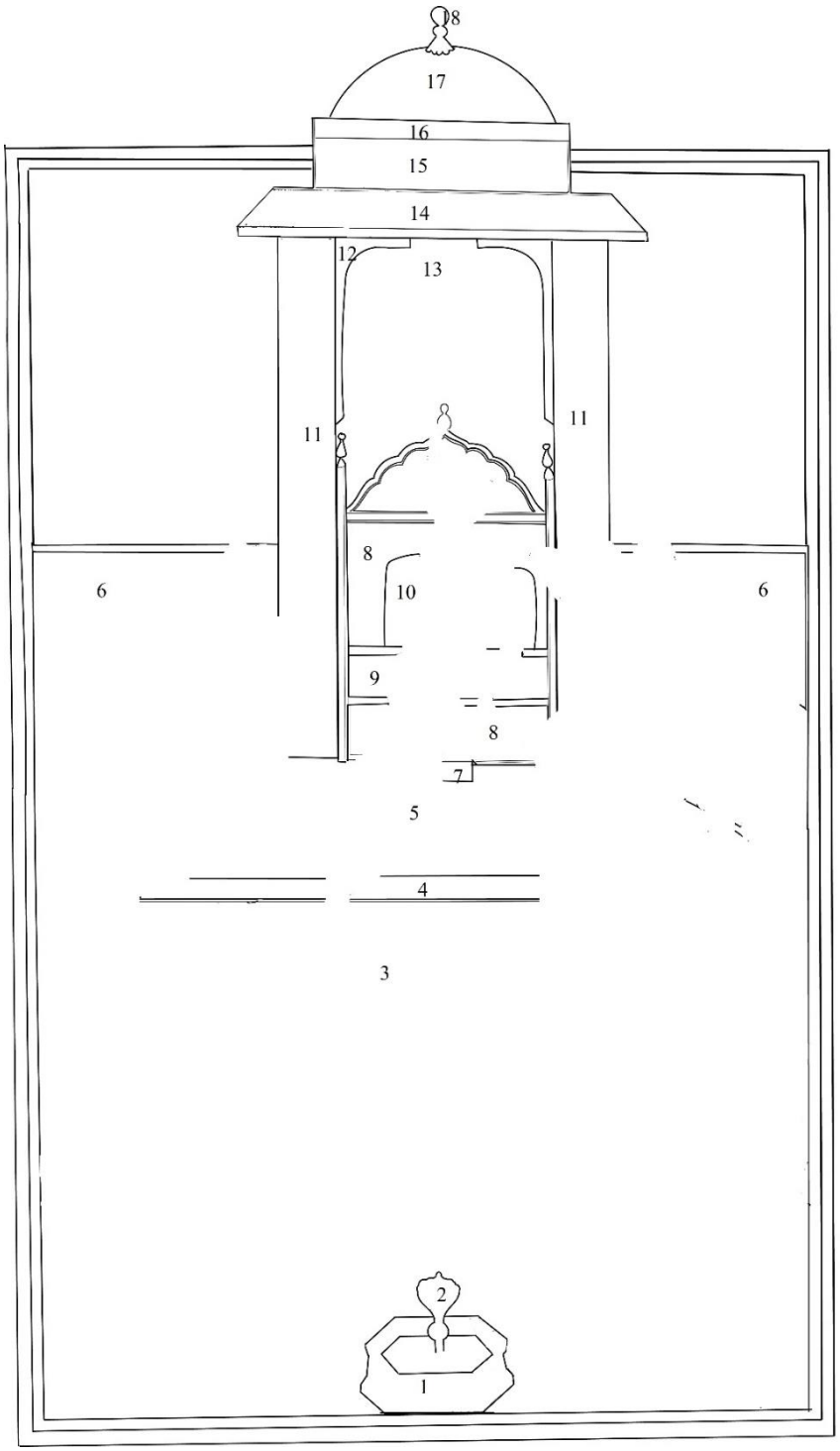
Kompozisyon dikeyde mimarî ile ikiye bölünmüş, yatay düzlemdeki bölümleri mimarînin bölümlerini belirlemiştir. Figürler çaprazda solda birbirine paralel diyagonal iki grup, sağda çapraz düzlemde birbirine paralel diyagonal üç sıra şeklinde yerleştirilmişlerdir. Bu dizilim resmi bir düzene işaret ettiği gibi mekanda derinlik algısı da oluşturmaktadır. Kompozisyonda figürler, kıyafetlerindeki canlı renklerle ön plana çıkmaktadırlar. Figürler arasındaki hiyerarşi, statülerine göre değişkenlik göstermektedir. Padişah figürünün hiyerarşisi boyut, renk, hareket yönü bakımından vurgulanarak ortaya çıkarılmıştır.

Mimarî unsurlar, anlatımı destekleyecek şekilde hem devlet resmiyetini vurgulayıcı hem de ihtişamını gösterir nitelikte tasarlanmıştır. Minyatürün üst kısmında yer alan doğa katmanı hiyerarşik açıdan son sırada gelmektedir. Bahçe duvarının ardında sağda ve solda iri gövdeli iki ağaç ve onlara sarılan bahar dalları yer almaktadır. Ancak buradaki bahar dalları daha önce incelediğimiz sahnelerdeki benzerlerine oranla daha sade ve az kıvrımlıdır. Bahçe duvarının hemen üstünde sahnede geçen olayı anlatan yazı yer almaktadır. Ağaçların gövdesi yazının arasında bir bölme aracı gibi kullanılmış. Gökyüzü altınla boyanmıştır.(Resim 4.63)

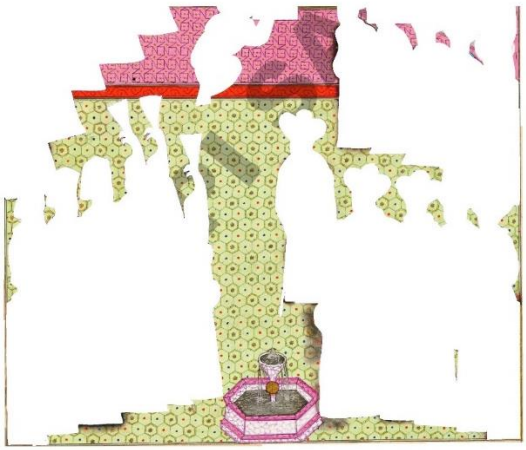
Çizim 4.230 TSMK H.1523 v.132a, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan.

4.12.1. v. 132b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

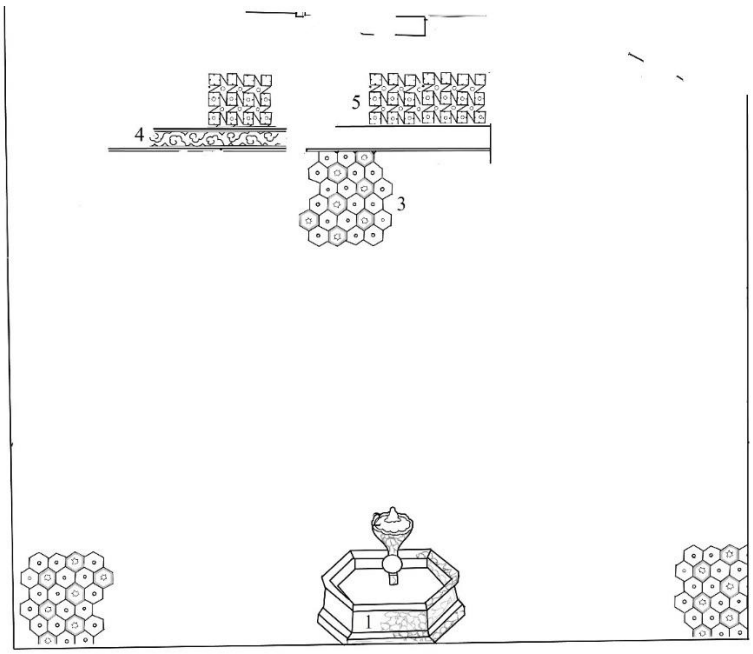

Çizim 4.231 TSMK H.1523 v.132a, kompozisyonda incelenecek alanlar.

Kompozisyonda yer alan mimarî unsurlar; taht yapısı geometrik desenli iki bölümden oluşan zemin, bahçe duvarları ve havuzdur. Padişah köşkü merkezden hafif sağa kaydırılmış şekilde çizilmiş, eylemin geçtiği padişahın yöneldiği alan böylelikle daha geniş bırakılmıştır. (Resim 4.63)

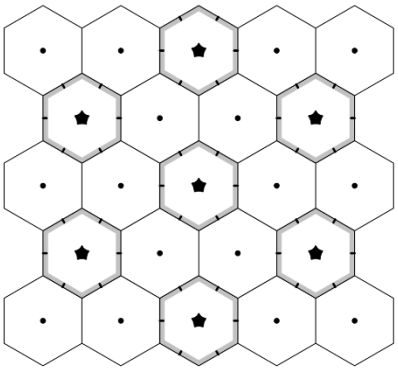
Resim 4. 64, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süslemeleri.

Çizim 4.232, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süsleme unsurları çizimi.

Genellikle dış mekânda görmeye alıştığımız altıgen havuz oldukça aşağıda çizilmiş alt bölümü cetvele dayandırılmıştır. Havuz 1 ile numaralandırılmış gövde ve 2 ile numaralandırılmış fıskiyeden oluşmaktadır. Havuzun bütün yüzeylerine mermer görünümü verilmiştir. Havuzun renklerinin taht köşkünde yer aldığı görülmektedir. Bu şekilde leke dengesi sağlanmıştır. (Resim 65, Çizim 4.231, 4.232)

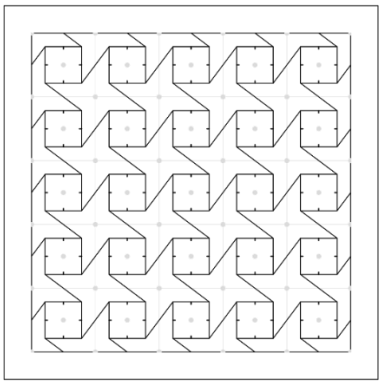
Avlunun zemini açık yeşile boyanmış 3 ile numaralandırılmış bölümünde, altıgen şekillerden oluşan desen belli bir düzende bazılarının iç kısımları gölgelendirilerek ve ortalarına küçük altın renkli yıldızlar çizerek yeni bir desen oluşturulmuştur. Kırmızı ve mavi noktalar belli bir düzende tekrar edilerek diğer yüzeylerle bağlantı sağlanmıştır. (Resim 4.64, Çizim 4.231, 4.232, 4.233)

Çizim 4.233, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süsleme deseni.

Taht köşkü ile açık yeşile boyanmış bölümü bir birinden ayıran bir alan mevcuttur. Bu alan 5 ile numaralandırılmıştır. Zemini açık pembe ile boyanmış, üzerine geometrik desen uygulanmıştır. Kare ızgara ile oluşturulmuş desenin çapraz düzlemde yer alan çizgileri sert bir hareket algısı oluşturmaktadır. Desende altın noktalar ile süsleme yapılmıştır. Desenin sertliği etrafını çevreleyen 4 ile numaralandırılmış bordürdeki yumuşak hatlı süsleme ile dengelenmiştir. Bordür ile çerçevelen alanın halı olarak tasarlanmış olabileceği düşünülmektedir. Kırmızı renkteki bordür şerit şeklinde çizilmiş ve padişah figürüne ait alanı belirlemiştir. (Resim 4.64, Çizim 4231, 4.232)

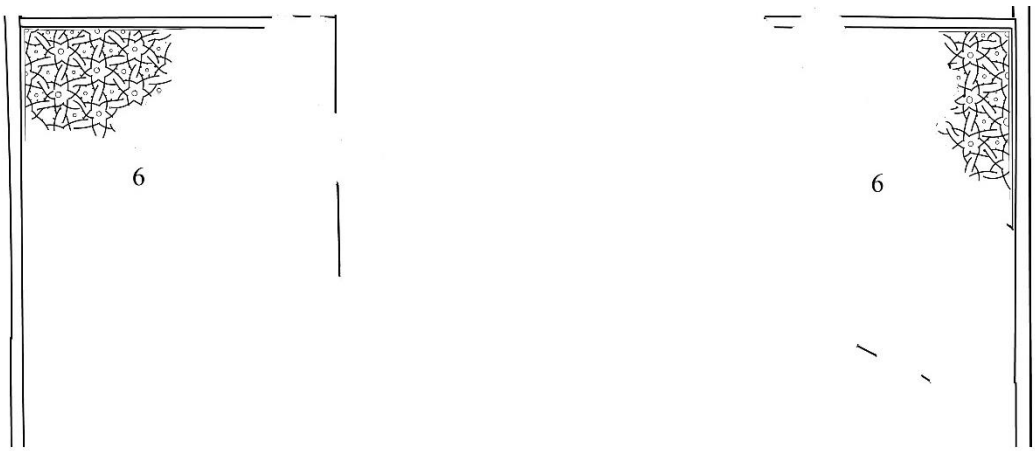
5 ile numaralandırılmış alanda uygulanan desen, kareler arasına saat yönünde çizilen çapraz çizgilerle oluşturulmuştur. Karelerin ve arada oluşan motifin ortalarına altın noktalar konularak süsleme yapılmıştır. (Çizim 4.187, 4.188, 4.189, 4.190, 4.234)

Çizim 4.234, TSMK H.1523 v.132a, avlu bölümü süslemesi.

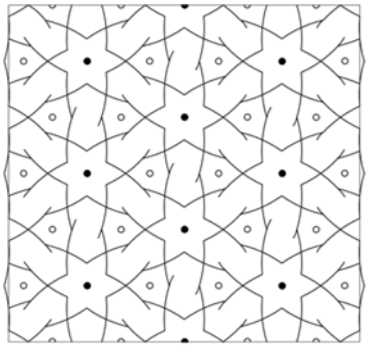
Resim 4. 65, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme unsurları.

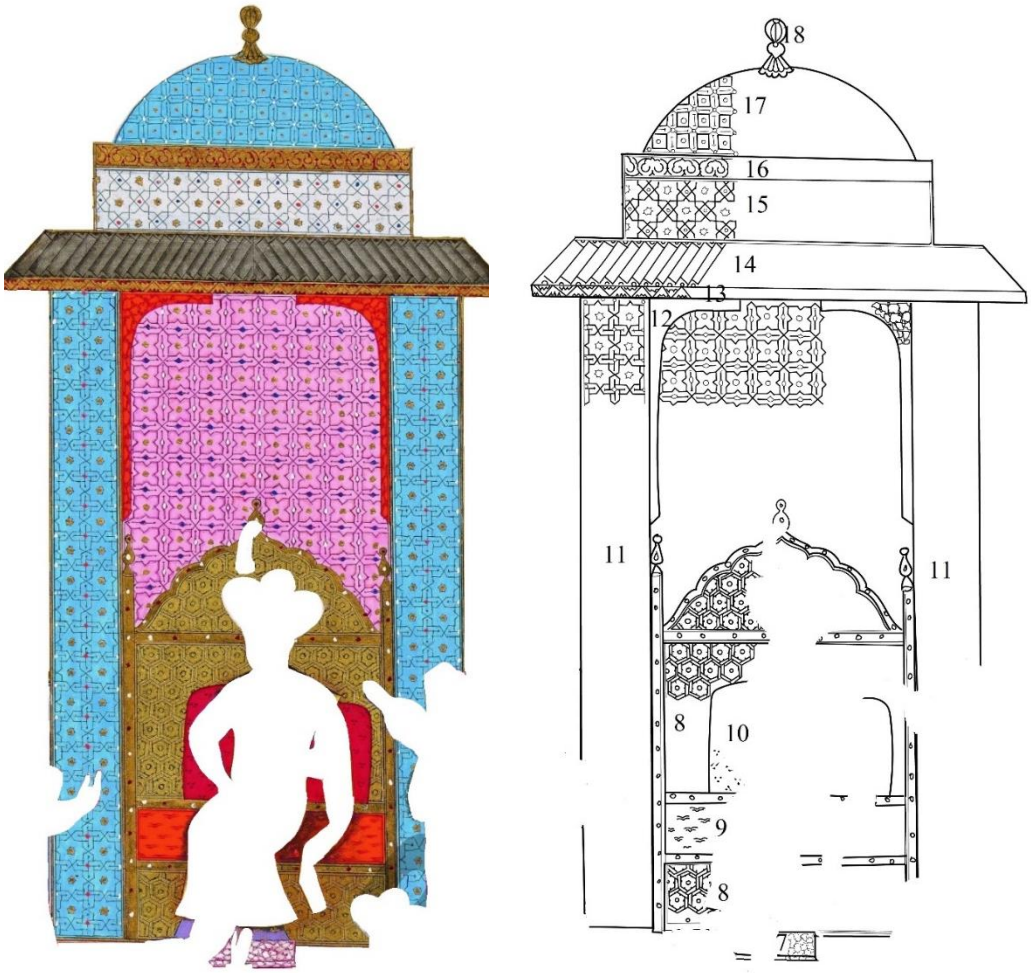
Çizim 4.235, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme unsurları çizimi.

Binanın sağında ve solunda yer alan bahçe duvarlarının üst sınırı altın cetvelle belirlenmiştir. 6 ile numaralandırılmış zemini açık eflatun renkle boyanan duvarların süslemesinde koyu eflatun renkle altı kollu yıldız deseni uygulanmıştır. Yıldızların ortasında altın noktalar yer almaktadır. Desenlerin arasında oluşan boşluklarda mavi ve kırmızı noktalar belli bir düzende yerleştirilmiş, diğer geometrik desenlerle bağ sürdürülmüştür. Oldukça hareketli olan desen, duvarları ön plana çıkarmaktadır.

Desen oluşturulurken üçgen ızgaralı bir şablonun kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Üçgen şablon üzerine küçük altıgenler oluşturacak şekilde noktalar çizilmiş, uygulama alanına ince uçlu iğneler yardımıyla aktarılmıştır. Noktalar kıvrımlı çizgilerle yıldız motifi oluşacak şekilde birleştirilmiştir. Ana hatları oluşan desenin altın ve renkli noktalarla süslemeleri yapılmıştır. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149, 4.236)

Çizim 4.236, TSMK H.1523 v.132a, bahçe duvarı bölümü süsleme deseni.

Resim 4. 66, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı süslemeleri.

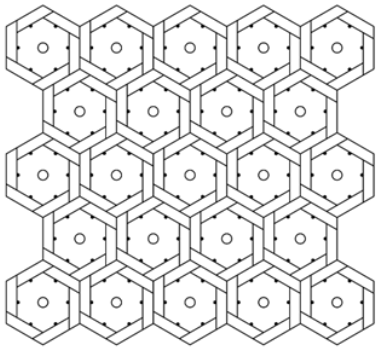
Çizim 4.237, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı süsleme unsurları çizimi.

Kompozisyonda yer alan mimarînin en gösterişli bölümü taht yapısı bölümüdür. Devletin büyümesine nispetle taht, altın rengine boyanmış oldukça gösterişli bir yapıya sahip olmuştur. Tahtın oturma, sırt ve alt bölümü bir bütün olarak tasarlanmış, tamamında altıgenlerden oluşan geometrik desen uygulanmıştır. Tahtın bölümleri ince cetvellerle birbirinden ayrılmış bu bölümlere değerli taşlar olarak tasarlandığını düşündüren sırayla beyaz ve kırmızı iri noktalar yerleştirilmiştir. Tahta derinlik algısı padişah figürünün oturuş şekliyle verilmiştir.(Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

Padişahın ayağının altındaki yükselti derinliği ifade edecek şekilde resmedilmiştir. Üst yüzeyi leylak renginde boyanmış herhangi bir süsleme yapılmamıştır. 7 ile numaralandırılmış karşıdan görünen cephesinde zemin beyaza boyanmış üzerine koyu mor renkle mermer dokusu çizilmiştir. (Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

Tahtın altınla boyanmış 8 ile numaralandırılmış bölümlerinde altıgenlerden oluşan bir süsleme yapılmıştır. Desenin saat yönünde tekrar eden çapraz çizgileri alana hareket kazandırmıştır. Oldukça düzgün işçilikle uygulanan desende noktayla yapılan süslemeler doku oluşturmaktadır. (Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

Altıgenler petek şeklinde çizilerek desenin ana hatları oluşturulmuştur. Her bir altıgenin içine ondan bir birim küçük altıgenler çizilmiştir. İç taraftaki altıgenlerin köşelerinden saat yönünde çizilen çapraz çizgilerle altıgenler birbirine bağlanmıştır. Desenin çizim aşamaları Çizim 4.42, 4.43, 4.44'te gösterilmiştir. Altıgenlerin ortasına küçük yuvarlaklar çizilerek desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.238)

Çizim 4.238, TSMK H.1523 v.132a, taht süsleme deseni.

Tahtın üst kısmı yarım şemseyi[*] andıran formda tasarlanmıştır. Tahtın kenarlarından yükselen ucu damla şeklinde bitirilen kısımları tahtı gösterişli kılmaktadır. (Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

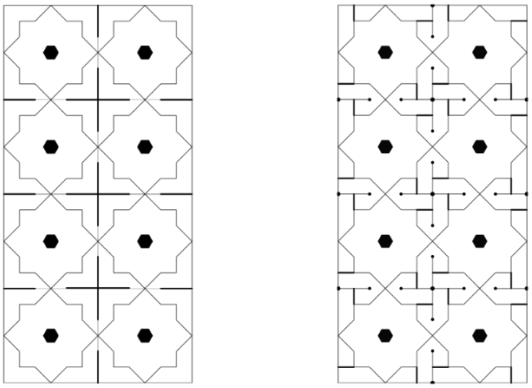
Padişahın oturduğu alan 9 ile numaralandırılmış süleğen renkte boyanmış genellikle tekstil deseni olarak uygulanan çin bulutu[*] deseniyle süslenmiştir. 10 ile

[*] Şemse: kademeli dendanlarla oluşturulmuş tezhip formudur. Bkz. İlhan Özkeçeci, Desen ve Kurgu S.160.

numaralandırılmış yaslandığı minder kırmızının daha koyu bir tonu ile boyanmış ve çintemani* deseniyle süslenmiştir. (Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

Kemerin sağ ve sol tarafında yer alan zemini mavi ile boyanmış 11 ile numaralandırılmış bölümde, kare ızgara ile oluşturulmuş geometrik desen yer almaktadır. Desenin orta kısmına küçük yıldızlar çizilmiş altınla boyanmış ve ortasına küçük bir nokta yerleştirilmiştir. Şekillerin birleşmesinden oluşan yeni motifin orta noktalarına dikeyde sırasıyla beyaz ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.. Desen yüzeye iki sıra şeklinde uygulanmıştır.

Desen oluşturulurken, karenin kenarlarının orta noktaları tespit edilerek buralara eşit büyüklükte çarpılar atılmıştır. Çarpıların uçları yatayda ve dikeyde çizilen çizgilerle birleştirilmiştir.(Çizim 4.96, 4.97, 4.98) Ortaya çıkan artı motifinin merkezine bir artı çizilmiş uçlarına ve merkezine nokta yerleştirilmiştir. Saat yönünde yatay ve dikey çizgiler çizilerek merkezdeki artı ile motifin dış hattındaki çizgiler birleştirilmiştir. Ana hatları tamamlanan desenin motifleri arasında oluşan yıldız motifinin ortalarına küçük yıldızlar çizilerek altınla boyanmıştır.(Çizim 4.239, 4.240)

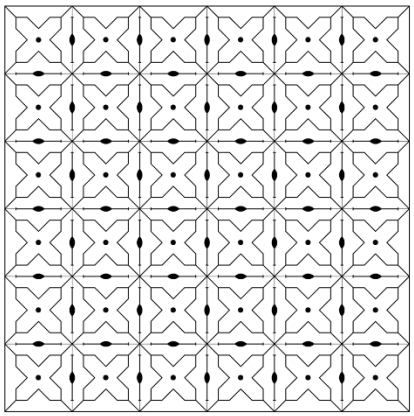
Çizim 4.239, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı duvar süsleme deseni 4. Aşama.

Çizim 4.240, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı duvar süsleme deseni 5. Aşama.

* çintemani: iki tanesi altta bir tanesi üstte olacak şekilde çizilen motiftir. Genellikle altına dalgalı iki çizgi çizilmektedir. Çintemani Timurla özdeşleşmiş bir motif olmakla birlikte 16.yy'da doğudan gelen sanatçıların etkisiyle Osmanlıda da kullanılmıştır. Bkz. İlhan özkeçeci, Türk Sanatında Tezhip, s.116.

12 ile numaralandırılmış kemer, kırmızı renkle boyanmış ve mermer dokusu verilmiştir. Mermer yapıya sağlamlık hissi vermektedir. Kemerin altında yer alan 13 ile numaralandırılmış kısımda kare ızgaralı geometrik desen uygulanmış desenin ortasında perdahlı iri altın noktalar yerleştirilmiş, iç bölümlerine sulandırma tekniği ile hafif gölgeler atılmış, doku oluşturulmuştur. (Resim 4.66, Çizim 4.231, 4.237)

13 ile numaralandırılmış kemer altında görülen desen oluşturulurken, kare ızgarada kullanılmıştır. Karelerin kesişim noktaları iğne ile delinerek desenin referans noktaları uygulama alanına geçirilmiştir. İşaretli yerlere eşit büyüklükte çarpılar çizilmiştir. Çarpıların uçlarından çizgiler çizilmiş ancak bu çizgiler birleştirilmemiştir. Bırakılan boşluklar ortada kalın bir çarpı motifi oluşturacak şekilde birleştirilmiştir. Oluşan çarpının içine altın nokta ile süsleme yapılmıştır. (Çizim 4.156, 4.157, 4.158) Çarpıların arasındaki boşluklara badem benzeri bir şekil çizilerek bu şeklin iki ucuna çizgiler çekilmiş uçları nokta ile süslenmiştir. Badem şeklindeki süsleme yatayda beyaz, dikeyde mavi ile boyanmıştır.(Çizim 4.241)

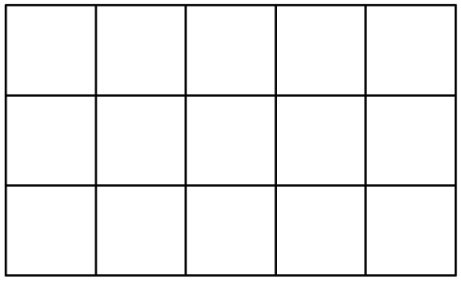
Çizim 4.241, TSMK H.1523 v.132a, taht yapısı kemer altı süsleme deseni.

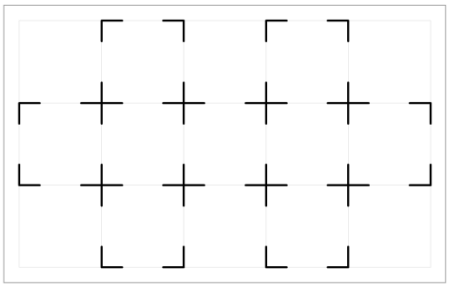
Çatı eteğinin alt kısmına uygulanan 14 ile numaralandırılmış bordür, zikzak şeklinde tasarlanmış süslemeden oluşmaktadır.

15 ile numaralandırılmış çatı eteğine, dikdörtgen şeritlerin eğimli şekilde merkezden simetri ile çizilmesiyle kiremit görünümü verilmiştir.(Resim 4.66, Çizim 4.231)

16 ile numaralandırılmış Kubbe kasnağında kare ızgaralı geometrik desen uygulanmıştır. (Resim 4.66, Çizim 4.231)

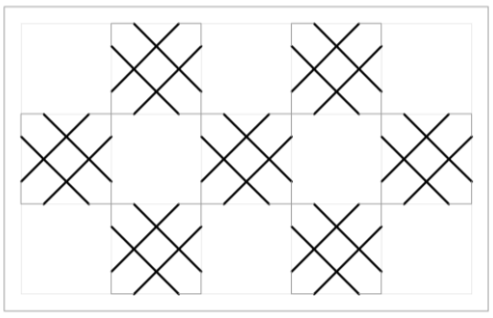
Kubbe kasnağında açık leylak rengi üzerine uygulanan desen kare ızgara ile oluşturulmuştur. Kare ızgara zemin üzerine çizilmemiş şablon olarak kullanılmıştır. Şablon üzerinden, karelerin kesişim noktalarının delinmesiyle referans noktalar uygulama alnına geçirilmiştir. Bu noktaların üzerine atılan eşit büyüklükte artılar net bir şekilde görülmektedir. Artıların uçları çapraz bir şekilde birleştirilmiştir. Çarpıların ortalarına kırmızı mavi noktalar konularak süsleme yapılmıştır. Çarpıların arasında oluşan yıldız motifinin ortalarına küçük yıldızlar çizilmiş altınla boyanmıştır.(Çizim 4.242, 4.243, 4.244, 4.245)

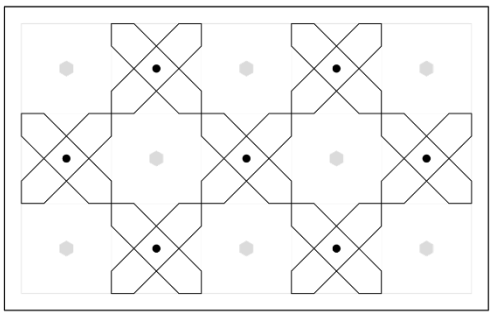

Çizim 4.242, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 1. aşama.

Çizim 4.243, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 2. aşama.

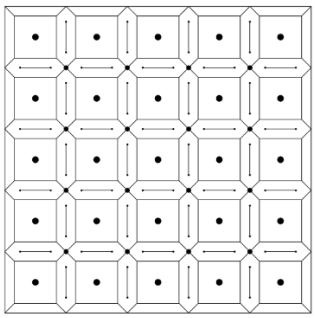

Çizim 4.244, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 3. aşama.

Çizim 4.245, TSMK H.1523 v.132a, kubbe kasnağı süsleme deseni 4. aşama.

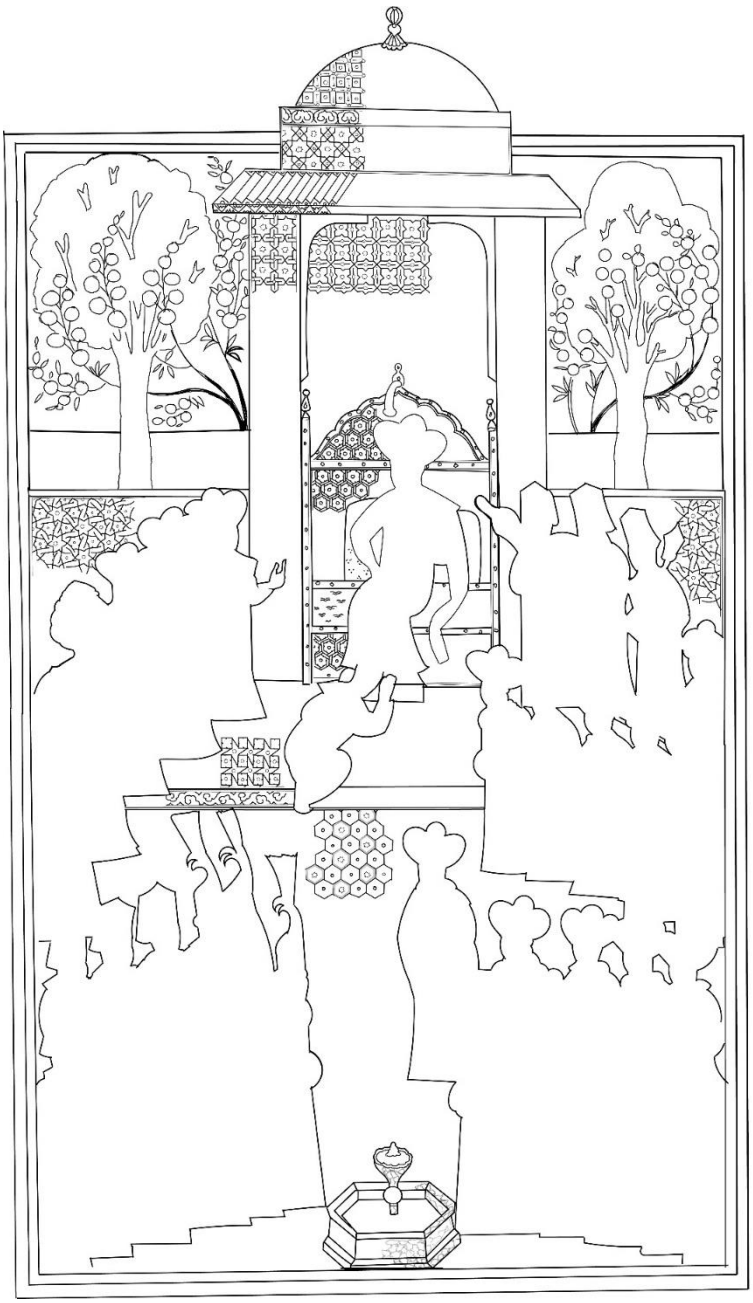
Kubbenin, kalıp ya da benzeri yardımcı bir aletle çizilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Kubbenin etrafına zemin renginin koyu tonuyla tahrir çekilmiştir. 17 ile numaralandırılmış kare ızgara ile sade bir desen uygulanan kubbede, desenlerin ortasında perdahlı altın noktalar, birleşim yerlerinde beyaz noktalar uygulanmış, bütünlük algısı devam ettirilmiştir.

Kubbe deseni çizilirken kare şablon içine çizilen karelerin köşelerine çarpı atılarak birleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Karelerin arasında meydana gelen boşluğa karelere paralel çizgiler çizilmiş ve uçları nokta ile süslenmiştir.(Çizim 4.37, 4.38, 4.39) Karelerin ortasına altın, çarpıların ortasına beyaz noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Resim 4.66, Çizim 4.246)

Çizim 4.246, TSMK H.1523 v.132a, kubbe süsleme deseni.

18 ile numaralandırılmış alem,topuz formunda çizilmiş, altınla boyanmış, dilimler çizilerek süslenmiştir.

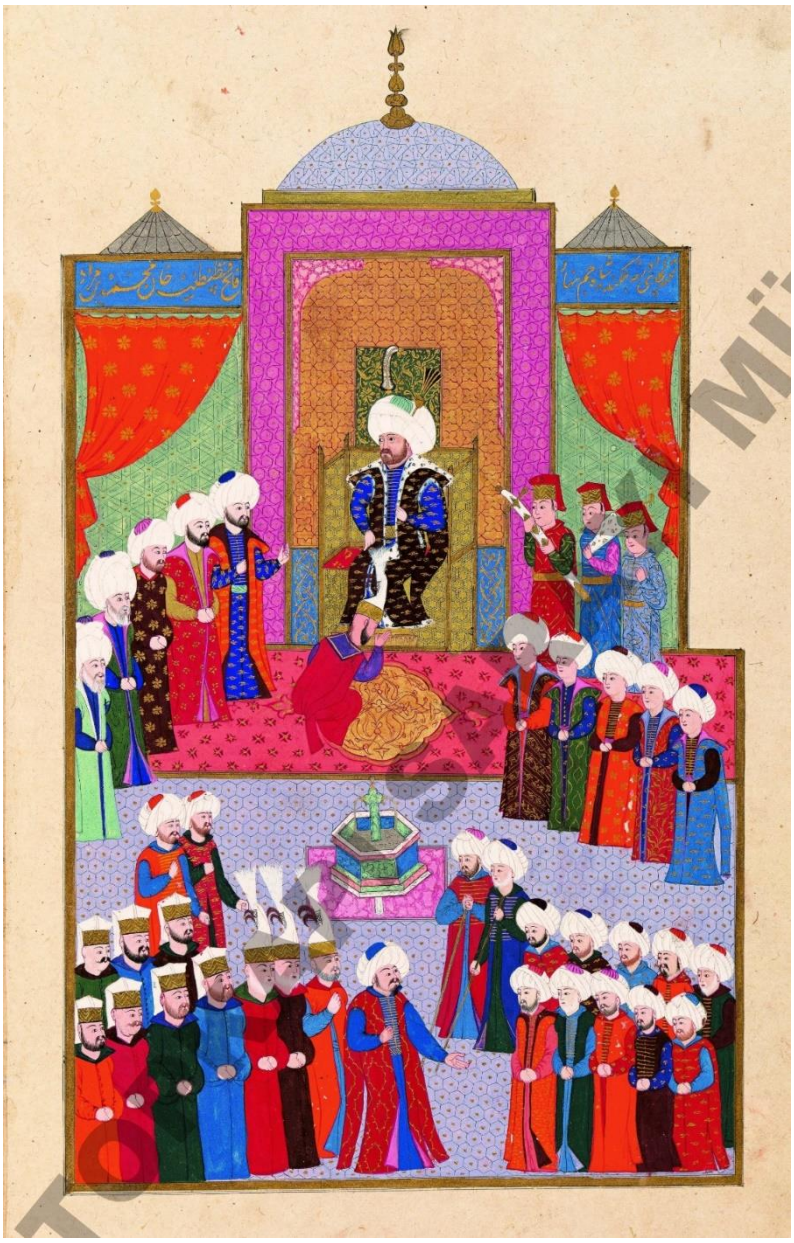
Çizim 247, TSMK H.1523 v.132a, minyatürde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Minyatürde yer alan mimarî süslemelerin büyük bir kısmı geometrik formlarla oluşturulmuş süslemelerdir. Süslemelerde özenli ve temiz bir işçilik dikkat çekmektedir. Renkli noktalarla desenler zenginleştirilmiş, tekrarlarla ritim oluşturulmuştur. Desenler hareket bakımından dengeli bir şekilde yerleştirilmişlerdir. (Resim 4.66, Çizim 4.247)

4.13. v. 153B

Eserin adı: II. Mehmed'in Edirne'de Cülusu[116]

Eserin Ölçüleri: 23x38,8 cm

Resim 4. 67, TSMK H.1523 v.153b.

Minyatürün Konusu: II. Mehmed'in Edirne'de cülusu anlatılmaktadır.

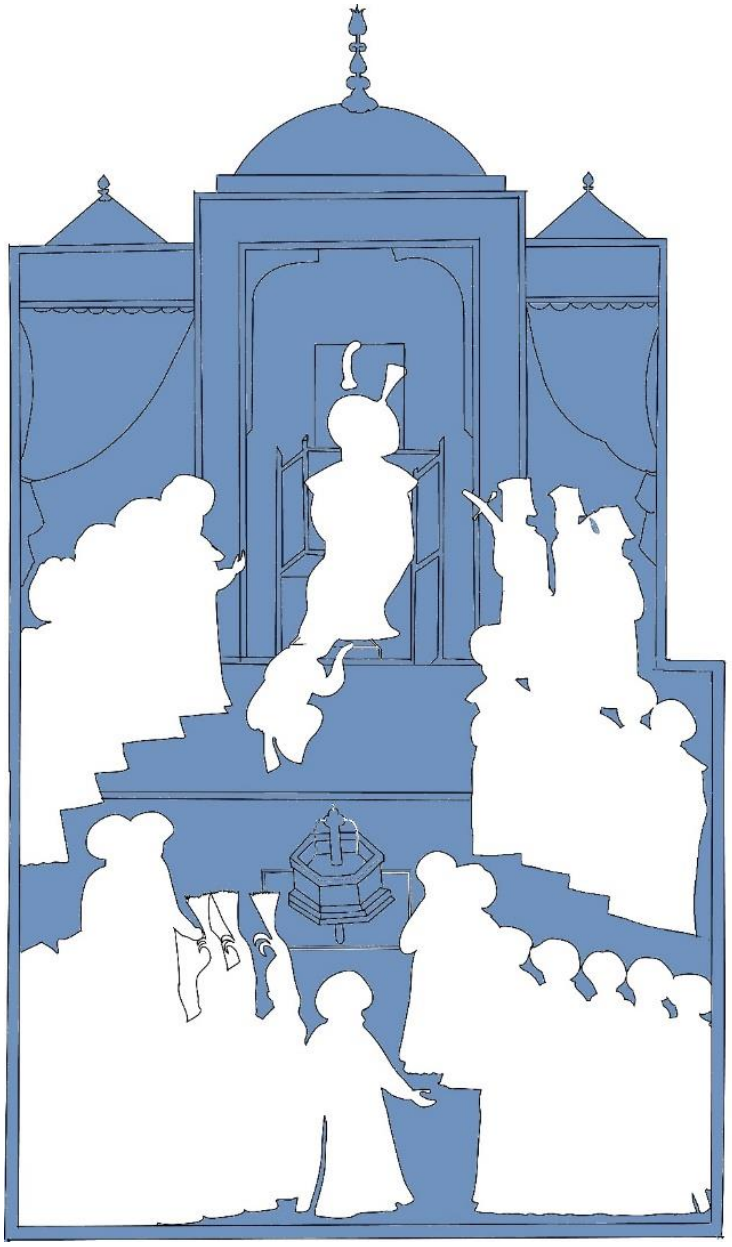
[116] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.16.

Devletin büyümesi ile yerleşik düzen algısının yansıtıldığını söyleyebileceğimiz sahnede olayın avluda geçmesine rağmen iç mekân olgusunun oluşturulduğu görülmektedir. Cepheden görünümle dikine dikdörtgen form içinde tasarlanan kompozisyonda II. Mehmed'in Edirne deki cülusu anlatılmaktadır[117]. Devlet tören düzeninin ve ciddiyetinin bu kompozisyonda da yansıtıldığı görülmektedir. Kompozisyonda doğa elemanlarına yer verilmemiş, kompozisyonun sınırları mimarînin sınırlarıyla belirlenmiştir. Bu sınırlar altın cetvellerle çizilmiştir. Kompozisyonda dışa taşma eylem alanının tersi yönünde sağ tarafta yer almaktadır. Aslında burada taşmadan ziyade üst tarafta bir daraltmadan bahsetmenin daha doğru olduğu söylenebilir. İki yönde simetrik tekrarın boyut olarak fazla geleceği, bu sebeple dikkatin buraya odaklanıp konudan uzaklaşmaya neden olabileceği ihtimali doğrultusunda sağ tarafın daraltılarak resmedildiği düşünülmektedir. Böylelikle statik yapıdaki kompozisyona hareket de sağlanmıştır. (Resim 4.67)

Dikey düzlemde merkezde yer alan taht köşkünün sağ ve solundaki duvarlar Edirneli Rum sanatçıların tercih ettiği perde metaforu ile süslenmiş[118], perde unsurunun eklenmesiyle oldukça gösterişli ve hareketli bir tasarım ortaya çıkmıştır. Çizilen perdeler, olayın geçtiği yer hakkında bir bağlantı kurulmak istendiğini düşündürmektedir. (Resim 4.67)

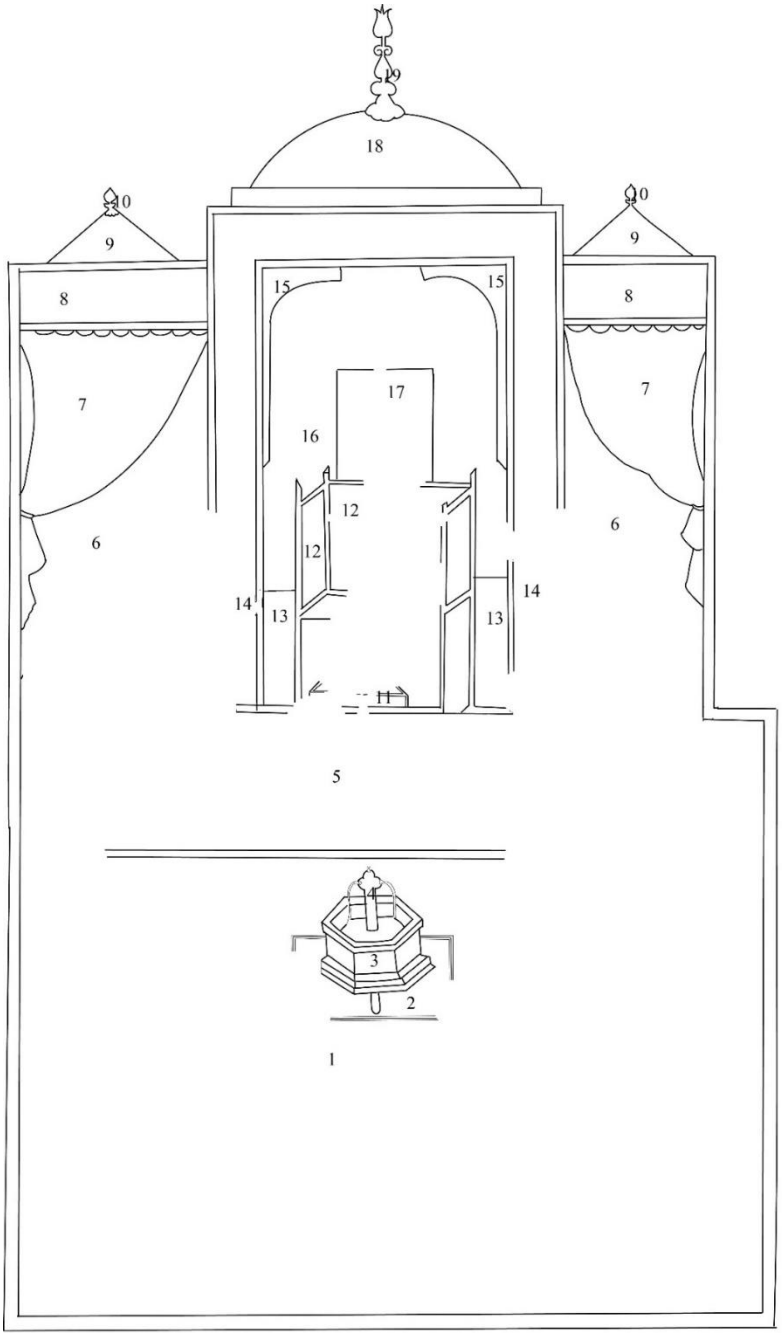
Dikey düzlemde tahtın bulunduğu yapı, kompozisyonu merkezde ikiye, yatayda mimarînin cetvellerle net bir şekilde ayrılan bölümleri kompozisyonu üçe bölmektedir. Padişah figürü dikey düzlemde merkeze yerleştirilirken diğer figürler sağ ve sol tarafta çapraz düzlemlerde paralel sıralar halinde diyagonal biçimde yerleştirilmişlerdir. Bu yerleşim düzeni hem derinlik algısının oluşmasına, kompozisyona belli bir hareketin kazandırılmasına, hem de resmi bir düzen algısının oluşturulmasına destek sağlamaktadır. Figürler, diziliş yönü ile de padişah figürünün hiyerarşisini desteklemektedirler. (Resim 4.67, Çizim 4.249)

[117] Şevket Rado, Nigar anafarta, a.g.e., s.16.
[118] Zeliha Peçe, a.g.e.,148.

Çizim 4.248, TSMK H.1523 v.153b, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.13.1. v. 153b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

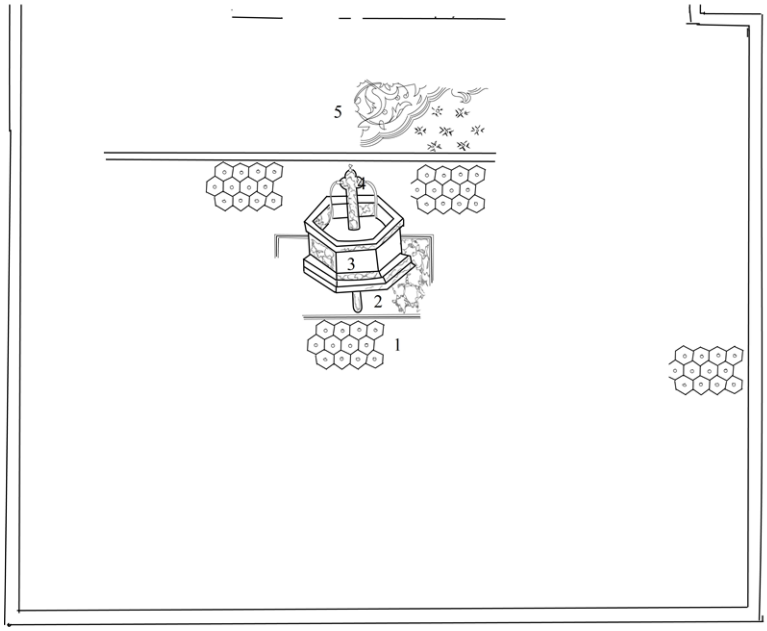

Çizim 4.249 TSMK H.1523 v.153b, minyatürde incelenecek alanlar.

Kompozisyonun tamamı mimarî içinde tasarlanmış, mimarî bölümler birbirinden altın cetvellerle ayrılmıştır. Mimarî unsurlar sırasıyla; zemin, halı, havuz, sol ve sağ duvarlar, merkezde yer alan taht yapısıdır.(Resim 4.67, Çizim 4.249)

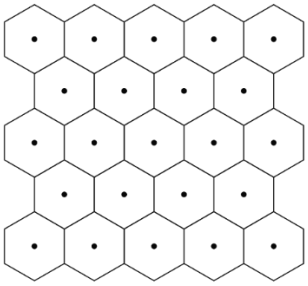

Resim 4. 68, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemeleri.

Çizim 4.250, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemeleri.

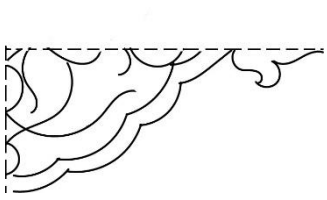
Açık leylak rengine boyanmış 1 ile numaralandırılmış alanda daha çok dış avlularda tercih edilen altıgenlerden oluşan petek görünümlü süsleme yapılmış, ortaları altın noktalarla süslenmiştir. (Çizim 4.250, 4.251)

Çizim 4.251, TSMK H.1523 v.153b, zemin süslemesi.

Tahtın hizasında alt bölümde çizilen havuz; 2 ile numaralandırılmış havuzun dış çerçevesi 3 ile numaralandırılmış havuzun gövdesi 4 ile numaralandırılmış fıskiyeden oluşmaktadır. Altıgen havuzun ana gövdesi perspektif kurallarına yakın olarak çizilmiş, ancak dışındaki mermer görünümlü dikdörtgen alan kuşbakışı görünümle çizilmiştir. Havuz mimarîde kullanılan renklerle boyanmış, renk ve leke dengesine katkı sağlanmıştır. (Resim 4.68, Çizim 4.249, 4.250)

Tahtın önünde yer alan 5 ile numaralandırılmış dikdörtgen halının ortasında salbekli şemse[*] formunda Rumi motiflerden oluşan kompozisyon yer almaktadır. Şemse formundaki alan turuncuya yakın hareli sarı renkle boyanmış desen uygulamaları kiremit rengi ile gerçekleştirilmiştir. Halının diğer kısımları, pembenin kırmızıya yakın bir tonuyla boyanmış, stilize küçük çiçek motifleriyle süslenmiş ve her birinin ortasına perdahlı altın nokta yerleştirilmiştir. (Resim 4.68, Çizim 4.250, 4.252,4. 253)

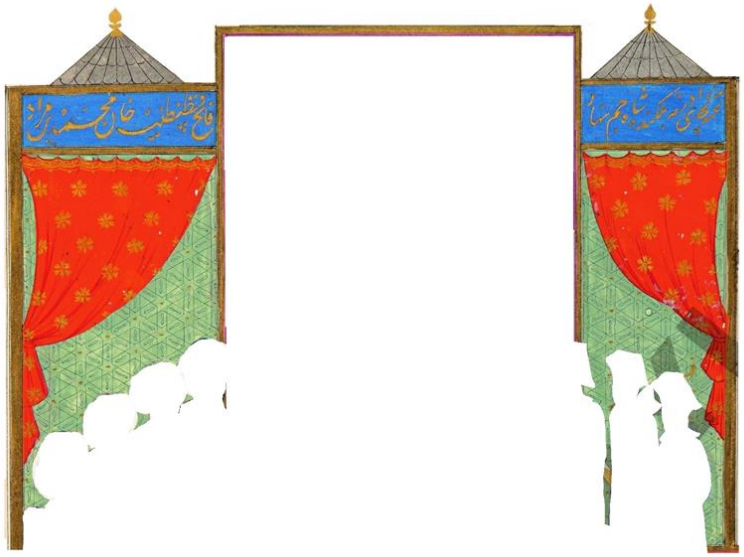

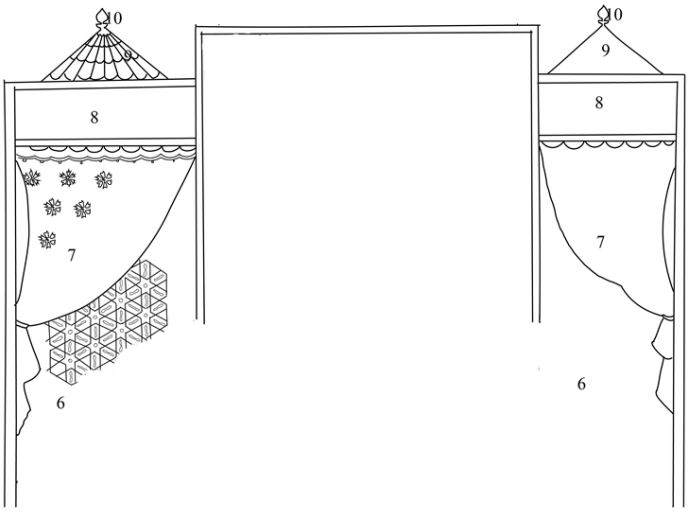
Çizim 4.252, H.1523 v.153b, halı süsleme deseni 1. aşama

Çizim 4.253, H.1523 v.153b, halı süsleme deseni 2. aşama

[*] salbekli şemse: alt ve üst uçlarında süsleme yer alan şemse motifine Salbekli Şemse adı verilir. Bkz. https://tr.wikipedia.org/04.06.2021.

Resim 4. 69, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süslemeleri.

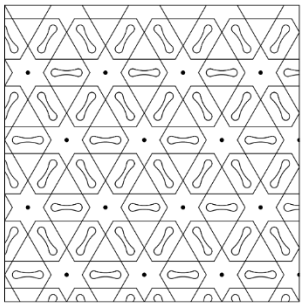

Çizim 4.254, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süslemeleri.

Taht yapısının sağında ve solunda yer alan üçgen çatılı yapıların boyu, taht köşkünün kubbesine kadar gelmektedir. Çatıların hemen altında 5 ile numaralandırılmış alanda, mavi zemin üzerine talik hatla yazılan metinde, sahnenin konusu anlatılmaktadır. Perdelerin altında kalan 6 ile numaralandırılmış yüzeyi açık pastel yeşile boyanmış alanda, altı köşeli yıldızların büyük altıgenler oluşturduğu

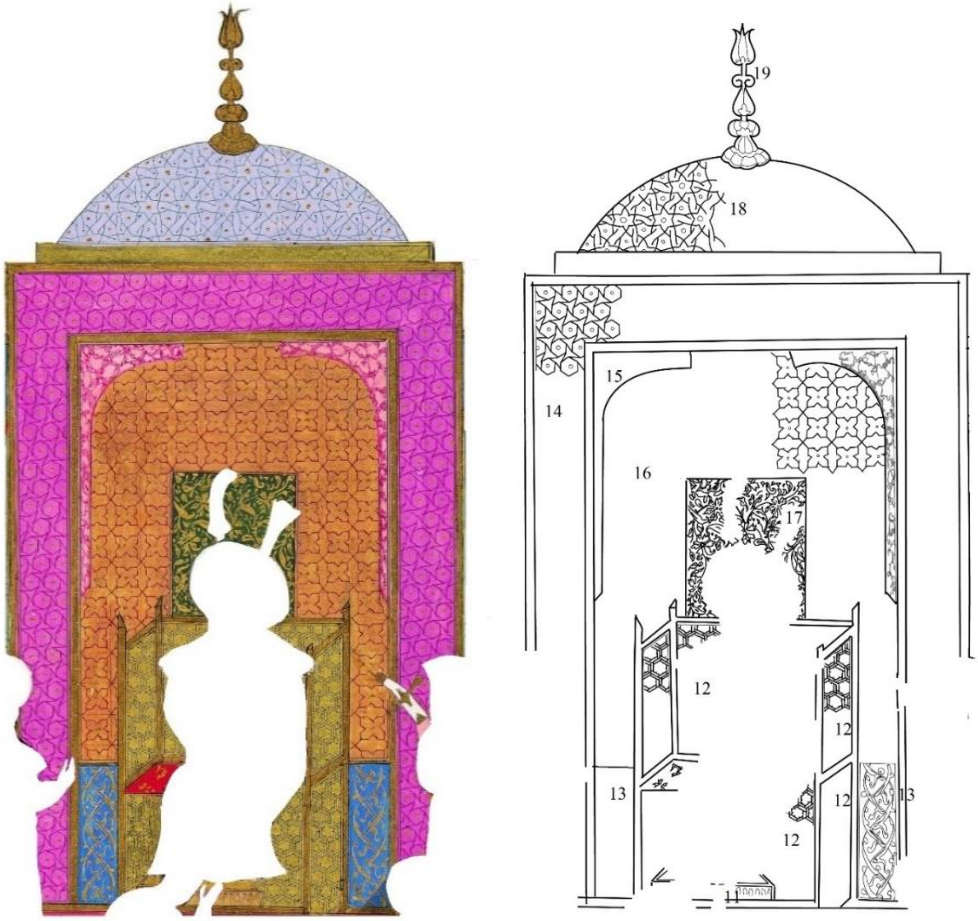
desenle süslenmiştir. Desen diğer alandaki geometrik desenlere oranla, oldukça iri motiflerden oluşmaktadır. (Resim 4.69)

Desen çizilirken karelerle oluşturulmuş özel bir şablon kullanıldığı düşünülmektedir. Kerelerin arasında bırakılan boşluklara tersli düzlü çarpılar çizilerek bu çarpıların uçları uygun şekilde birleştirilmiştir.(Çizim 4.210, 4.211, 4.212, 4.213) ana hatları oluşan desenin süslemeleri yapılmıştır. (Çizim 4.255)

Çizim 4.255, TSMK H.1523 v.153b, sağ ve sol duvarların süsleme deseni.

Minyatürde, eserdeki diğer minyatürlerdeki mimarî tasarımlardan farklı olarak perdeye yer verilmiştir. Sağda ve solda simetrik şekilde kenarlarda toplanmış perdeler kırmızı renktedir. 7 ile numaralandırılmış perdelerin süslemesinde halıda yer alan çiçek motifleri altınla uygulanmıştır.(Resim 4.69, Çizim 4.249, 4.254)

Resim 4. 70, TSMK H.1523 v.153b, taht yapısı süslemeleri.

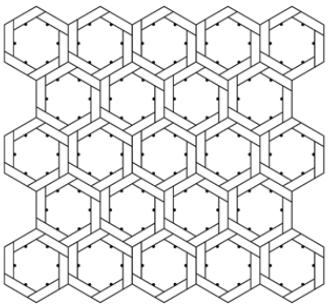
Çizim 4.256, TSMK H.1523 v.153b, taht yapısı süslemeleri.

Padişah köşkünde en çok dikkati çeken unsurların başında taht gelmektedir. Taht bölümünün önündeki 11 ile numaralandırılmış yükselti altın ile boyanmış, cepheden görünen kısmı at nalı benzeri bir motifle süslenmiştir. Oldukça süslü olan tahtın önündeki sadelik dengeyi sağlamaktadır. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Taht, padişahın 4/3 profilden resmedilmiş duruşuna uygun olarak, perspektif kuralları dikkate alınarak resmedilmiştir.[119] Taht, v.132b'de yer alan II. Murad'ın Bursa'daki cülusunun anlatıldığı sahnede olduğu gibi altın rengi ile boyanmış, aynı geometrik desenle süslenmiştir. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

[119] Ruhi konak, a.g.e., s.154.

Taht süslemesi altınla boyanmış zemin üzerine siyah mürekkeple uygulanmıştır. Petek formunda çizilen altıgenlerin içine ondan bir birim daha küçük altıgenler çizilmiştir. İçteki altıgenlerin köşelerinden saat yönünde çizilen çizgilerle altıgenler bir birine bağlanmıştır. (Çizim 4.42, 4.43, 4.44) Ana hatları oluşturulan desenin noktalarla süslemesi yapılmıştır. (Çizim 4.257)

Çizim 4.257, TSMK H.1523 v.153b,taht süsleme deseni.

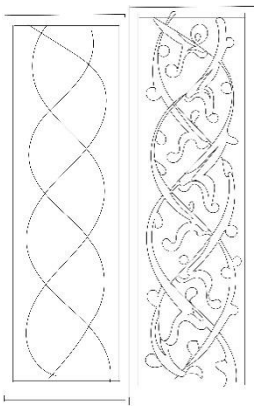
Tahtın arka kısmı düz bir şekilde çizilmiştir. Ayrıca tahtın yüksek kolçaklı taht tasarımı eserde ilk defa bu minyatürde görülmektedir. Padişahın oturduğu kısım kırmızı ile boyanmış, perdede yer alan desene benzeyen sade bir süsleme altınla yapılmıştır. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Tahtın sağ ve sol tarafında 13 ile numaralandırılmış mavi zemin üzerine süsleme desenin özenli bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Süslemeye tezhipte üç iplik rumi adı verilmektedir. Üç ayrı hattan başlatılan ve bir birine sarılan hatlar üzerine Rumi motifleri yerleştirilmiştir.[120] (Resim 4.71, Çizim 4.258, 4.259)

[120] İlhan Özkeçeci, Şule Bilge Özkeçeci, a.g.e., s.96

Resim 4. 71, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme.

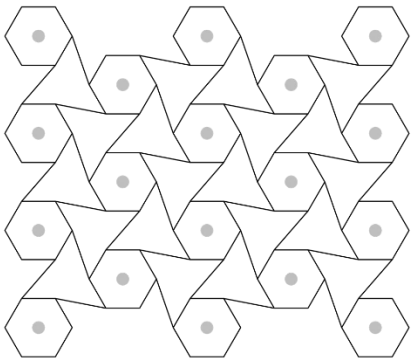

Çizim 4.258, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme çizimi 1. aşama.

Çizim 4.259, TSMK H.1523 v.153b, tahtın yanlarındaki süsleme çizimi 2. aşama.

Taht yapısının duvarları, tahtın üç tarafını kuşatacak şekilde çizilmiştir. Bu şekilde padişah figürü çerçeve içine alınmış gibi görünmektedir. 14 ile numaralandırılmış duvarın tamamında altıgenlerden oluşan geometrik desen kullanılmıştır. Büyük bir alanı kaplayan desenin, göz yormayan ve yeni desenler oluşturmayan bir görünüme sahip olduğu görülmektedir. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Tahtın üç tarafını kuşatan alanda yapılan süsleme bir birim boşluk bırakarak petek formunda çizilen altıgenlerin saat yönünde çapraz çizgilerle bir birine bağlanmasıyla oluşmuştur. (Çizim 4.115, 4.116, 4.117, 4.118, 4.119) Daha sonra altıgenlerin ortasına altın noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.260)

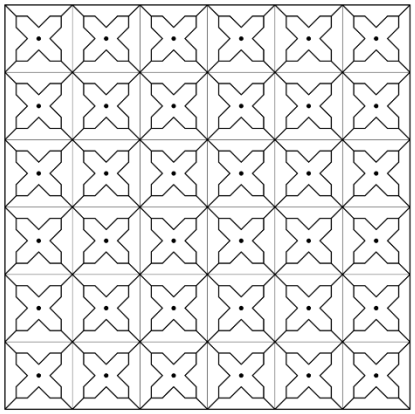

Çizim 4.260, TSMK H.1523 v.153b, tahtın etrafındaki duvar süsleme deseni.

Duvarın orta kısımda yer alan 15 ile numaralandırılmış zarif bir tasarımı olan kemere, mermer dokusu verilmiştir. Kemerin renk ve boyut açısından fazlaca ön plana çıkarılmak istenmediği düşünülmektedir. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Kemerin içinde kalan 16 ile numaralandırılmış bölümde uygulanan kare ızgaralı geometrik desen, taht desenine göre daha büyük ölçekli olarak çizilmiştir. Bu desen tahtın oturma hizasına kadar devam etmektedir. Turuncunun sarıya yakın pastel bir tonu ile hareli boyanan zemin üzerine, kiremit rengi ile desen uygulaması yapılmıştır. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

16 numaralı alanda zemin boyanmadan önce alta çizilen ızgara hafif bir şekilde görülmektedir. Karelerin kenarlarına çarpılar atılarak bu çarpıların uçlarından birbirleriyle birleşmeyen yatay ve dikey kısa çizgiler çizilmiştir. Çizgilerin arasındaki boşluk ortada bir çarpı motifi oluşacak şekilde birleştirilmiştir.(Çizim 4.156, 4.157, 4.158) Desenin ortasına perdahlı altın noktalar konularak süslemesi yapılmıştır. (Çizim 4.261)

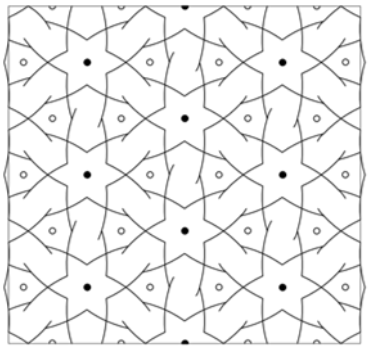

Çizim 4.261, TSMK H.1523 v.153b, kemer altı süsleme deseni.

Padişahın başının hemen arkasında 17 ile numaralandırılmış yeşil zemin üzerine altınla çizilmiş negatif bitkisel kompozisyona sahip pano yer almaktadır. Panonun zeminindeki koyu yeşil padişah figürünün beyaz kavuğu ile zıtlık oluşturarak padişahın öne çıkmasına hizmet etmekte ayrıca bu alana hareket kazandırmaktadır. Yoğun olarak uygulanan geometrik desenlerle de denge oluşturmaktadır. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

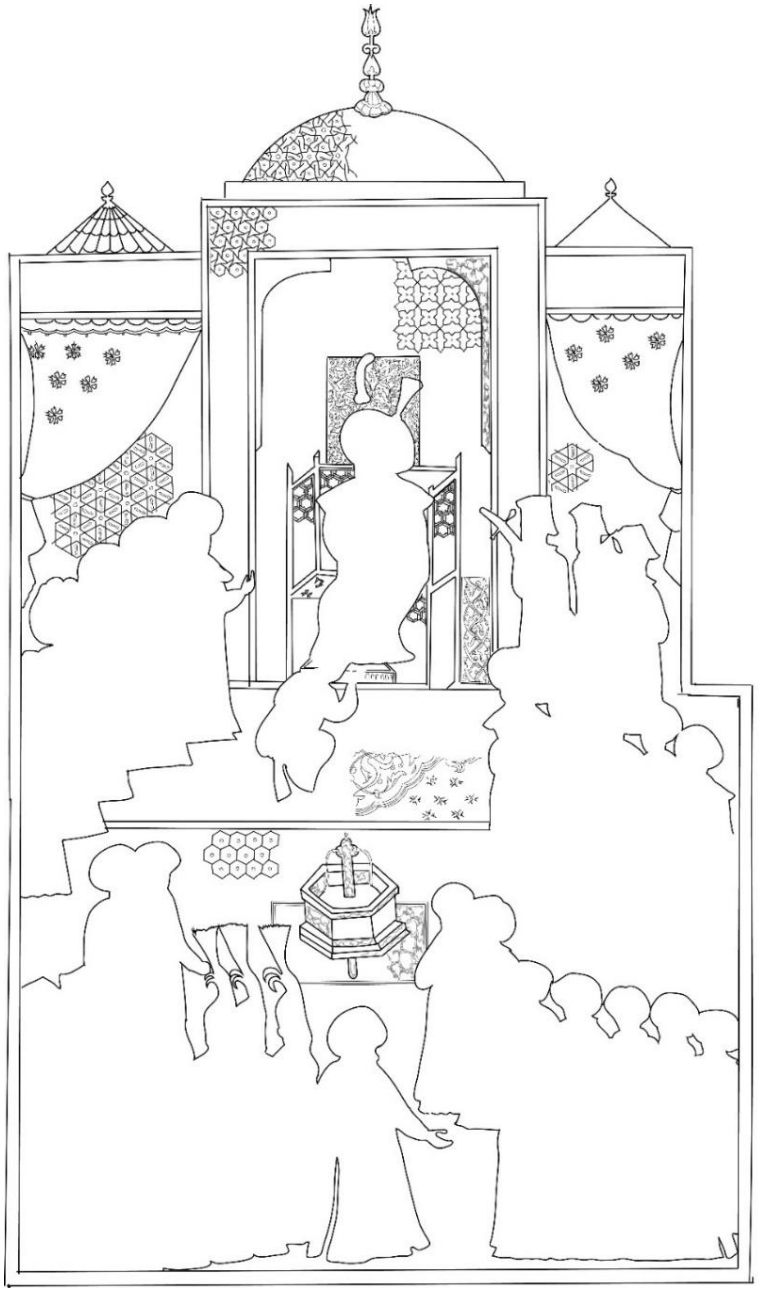
Padişah köşkünün 17 ile numaralandırılmış kubbesinin basık bir yapısının olduğu görülmektedir. Yumuşak çizgilerle birbirine bağlanan altı köşeli yıldızlardan oluşan geometrik desenin kompozisyona hareket kazandırdığı düşünülmektedir. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Desen oluşturulurken üçgen ızgaranın yan çevrilerek kullanıldığı düşünülmektedir. Izgara üzerine küçük altıgen oluşturacak şekilde noktalar konulmuştur. Bu noktalar iğne ile işaretlenerek uygulama alnındaki referans noktalar belirlenmiştir. Noktalar çapraz ve dikeyde yumuşak çizgilerle birleştirilmiş ve desen oluşturulmuştur.(Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149) Oluşan yıldızların ortasına altın noktalar yerleştirilerek süslenmiştir. Yıldızların kollarının arasındaki boşluklara küçük altın noktalar çizilmiş desen tamamlanmıştır.(Çizim 4.262)

Çizim 4.262, TSMK H.1523 v.153b, kubbe süsleme deseni.

Kubbenin 18 ile numaralandırılmış oldukça gösterişli alemi büyük bir lale figürüyle bitirilmiştir. (Resim 4.70, Çizim 4.249, 4.256)

Çizim 4.263, TSMK H.1523 v.153b, mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki görünümü.

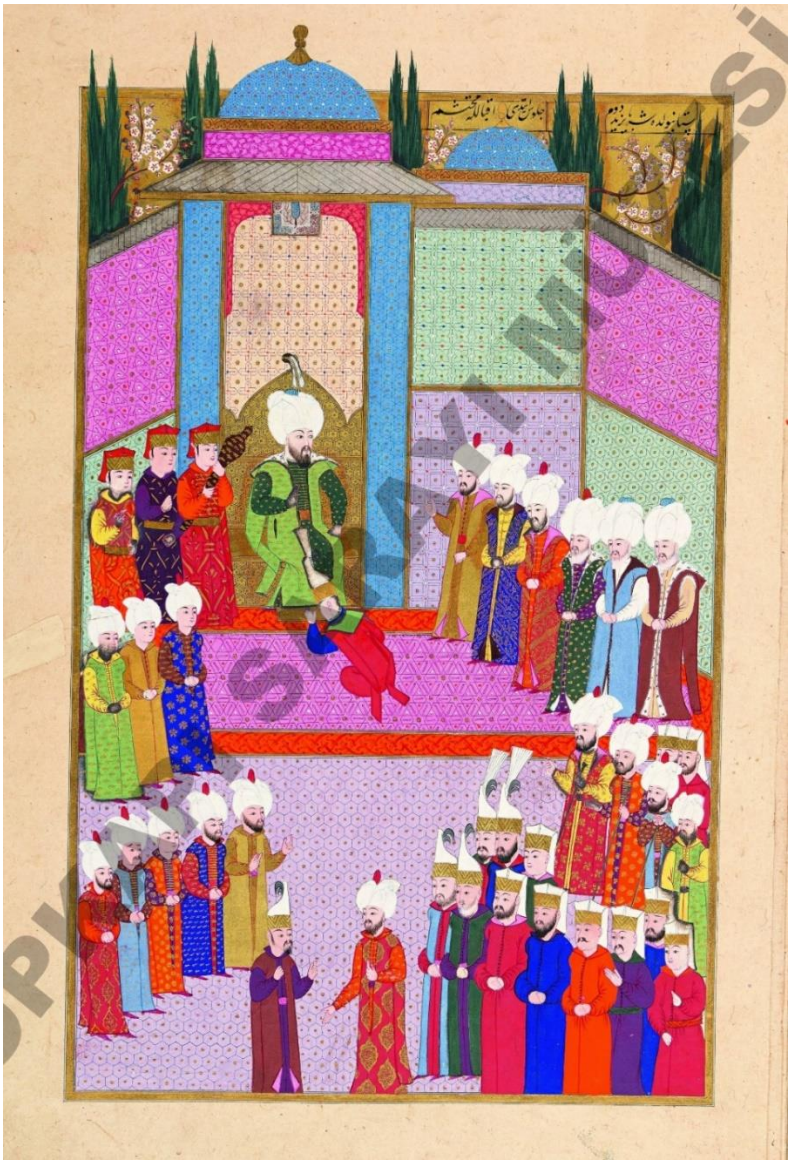
Kompozisyonda mimarî süsleme unsurları, minyatürde anlatılan cülus olayını destekler mahiyette, padişah ve devletin güç ve ihtişamını gösterir biçimde resmedilmiştir. Kompozisyonda geometrik süsleme desenlerinin farklı boyutlarda uygulandığı görülmektedir. Taht haricindeki bütün geometrik desenlerin ortalarına çizilen perdahlı altın noktalar süslemeyi zenginleştirmekte, desenler arasında bir bağ

kurmakta, bulunduğu alanda ritim oluşturarak hareket kazandırmaktadır. (Resim 4.67, Çizim 263)

4.14. v. 178A

Eserin adı: II. Bayezid'in Cülusu[121]

Eserin ölçüleri: 22,5x37,4 cm

Resim 4. 72, TSMK H.1523 v.178a.

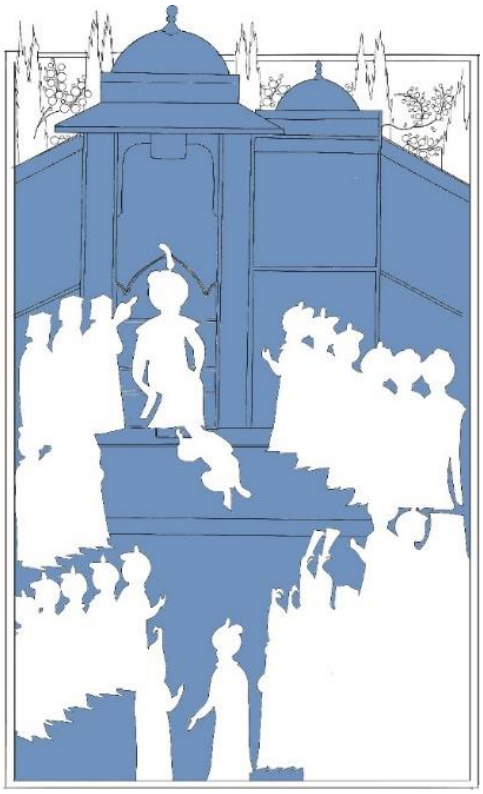
Minyatürün konusu: II. Bayezid'in cülusu anlatılmaktadır.

[121] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e, s.17.

Kompozisyon, dikine dikdörtgen form içerisinde oluşturulmuş cepheden görünümle resmedilmiştir. II. Bayezid'in cülusunu anlatan sahnede mimarînin ön planda olduğu görülmektedir. Dikey eksende mimarî yapılar kompozisyonun bölümlerini belirlemiş, yatayda ise halı kompozisyonu ikiye bölmektedir. Figürler yatay eksende diyagonal dizilişle birbirine paralel sıralar halinde kompozisyonda yer almakta, canlı kıyafet renkleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Sahnenin öznesi padişah figürü renk, boyut, konum, hareket yönü açısından öne çıkmaktadır. Padişah figürü merkez eksenin solunda konumlanmış, teşrifatçı ve devlet erkânı sağ tarafta resmedilmiştir. Mimarînin üst tarafında oldukça küçük bir alanda doğa unsurları görülmektedir. (Resim 4.72)

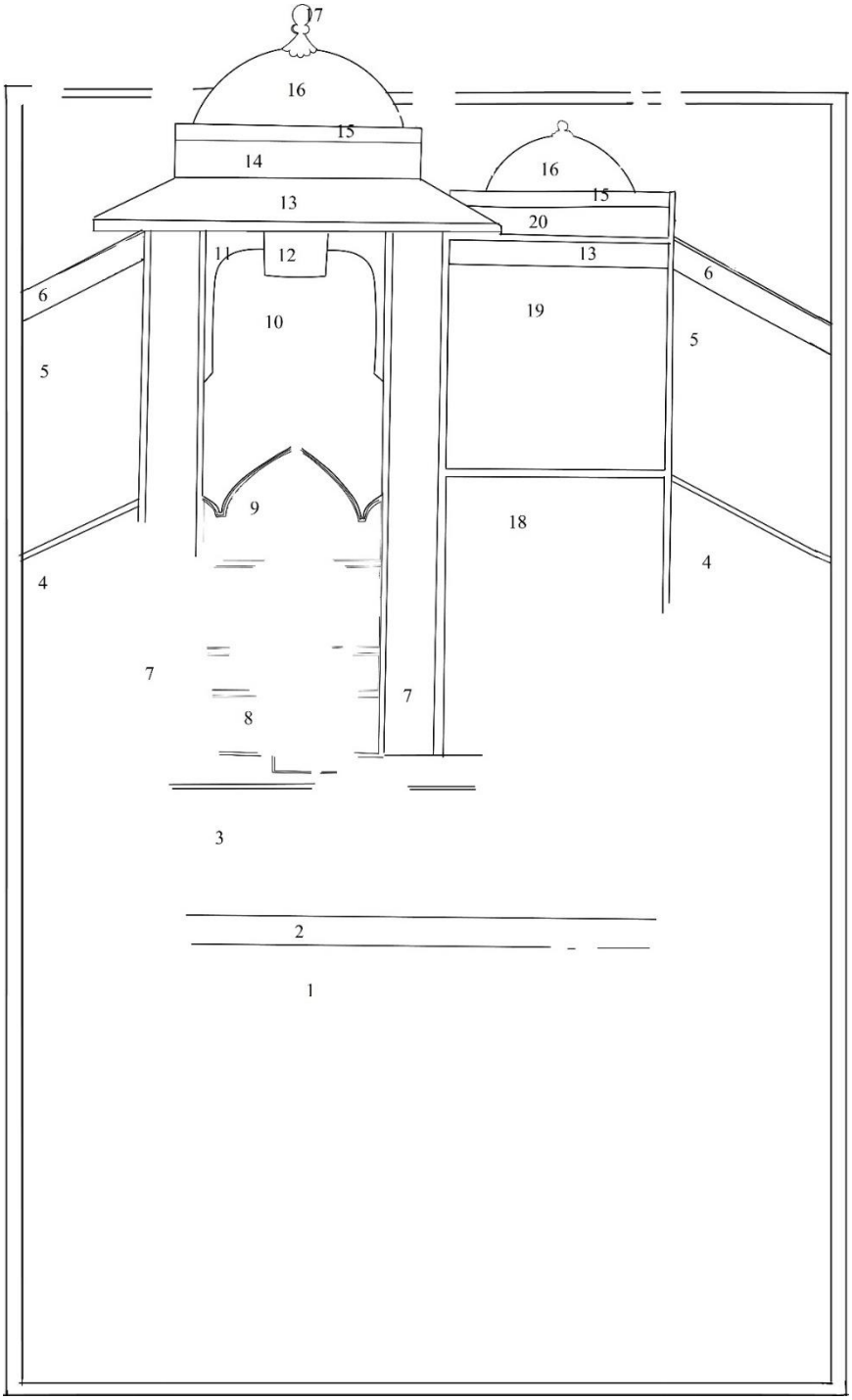
Kompozisyonun sağ üst köşesinde çerçeve içinde cülusla ilgili bilgi verilmektedir.

Kompozisyonda mimarî, boyut ve süsleme açısından öne çıkmaktadır.(Resim 4.72, Çizim 4.264)

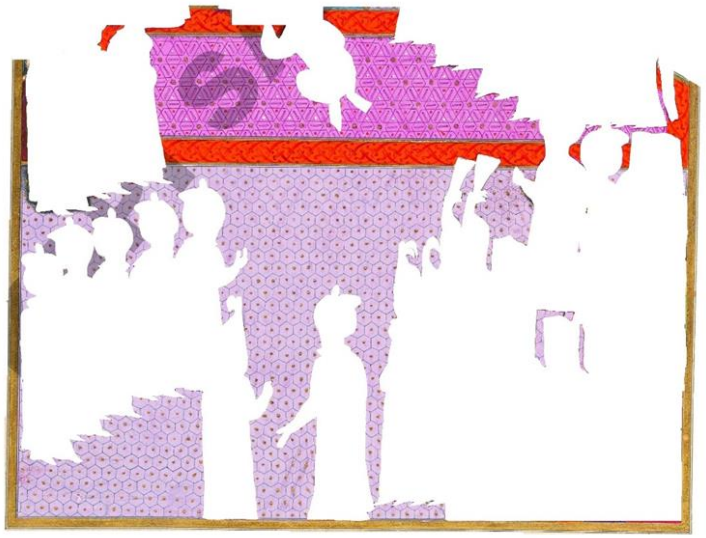
Çizim 4.264, TSMK H.1523 v.178a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.14.1. v. 178a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

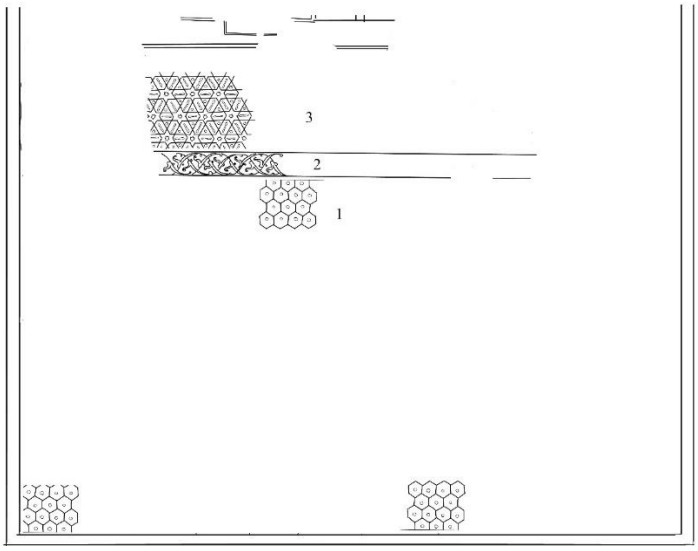

Çizim4. 265, TSMK H.1523 v.178a, minyatürde incelenecek alanlar.

Mimarî ögeler kompozisyonda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Padişah köşkünün yanında, mekânı daha da geniş algılamamızı sağlayan ikinci bir kubbe eklenmiş, her ne kadar çatı tasarımları bunların ayrı yapılar olabileceğini düşündürse de alt bölümde uygulanan tasarım mekân bütünlüğünü vurgulamaktadır. Sağda ve solda yer alan duvarların üstündeki çatı görümü yapının görmediğimiz kısımlarına işaret etmekte mimarînin büyüklüğü bu şekilde vurgulanmaktadır. Kompozisyonda yer alan diğer mimarî ögeler halı ve altıgen desenlerle süslenmiş zemindir. Bu kompozisyonda havuza yer verilmediği görülmektedir. (Resim 4.72, Çizim 4.265)

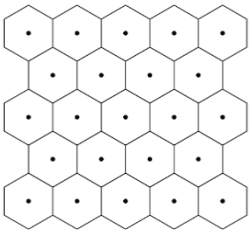
Resim 4. 73, TSMK H.1523 v.178a, zemin süslemeleri.

Çizim 4.266, TSMK H.1523 v.178a, zemin süslemeleri.

Kompozisyonun 1 ile numaralandırılmış en alt bölümünde, açık eflatun zemin üzerine ortasında perdahlı altın noktaların yer aldığı altıgenlerden oluşan petek görünümünde sade geometrik desen yer almaktadır. (Resim 4.73, Çizim 4.265, 4.266)

Saray avlusunun zemininde altıgenlerden oluşan petek görünümlü süsleme yapılmış, ortalarına perdahlı altın noktalar konulmuştur. (Resim 4.73, Çizim 4.265, 4.266) Üst taraftaki yapılarda yoğun şekilde kullanılan süslemelerle buradaki sadelik dengeyi sağlamaktadır. Figürlerin boyutlarından ve giyimlerinden bu alanın cülus töreninde hiyerarşik olarak ikincil bir alan olduğu görülmektedir. Bu durumun süslemeyi etkilediği düşünülmektedir. (Çizim 4.267)

Çizim 4.267, TSMK H.1523 v.178a, avlu süsleme deseni.

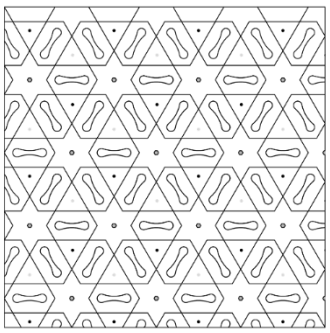
Tahtın önünde, padişahın eteğini öperek biat eden figür, padişahın yakın askerleri, devlet ricalinin önde gelenleri yer almaktadır. Bu alanda etrafı kırmızı

bordürle çevrili geometrik desenli bir halı yer almaktadır. Halının 2 ile numaralandırılmış bordürü üç iplik Rumi deseni ile oluşturulmuştur. (Çizim 4.268)

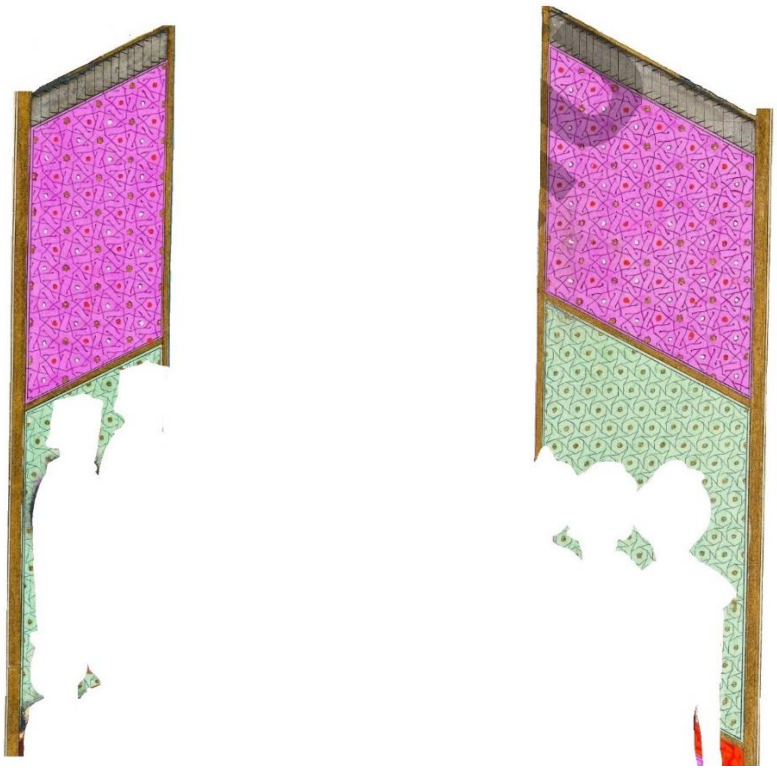

Çizim 4.268, TSMK H.1523 v.178a, halı süsleme deseni.

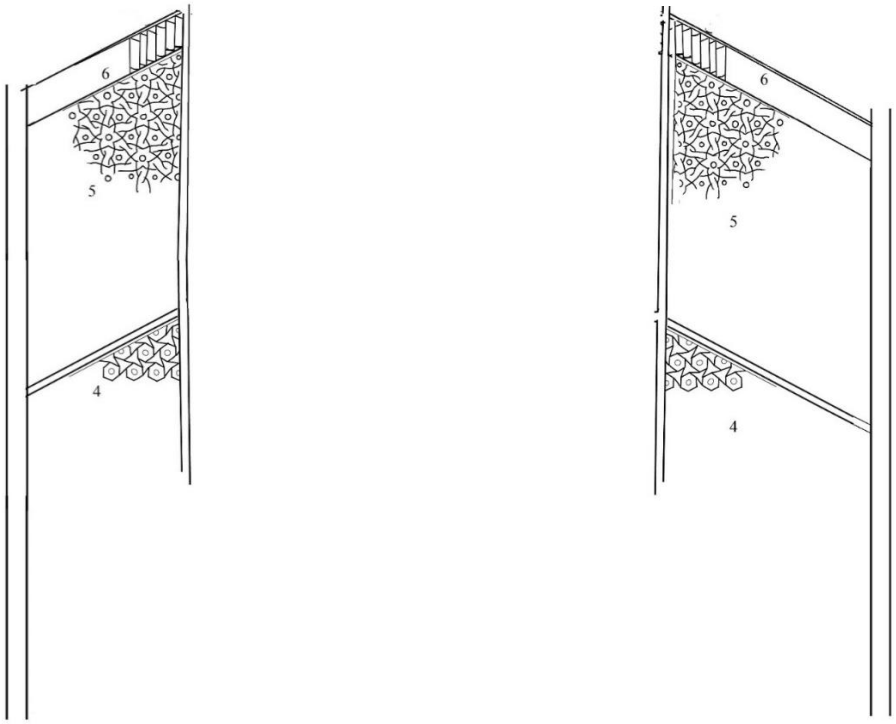
Halının 3 ile numaralandırılmış bölümündeki desen, üçgenlerin ortasına çizilen altı köşeli yıldızlardan oluşan desendir. v.153b minyatüründe duvar süslemesi olarak gördüğümüz desen bu minyatürde halı deseni olarak uygulanmıştır. Desenin aralarında bir birim boşluk bırakılarak çizilen karelerle oluşturulan şablonla uygulandığı düşünülmektedir. Şablonun ortasındaki büyük karelere ters düz çarpılar atılmış çarpıların uçları her sırada bir çarpı atlayarak birleştirilmiştir. Geriye kalan boşluklar yıldız motifini oluşturacak şekilde tamamlanmıştır.(Çizim 4.210, 4.211, 4.212, 4.213) Ana hatları tamamlanan desenin süslemeleri yapılmıştır.(Çizim 4.269)

Çizim 4.269, TSMK H.1523 v.178a, halı süsleme deseni.

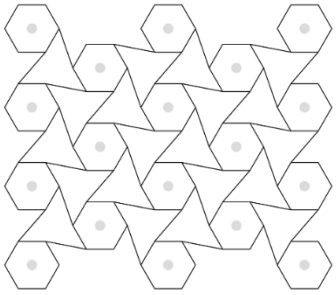
Resim 4.74, TSMK H.1523 v.178a, sarayın sağ ve sol duvar süslemeleri.

Çizim 4.270, TSMK H.1523 v.178a, sarayın sağ ve sol duvar süslemeleri.

Kubbeli yapıların sağında ve solunda yer alan perspektifli duvarlar altın cetvellerle bölünmüş iki bölümden oluşmaktadır. 4 ile numaralandırılmış bölümde zemin açık yeşil renge boyanmış üzerine titiz bir işçilikle altıgenlerden oluşan desen çizilmiştir. Altıgenlerin ortalarına altın noktalar konularak görünümü zenginleştirilmiştir.(Resim 4.74, Çizim 4.266, 4.270)

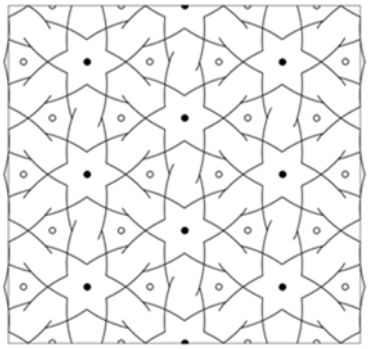
Üçgen ızgara ile aralarında bir birim boşluk bırakılarak çizilen altıgen şablonun, uygulama alanının üstüne yerleştirilerek altıgenlerin köşe noktaları iğne ile delinerek uygulandığı düşünülmektedir. Uygulama alnında oluşan delikler referans alınarak altıgenler çizilmiş altıgenlerin köşelerinden uzatılan saat yönünde çapraz çizgilerle desenin ana hatları oluşturulmuştur.(Çizim 4.115, 4.116, 4.117, 4.118, 4.119) Altıgenlerin ortaları perdahlı altın noktalarla süslenmiştir.(Çizim 4.271)

Çizim 4.271, TSMK H.1523 v.178a, sağ ve sol duvarlar süsleme deseni.

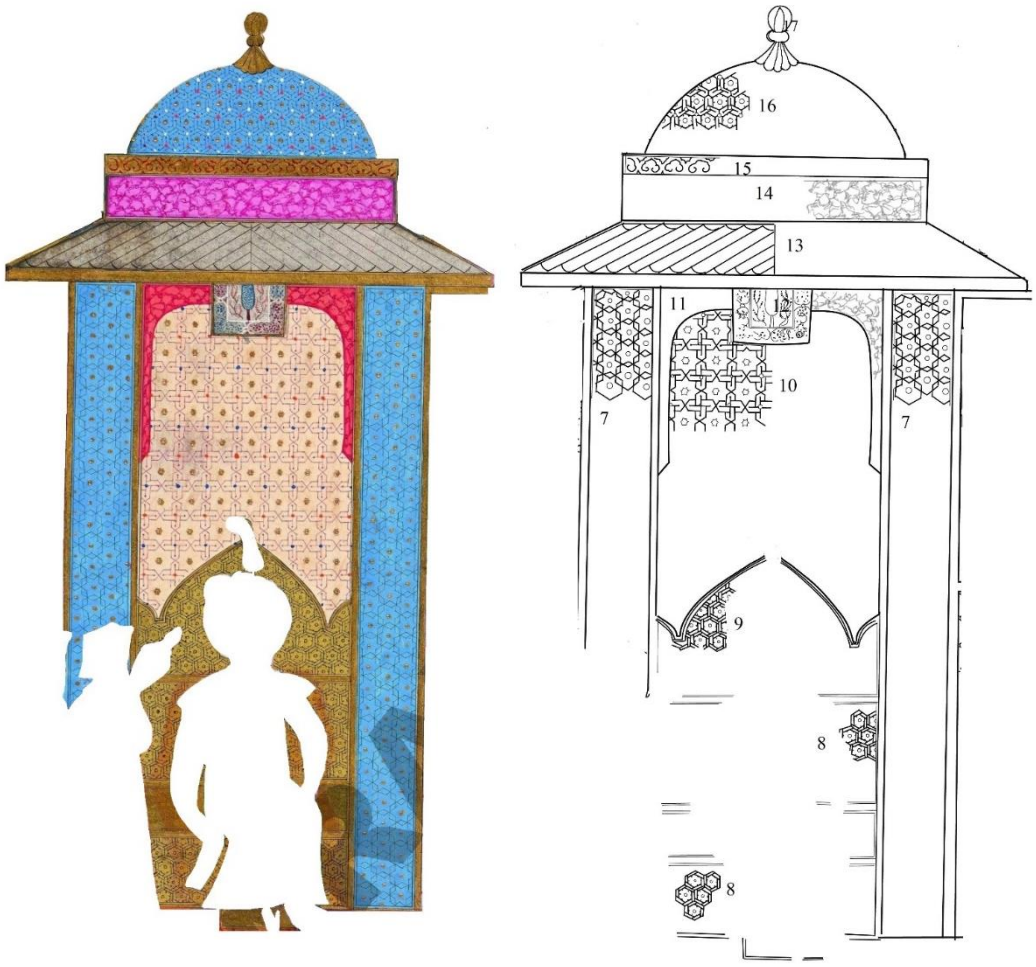
5 ile numaralandırılmış bölümde pembe zemin üzerine altı kollu yıldızların birleşiminden oluşan hareketli bir desen uygulanmıştır. Yumuşak geçişleri olan desenin ortasında altın noktalar, desen boşluklarında belli bir düzende kırmızı ve beyaz noktalar yer almaktadır. (Resim 4.74, Çizim 4.265, 4.270)

Altı kollu yıldız üçgen ızgara ile oluşturulmuştur. Yan çevrilerek kullanılan ızgarada yer alan üçgenlerin üzerine küçük altıgen oluşturacak şekilde noktalar konulmuştur. Şablon uygulama alanı üzerine yerleştirilerek noktaların yerleri iğne ile belirlenmiştir. Noktalar saç örgüsü şeklinde çizilen çizgilerle birbirine bağlanmış, oluşan yıldızların ortalarına küçük yıldızlar çizilerek içleri altınla boyanmıştır. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149) Yıldızların kollarının arasında kırmızı ve beyaz noktalara dönüşümlü olarak yer verilmiştir. (Çizim 4.272)

Çizim 4.272, TSMK H.1523 v.178a,sağ ve sol duvarlar süsleme deseni.

6 ile numaralandırılmış çatı gümüş ile boyanmış tek sıra kiremit çizilmiştir. (Resim 4.74, Çizim 4.265, 4.270)

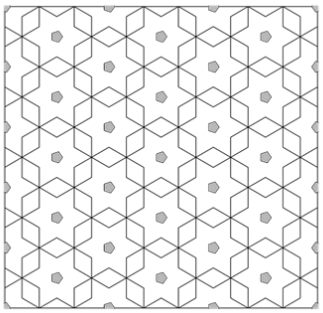

Resim 4. 75, TSMK H.1523 v.178a,taht yapısı.

Çizim 4.273, TSMK H.1523 v.178a, taht yapısı süsleme unsurları.

Padişahın tahtının bulunduğu kubbeli bölüm oldukça yüksek ve ihtişamlı bir görünüme sahiptir. Padişahın oturduğu taht perspektiften arındırılarak çizilmiştir. v.132b'de II.Murad'ın, v.153b'de II. Mehmed'in, cülus sahnelerinde kullanılan taht deseni bu minyatürde de tekrarlanmış, aynı şekilde taht yine altınla boyanmıştır. Bu şekilde tekrarın artık oturmuş bir devlet geleneğini vurgulamak için tercih edilmiş olabileceği düşünülmektedir.(Resim 4.63, 4.67, 4.75)

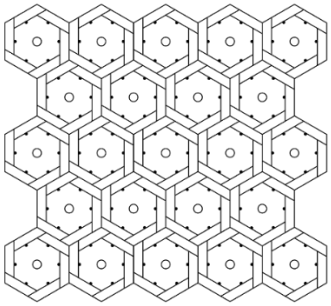
Tahtın sağında ve solunda yükselen 7 ile numaralandırılmış duvarların zemini parlak sayılabilecek mavi renkle boyanmıştır. Ortasında yıldız motifi oluşan desen koyu mavi mürekkeple özenli bir şekilde uygulanmıştır. Yıldızların ortaları, perdahlı altın noktalarla süslenmiştir. Kare ızgara ile oluşturulan desende şablon yan çevrilerek desen oluşturulmuştur.(Çizim 4.132, 4.133, 4.134) Desenin ortalarına altın noktalar konularak süslemesi tamamlanmıştır.(Çizim 4.274)

Çizim 4.274, TSMK H.1523 v.178a, taht yapısı süsleme deseni.

Tahtın önündeki yükselti süsleme yapılmadan sade bırakılmıştır. Tahtın 8 ile numaralandırılmış bölümlerinde altıgenlerden oluşan desen, altın zemin üzerine siyah mürekkeple titiz bir işçilikle uygulanmıştır. Tahtın oturma alanı sade bırakılmıştır. Tahtın 9 ile numaralandırılmış arka kısmı ortada büyük, kenarlarda küçük birer damlaya benzeyen formda planlanmıştır.(Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

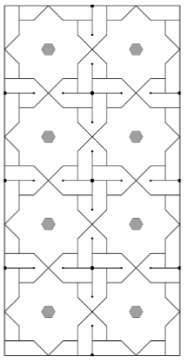
Altın zemin üzerine petek şeklinde çizilen altıgenlerin içine onlardan bir birim daha küçük altıgenler çizilmiş, altıgenlerin uçları saat yönünde çapraz çizgilerle büyük altıgenlere bağlanmıştır. (Çizim 4.42, 4.43, 4.44) desen belirli bir düzende yerleştirilen noktalarla süslenmiştir.(Çizim 4.275)

Çizim 4.275, H.1523 v.178a, taht süslemesi.

Tahtla kemer arasındaki 10 ile numaralandırılmış bölüme kare ızgarayla oluşturulmuş desen uygulanmıştır.

Desen uygulanırken, karelerin kenarların orta noktaları tespit edilerek buralara eşit büyüklükte çarpılar atılmıştır. Çarpıların uçları yatayda ve dikeyde çizilen çizgilerle birleştirilmiştir. (Çizim 4.96, 4.97, 4.98) Meydana gelen artı motifinin ortasına bir artı çizilmiş, ortadaki artıdan çizilen çizgilerle ana gövdeye bağlantı yapılmıştır. (Çizim 4.240, 4.241) yıldız motifinin merkezine yatayda bir sıra mavi bir sıra kırmızı noktalar konularak desen tamamlanmıştır. (Çizim 4.276)

Çizim 4.276, H.1523 v.178a,kemer altı süsleme deseni.

Tahtın üstündeki 11 ile numaralandırılmış kemerin zemini, kırmızının pembeye çalan bir tonuyla boyanmış, üzerine rengin koyusuyla damarlar çizilerek mermer görünümü kazandırılmıştır. Oldukça zarif bir tasarıma sahip olan kemerin

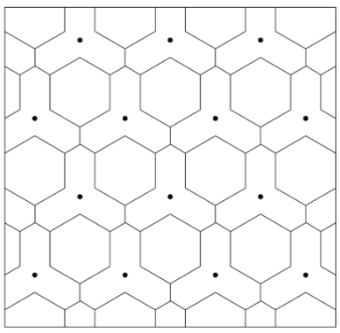
canlı renkle boyanması zıtlık oluşturarak bulunduğu alana hareket kazandırmıştır. (Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

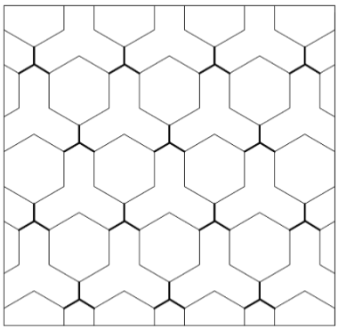
Kemerin tam ortasında, 12 ile numaralandırılmış, içinde bir servi iki yanından çıkan bahar dalları olan kenarları negatif hatayilerle süslü pano yer almaktadır. (Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

Kubbeli yapının kubbe eteğinde merkezden başlayıp birbirine simetrik kiremitler çizilmiştir. 13 ile numaralandırılmış kubbe eteğinin zemini gümüş ile boyanmıştır.14 ile numaralandırılmış kubbe kasnağına, mermer dokusu verilmiştir. 15 ile numaralandırılmış alanda, altın üzerine dekoratif bir süslemeye sahip bordür yer almaktadır. (Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

Yapının kubbesi 16 ile numaralandırılmıştır. Muntazam bir şekilde çizilmiş, zemini tahtın yanlarındaki duvarlara yakın renkte boyanmıştır. Altıgenlerden oluşan geometrik süslemesinde kırmızı ve beyaz noktalarla süsleme yapılmıştır. Altıgenlerin içi perdahlı altın noktalarla süslenmiştir. (Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

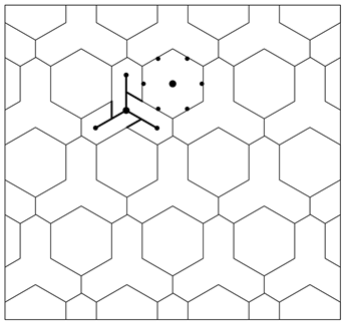
Arada bir birim boşluklar bırakılarak çizilen altıgenlerle oluşturulan desende ikinci aşamada altıgenlerin kenarlarından çizilen çizgilerle, altıgenler bir birine bağlanmıştır. Altıgenlerin arasında oluşan motifin içine ters "Y" benzeri bir şekil çizilmiş, altıgenlerin köşelerinden saat yönünde uzatılan çizgiler ortadaki Y ile birleştirilmiştir. (Çizim 4.277, 4.278, 4.279, 4.280)

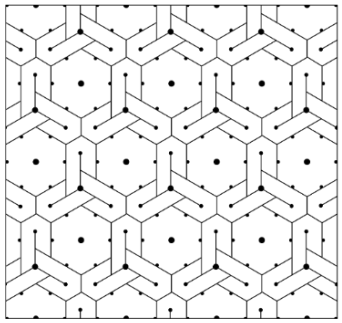

Çizim 4.277, H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 4. aşama

Çizim 4.278, H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 5. aşama

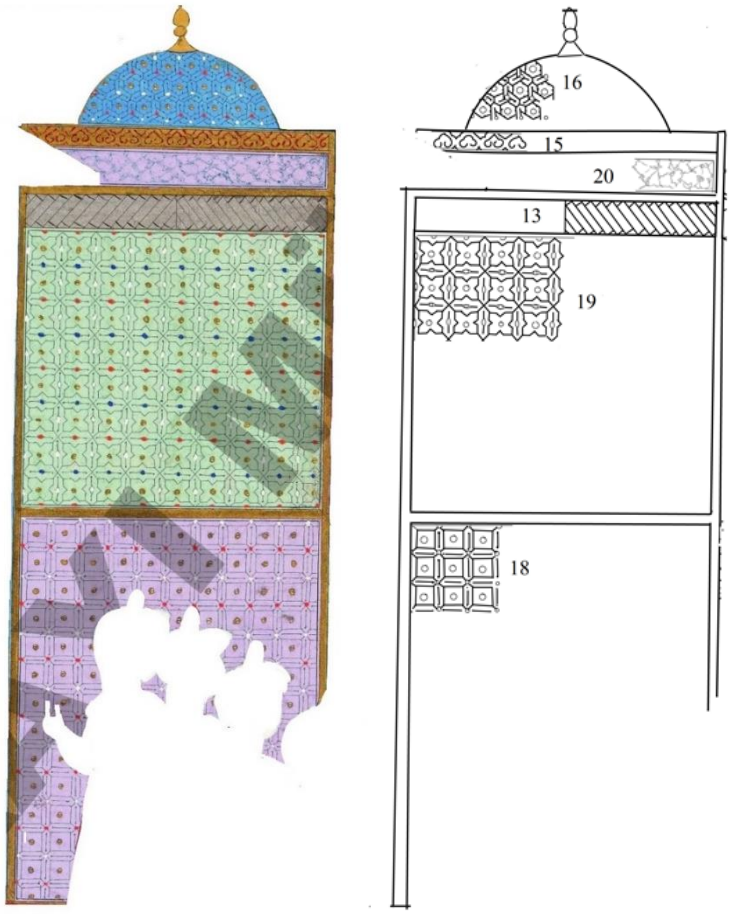

Çizim 4.279, H.1523 v.178a, kubbe süsleme deseni 6. aşama

Çizim 4.280, H.1523 v.178a,kubbe süsleme deseni 7. aşama

Kubbenin üstünde yer alan 17 ile numaralandırılmış topuz şeklinde alemin süslemesi, üzerine dilimler çizilerek yapılmıştır. (Resim 4.75, Çizim 4.265, 4.273)

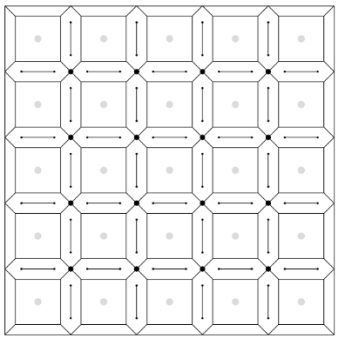

Resim 4. 76, TSMK H.1523 v.178a, küçük kubbeli bölüm süslemeleri.

Çizim 4.281, TSMK H.1523 v.178a, küçük kubbeli bölüm süslemeleri.

Taht yapısının hemen yanındaki küçük kubbeli yapının kubbe sistemleri benzer bir şekilde çizilmiş, gövdesi iki paftaya ayrılarak kare ızgara üzerine tasarlanmış desenler uygulanmıştır. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281)

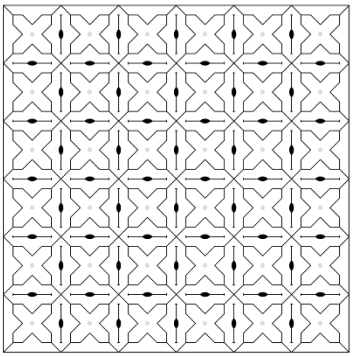
18 ile numaralandırılmış alanın zemini açık eflatun renkle boyanmış, desen ortaları perdahlı altın noktalarla süslenmiş kırmızı ve beyaz noktalar belli biz düzen içinde desene yerleştirilmiştir. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281, 4.282)

Çizim 4.282, H.1523 v.178a, bina süsleme deseni.

19 ile numaralandırılmış alanda yer alan kare ızgaralı geometrik desen çapraz çizgileriyle hareketli bir görünüme sahiptir. Desenin süslemesine alt bölümdekinden farklı olarak mavi noktalar eklenmiştir. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281)

Desen çizilirken kare ızgaralı şablon uygulama alanına yerleştirilmiş, karelerin köşeleri ince iğnelerle delinerek uygulama alanına referans noktalar oluşturulmuştur. Uygulama alanındaki noktaların üstüne eşit büyüklükte çarpılar çizilmiştir. Çarpıların uçları ortada çarpı motifi oluşacak şekilde birleştirilmiştir.(Çizim 4.156, 4.157, 4.158) Çarpı motifinin arasındaki boşluklara bademe benzeyen bir süsleme yapılmıştır. (Çizim 4.283)

Çizim 4.283, H.1523 v.178a, bina süsleme deseni.

Halıda oldukça gösterişli bir geometrik desen tercih edildiği için 18 ve 19 ile numaralandırılmış alanların süslemesinin sade tutulduğu düşünülmektedir. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281)

Kubbenin altına, merkez kubbenin altındaki bordür uygulanmıştır. 20 ile numaralandırılmış kubbe kasnağındaki mermer desen aynı şekilde tekrar edilmiş ancak zemin rengi farklı kullanılmıştır. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281)

Kubbe, merkez kubbeye oranla daha küçük çizilmiş ve aynı renk zemin üzerine geometrik desen uygulaması yapılmıştır. Yazının bulunduğu alana taşan alemi sade bir şekilde bırakılmıştır. Kubbenin bitişi merkez kubbenin başlangıcına denk gelmektedir. Böylelikle aşağı doğru kademeli bir hareket sağlanmış merkez yapı vurgulanmıştır. Ana kubbenin çatı eteğinin küçük kubbenin üzerine taşırılması merkez bölümden daha geride olduğu hissi uyandırmaktadır. (Resim 4.76, Çizim 4.265, 4.281)

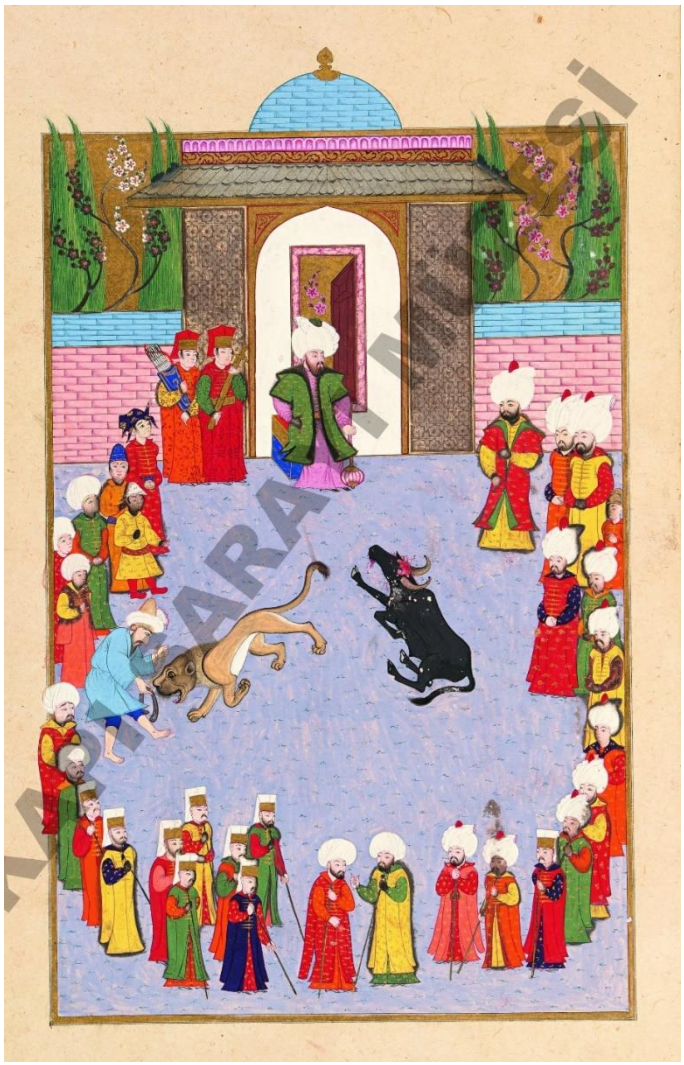
Çizim 4.284, TSMK H.1523 v.178a, kompozisyon içinde mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Kompozisyon içindeki mimarî yapıların süslemesinde ağırlıklı olarak geometrik desenlere yer verilmiştir. Desenler arasında boyut, hareket dengesine önem verilmiştir. Süslemelerde kullanılan altın ve renkli noktalar yapılar arasında bütünlüğe katkı sağlamıştır. Desenlerin her biri altın cetvellerle çerçeve içine alınmış, ayrıca desenin uygulandığı renklerden biri iç çerçeve uygulanmıştır. (Resim 4.72, Çizim 4.284)

4.15. v. 189A

Eser adı: II. Bayezid'in Su Sığırını Öldürmesi

Eserin ölçüleri:23,6x39,4 cm

Resim 4. 77, TSMK H.1523 v.189a.

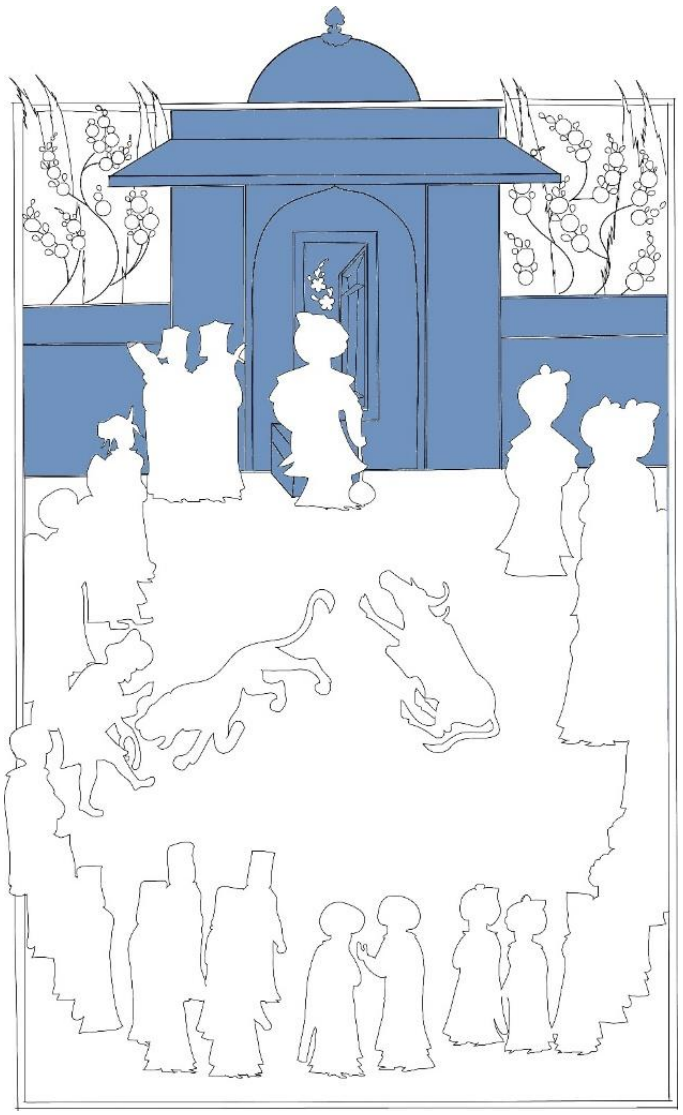
Minyatürün konusu: Minyatürde arslan ve su sığırının mücadelesi ve Bayezid'in su sığırını vurması anlatılmaktadır.[122] Olayın tarihsel bağlamı incelendiğinde Osmanlı devletinin Memluk ile girdiği mücadelede, Tunus hükümdarının barış için aracılık etmesi üzerinden ortaya çıkan bir dostluk mevcuttur.[123]

[122] Şevket Rado Nigar Arafarta, a.g.e., s. 25.
[123] Şerafettin Tuğran, "II. Bayezid madd." **DiA,** İstanbul ,TDV Yayınları, 1992, C. 5, s.236.

Dikine dikdörtgen çerçeve içinde tasarlanmış sahnede mimarînin kubbesi cetvel dışına taşırılmıştır. Tasarlanan sahnenin siyasi anlam ve mesaj taşıma ihtimali olduğu düşünülmektedir. Olayın dış mekânda geçtiği, zeminde çizilen stilize edilmiş küçük otlardan anlaşılmaktadır. Figürler derinlik algısını destekleyecek şekilde halka biçiminde dizilmişlerdir. Halkanın merkezinde padişah figürü elinde bir gürz ile yer almaktadır. Padişah, kubbeli mimarî yapının önünde üç boyutlu çizilmiş sade bir taht üzerinde oturmaktadır. Figürlerin halka şeklinde dizilmesi ritim oluşturmakta ve sahneye hareketlilik katmaktadır. (Resim 4.77)

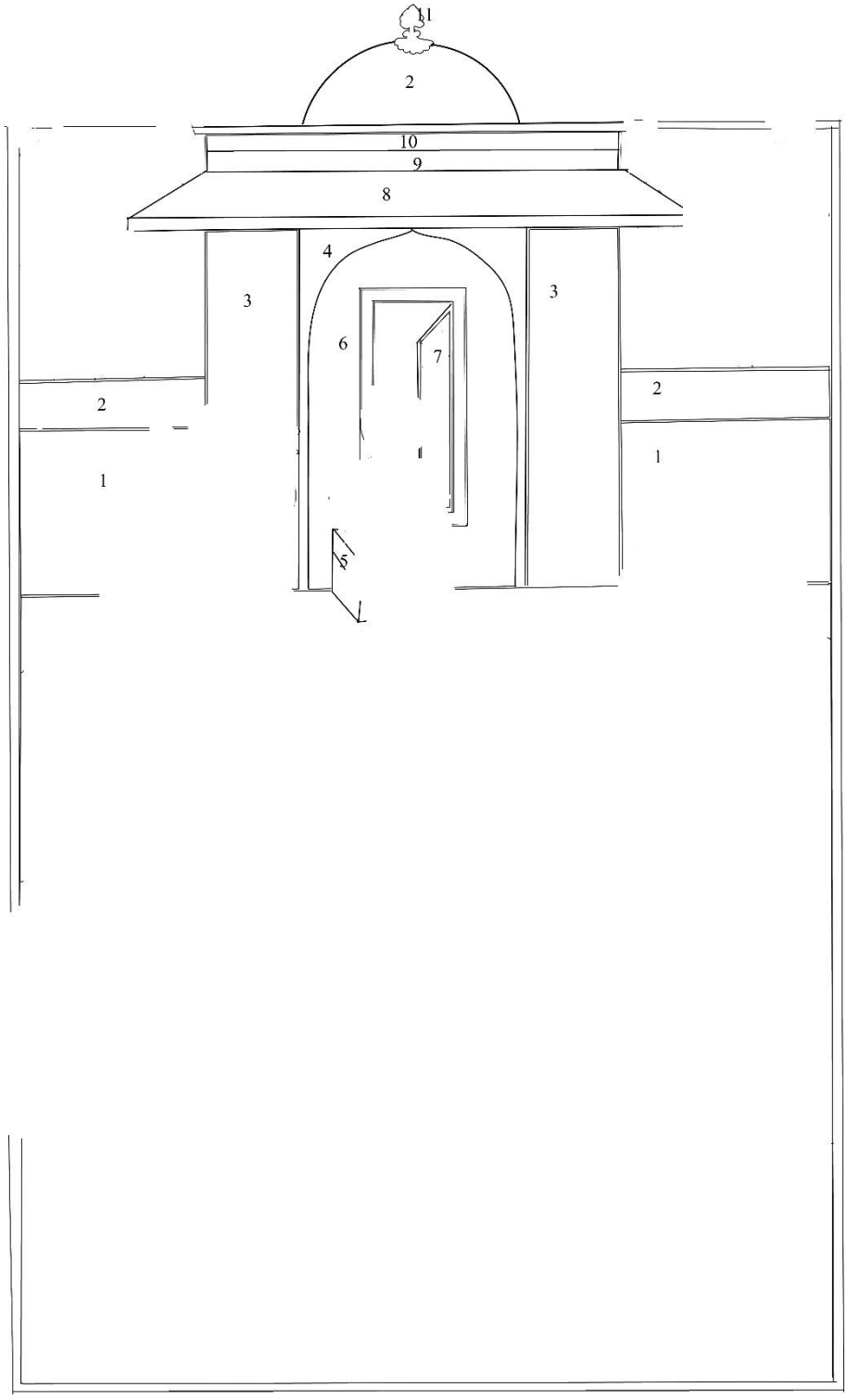
Arslan ve su sığırının mücadelesi orta alanda gerçekleşmektedir. İki hayvan figürü hemen hemen birbirinin simetrisi olacak şekilde çapraz düzlemlerde hareket halindeyken resmedilmiştir. Hayvan figürleri hikâyedeki önemine binaen boyut olarak büyük çizilmiştir. Pastel zeminin üstünde figürlerin canlı renklerdeki kıyafetleri, dikkat çekmektedir. Bahçe duvarları yatay düzlemde cetvelle sınırlandırılmış, kubbeli bina duvarların ortasında dikey düzlemde yerleştirilmiştir. (Resim 4.77)

Doğa unsurlarına yer verilen minyatürde tarama tekniği ile doku kazandırılan dört tane servi ağacı ile birlikte kıvrımlı bahar dalları görülmektedir. Bahar dallarının uçları mimarîye doğru yönelerek mimarînin ve padişah figürünün hiyerarşisini güçlendirmektedir. Kompozisyonda renk dağılımı, figür ve objelerinin yerleşimi, kompozisyon kurallara uygun bir şekilde uygulanmıştır. Mimarînin kompozisyonda yaklaşık üçte birlik alanı kapladığı ve süslemelerinin de sade tutulduğu görülmektedir.(Resim 4.77, Çizim 4.285)

Çizim 4.285, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda mimarînin kapladığı alan.

4.15.1. v. 189a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

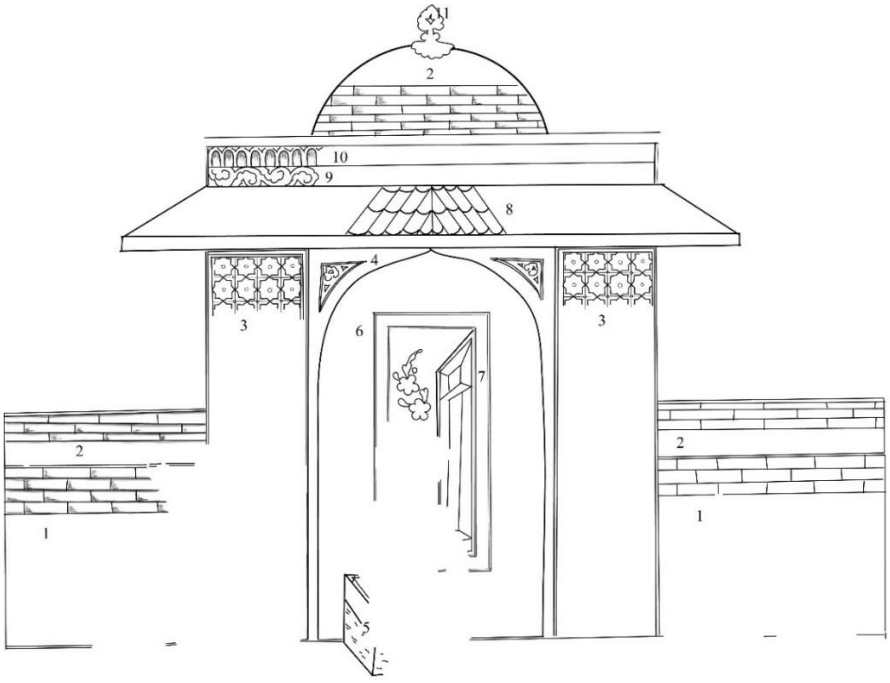

Çizim 4.286, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda incelenecek alanlar.

Figür yerleşimi nedeniyle geri planda görünen mimarî unsurlar, bahçe duvarları ve kubbeli bina olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kubbeli yapı boyut ve süsleme açısından kubbeli çıkmaktadır. (Resim 4.77, Çizim 4.286)

Resim 4. 78, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda yer alan mimarî süslemeler

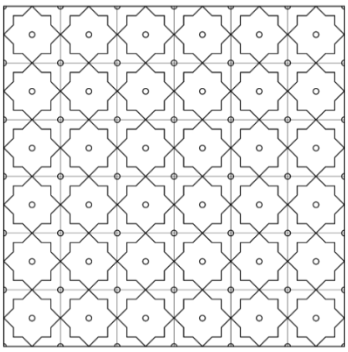

Çizim 4.287, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda yer alan mimarî süslemeler.

Kubbeli binanın sağında ve solunda yer alan duvarlar iki bölümden oluşmaktadır. Pembe renge boyanan 1 ile numaralandırılmış bölümün rengi kubbeli binada yer alan pencere kenarlığı ile aynıdır. 2 ile numaralandırılmış bölümdeki mavi renk kubbede de kullanılmıştır. Renk tekrarlarıyla hem bütünlük hem de leke dengesi sağlanmıştır. Duvarlarda uygulanan tuğla deseni 1 ile numaralandırılmış bölümde daha büyük dikdörtgenlerle, 2 ile numaralandırılmış bölümde ise yüksekliği daha az dikdörtgenlerle çizilmiştir. Dikdörtgenlerin sol tarafına tarama tekniği ile alt kısımlarına sulandırma tekniği ile gölge verilmiş, doku oluşturulmuştur. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Padişah figürünün içinde yer aldığı yapı, diğer kompozisyonlarda genellikle dikdörtgen bir gövde ile çizilirken buradaki yapının gövde bölümü kare forma yakın tasarlanmıştır. Ancak bu durum binanın yüksek bir bina olma etkisini ortadan kaldırmamıştır. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Mimarî unsurların tamamının pastel tonlarda boyandığı, kubbeli yapının 3 ile numaralandırılmış bölümündeki alanın tamamen karardığı görülmektedir. Bu alanda kare ızgaralı geometrik desen uygulanmıştır. Uygulama alanına çizilen kare ızgara rengin karamasına rağmen net bir şekilde görülebilmektedir. Kareyi oluşturan çizgilerin tam ortalarına çarpılar atılmış, çarpıların uçları artı motifi oluşturacak şekilde birleştirilmiştir.(Çizim 4.96, 4.97, 4.98) Artı motiflerinin ve sekiz köşeli yıldız motiflerinin ortalarına küçük boş yuvarlaklar çizilmiştir.(Çizim 4.288)

Çizim 4.288, TSMK H.1523 v.189a, kubbeli yapının duvarı süsleme deseni.

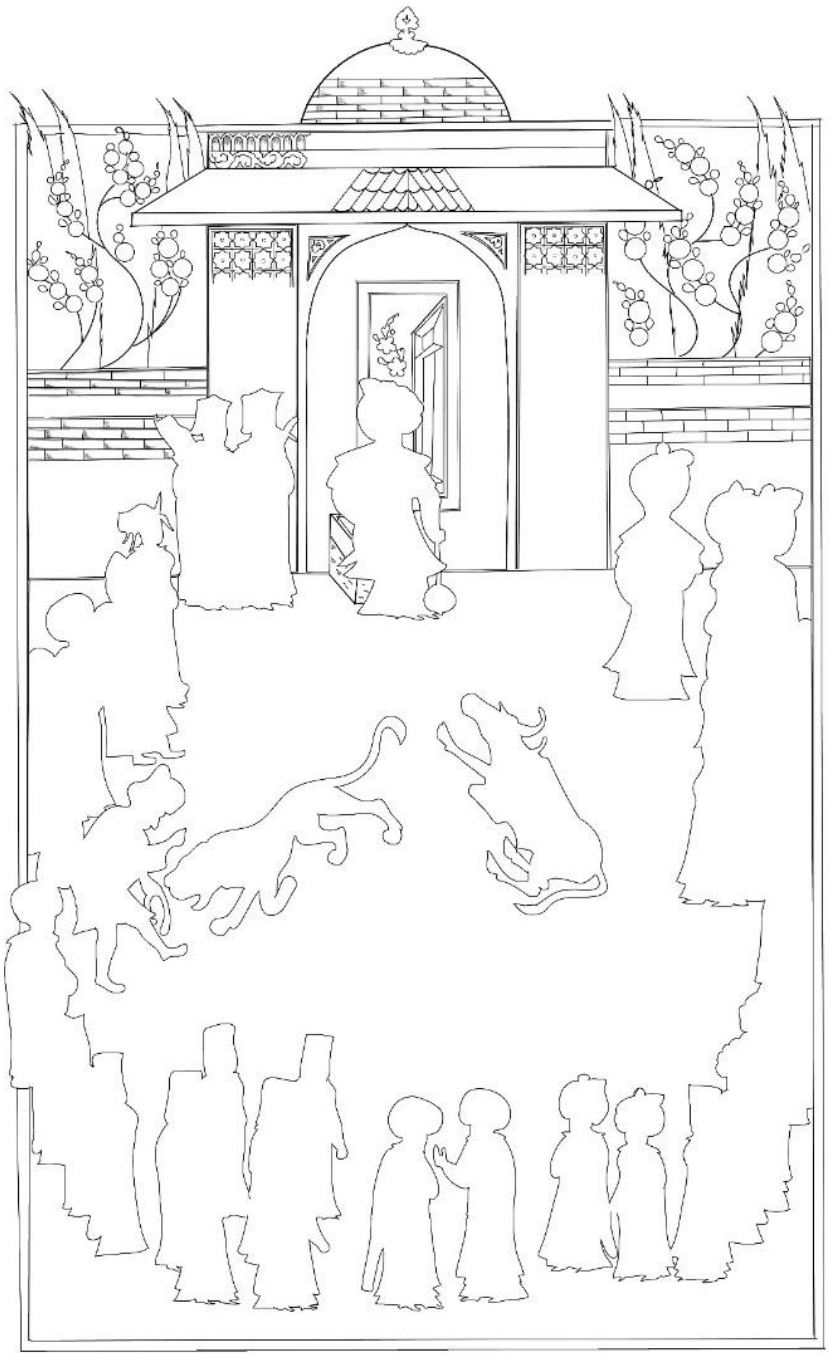
4 ile numaralandırılmış kemerli bölüm altın ile boyanmış, sağ ve sol köşelerde sade bir süsleme yapılmış, kemere kırmızı renkle tahrir çekilmiştir. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Padişahın üstünde oturduğu taht oldukça mütevazidir. 5 ile numaralandırılmış perspektif kurallarına yakın bir şekilde çizilen tahtın, yaslanma bölümü bulunmamaktadır. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Kemerin ortasında kalan 6 ile numaralandırılmış bölüm beyaza boyanmış, böylece canlı renklerdeki kıyafetleriyle Padişah figürü vurgulanmıştır. Bu bölümün tam ortasında 7 ile numaralandırılmış arkaya doğru açılmış bir pencere yer almaktadır. Kapının pervazları mermer, içeri açılan kısmı ise ahşaptır. Pencerenin açık bölümünde altın zemin üzerine resmedilmiş bir bahar dalı görünmektedir. Hünernâme I. cildinde sadece bu minyatürde böyle bir tasarımla karşılaşılmıştır. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Üç bölümden oluşan çatının kubbesinde 2 ile numaralandırılmış bahçe duvarı ile aynı süsleme yapılmış, tuğlayı andıran dikdörtgenlerden oluşan desen kullanılmıştır. Kubbenin altından geçirilen çerçeve çizgisi ilk bakışta binaya ait izlenimi vermektedir. 8 ile numaralandırılmış çatı eteğinde simetrik şekilde dizilmiş kiremitler resmedilmiştir. Kiremitler gümüş ile boyanmış kiremit uçlarına sulandırma tekniği ile gölge verilerek doku oluşturulmuştur. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

Etekle kubbe arasında yer alan 9 ile numaralandırılmış bölümde dekoratif bir süsleme uygulanmıştır. 10 ile numaralandırılmış alanın zemini pembeye boyanmış ters "U" harfine benzeyen bir şekilde süslemesi yapılmıştır. Süslemenin içine tarama tekniği ile gölge verilmiş ve doku oluşturulmuştur. 11 ile numaralandırılmış kubbenin alemi, oldukça sadedir. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

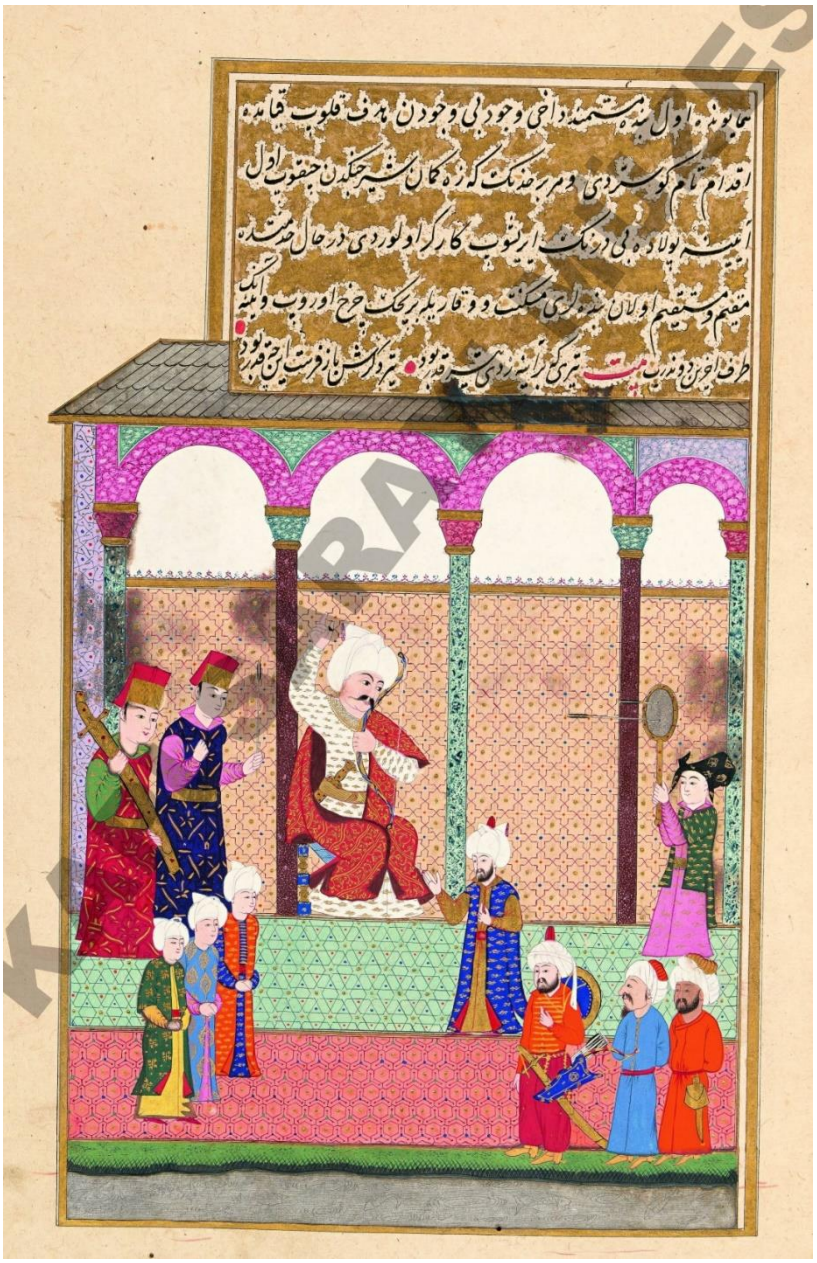
Çizim 4.289, TSMK H.1523 v.189a, kompozisyonda mimarî süsleme unsurlarının görünümü.

Minyatürde mimarî öne çıkarılmakla birlikte süslemesi oldukça sade tutulmuştur. Bahçe ve kubbede dış mekân görünümü öne çıkarılmış, kubbeli yapıda kare ızgaralı sade bir geometrik desenle süsleme yapılmıştır. Geometrik desenlerin süslemesinde altına ve diğer değerli taşlara yer verilmemiştir. (Resim 4.78, Çizim 4.286, 4.287)

4.16. v. 217A

Eser adı: Yavuz Sultan Selim'in Bir Aynaya Ok Atışı

Eserin Ölçüsü: 22,5x39,4 cm

Resim 4. 79, TSMK H.1523 v.217a.

Minyatürün Konusu: Yavuz Sultan Selim, bir görevli tarafından tutulan aynaya ok atmaktadır. Has oda iç oğlanları, şehzadeler ve görevliler Yavuz Sultan Selim'e eşlik etmektedirler. Üzerinde av kıyafetleri ile görünen Padişahın, ok atmak için oldukça gösterişli olan kaftanının bir kolunu çıkardığı görülmektedir.(Resim 4.79)

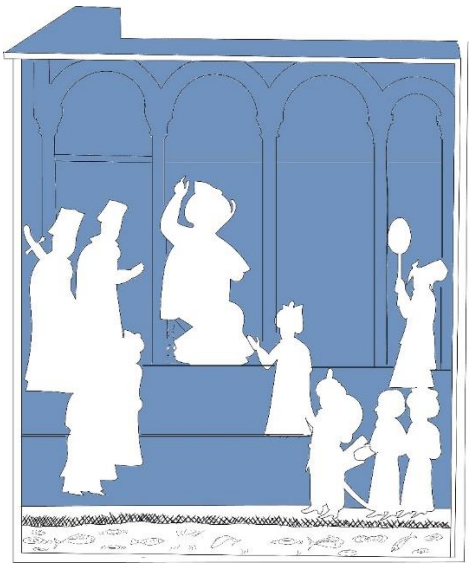
Kareye yakın bir formda tasvir edilen minyatürün üst kısmında, sonradan yapıştırılmış gibi görünen talik hatla yazılmış, beynessütur tekniği ile süslenmiş bir metin bölümü bulunmaktadır. (Resim 4.79)

Kompozisyon doğa ve mimarî katmanları ile kurgulanmıştır. On bir figürün yer aldığı sahnede, mimarî bölümlerin figür hiyerarşisini vurgulamakta etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Figürlerin kıyafetleri altın mürekkeple, hiyerarşilerine uygun olarak faklı oranlarda, motiflerle süslenmiştir. (Resim 4.79)

Figür kıyafetlerinde renkler tekrar edilerek renk dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Padişah figürü boyut olarak diğer figürlerden belirgin bir şekilde büyük çizilmiştir. Padişahın yüzü kalıpçı anlayışın dışında kendine has özelliklerini vurgulayacak biçimde çizilmeye çalışılmıştır. Padişah figürünün kıyafetlerinde de aynı özenin gösterildiği görülmektedir. Kaftanındaki kürkler tarama tekniği ile oluşturulmuş, kaftanın desenleri oturuş biçimine uygun yönlerde çizilmiştir. Padişah figürü çok az bir bölümü görünen bir yükselti üzerine oturmuştur. (Resim 4.79)

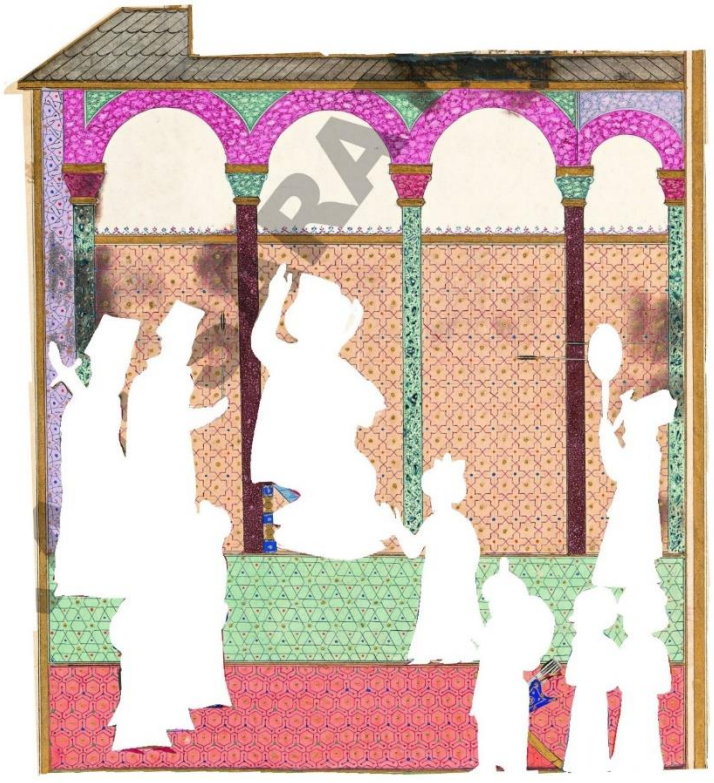
Kompozisyonun neredeyse tamamını kaplayan mimarînin, sütunlar üzerine yerleştirilen revaklı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Mimarî figürlerin hiyerarşini vurgulayacak şekilde paftalara ayrılmıştır. Mimarîde ağırlıklı olarak geometrik süsleme unsurlarına yer verildiği görülmektedir. (Resim 4.79)

Kompozisyonun alt kısmında oldukça küçük bir alanda doğa unsurlarına yer verilmiştir. Gümüş ile boyanan suyun içinde mürekkeple çizilmiş balıklar ve küçük helezon dalgalar görülmektedir. Su ile suyun üstündeki toprak alanın arasına gri renkli bir hat çekilmiş ve bu alan üzerine sazlık görünümündeki bitkiler çizilmiştir. (Resim 4.79)

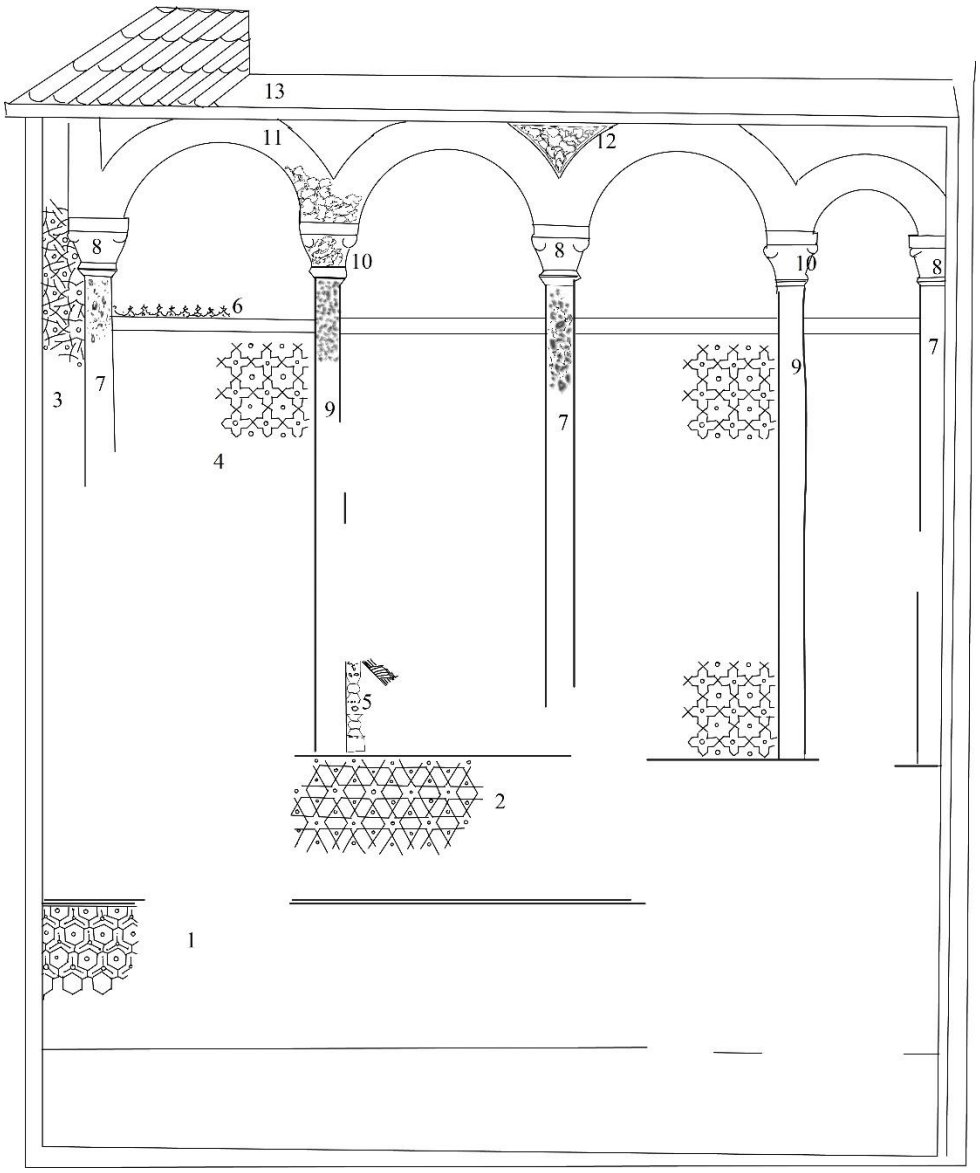

Çizim 4.290, TSMK H.1523 v.217a, mimarînin kompozisyonda kapladığı alan

4.16.1. v. 217a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

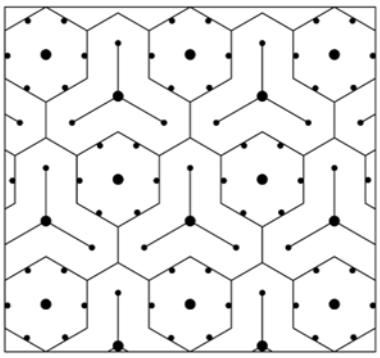

Resim 4. 80, TSMK H.1523 v.217a, incelenecek bölümler.

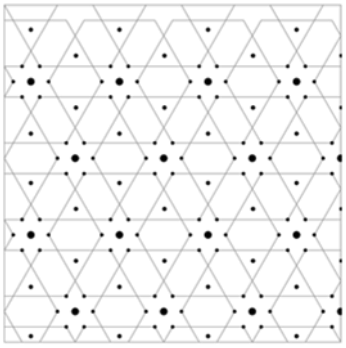
Çizim 4.291, TSMK H.1523 v.217a, incelenecek bölümler.

1 ile numaralandırılmış alanın, mimarîde yer alan sütun ve kemerlerin konumundan dış mekân olabileceği anlaşılmaktadır. Aralıklı çizilen altıgenlerle oluşturulan petek görünümündeki süslemede, araya belirli düzende çizgiler çizilerek ikinci bir motif oluşturulmuştur. Desenin süslemesi altın, yeşil, mavi ve kendi renginde noktalarla yapılmıştır.(Çizim 4.17, 4.18, 4.19, 4.20, 4.21, 4.22, 4.291)

Çizim 4.292, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni.

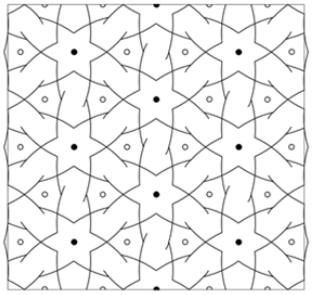
2 ile numaralandırılmış alanda altı kollu yıldız deseni görülmektedir. Ana hatları tamamlanan desen noktalarla süslenmiştir. (Çizim 4.210,4.211, 4.212, 4.213, 4.214, 4.215, 4.293)

Çizim 4.293, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni.

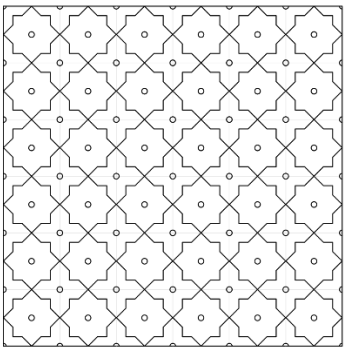
3 ile numaralandırılmış alanda açık eflatun zemin üzerine altı kollu yıldız deseni uygulanmıştır. Desen oluşturulurken üçgen şablonun yan çevrilerek kullanıldığı düşünülmektedir. Şablon üzerine küçük bir altıgen oluşturacak şekilde noktalar konulmuştur. Bu noktalar iğne ile işaretlenerek uygulama alnındaki referans noktalar belirlenmiştir. Noktalar çapraz ve dikeyde uygun şekilde birleştirilmiş ve desen oluşturulmuştur. Oluşan yıldızların ortasına altın noktalar yerleştirilerek süslenmiştir. Yıldızların kollarının arasındaki boşluklara da küçük yuvarlaklar çizilmiş desendeki

doluluk boşluk dengesi sağlanmıştır. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149, 4.150, 4.151)Yıldızları birbirine bağlayan kollar örgü biçimindedir.(Çizim 4.294)

Çizim 4.294, TSMK H.1523 v.217a, süsleme deseni.

4 ile numaralandırılmış alanda kare ızgaralı bir süsleme yapılmıştır. Şablon uygulama alanının üzerine yerleştirilmiştir. Karelerin kenarlarının orta noktaları tespit ederek uygulama alanına iğne yardımı ile ince delikler delinerek işaretler bırakılmıştır. Uygulama alanında oluşan işaretlerin üzerine eşit büyüklükte çarpılar çizilmiştir. Çizilen çarpıların uç kısımlarından yatay bir şekilde cetvelle veya elle çizgiler çizilmiştir. Bir sonraki aşamada çarpıların uçları dikey çizgilerle birleştirilmiş, oluşan artı ve yıldız motiflerinin ortasına küçük yuvarlaklar çizilerek desen tamamlanmıştır.(Çizim 4.96, 4.97, 4.98, 4.295)

Çizim 4.295, TSMK H.1523 v.217a,süsleme deseni.

Padişahın oturma alanı 5 ile numaralandırılmıştır. Oturma alanının bir ayağı ve oturma kısmının çok az bir bölümü görülmektedir. Ayağın form ve süslemesi ahşap

koltuk ayaklarına benzemektedir. Altın rengi ve mavinin parlak tonu dönüşümlü olarak kullanılmış, mavi alanlarda altınla noktaya benzer süslemeler yapılmıştır.(Resim 4.80, Çizim 4.291)

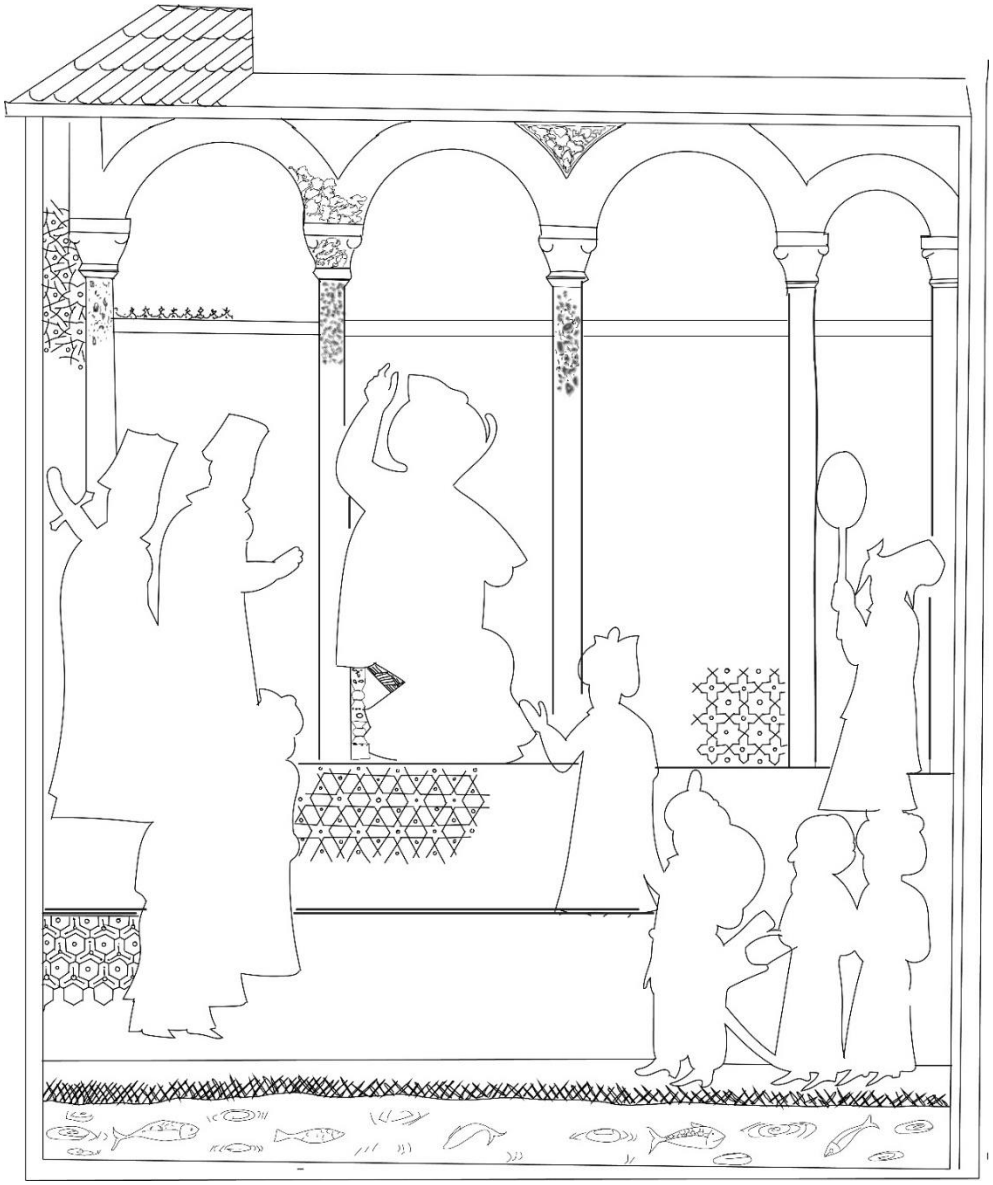
6 ile numaralandırılmış alanda tığların sağında solunda devam ettirilen süslemelere benzer bir süsleme yer almaktadır. Bu şekilde süslemesiz olan beyaz alanla bir kaynaşma sağlanmıştır. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

7 ile numaralandırılmış sütunlar yeşile boyanmış granit mermer görünümü verilmiştir. 8 ile numaralan sütun başları koyu pembeye boyanmış, yoğun damarlı mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

9 ile numaralandırılmış sütunlar koyu bordoya boyanmış, üzerine açık renkli irili ufaklı noktalar konularak mozaik mermer görünümü verilmiştir. 10 ile numaralandırılmış sütun başları yeşil ile boyanmış, yoğun damarlar çizilerek mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

Kemer iki farklı renkle boyanmıştır. Yeşil olan kemer bölümü 11 ile numaralandırılmıştır. Kemerlerin ortasında kalan bölüm eflatun renkle boyanmıştır. İki alanda da zemin renginin koyusuyla damarlar çizilerek mermer görünümü kazandırılmıştır. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

Binanın çatısı 13 ile numaralandırılmıştır. Gümüş ile boyanan çatının bir kısmı görülmektedir. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

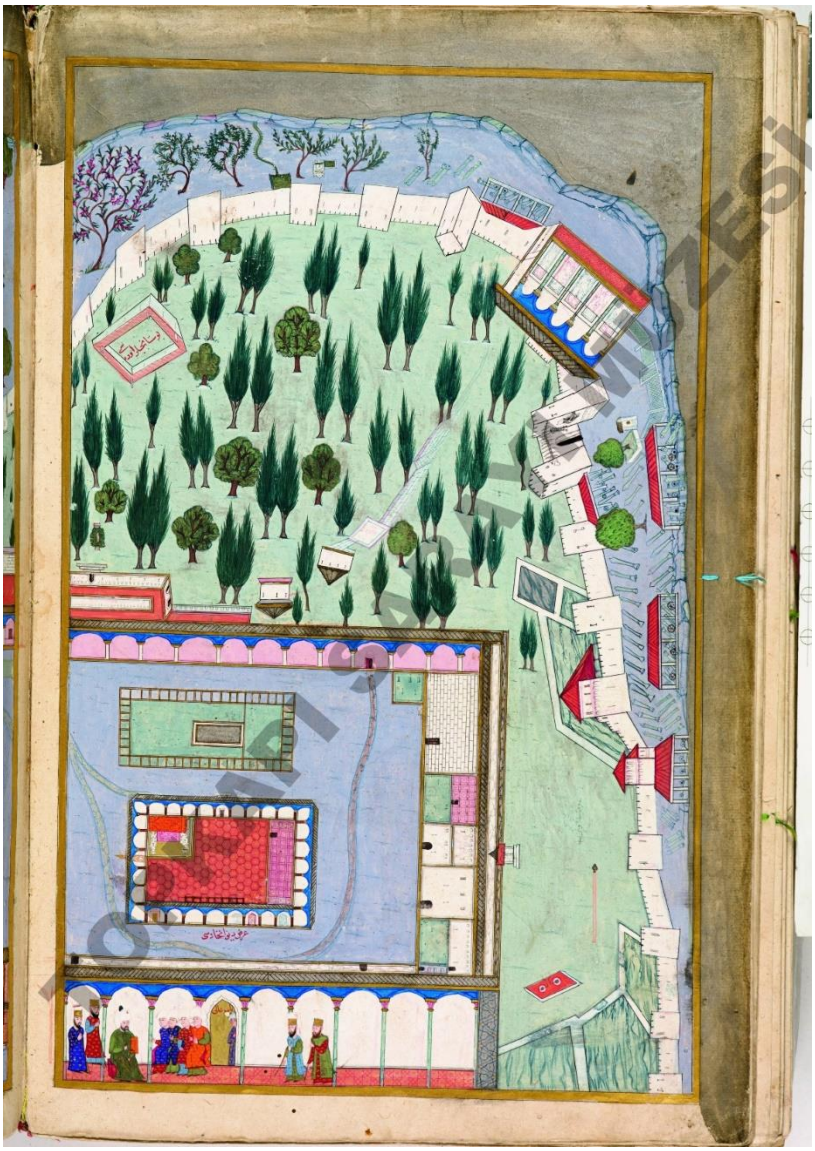
Çizim 4.296, TSMK H.1523 v.217a,mimarî süslemelerin kompozisyon içindeki görünümü.

Minyatürde ağırlıklı olarak geometrik süslemelere yer verilmiş olsa da mermer görünümlü bölümler de önemli yer tutmaktadır. Mimarî süslemelerde doku ön plana çıkarılmıştır. (Resim 4.80, Çizim 4.291)

4.17. v. 231B

Eser adı: Arz Dîvanhanesi, Bâb-ı Ali, Sur-ı Sultanî, Deniz ve Bazı Köşkler[124]

Eser Ebatları: 25,6x42 cm

Resim 4. 81, TSMK H.1523 v.231b.

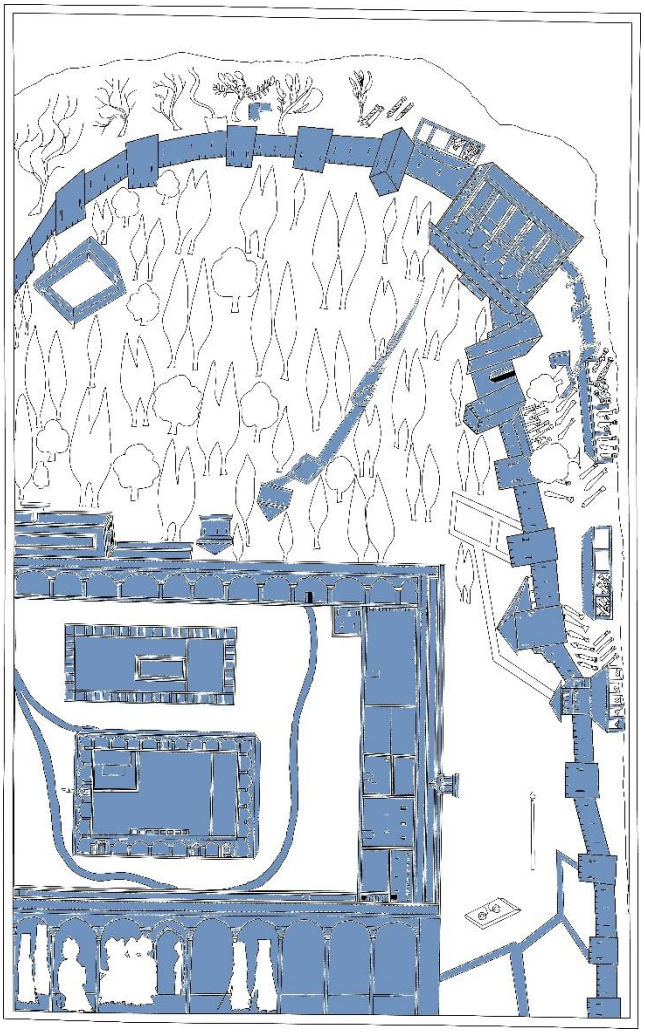
Minyatürün Konusu: Sur-i Sultani ile surun dışında kalan bazı köşklerle birlikte üçüncü avlunun anlatıldığı minyatür, karşılıklı iki sayfada resmedilmiştir.

[124] Şevket rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.40.

v.231 b'de yer alan minyatürde surların içindeki alanda revaklarla çevrili büyük avlunun içinde üzerinde Arz Dîvanhanesi yazan yapı ve avlunun etrafındaki binalar görülmektedir. Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusu devlet işlerinin görüldüğü avludur.[125] En altta revaklar ve revakların arasında Bâb-ı Ali yazan kapı resmedilmiştir. Revaklı bölümde bir müderrisin öğrencilere ders anlattığı görülmektedir. Ders esnasında figürlerin el hareketlerinden dinamik bir şekilde ders işlendiği görülmektedir. Elinde değneklerle ders alanının sağında ve solunda bekleyen bekçilerin varlığı buranın korunan bir alan olduğunu göstermektedir. Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunu anlatan v.18b minyatüründe görülen Bâbüssaâde bölümü benzer bir tasarımla resmedilmiştir. Mermer sütunların üstüne yerleştirilmiş mavi revaklar, sütun başları hemen hemen aynı şekilde tekrar edilmiştir. Zemin renklerinin bir birine çok yakın olmasına rağmen yapının zeminde farklı bir geometrik desen tercih edilmiştir. Bu da bizim nakkaşın genel tasarımda gerçeğe yakın formda bir yaklaşıma sahip olduğu ancak süsleme ve renklerde daha serbest davranabildiğini düşündürmektedir. (Resim 4.15, 4.81)

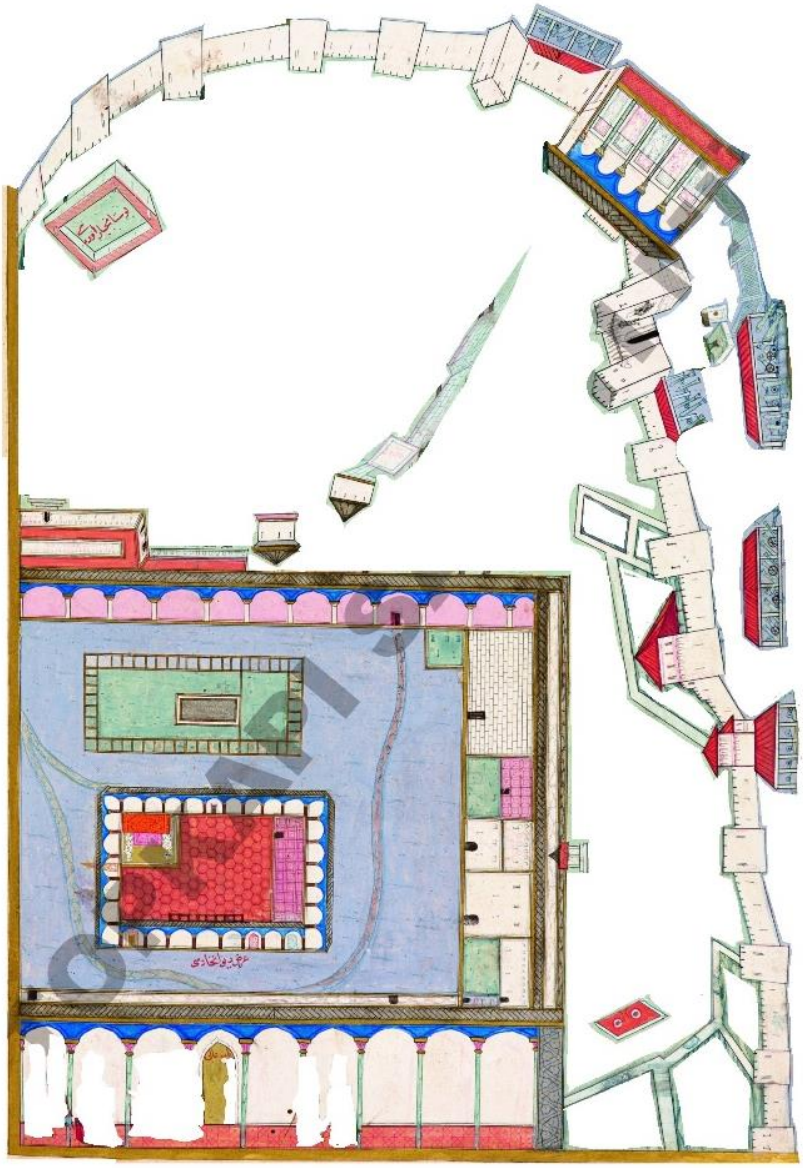
Sayfada surların içinde bir avlu, avlunun içinde tekrar bir avlu resmedilmiştir. Minyatürün yarıya yakın kısmını mimarî kaplamaktadır.(Resim 4.81, Çizim 4.297) Surların içinde yer alan bölüme servi ve top ağaçları çizilirken, sur dışına çiçekli bir ağaç ve meyve ağaçları çizilmiştir. Surların dışında kalan açık maviye boyanan toprak zemin çerçeve içinde resmedilmiştir. Deniz sayfanın tamamını kaplayacak şekilde gümüş ile boyanmıştır. Denize yakın bir köşk, toplar ve bu topları muhafaza eden yapılar çizilmiştir.(Resim 4.81)

[125] Sina Akşin, "Osmanlı Sarayının Yapısı ve İşlevleri", X.Türk Tarihi Kongresi, Ankara, Türk Tarih Kurumu, yay.1986, C.V., s. 2076.

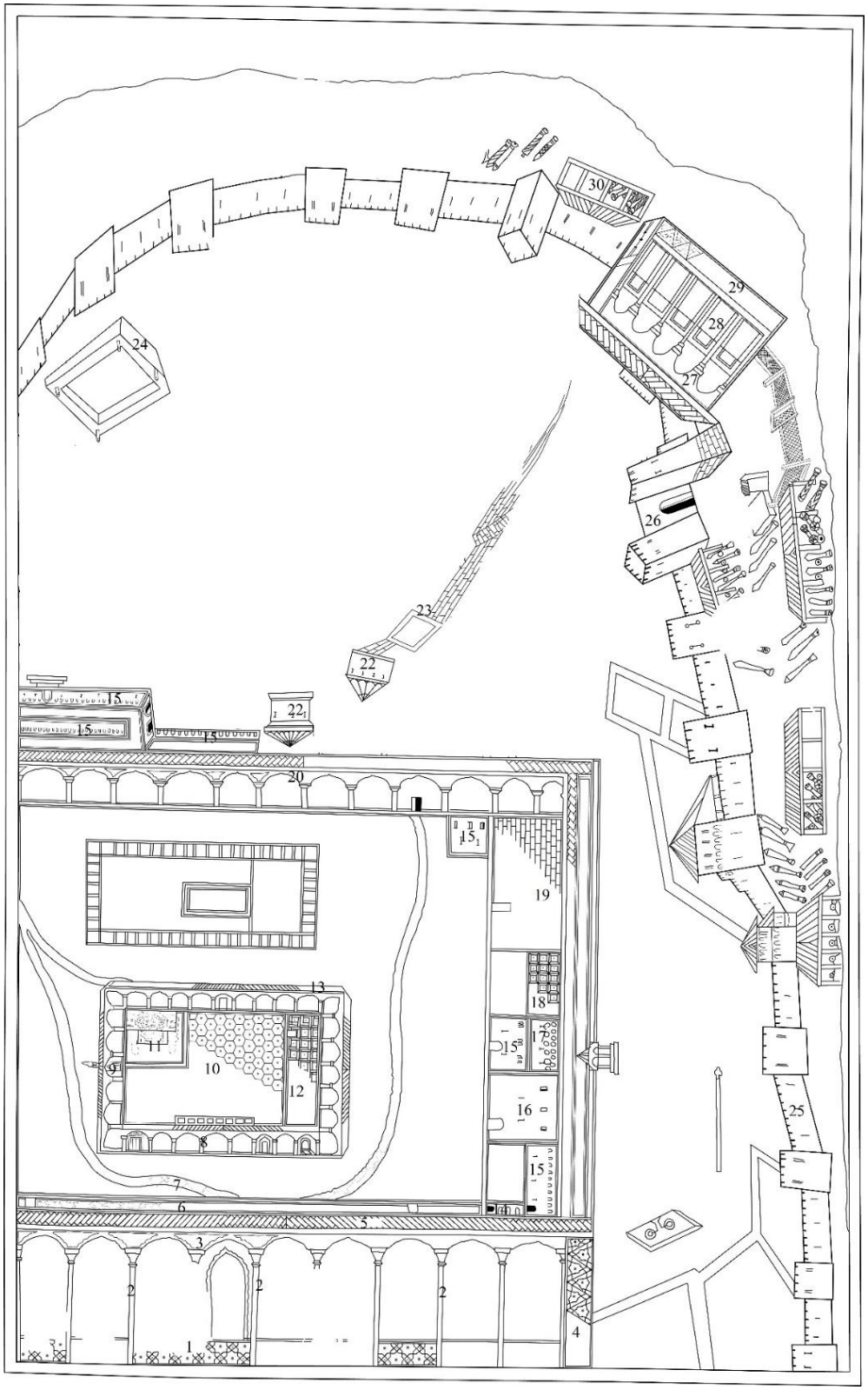

Çizim 4.297, TSMK H.1523 v.231b, minyatürde mimarînin kapladığı alan.

4.17.1. v. 231b Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

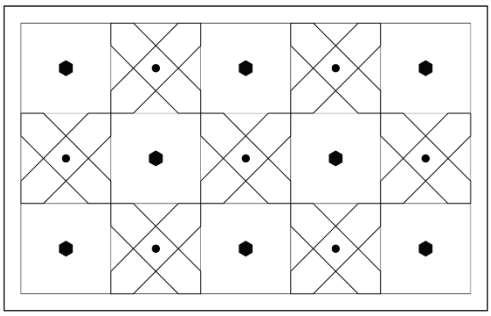
Resim 4. 82, TSMK H.1523 v.231b.

Çizim 4.298, TSMK H.1523 v.231b,mimarî süsleme unsurları.

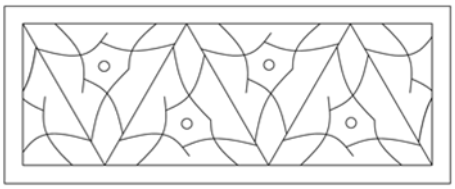
Minyatürde Topkapı surları içinde revaklı bir yapı, onun içinde revaklı bir yapı daha mevcuttur. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

1 ile numaralandırılmış revakların zemini pembenin koyu bir tonuyla boyanmış, üzerine kare ızgaradan oluşan motifleri aralıklı bir görünüme sahip süsleme yapılmıştır. Desen uygulanırken kare ızgaralı şablon uygulama alanına yerleştirilmiş, karelerin kesişim noktalarından iğne ile işaretlemeler yapılarak desenin referans noktaları belirlenmiştir. Noktalar referans alınarak eşit büyüklükte artılar çizilmiştir. Artıların uçları çarpı oluşturacak şekilde birleştirilmiştir. Son olarak yıldız benzeri altın noktalarla süsleme yapılmıştır.(Çizim 4.243, 4.244, 4.245, 4.299)

Çizim 4.299, TSMK H.1523 v.231b, revaklar, zemin süsleme deseni.

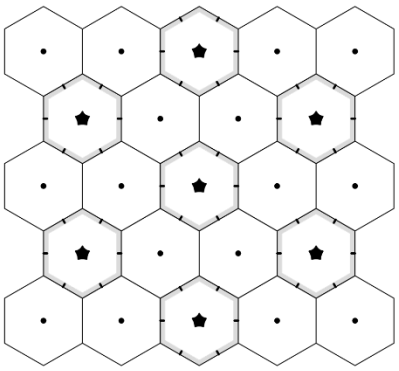
Sayfanın alt kısmında görülen revaklar, 2 ile numaralanmış yeşil renkli mermer sütunlar ve 3 ile numaralandırılmış mavi kemerlerden oluşmaktadır. Kemerler su dalgasına benzer "dendan" ile süslenmiştir. 4 ile numaralandırılmış bölüm gri renkte boyanmış, altı kollu yıldız desenin yarısı uygulanmıştır. Desen çizilirken, üçgen ızgara uygulama alanına çizilmiş, ızgara çizgilerinin etrafına yay şeklinde çizgiler çizilerek desen oluşturulmuştur. (Çizim 4.90, 4.91, 4. 92, 4.93, 4.300)

Çizim 4.300, TSMK H.1523 v.231b, süsleme deseni.

Minyatürde 5 ile numaralandırılmış çatı sistemleri gümüş ile boyanmıştır. İnce şerit halinde tek sıra kiremitten oluşan çatılarda kiremitler orta merkezden başlayarak simetrik olarak dizilmiştir. Çatının hemen üstüne çizilmiş alan 6 ile numaralandırılmıştır. Bu alana açık gri mürekkeple mermer dokusu verilmiştir. Avlu içinde kıvrımlı bir şekilde çizilen yollar 7 ile numaralandırılmıştır. Yollara iri taşların dizilimiyle oluşmuş taş yol görünümü verilmiştir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

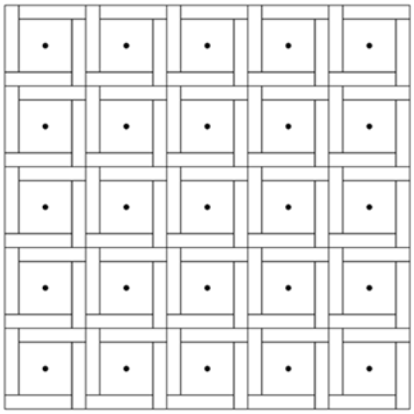
8 ile numaralandırılmış revaklar dıştaki revaklara göre boyut olarak oldukça küçüktür. Revaklarda 3 numaralı alandaki süslemeye benzer bir süsleme yapılmıştır. Sol taraftaki revakın ortasında 9 ile numaralandırılmış ocak görünmektedir. Revakların ortasında yer alan bölüm kırmızıya yakın koyu pembe ile boyanmış, üzerine petek görünümlü altıgen desen uygulanmıştır. (Resim 4.82, Çizim 4.231)Altıgenlerin içine belli bir düzende sulandırma ile koyulaştırarak motif oluşturulmuştur. (Çizim 4.301)

Çizim 4.301, TSMK H.1523 v.231b, iç avlu süsleme deseni.

11 ile numaralanmış alanda halı benzeri iki obje ve yerde serili iki leopar kürkü görülmektedir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

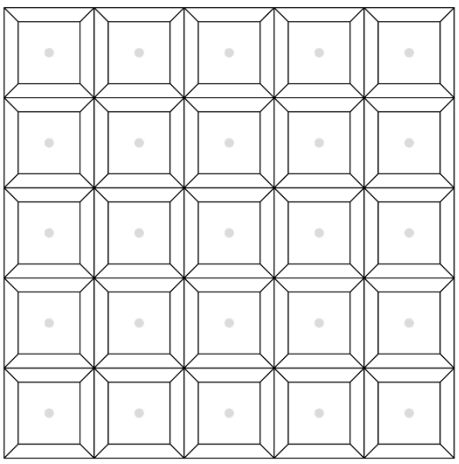
12 ile numaralandırılmış alan açık eflatun renkle boyanmış ve kare ızgaralı geometrik desen uygulanmıştır. Izgarası direkt olarak uygulama alanına çizilen desenin içine bir birim küçük bir kare çizilmiş, karenin köşelerinden çizilen çizgiler şablondaki kareye bağlanmıştır. (Çizim 4.62, 4.63, 4.64, 4.302)

Çizim 4.302, TSMK H.1523 v.231b, iç avlu oda süsleme deseni.

13 ile numaralandırılmış çatı, şerit şeklinde çizilmiş, kiremitler merkezden başlayan simetrik verev çizgilerle oluşturulmuştur. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

14 ile numaralandırılmış alan ters U benzeri süslemeye sahiptir. 15 numaralı alanlarda saçak altına at nalı benzeri süsleme yapılmış, tek çizgiden oluşan pencereler çizilmiştir. 16 numaralı alanda küçük ve tek çizgi pencereler mevcuttur. 17 numaralı alanda tek çizgi pencereler ve yuvarlaklar çizilmiştir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)18 numaralı alan açık eflatun renkte boyanmış, şeklin ızgarası uygulama alanına çizilmiştir. Karelerin içine bir birim küçük olarak çizilen kareler, çarpılarla birleştirilmiştir.(Çizim 4.37,4.38, 4.303)

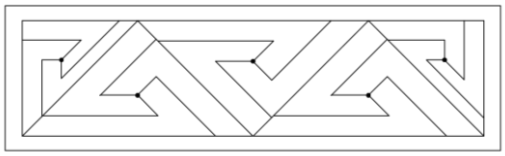

Çizim 4.303, TSMK H.1523 v.231b, dış avlu oda süsleme deseni.

19 ile numaralandırılmış alan dikey şekilde döşenmiş tuğla görünümündedir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

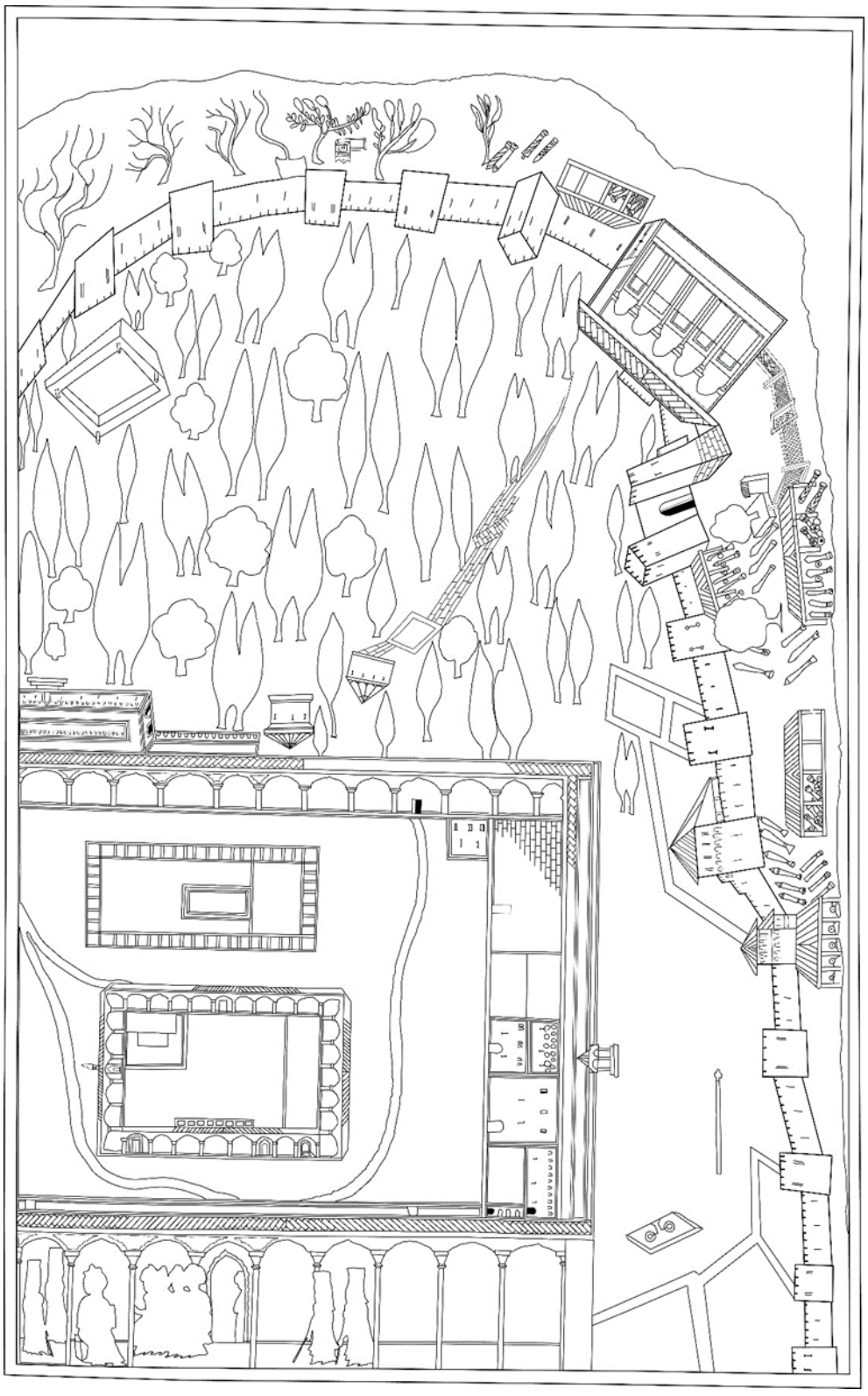
20 ile numaralandırılmış revaklar su dalgasını andıran çizgilerle süslenmiştir. 21 ile numaralandırılmış alanlar kırmızıya yakın pembe ile boyanmıştır. Bu alanlarda herhangi bir süsleme mevcut değildir. Avlunun dışında kalan üçgen çatılı küçük boyutlardaki iki beyaz ve süslemesiz bina 22 ile numaralandırılmıştır. 23 ile numaralandırılmış alan yıkılmış sur duvarı görünümündedir. 24 numaralı etrafı çevrili alanın bostan olduğu belirtilmiştir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

25 ile numaralandırılmış surların ortaya yakın bölümünde kale kapılarını andıran sur kapısı görülmektedir. Sur kapısı 26 ile numaralandırılmıştır. Surların arkasında çizilen deniz köşkünün 27 ile numaralandırılmış bölümünde revaklar, 28 ile numaralanmış bölümde mermer alan yer almaktadır. Mermerlerin damarları yeşil ve pembe renklerle çizilmiştir. Köşkün alt bölümünde üçgen ızgara ile oluşturulmuş desen görülmektedir. Uygulama alanına çizilen tersli düzlü üçgenlerin içine kenarları birleşmeyecek şekilde bir üçgen çizilir. Merkeze bir Y çizilerek üçgenin kenarları birleştirilir. (Çizim 4.33, 4.34, 4.35, 4.304)

Çizim 4.304, TSMK H.1523 v.231b, deniz köşkü süsleme deseni.

30 ile numaralandırılmış yapıların, topların muhafaza edildiği alanlar olduğu görülmektedir. Bu yapıların üstünde çatı bulunmakla birlikte duvarları mevcut değildir. (Resim 4.82, Çizim 4.231)

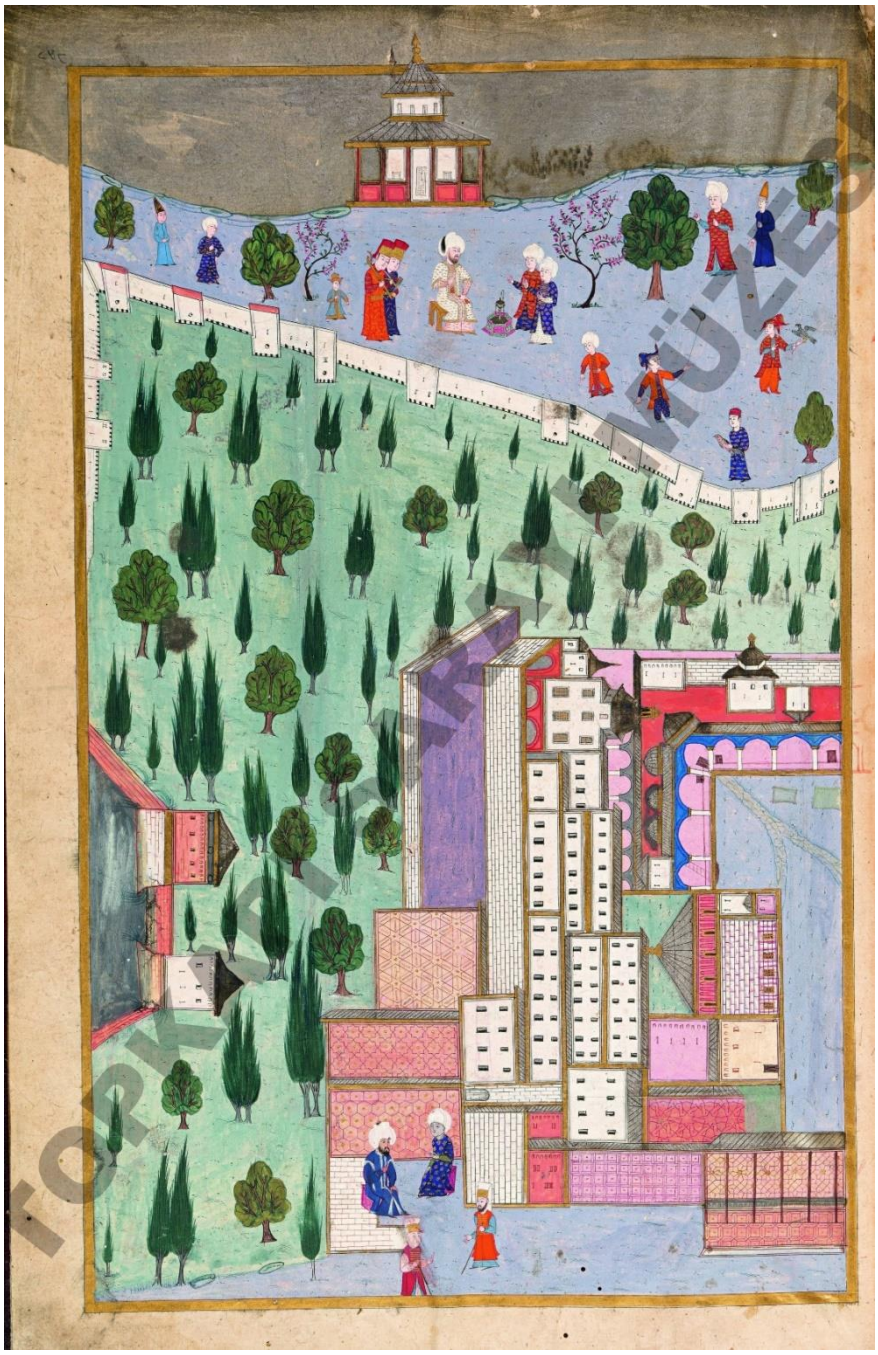

Çizim 4.305, TSMK H.1523 v.231b, mimarî süslemelerin kompozisyondaki görünümü.

4.18. v. 232A

Eser Adı: Arz Dîvanhanesi, Bâb-ı Ali, Sur-ı Sultanî, Deniz ve Bazı Köşkler[126]

Eser Ebatları:25,6x42 cm

Resim 4. 83, TSMK H.1523 v.232a.

[126] Şevket Rado, Nigar Anafarta, a.g.e., s.41.

Minyatürün konusu: Sur içinde üçüncü avlunun devamı ve padişahın av eğlencesi anlatılmaktadır.

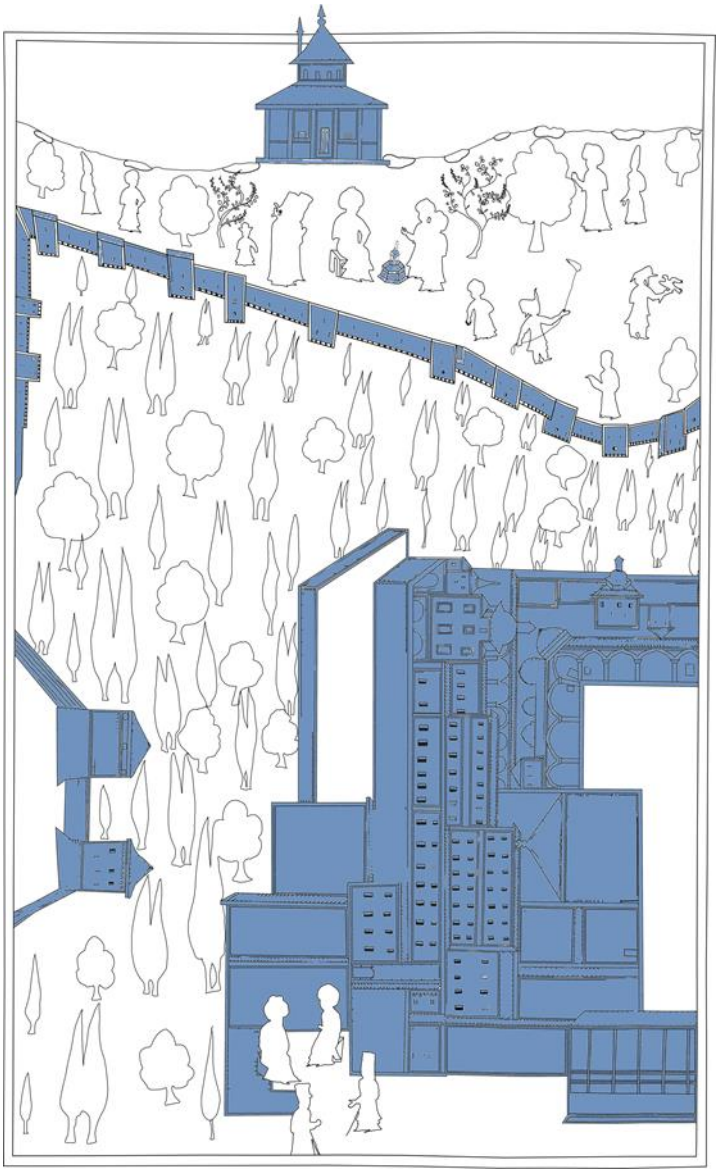
Padişahın özel alanı olan avludaki günlük hayatın anlatılmaya çalışıldığı minyatürde, padişah figürü surların dışında, üzerinde kaplan deseni bulunan kaftanıyla resmedilmiştir. Yanında padişahın özel hizmetinden sorumlu görevliler yer almaktadır. Kuş uçuran figürler ve soytarının resmedilmesi padişahın bir av eğlencesinde olduğunu göstermektedir.

v.23a'da oldukça kompleks bir yapısı olan üçüncü avlunun içindeki binalar çoklu bakış açısına uygun olarak çizilmiştir. Binaların iç detayları verilmemiş çoğunluğu beyaza boyanmış ve sıra halinde küçük pencereler çizilmiştir. Bu pencereler kompozisyonda ritimle beraber hareket sağlamaktadır. Binalar incelendiğinde kendi içinde duvar ve avlularla sınırlar oluşturulduğu görülmektedir. Bazı binalarda çatının altına geometrik süsleme yapılmıştır. Her binada tek bir desen ile süsleme yapılmıştır. Bu şekilde minyatür, plan görünümünden uzaklaştırılmıştır. Hareme ait binaların yer aldığı avluda mahremiyeti vurgulamak için binaların sadece dış yüzeylerinin resmedildiği düşünülmektedir. Yapıların tasvirinde dikkat çeken diğer unsur yapıların birbirinden ve çatı sistemlerinden kalın altın cetvellerle ayrılmasıdır. Böylelikle her bir bina diğerlerinden ayrı müstakil bir görüntü kazanmaktadır. (Resim 4.83)

Önemli bir kısmı doğa unsurlarına ayrılan minyatürde çifte serviler ve top ağaçları görülmektedir. Surların dışındaki alanlarda çiçekli bahar ağaçları ile meyve ağacı olabileceği tahmin edilen ağaçlar görünmektedir. Surların içindeki alan açık yeşile boyanırken surların dışındaki alan maviye boyanmıştır. Gümüş ile boyanan deniz cetvel dışına taşırılarak sayfanın sonuna kadar boyanmıştır. Ancak bu alan zamanla kararmıştır. Minyatürde sarayın Topkapı Sarayı ismiyle anılmasına sebep olan toplar resmedilmiştir. Minyatürde renkler dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Figürde ve mimarîde kullanılan kırmızı ve mavinin parlak tonu ile kompozisyona hareket kazandırılmıştır. (Resim 4.83)

Minyatürde mimarî ve doğa önemli yer kaplamaktadır. (Resim 4.83, Çizim 4.306) Sur içinde yeşil çimenli bahçede çok sayıda servi ve top ağacı yer almaktadır. Bunun dışında sur dışında top ağaçlar ve çiçekli ağaçlar görülmektedir. (Resim 4.83)

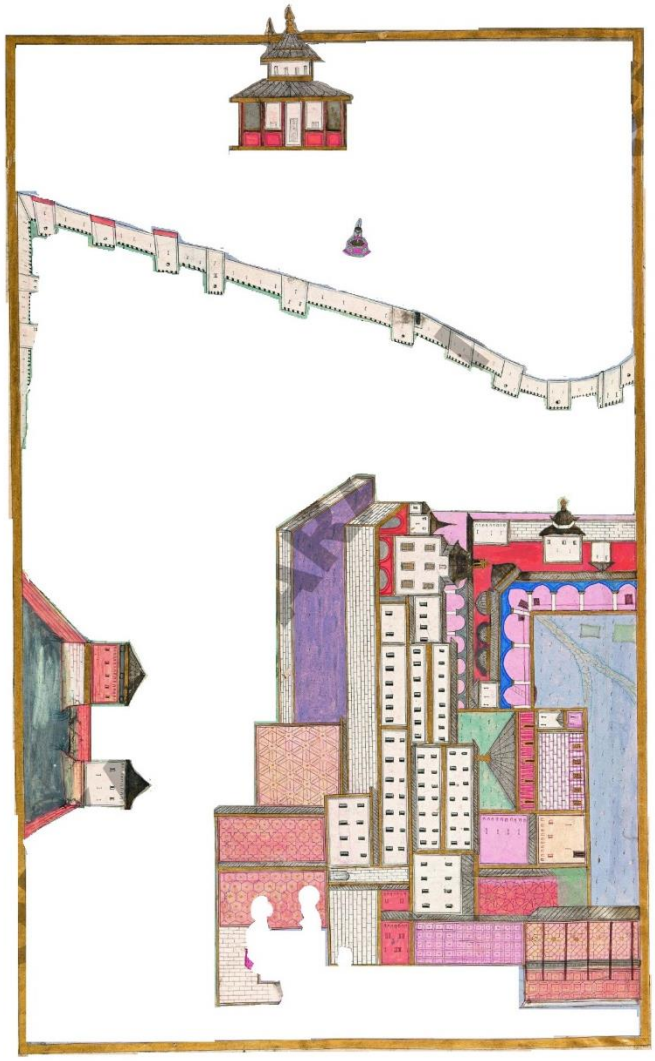
Figür sayısı az olan minyatürde padişah ve beraberindeki görevlilerin bir av eğlencesinde olduğu anlaşılmaktadır. Avlu içinde şehzade ve hocası olduğu düşünülen figürler harem bölümüne yakın bir yerde oturmakta, iki yeniçeri de değneklerle onların güvenliğini sağlamaktadır. (Resim 4.83)

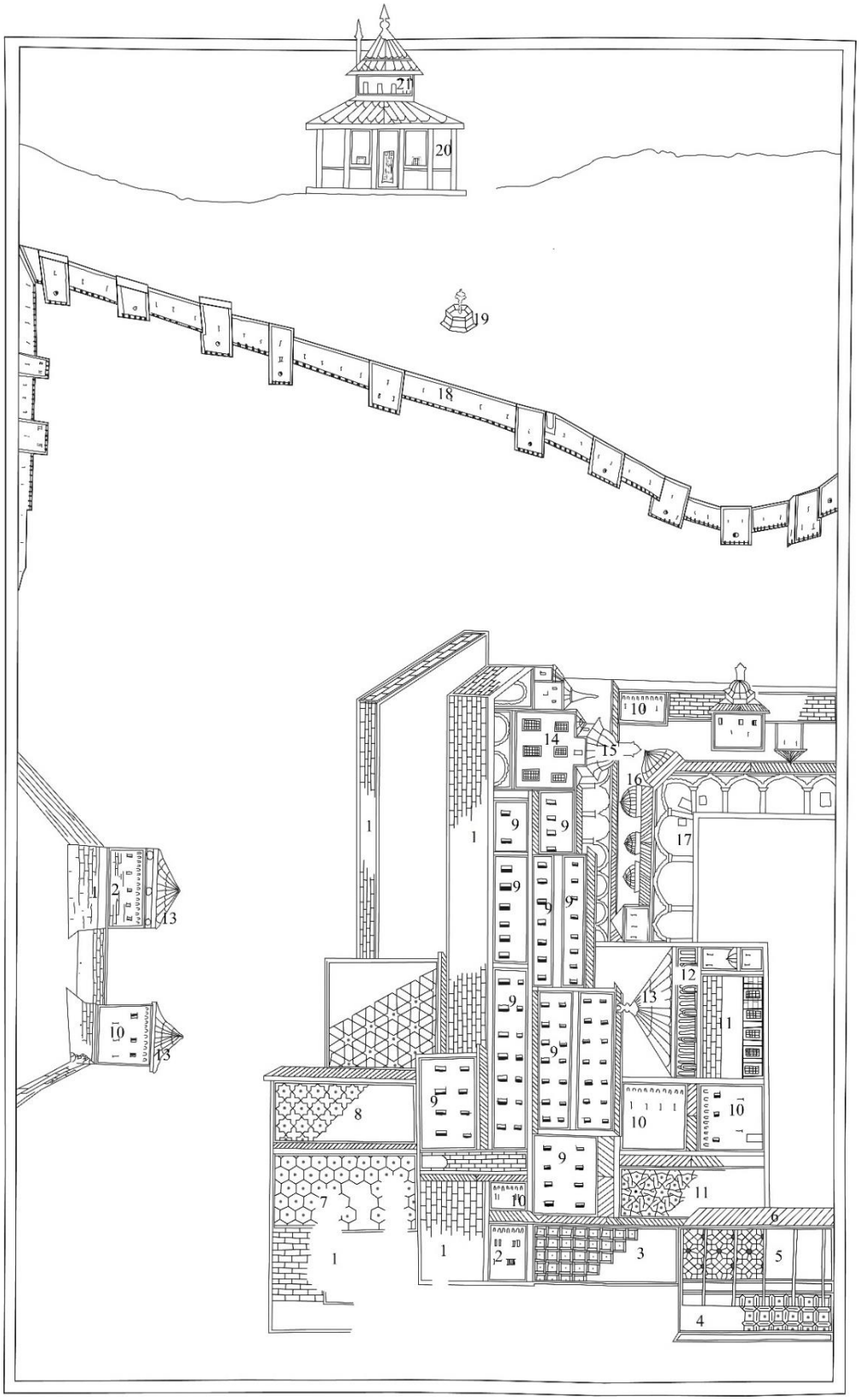
Çizim 4.306, TSMK H.1523 v.232a, mimarînin kompozisyon içinde kapladığı alan.

4.18.1. v. 232a Mimarî Süsleme Unsurlarının Çözümlemeleri

V.131b'nin devamı niteliğindeki minyatürde, dış avlunun devamı resmedilmiştir. Avluya bitişik olarak çizilen bir yapı kompleksi yer almaktadır. Surlar bir önceki sayfada kaldığı yerden devam etmekte, soldan aşağıya doğru incelerek sona ermektedir. Farklı açılardan görünümleri resmedilen bina topluluğun sonunda avlu içinde iki bina görünmektedir. Surların dışında denizin tam kenarında bir köşk ve havuz minyatürdeki diğer yapılardır. (Resim 4.84)

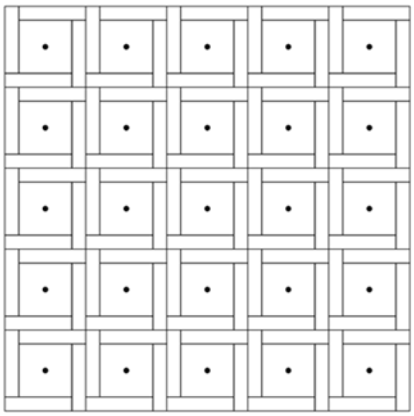
Resim 4. 84, TSMK H.1523 v.232a, minyatürde incelenecek bölümler.

Çizim 4.307, TSMK H.1523 v.232a, kompozisyonda incelenecek bölümler.

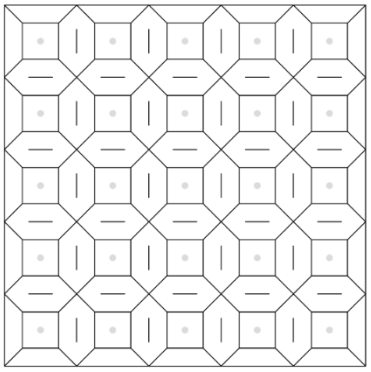
Kompozisyonda çok sayıda mimarî unsur yer almaktadır. 1 ile numaralandırılmış alanlarda zemin beyaza boyanmış üstüne dikdörtgenlerle oluşturulan tuğla deseni uygulanıştır. Minyatürde bu alanlar avlu duvarları olarak görülmektedir. 2 ile numaralanmış alanlarda çatı altında tek sıra halinde çizilmiş ters at nalına benzer süsleme yapılmış ve pencereler çok küçük çizilmiştir. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

3 ile numaralandırılmış bölümde açık eflatun zemin üzerine kare ızgaralı desen uygulanmıştır. Karelerin içine bir birim küçük kareler çizilerek uçlarından uzatılan çizgilerle büyük kareler bağlanılmıştır. (Çizim 4.62, 4.63, 4.64, 4.308)

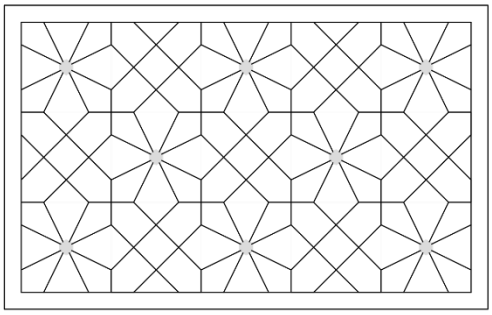
Çizim 4.308, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 2

4 ile numaralandırılan bölümde kare ızgara ile oluşturulan desen uygulanmıştır. (Çizim 4.309)

Çizim 4.309 TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 3

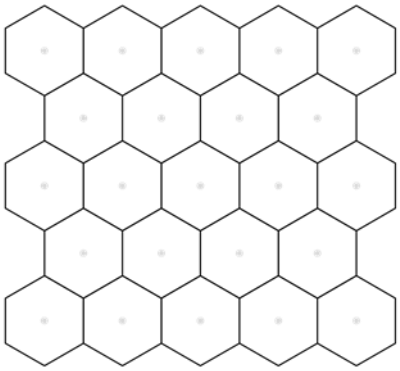
5 ile numaralandırılmış bölümde V.19a'da birkaç yerde uygulanan kare ızgaralı desen ile süsleme yapıldığı görülmektedir.(Çizim 4.310)

Çizim 4.310, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 4

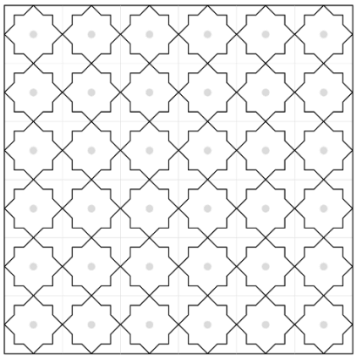
Minyatürde pek çok yapının üstünde gördüğümüz 6 ile numaralandırılmış çatı sistemi gümüş zemin üzerine verev çizgilerle kiremit görünümü verilerek oluşturulmuştur. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

7 ile numaralandırılmış alanda altıgenlerden oluşan petek görünümlü bir süsleme yapılmıştır. (çizim 4.301)

Çizim 4.311, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 5.

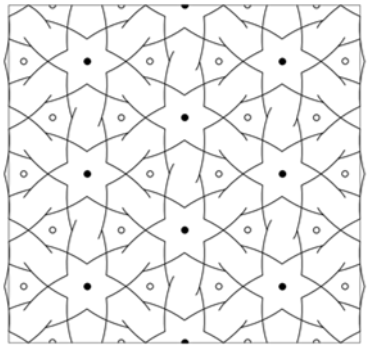
Zemini hareli bir şekilde boyanan 8 numaralı alanda kare ızgara ile oluşturulmuş içinde çapraz çizgileri mevcut kısmen hareketli denilebilecek bir desenle süsleme yapılmıştır. (Çizim 4.96, 4.97, 4.312)

Çizim 4.312, TSMK H.1523 v.232a,süsleme deseni 6.

9 ile numaralandırılmış alanlarda beyaz zemin üzerine çok sayıda pencere çizilmiştir. 10 numaralı alanlarda saçak altı at nalı ve çizgiden ibaret pencereleri olan küçük binalar mevcuttur. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

11 ile numaralandırılmış bölümde altı kollu yıldız deseni kırmızıya yakın pembe renk üzerine uygulanmıştır. Desen oluşturulurken üçgen şablonun yan çevrilerek kullanıldığı düşünülmektedir. Şablon üzerine küçük bir altıgen oluşturacak şekilde noktalar konulmuştur. Bu noktalar iğne ile işaretlenerek uygulama alnındaki referans noktalar belirlenmiştir. Noktalar çapraz ve dikeyde uygun şekilde birleştirilmiş ve desen oluşturulmuştur. Oluşan yıldızların ortasına altın noktalar yerleştirilerek süslenmiştir. Yıldızların kollarının arasındaki boşluklara da küçük yuvarlaklar çizilmiş desendeki doluluk boşluk dengesi sağlanmıştır. (Çizim 4.146, 4.147, 4.148, 4.149, 4.313)

Çizim 4.313, TSMK H.1523 v.232a, süsleme deseni 2.

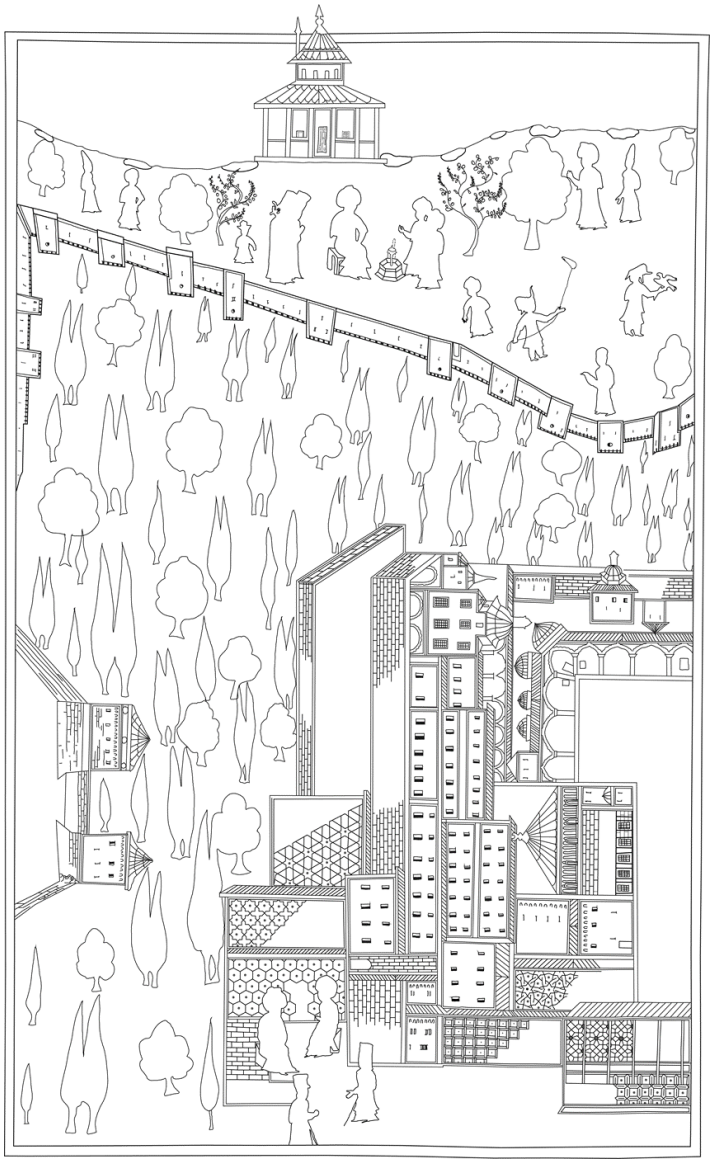
12 ile numaralanmış bölümde pembe renk üzerine tuğla deseni uygulanmıştır. Bu yapının üstünde ve başka binalarda aynı şekilde tekrar eden üçgen çatı sistemi 13 ile numaralandırılmıştır. Gümüşle boyanan üçgen çatılara tepeden ayrılarak aşağı inen dilimlerle kiremit görünümü kazandırılmıştır. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

14 ile numaralanmış iki sıra korkuluklu pencereye sahip yapının gövdesi 14 ile numaralandırılmıştır. Yapının 15 numaralı çatısı etekleri köşeli kubbe şeklindedir. 16 ile numaralandırılmış küçük kubbeler 17 ile numaralandırılmış çatı sisteminin bir parçası olarak görülmektedir. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

18 ile numaralandırılmış surlar beyaza boyanmış, yumuşak bir hatla sola doğru uzanmıştır. Sayfanın solunda keskin bir dönüşle aşağı devam ettirilmiş, inceltilerek sonlandırılmıştır. Surlar çoklu bakış açısına uygun olarak resmedilmiştir. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

Surların dışında kalan padişah figürünün hemen önündeki havuz, altıgen forma sahiptir. Havuzun yüzeylerinde pembe ve yeşil renkler, dönüşümlü olarak kullanılmıştır. Havuz çok küçük olmasına rağmen mermer görünümü verilmiştir. (Resim 4.84, Çizim 4.307)

Denizle karanın birleştiği alanda yer alan köşk benzeri yapının gövdesi 20 ile numaralandırılmıştır. Kırmızıya yakın pembe renk ve beyaz renkle boyanmış, yüzeyine herhangi bir süsleme yapılmamıştır. 21 ile numaralan çatı sistemi iki kademeden oluşmaktadır.

Çizim 4.314, TSMK H.1523 v.232a, mimarî süslemelerin kompozisyon içinde görünümü.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME

TSMK H.1523 envanter no'lu Hünernâme isimli eserde incelediğimiz 18 adet minyatürde, minyatürlerin kompozisyon özellikleri ana hatlarıyla incelenmiş, minyatür içinde yer verilen mimarî unsurlar ve mimarî unsurların kapladığı alan tespit edilmiştir. Mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içindeki fonksiyonu ve katkıları değerlendirilmiştir. Süsleme unsurları, mimarî yapı üzerinde gösterilmiş, müstakil olarak çizimleri gerçekleştirilmiştir.

Mimarî yapılar, süsleme unsurları, mekân özellikleri, minyatürün geçtiği mekân ve tasvir edilen olaylar açısından değerlendirilmiştir.

Eserde yer alan minyatürlerin cülus ve padişahların hünerleri gibi devletin önemli olaylarını tasvir ettiği görülmüştür. Tasvir edilen konu bakımından mimarî süsleme unsurlarının değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Mekân Özellikleri Bakımında Mimarî Süsleme Unsurları

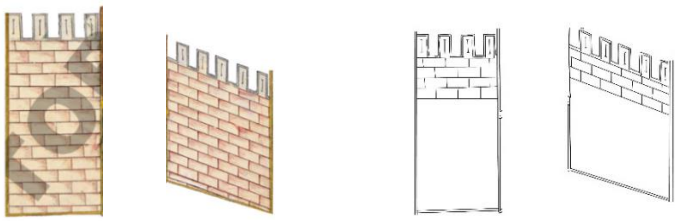
Mimarî unsurlar, iç mekân, dış mekân, dış ve iç mekân özelliklerine sahip yapılar ve serbest yapılar mimarî süslemeleri açılarından değerlendirilmiştir.

Dış Mekân

TSMK H.1523'te incelenen minyatürlerde mimarî yapıların dışarıdan görünümlerine yer verilmiştir. TSMK H 1523 v. 15b, 18b, 89b'de dış mekân özellikleri gösteren yapılar mevcuttur.

v.15b'de Bâbüssaâde ve Bâbüsselâm arasındaki kapılar resmedilmiştir. Bâb-ı Hümâyun'un sağındaki ve solundaki sur duvarlarının gerçekçi bir yaklaşımla çizildiği görülür.(Resim 5.1, Çizim 5.1) Aynı minyatürde yer alan Cephane-i Amire'nin de aynı yaklaşımla çizildiği görülmektedir.(Resim 5.2, Çizim 5.2 Fotoğraf 5.1) Binanın formu vurgulanacak şekilde çizilmiş, binanın üst katı noktalama ile doku verilen taş

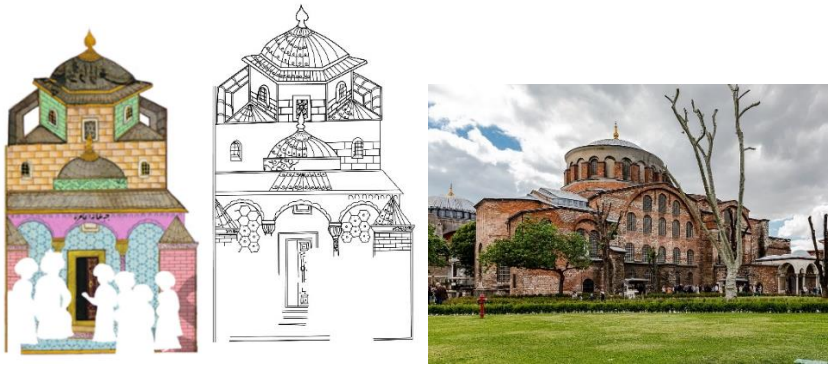
yüzeylerle kaplanmıştır. Alt kattaki revaklı bölümde süsleme abartılmamış, sadelik ön plana çıkarılmıştır.

Resim 5. 1 TSMK H.1523, v.15b Bâb-ı Hümâyun sur duvarları**.**

Çizim 5. 1, TSMK H.1523, v.15b Bâb-ı Hümâyun sur duvarları.

.

Resim 5. 2, TSMK H.1523, v.15b Cephane-i Amire.

Çizim 5. 2, TSMK H.1523, v.15b Cephane-i Amire**.**

Fotoğraf 5. 1, Cephane-i Amire (kulturportali.gov.tr)

v.15b'de yer alan Kule-i Kâğıt Emini binası, binanın köşeli yapısı vurgulanacak şekilde çizilmiş, yüzeyleri farklı renklerle boyanmış, mermer görünümü kazandırılmış ve sadelik burada da devam ettirilmiştir.(Resim 5.3, çizim 5.3)

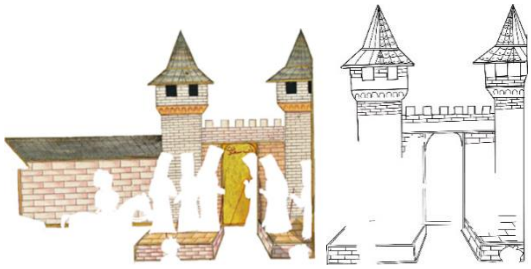

Resim 5. 3, TSMK H.1523 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini.

Çizim 5. 3, TSMK H.1523 v.15b, Kule-i Kâğıt Emini.

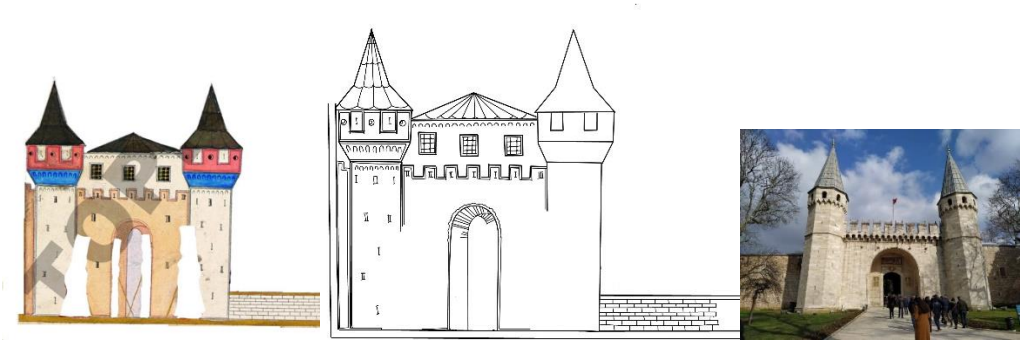
v.15b'de Bâbüsselâm binası resmedilirken gerçekçi yaklaşımın sürdürüldüğü görülmektedir. Binanın tasarımının mevcut haline çok yakın bir şekilde yapıldığı görülmektedir. (Resim 5.4, Çizim 5.4)

v.18b'de Bâbüsselâm yapısında binanın gerçek formuna sadık kalındığı ancak renklerde farklı bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Süslemede yine sadelik tercih edilmiştir. (Resim 5.5, Çizim 5.5, Fotoğraf 5.2)

Resim 5. 4, TSMK. H.1523 v.15b, Bâbüsselâm.

Çizim 5. 4, TSMK. H.1523 v.15b, Bâbüsselâm.

Resim 5. 5, TSMK. H.1523 v.18b, Bâbüsselâm.

Çizim 5. 5, TSMK. H.1523 v.18b, Bâbüsselâm.

Fotoğraf 5. 2, Bâbüsselâm (millisaraylar.gov.tr)

v.89'da mimarî tasarım, kompozisyonun tamamını kaplamıştır. Yapının süslemesinde dikdörtgen tuğlalarla kaplanmış yüzeyler pembe, mavi, yeşil renklerde boyanmış, tarama tekniği ile doku verilmiştir. Sütunlara mermer görünümü verilirken, kemerler sade bir şekilde süslenmiştir. (Resim 5.6, Çizim 5.6) Binanın formu, dönemin Bursa mimarî yapılarıyla benzerlik göstermektedir.(Fotoğraf 5.3)

Resim 5. 6, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti.

Çizim 5. 6, TSMK H.1523 v.89b, kaplıca imareti.

Fotoğraf 5. 3, I. Murad tarafından inşa ettirilen Bursa Eski Kaplıca (kulturportali.gov.tr)

İç Mekan

İç mekan yapıların içeriden görünümlerini ifade etmektedir. TSMK H.1523'te v.15b, 19a ve 130a'da iç mekan özelliği gösteren yapılar mevcuttur.

v.15b'de yatay düzlemde resmedilen Bâb-ı Hümâyun'un iç kısmı görülmektedir. Binanın kapısı öne çekilerek yan duvarlar çapraz çizilmiş yapının derinliği vurgulanmıştır. Yapının alt katında gösterişli bir desen yeşil ve mavi zeminler üzerine uygulanmıştır. Sadece bir motifini tam olarak görebildiğimiz desen, on iki kollu yıldız desenin yumuşak hatlarla çizilmesiyle oluşturulmuştur. Eserde yer alan en girift ve büyük motife sahip süslemenin bu olduğu görülmektedir. Bâb-ı Hümâyun kitabesindeki cennet kapısına atıfla süslemenin de gösterişli tutulduğu düşünülmektedir. Binanın ikinci katında denge gözetilerek daha sade bir desen tercih edilmiştir.(Resim 5.7, Çizim 5.7)

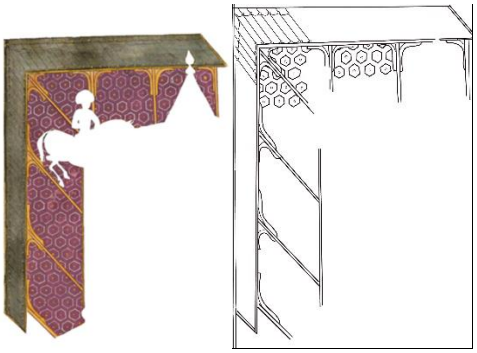

Resim 5. 7, TSMK. H.1523 v.15b, Bâb-ı Hümâyun.

Çizim 5. 7, TSMK. H.1523 v.15b, Bâb-ı Hümâyun.

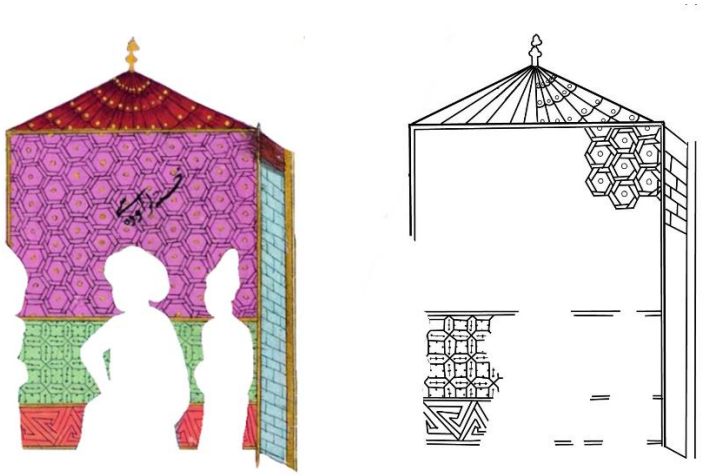
v.15b'de yer alan ahırların zemini koyu mor ile boyanmış, altıgenlerden oluşan geometrik desen beyaz ile çizilmiştir. Eserde sadece ahırların süslemesinde koyu renk üzerine beyaz ile desen uygulaması yapılmıştır. Bulunduğu minyatürde ahırların mimarîsi, köşebent şeklinde tasarlanmıştır.(Resim 5.8, Çizim 5.8)

Resim 5. 8, TSMK. H.1523 v.15b, Ahırlar.

Çizim 5. 8, TSMK. H.1523 v.15b, Ahırlar.

Yazma içinde bulunan minyatürlerden v.15b'de kırmızı çatıya sahip tek bina hastalar odasıdır. Yapının solunda yer alan derinlik oluşturacak şekilde çizilmiş ince duvar ve figürlerin yerleştirilme biçimleri gördüğümüz alanın bir iç mekân olduğunu düşündürmektedir. Binanın süslemesinde üçgenlerden oluşan geometrik desenin bordür şeklinde uygulaması, kare ızgara ve altıgen desen unsurları görülür. Binanın solundaki duvara tuğla görünümü verilmiştir.(Resim 5.9, Çizim 5.9)

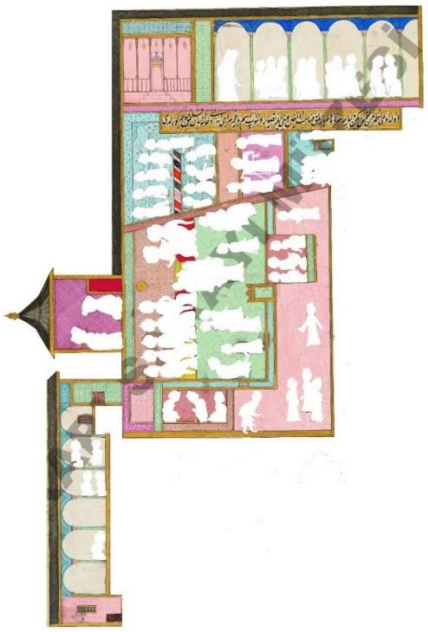

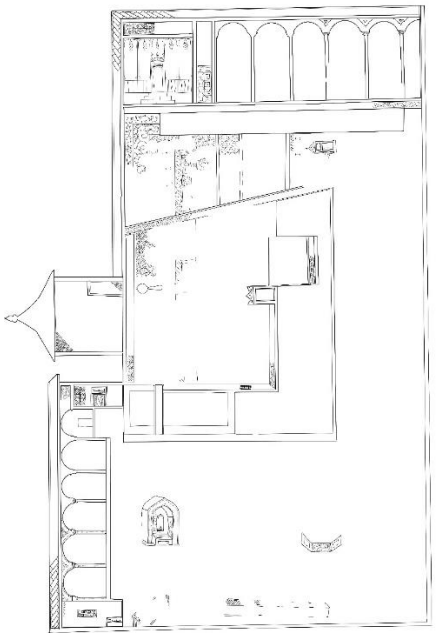
Resim 5. 9, TSMK. H.1523 v.15b, hastalar odası.

Çizim 5. 9, TSMK. H.1523 v.15b, hastalar odası.

Oldukça kompleks bir yapıya sahip olan ikinci avlu, figürler yardımıyla fonksiyonu vurgulanacak şekilde resmedilmiştir. Yapı içindeki odalar ilk bakışta mimarî plan özelliği gösterse de odaların süslemeleri ve figür konumlandırmaları

tasarımın atmosferini değiştirmektedir. Odaların sınırlarının bir kısmı geometrik desenlerin bordür şeklinde uygulanmasıyla oluşturulmuştur. Yapının küçük bir bölümünde tezhip desenleri ile süslemeler görülmektedir. (Resim 5.10, Çizim 5.10)

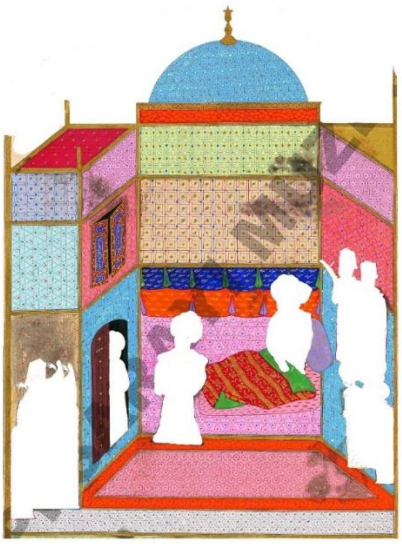

Resim 5. 10, TSMK. H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun.

Çizim 5. 10, TSMK. H.1523 v.19a, Dîvân-ı Hümâyun.

Çelebi Mehmed'in ölümünün askerden gizlendiği sahnede minyatürün 4/3'ü iç mekândan oluşmaktadır. Minyatürde iç mekânlar ve geçiş mekânları birlikte kurgulanmıştır. Duvarlar derinlik algısı oluşturacak şekilde açılı çizilmiş, ancak padişahın bulunduğu alan perspektiften uzak resmedilmiştir. Çizilen kapı ve pencereler bölümün başka bölümlere açıldığını göstermektedir. Duvar zemin renkleri genel olarak pastel tonlardan seçilmiştir. Canlı renklerin sınırları belirlemede etkin bir şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tekstil ve ahşap alanlar hariç yapının tamamında geometrik süslemelere yer verilmiştir. (Resim 5.11)

Resim 5. 11, TSMK H. v.130a, iç mekân.

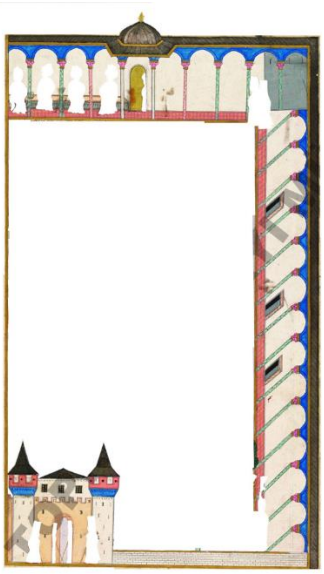
İç Dış Mekân Bir Arada

TSMK H. 1523'te incelediğimiz minyatürlerin büyük bir kısmında tasvir edilen olaylar avlu alanlarında geçmektedir. Avlular, yapı itibari ile hem dış hem de iç mekân özellikleri taşımaktadır.

v.18b'de ikinci avlunun bir kısmı resmedilmiştir. Minyatürde sayfanın iki yanını çevreleyen revakların çoklu bakış açısına uygun çizildiği görülmektedir. Mavinin parlak bir tonu ile boyanan revakların süslemeleri sadedir. Çoğunluğu yeşil olan sütunlara mermer dokusu verilmiştir. Revakların altındaki zemin, kare ızgaralı geometrik desenle süslenmiştir. Üst taraftaki desenler kuş bakışı, sağdaki desenler

çoklu bakış ile uygulanmıştır. v.18b'de görülen Bâbüssaâde kapısı ve revakları gerçek görünümüne yakın resmedilmiştir.(Fotoğraf 5.4, Resim 5.12) Çoklu bakış açısına göre çizilen revaklı avluda süslemeler de buna uygun olarak tasarlanmıştır. Revakların altındaki geometrik süslemenin sadeliği ve küçük boyutlarda çizilmesi dikkat çekicidir. Mimarî içinde renkler denge oluşturacak şekilde tekrar edilmiştir.

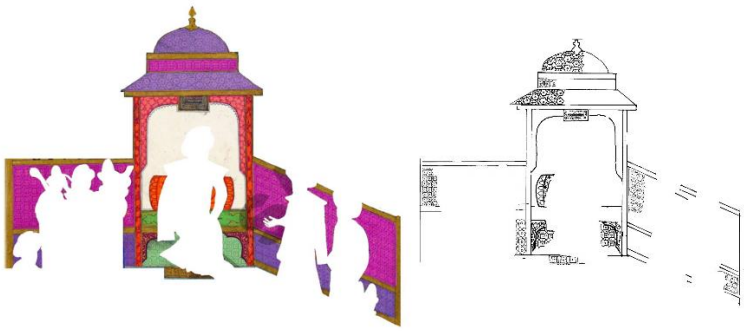

Fotoğraf 5. 4, Topkapı Sarayı Bâbüssaâde.

Resim 5. 12, TSMK. H.1523 v.18b.

v.57b'de yer alan mimarî yapı bahçe duvarları ve tahttan müteşekkil bir yapıdır. Kompozisyon içindeki konumu bakımından dış mekâna ait olduğu anlaşılan yapı, süsleme ve tasarım bakımında iç mekân özellikleri göstermektedir. Mimarî yapının renkleri birbirine yakın tonlardan seçilmiş, gösterişli bir kubbe ile binanın ihtişamı vurgulanmıştır. Bahçe duvarlarında kare ızgara ile meydana getirilmiş iki farklı geometrik bezeme bulunmaktadır. Taht yapısında mermer ile sağlamlık vurgulanmış, kubbede iki hareketli forma sahip altıgen desenle süsleme yapılmış, aradaki kubbe kasnağında kare ızgaralı statik süslemeyle denge sağlanmıştır.(Resim 5.13, Çizim 5.11) Minyatürün konusunun doğu siyaseti ile ilgili olması, beylik döneminde olan devletin olduğundan daha gösterişli resmedilmesine sebep olmuştur.

Resim 5. 13, TSMK. H.1523 v.57b.

Çizim 5. 11, TSMK. H.1523 v.57b.

Sultan Orhan'ın cülusunun anlatıldığı v.62a'da, v.57b'de kullanılan kompozisyon şemasına benzer bir şema kullanılmıştır. Padişah figürü kemerli bir yapı altında resmedilmiş ancak burada kubbeli çatı yerine üçgen çatı tercih edilmiştir. Bahçe duvarları ve taht yapısının renkleri oturma alanı ve minder hariç pembe ve eflatunun tonlarıyla boyanmıştır. Bahçe duvarlarında yer alan altıgenlerden oluşan desenin serbest bir şekilde çizildiği motiflerdeki kaymalar ve ebat farklılıklarından anlaşılmaktadır. Buna karşın taht yapısındaki en altta altıgen olmak üzere diğerleri kare ızgaralı toplam üç farklı desen uygulaması oldukça nizami uygulanmıştır. (Resim 5.14, Çizim 5.12)

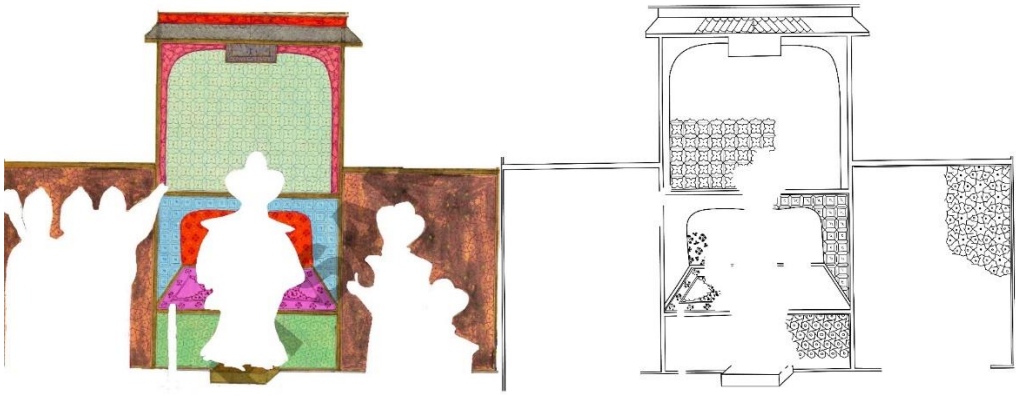

Resim 5. 14, TSMK H.1523 v.62 a.

Çizim 5. 12, TSMK H.1523 v.62 a.

v.68b'de yer alan minyatürün mimarî tasarımı; taht ile tahtın sağ ve solundaki bahçe yapısı ile kurgulanmıştır. Ancak burada v.57b ve v.62a'dan farklı olarak taht yapısında çatı sistemi görülmemektedir. Saçak ve saçağın üstündeki kırmızı mermer bölüm bu yapının kubbe sistemine sahip olduğunu düşündürmektedir.(Resim 104)

Bahçe duvarları tamamen kararsa da açık kavuniçi renk yer yer seçilebilmektedir. Duvarların süslemesinde yumuşak hatlara sahip altı kollu yıldız deseni tercih edilmiştir. Taht yapısında alttan yukarı sırasıyla, bir altıgen ve kare ızgaralı iki geometrik desen uygulanmıştır. Bütün desenler, zemin renginin oldukça koyu bir tonuyla özenli bir şekilde uygulanmıştır. Taht yapısındaki kemer ve saçağın üstündeki bölüme mermer görünümü verilmiştir. Tahtın oturma bölümü derinlik algısı oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Minder ve örtüde tekstil desenleri tercih edilmiştir.(Resim 5.15, Çizim 5.13)

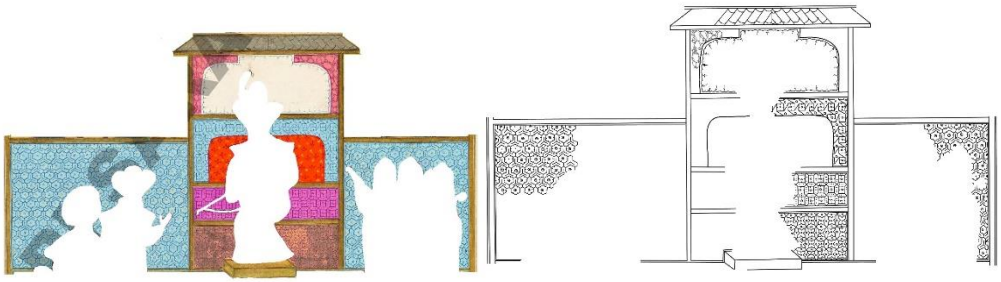

Resim 5. 15, TSMK H.1523 v.68b.

Çizim 5. 13, TSMK H.1523 v.68b.

v.72a minyatüründe Orhan Gazi'nin kendine ait bir oku Bizans Prensi'ne hediye etmesi konu edilmiştir. Taht yapısı ve bahçe duvarlarından oluşan tasarım şablonu bu minyatürde de uygulanmıştır. Henüz beylik olan devlete ait büyük bir sarayın mevcut olmadığı bilinmektedir. Mimarîde baskın şekilde mavi renk uygulanmış, sağ duvarın daha dar çizilmesiyle simetri kırılmış ve hareket sağlanmıştır. Bahçe duvarlarında altıgenlerden oluşan geometrik süsleme düzgün bir şekilde uygulanmıştır. Taht alanında çatı sistemi tam çizilmemiş, bir tek saçak bölümü resmedilmiştir. Yapının minder ve kemeri haricindeki alanlarda kare ızgara sistemli, üç farklı geometrik desen uygulanmıştır. Kemer kırmızıya yakın bir tonda mermer

görünümdedir. Tahtın önündeki yükselti perspektife yakın karşıdan görünümle çizilmiş, tahtta derinlik algısı padişahın oturuş şekliyle verilmiştir.(Resim 5.16, Çizim 5.14))

Resim 5. 16, TSMK H.1523 v.72a.

Çizim 5. 14, TSMK H.1523 v.72a.

v.75b'de I. Murad'ın cülus merasimi resmedilmiştir. Mimarî tasarımda bahçe duvarları ve taht yapısından oluşan ana şablon tekrar edilse de tasarım bu minyatürde farklılaşmaya başlamıştır. v.62a, 68b ve 72a'dan farklı olarak kubbeli bir yapı tasarlanmıştır. Taht yapısının padişah figürünün boyuna oranla oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. (Resim 5.17, Çizim 5.15)

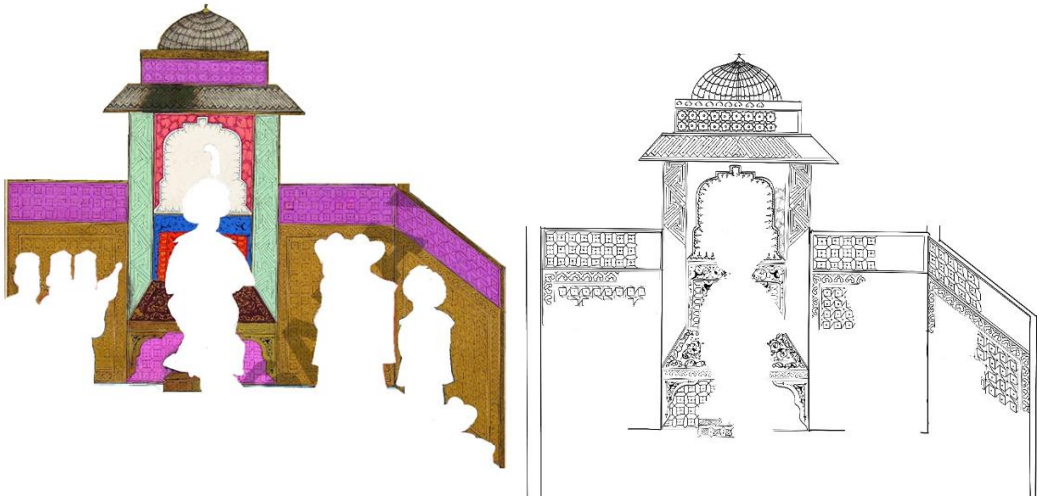
I. Murad döneminde Osmanlı Beyliği devlet olma vasfını kazanmıştır. Bu durumun mimarînin tasarımına yansıtıldığı düşünülmektedir. Taht yapısının tasarımında tahtın sağ ve soluna duvarlar eklenmiş, kuvvet ve ihtişam vurgulanmıştır. Kubbe ve taht altında, altıgenlerden oluşan; taht yapısı, duvar ve oturma alanlarında da kare ızgaralı birbirinden farklı süslemeler uygulanmıştır. Padişah figürünün üstündeki kemer düz renk ile boyanmış, mermer dokusu kubbe kasnağına uygulanmıştır. Bahçe duvarı iki kademeden oluşturulup tuğla deseni uygulanmıştır. (Resim 5.17, Çizim 5.15)

Resim 5. 17, TSMK H.1523, v.75b.

Çizim 5. 15, TSMK H.1523, v.75b.

v.112b'de I. Mehmed'in Anadolu'daki cülusu anlatılmaktadır. I. Bayezid'in Timur karşısında uğradığı yenilgi neticesinde merkezi devlet sistemi çökmüş, şehzadeler arasındaki mücadeleler ve karışıklıklar devleti geriye götürmüştür. Bu şartlarda, kardeşlerine karşı verdiği mücadele neticesinde tahta oturan I. Mehmed'in cülus sahnesinde taht yapısının v.75b'ye oranla daha mütevazi olduğu söylenebilir. Tahtın sağında ve solunda yer alan bahçe duvarlarının alt kısımlarındaki altın renkli bölüm, otağ çadırının sağında ve solunda yer alan zokak adı verilen bir nevi paravan olan yapıya benzemektedir. Geometrik süslemelerde keskin hatlara sahip desenler tercih edilmiştir. Kubbe eteğindeki kiremitler de köşeli hatlara sahiptir. Kubbenin ebat olarak küçüklüğü, Sultan'ın Anadolu'da cülus etmesini işaret etmesi yanında devletin içine girmiş olduğu zor dönemin bir ifadesi olarak da yorumlanabilir. (Resim 5.18, Çizim 5.16)

Resim 5. 18, TSMK H.1523 v.112b.

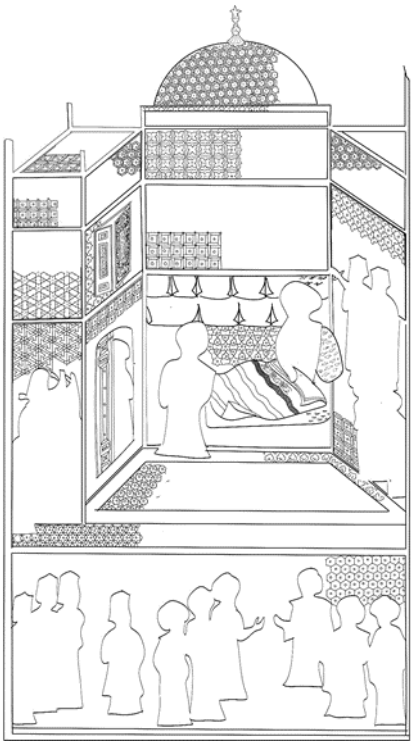
Çizim 5. 16, TSMK H.1523 v.112b.

Çelebi Mehmed'in ölümünün askerden gizlenmesi minyatüründe Edirne Sarayı ve avlusunun bir bölümü resmedilmiştir. Sarayın üst kısmı iç mekân, alt bölümü avlu olarak tasarlanmıştır. (Resim 5.19-20, Çizim 5.17) Sınırları cetvellerle belirtilen avlu altıgenlerden oluşan petek görünümlü geometrik desenle süslenmiştir.

Resim 5. 19, TSMK H.1523 v.130a.

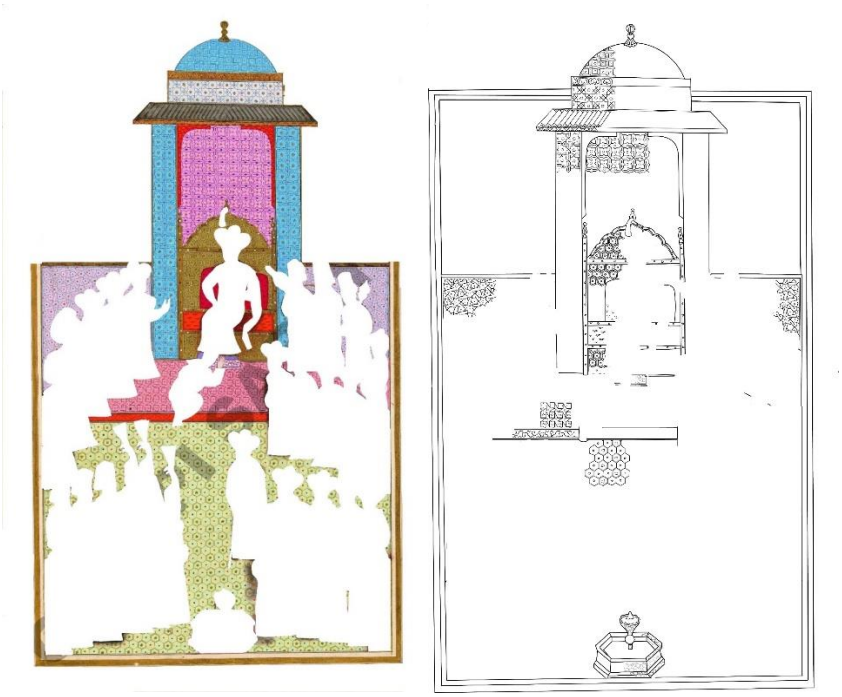
Resim 5. 20, TSMK H.1523 v.130a avlu.

Çizim 5. 17, TSMK H.1523 v.130a.

II. Murad'ın cülusunun anlatıldığı sahnede bahçe duvarlı taht yapısından oluşan tasarıma, avlunun da eklendiği görülmektedir. v.130a'da yer alan avlu ile yakın renk tonlarında boyanan avlu, altıgenlerden oluşan petek görünümlü desenle süslenmiş ancak burada belli bir düzende altıgenlerin çizgileri kalınlaştırılmış, ikinci bir motif oluşturulmuştur. Ayrıca kırmızı, mavi ve altın noktalarla süsleme zenginleştirilmiştir. Taht yapısı v.75b' de ana hatları oluşturulan taht yapısı tasarımı ile aynıdır. Ancak taht yapısı diğer taht yapılarına göre oldukça yükseltilerek dikey yönde vurgusu artırılmıştır. Padişahın oturma alanı taht formunda çizilmiş, ancak derinlik verilmemiştir. Tahtın oturma bölümünde kırmızı örtü ve kırmızı minder dikkat çekmektedir. Altıgen motiflerle süslenen taht kırmızı ve beyaz renkli değerli taşlarla bezenmiştir. (Resim 5.18, Çizim 5.16)

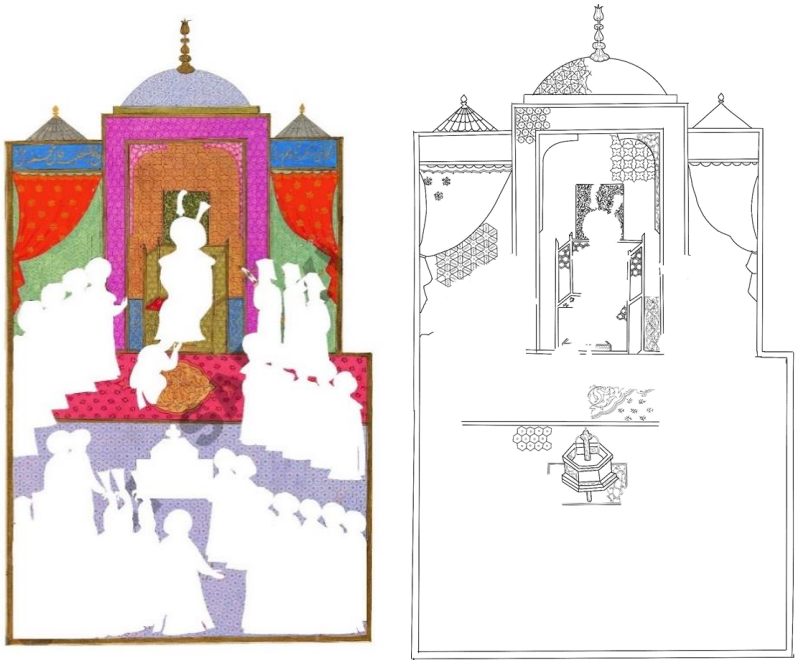
Ana mekândan altın cetvelle ayrılan avlu çok açık yeşile boyanmış, ortasında perdahlı altın noktalar bulunan altıgen petek deseni ile süslenmiştir. (Resim 5.21, Çizim 5.18)

Resim 5. 21, TSMK H.1523 v.112b.

Çizim 5. 18, TSMK H.1523 v.112b.

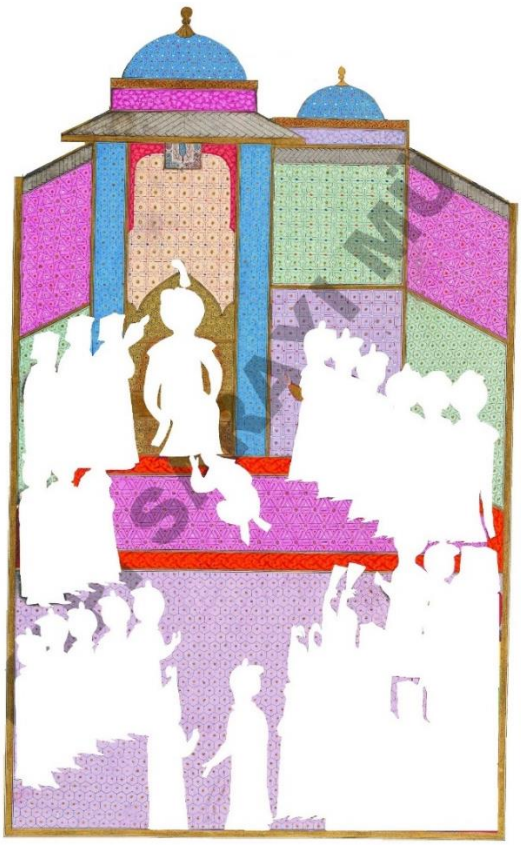
v.153b'de Fatih Sultan Mehmed'in Edirne cülusu anlatılmaktadır. Eser genelinde uygulanan mimarî tasarım şablonuna sadık kalınmıştır, ancak bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Taht yapısının parçalı görünümü burada birleştirilmiştir. Tahtın etrafını kuşatan duvarlar taç kapı görünümündedir. Tahtın üstünde çok ince de olsa kemer mevcuttur. Altın ile boyanan tahtın süslemesinde v.130a ve 178a da uygulanan altıgenlerden oluşan süsleme yapılmıştır. Tahtın sağında ve solunda yer alan duvarlara kenarlarda toplanmış iki perde eklenmiştir. Perde ögelerinin genelde batıda yer almasının, olayın geçtiği yer ile ilgili ipucu verdiğini düşünülmektedir. Ayrıca cülus töreni anlatılan Fatih Sultan Mehmed'in kendisini hem doğunun hem batının hükümdarı olarak ifade etmesi, batının sanat ve kültürüne alaka göstermesi de bu tasarımın nedenleri arasında sayılabilir. (Resim 5.22, Çizim 5.19)

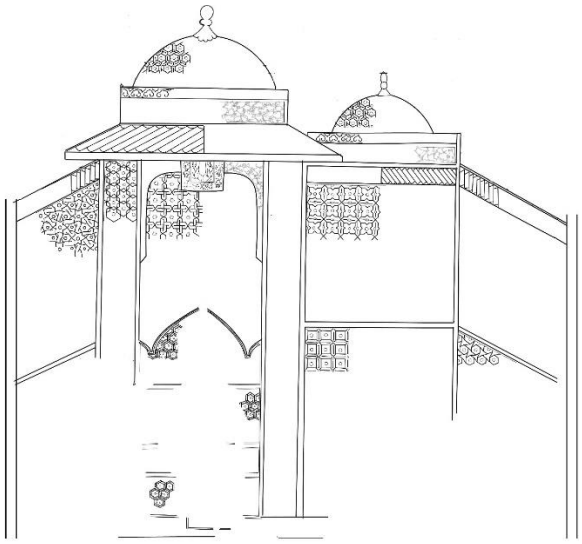
Resim 5. 22, TSMK H.1523 v.153b.

Çizim 5. 19, TSMK H.1523 v.153b.

v.178a'da yer alan minyatürde tasarımın v.57b'de oluşturulan ana şablona sadık kalınıp bir takım ilaveler yapılmasıyla oluşturulduğu söylenilebilir. Perspektifli çizilen yan duvarlar ihtişamlı bir iç mekân izlenimi verse de cülus törenlerinin Topkapı Sarayı avlusunda gerçekleştirildiği bilinmektedir. Duvarların yüksekliği ve kompleks yapıların varlığı gösterişli bir saray avlusu atmosferi oluşturmaktadır. Yapıların neredeyse tamamı geometrik süslemelerle bezenmiştir. Perdahlı altın noktalar, kırmızı, beyaz ve mavi noktalar desenleri zenginleştirmiş, aynı zamanda ritim ve bütünlük algısına katkı sağlamıştır. (Resim 5.23, Çizim 5.20)

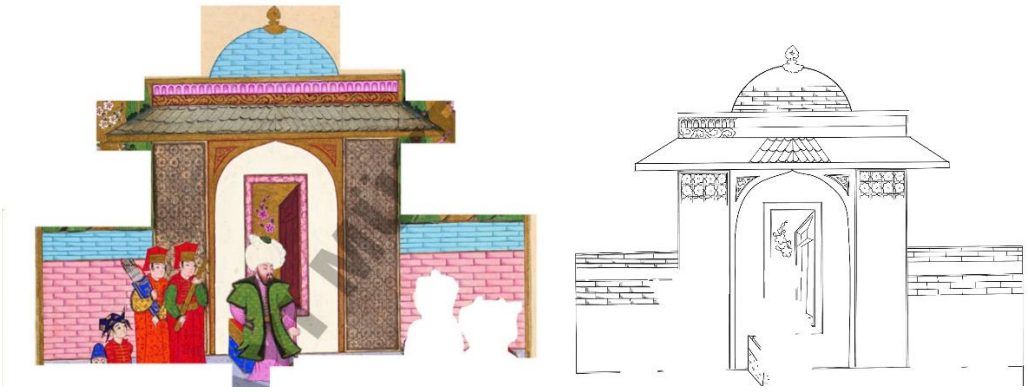
Resim 5. 23, TSMK H.1523 v.178a.

Çizim 5. 20, TSMK H.1523 v.178a.

v.189a minyatüründe tasvir edilen sahnenin tasarımı, olayın avlunun dışında geçtiğini düşündürmektedir. Bu konuda yapının yüzey süslemeleri bize ipucu

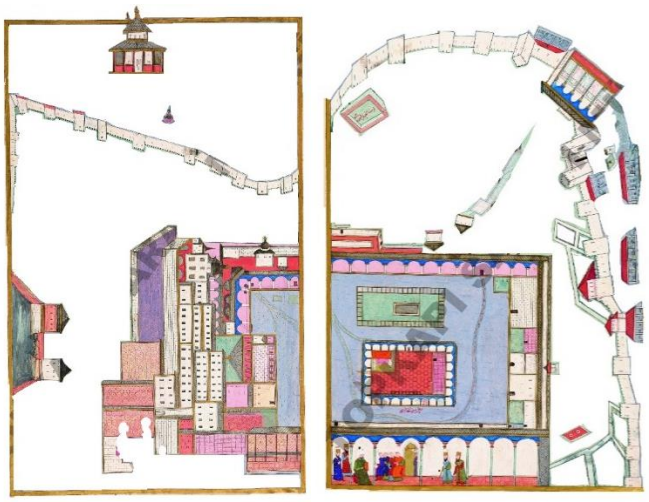
vermektedir. Ayrıca padişahın oturduğu alanın arkasındaki pencerenin diğer tarafa doğru açılması bu durumu desteklemektedir. Mimarîde pembe ve mavinin dönüşümlü olarak kullanıldığı görülmektedir. Bahçe duvarları örme duvar görünümündedir. Süslemede tarama tekniği ile doku oluşturulmuştur. Padişahın önünde oturduğu alan olan taht yapısının duvarları tamamen kararmıştır ancak kare ızgaralı süsleme görülebilmektedir. v.57b'deki ana şablonun mimarînin tasarımına referans olduğu anlaşılmaktadır.(Resim 5.24, Çizim 5.21)

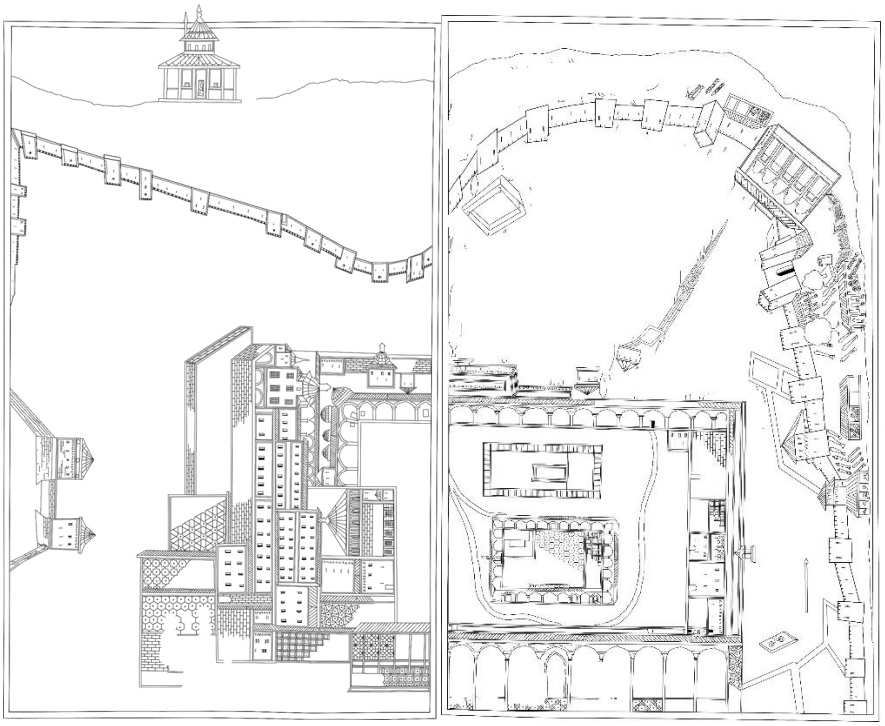
Resim 5. 24, v.189a.

Çizim 5. 21, v.189a.

v. 231b ve v.231a'da Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusundaki binaların büyük bir kısmı dıştan görünümleriyle çizilmiştir. Yapıların arasında yer alan bazı dikdörtgen ve kare alanların geometrik desenlerle süslenmesi yapının içi ile ilgili küçük de olsa ipucu vermektedir. Üçüncü avlu devletin ve padişahın mahrem alanı olduğu için buradaki yapıların detayları minyatüre yansıtılmamıştır. Minyatür ilk bakışta avluyu anlatan mimarî plan görüntüsüne sahiptir. (Resim 5. 25. 5.22)

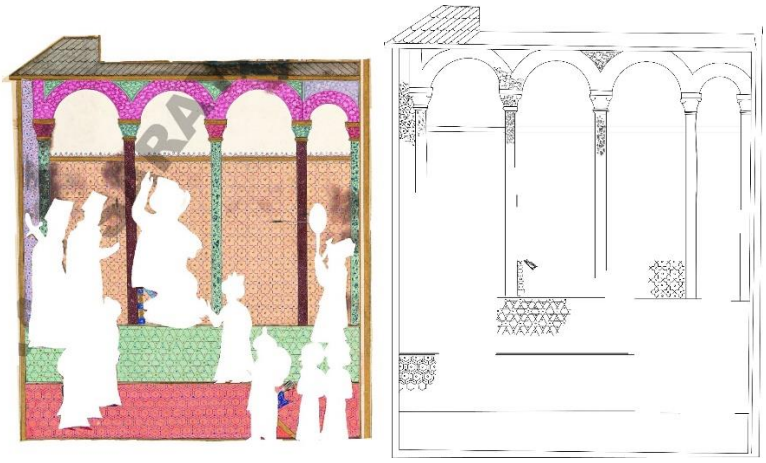
Resim 5. 25, TSMK H.1523 v.231b-232a.

Çizim 5. 22, TSMK H.1523 v.231b-232a.

Sultan Selim'in ok attığı sahnede padişah figürü ile diğer figürlerin boyutları arasındaki fark hiyerarşiyi net bir şekilde yansıtmaktadır. Mimarînin boyutları da figürler arasındaki hiyerarşinin vurgulanmasına hizmet etmektedir. Mimarînin diğer minyatürlere göre özgün yapısı vardır. Kemerli yapı, v.89b'deki kaplıca imaretinin etrafındaki avlanmayı anlatan sahnedeki mimarîye benzemektedir. Padişah figürü mimarînin içindeyken diğer figürler avlu benzeri alanda görülmektedir. (Resim 5.26,

Çizim 5.23) Mimarînin süslemesinde geometrik desenler ve mermer dokusu uygulanmıştır.

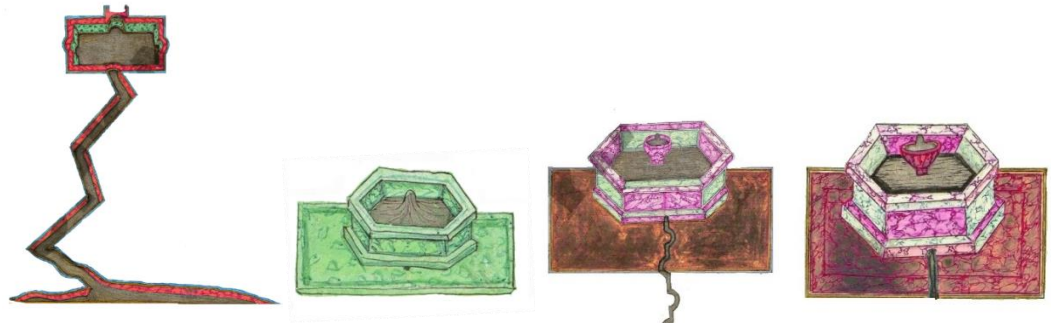
Resim 5. 26, TSMK H.1523 v.217a.

Çizim 5. 23, TSMK H.1523 v.217a.

Bağımsız Yapılar

Eserde dış mekânda en çok kullanılan mimarî yapı havuzlardır. Bunun dışında çeşme, saksı ve bir minyatürde de kuyu mevcuttur.

Eserde v.57b, 18b, 57b, 62a, 68b, 72a, 75b, 112b, 132b, 153b, 232a minyatürlerinde havuz resmedildiği görülmektedir. 57b, 68b ve 72a minyatürlerinde havuzlar akıntılarıyla birlikte resmedilmiştir.(Resim 5.27, 5.28, 5.29, 5.30) Bu üç minyatürün konusu Sultan Orhan ile ilgilidir. 57b'deki akıntı zikzak şeklinde çizilmiştir.(Resim 5.27). v.62a, 68b, 72a, 75b,153b'de yer alan havuzların çerçeveli tasarlandığı görülmektedir.(Resim 5.27, 5.28, 5.29, 5.30, 5.33) 57b'de yer alan havuz haricinde bütün havuz tasarımları altıgen şekilde yapılmıştır.(Resim 5.27) Havuz yüzeyleri mermer dokusuyla süslenmiştir. Havuzların tamamı perspektif kurallarına yakın biçimde çizilmiştir. Havuzların renkleri kompozisyon içinde yer alan mimarî unsurlarda uygulanan renklerden seçilmiştir.

Resim 5. 27, 57b Havuz.

Resim 5. 28, 62a Havuz.

Resim 5. 29, 68b Havuz.

Resim 5. 30, 72a Havuz.

Resim 5. 31, 75b havuz.

Resim 5. 32, 112b havuz.

Resim 5. 33, 132b havuz.

Resim 5. 34, 153b havuz.

Resim 5. 35, 232a havuz.

Eserde iki faklı yerde karşımıza çıkan çeşmelerin ikisinin de perspektifi benzerdir. İkisinde de ışık gölge hafif de olsa yansıtılmıştır. v.15b'de yer alan çeşme oldukça sadedir. (Resim 5.36) Minyatür içindeki konumundan bu çeşmenin cellatlar çeşmesi olduğu düşünülmektedir. Eserde yer alan fazlaca mimarî yapı olmasına ve bu yapıların süslemeler barındırmasına bağlı olarak çeşmenin bahsedilen fonksiyonu gereği süsleme yapılmadığı düşünülmektedir. v.17a'da yer alan çeşmenin yüzey süslemelerinde havuzların süslemesine benzer bir süsleme yapılmıştır. Mermer dokusu verilen çeşmenin zemin renkleri ana mimarîde yer alan renklerden seçilmiştir. (Resim 5.37)

Resim 5. 36, v.15b çeşme.

Resim 5. 37, v.19a çeşme.

V.18b ve 19a'da gördüğümüz saksılar tasarım ve süsleme bakımından havuzlara benzemektedirler.(Resim 5.38, 5.39)

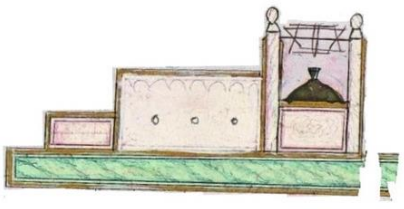

Resim 5. 38, v.18b saksı.

Resim 5. 39, v.18b saksı.

v.18b'de yer alan kuyu sade yapıdadır. Alt bölümüne mermer dokusu verilmiş diğer alanlarda sade birkaç süslemeye yer verilmiştir. (Resim 5.40)

Resim 5. 40, v.18b kuyu.

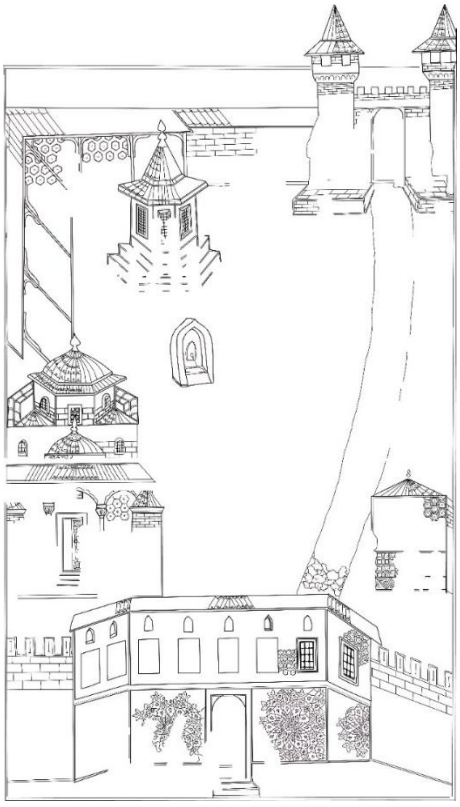
Tasvir Edilen Mekân Bakımından Mimarî Süsleme Unsurları

İncelenen minyatürlerde hangi mekânların resmedildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Eserde, Topkapı Sarayı'nı ve avlularını anlatan beş adet minyatür olduğu

görülmüştür. Bunun dışında bir cülus sahnesinde mekân olarak Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusu resmedilmiştir.

Topkapı Sarayı'nı konu alan minyatürlerde birinci avlu müstakil olarak anlatılmış, ikinci ve üçüncü avlular karşılıklı iki sayfada resmedilmiştir.

Bâb-ı Hümâyun ve Bâbüsselâm arasında kalan birinci avluda, çoğunlukla yapılar dış görünümleriyle resmedilmişlerdir. Dış yüzeylerde ağırlıklı olarak tarama ile doku verilen örme duvar görünümü tercih edilmiştir. Süsleme yapılan binalarda geometrik desenlere yer verilmiş, ağırlıklı olarak altıgen desenli tasarımlar uygulanmıştır. Eserde en büyük motifli süsleme, Topkapı Sarayı'nın birinci kapısı olan Bâb-ı Hümâyun'da uygulanmıştır. (Çizim 5.24)

Çizim 5. 24, TSMK H.1523 v.15b.

Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusu iki sayfa şeklinde tasarlanmıştır. Sol varakta Bâbüsselâm ile Bâbüssaâde arasındaki revaklı avlu görülmektedir. Bâbüsselâm, birinci avludaki görünümüne yakın olarak çizilmiş, ancak kulelerin balkonları pembe ve mavi renkle boyanmıştır. Minyatürde revakların zemininde yer alan kare tasarımla oluşturulmuş desen dışında süsleme mevcut değildir. Sol varakta Dîvân-ı Hümâyun ve

Adalet Kulesi tasvir edilmiştir. Minyatürdeki yapılar çoklu bakış açısına uygun olarak resmedilmiştir. Tasarım, devlet işlerinin görüldüğü pek çok birime sahip kompleks yapının tek sayfada resmedilmesi yönünden dikkat çekicidir. Bölümler kalın cetvellerle birbirlerinden ayrılmıştır. Bunun dışında üçgen ızgara ile oluşturulan geometrik desen (Çizim 4.375), kare ızgaralı desen(Çizim 4.317) ve tezyini süsleme(Çizim 4.385) şeklinde farklı bezemeler uygulanarak odaların ayrımı vurgulanmıştır. Minyatürde en yoğun olarak kare, sonrasında üçgen tasarımlı desenler tercih edilmiştir.(Resim 5.12, 5.12)

Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunu anlatan iki minyatür karşılıklı olarak resmedilmiştir. Sağ varakta sayfanın sağından yukarıya doğru çıkan surlar sol varakta kaldığı yerden devam ettirilmiştir. Sağ ravakta Bâbüssaâde ile başlayan revaklı avlu, onun içinde de etrafı revaklarla çevrili Arz Dîvanhanesi resmedilmiştir. Revaklar ikinci avludaki görünümleriyle çizilmiş ve aynı renklerde boyanmıştır. Üçüncü avlunun revakının zemininde uygulanan kare tasarımlı desen ikinci avludakinden farklıdır. Sol varakta haremin de içinde yer aldığı üst düzey devlet işlerinin yürütüldüğü yapılar resmedilmiştir. Avluların içlerinde bulunan yapılar farklı açılardan bakışla resmedilmişlerdir. Çoğunluğu beyaza boyanan tek ya da çift sıra penceresi bulunan yapılar, birbirlerinden cetveller ve şerit halinde çatılarılarla ayrılmışlardır. Bazı yapıların bezemesinde geometrik süslemeye yer verilmiştir. Bu süslemeler kare ve altıgen tasarımlarından oluşan süslemelerdir. (Resim 5.25)

Topkapı Sarayı'nda Bâbüssaâde önünde gerçekleşen, II. Bayezid'in cülusuna dair sahne tasvir edilirken yer verilen mekanın yukarıda bahsedilen tasarımlardan farklı olduğu görülmektedir. Cülusun gerçekleştiği yer olan revaklı Bâbüssaâde bölümü yerine oldukça yüksek bir taht yapısı ve avlu duvarından müteşekkil mimarî yapı tasarlanmıştır. Taht yapısında kare ve altıgen tasarımlı desenler dengeli biçimde uygulanmıştır. Avlu duvarları ikiye bölünmüş ve ayrı desenler uygulanmıştır. Simetrik olan bölümlerde altıgen tasarımla oluşturulan desenler uygulanmıştır. Altıgen ve kare uygulamaların tasarımdaki ağırlıkları birbirlerine çok yakındır. (Resim 5.23, Çizim 5.20)

Edirne Sarayı'nda geçen minyatürlerin ilkinde Çelebi Mehmed'in ölümünün askerden gizlenmesi anlatılmaktadır. Has odanın duvarları açılı çizilerek odaya

derinlik verilmiştir. Bu bölümlerde kare tasarımlı iki farklı desen perspektife uygun olarak çizilmiştir. Kare ve altıgen tasarımlar dengeli bir şekilde uygulanmıştır. (Resim 5.20, Çizim 5.17)

Edirne Sarayı'nda geçen bir diğer sahne Fatih Sultan Mehmed'in cülusu hakkındadır. Avluda gerçekleştirilen cülus töreninde, kubbeli taht yapısı ve üstü üçgen çatılı avlu duvarları mevcuttur. Duvarlara genellikle batılı ressamların tercih ettiği perde ögesi eklenmiştir. Bu durum olayın geçtiği yer ile ilgili ipucu vermektedir. Minyatürde ağırlıklı olarak altıgen tasarımlarla süsleme yapılmış, desen çeşitliliği sınırlı tutulmuştur. (Resim 5.22, Çizim 5.19)

Bursa'daki kaplıca imaretinin yer aldığı minyatürde binanın gerçek yapısına yakın bir tasarımla çizildiği görülmektedir. Yapının yüzeyleri örme duvar görünümündedir. Pembe ve mavi renkleri dönüşümlü olarak kullanılmıştır. (Resim 5.6, Çizim 5.6)

Tasvir Edilen Konu Bakımından Mimarî Süsleme Unsurları

Eserde yer alan minyatürlerde padişahların cülus törenleri, hüner ve marifetleri konuları tasvir edilmiştir.

Edirne ve Topkapı Sarayı'nın inşaasından önce meydana gelen cülus törenlerini anlatan minyatürlerde, sağında ve solunda avlu duvarları olan kubbeli ve kemerli taht yapıları bulunmaktadır. Bahsi geçen mimarî tasarımı bir takım farklılıklarla bütün cülus minyatürlerinde tekrarlanmıştır. Yalnız Sultan Orhan'ın cülus sahnesinde taht yapısının çatısı gösterilmemiştir.

Sultan Orhan'ın cülusu minyatüründe taht alanı peyke şeklinde çizilmiş, taht yapısının tamamında kare tasarımla oluşturulmuş süslemeler uygulanmıştır. Avlu duvarının süslemesi, altıgen tasarımla oluşturulmuş süsleme ile yapılmıştır. Minyatürde üçü kare ızgaralı tasarım olmak üzere dört farklı desen uygulanmıştır. (Resim 5.14, Çizim 5.12)

Sultan I. Murad'ın cülusunu anlatan minyatürde taht yapısının sağına ve soluna duvarlar eklenmiş ve bu duvarlarda kare tasarımlı süsleme deseni uygulanmıştır. Taht alanında iki altıgen bir de kare tasarımlı süsleme deseni mevcuttur. Avlu duvarları iki paftaya bölünmüş ve örme duvar görünümü verilmiştir. Bu minyatürden sonra gelen

cülus törenlerinin tamamında avlu duvarlarının en az iki paftadan oluştuğu görülmektedir.(Resim 5.17, Çizim 5.15)

Çelebi Sultan Mehmed'in Anadaolu cülusunun anlatıldığı minyatürde mimarî, taht yapısı ve avlu duvarlarından müteşekkil resmedilmiştir. Tahtın iki yanındaki duvarlarda üçgen tasarımlı desen bordür şeklinde uygulanmıştır. Taht yapısında kare tasarımlı iki farklı desen uygulanmıştır. Yapının iki yanındaki avlu duvarları iki paftadan oluşturulmuş, buralarda da iki farklı kare tasarım uygulanmıştır. Birinci paftadaki desen altın zemin üzerine uygulanmış, kare desenli süsleme ile çerçeve içine alınmıştır.(Resim 5.18, Çizim 5.16)

İkinci Murad'ın cülusunda taht yapısı oldukça yüksektir. Taht yapısında üç farklı kare tasarımlı geometrik desen bir tane de altıgen tasarımlı geometrik desen uygulanmıştır. Avlu duvarlarında altıgen tasarımlı desen, avlu zemininde altıgen ve kare desen uygulamaları yapılmıştır.(Resim 21, Çizim 18)

Eserde cülus sahneleri dışında padişahların başlarından geçen olayların ve onların hünerlerinin anlatıldığı minyatürler de mevcuttur.

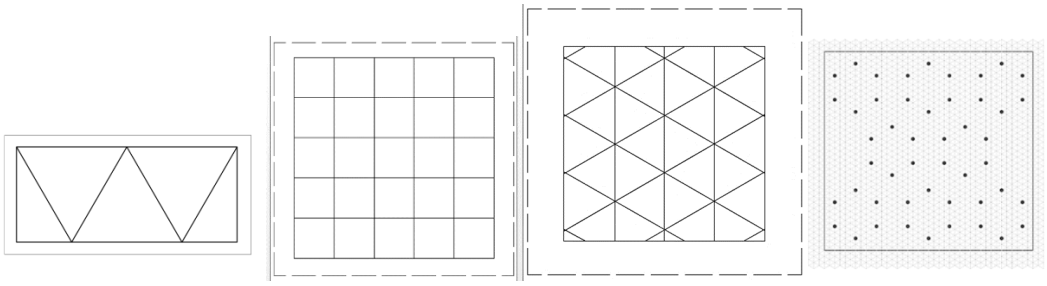
Bağdat'tan getirilen arslanın Sultan Orhan'ın çizmesini yalaması konulu minyatürde taht yapısının altında kare tasarımlı bir desen uygulanmış, kemer ve kubbe mermer sütunlar üzerine oturtulmuştur. Kubbelerde iki altıgen ve bir kare tasarımlı desen uygulanmıştır. Tahtın iki yanındaki duvarlar iki paftadan oluşmuş, kare tasarımlı desenler uygulanmıştır. (Resim 5.13, Çizim 5.11)

II. Bayezid'in su sığırını öldürdüğü sahnedeki kubbeli yapı Bâbüssaâde'yi andırmaktadır. Mimarî yapıda geometrik süslemeler, kemerin iki yanında yer alan bölümlerde görülmektedir. Bu alanda kare tasarımlı bir desen tercih edilmiştir. (Resim 21, Çizim 18)

Yavuz Sultan Selim'in aynaya ok attığı sahnedeki mimarî yapı, dört sütun üzerine oturtulmuş kemerli bir yapıdır. Mimarînin süslemesinde üç altıgen bir de kare tasarımlı süsleme unsuru uygulanmıştır. (Resim 5.26, Çizim 5.23)

Mimarî Yapıların Süsleme Desenleri

Desenlerin çizimi ile ilgili yapılan araştırmalar, üçgen ve kare ızgara sistemlerinin, geometrik süslemelerin oluşturulması ve çiziminde işlevsel olduğunu göstermiştir. Minyatürlerin tamamında az da olsa geometrik süslemeye yer verildiği görülmektedir. Bu desenler kare ve üçgen ızgara ile oluşturulan desenlerdir. Üçgen ızgara hem üçgen içeren desenlerin hem de altıgen içeren desenlerin oluşturulmasında kullanılmıştır. (Çizim 5.25, 5.26, 5.27, 5.28)

Çizim 5. 25, üçgen ızgara şablonu 1.

Çizim 5. 26, kare ızgara şablonu.

Çizim 5. 27, üçgen ızgara şablonu 2.

Çizim 5. 28, altıgen oluşturulan üçgen ızgara şablonu.

Bir minyatür içerisinde veya farklı minyatürlerde bir birine benzer desenlerin uygulandığı görülmüştür. Desenler motiflerinin arasındaki birim farklarıyla, çizilen çizgilerle, noktalar ve yuvarlaklarla kendi aralarında çeşitlenirler.

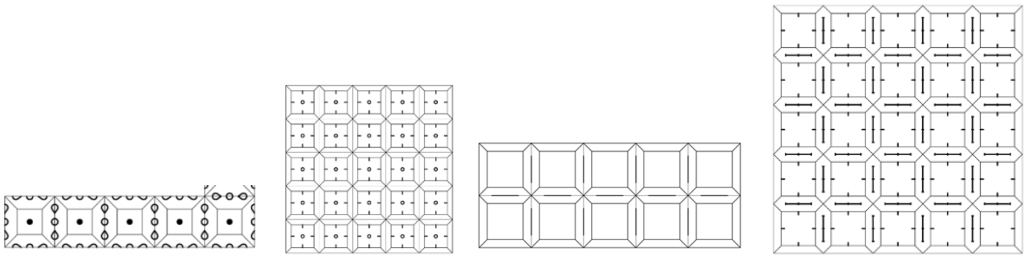
Kare Tasarımlı Geometrik Desenler

Mimarî yapılarda kare ızgara ile oluşturulmuş farklı desenler tespit edilmiştir. Bu desenler kendi aralarında bazı uygulama farklılıklarıyla çeşitlendirilmişlerdir.

Kare birimli tasarıma sahip desenlerden biri, aralıklı çizilen karelerin çarpılar yardımıyla birleştirildiği desendir. Desen birimlerine nokta, çizgi ve daireler eklenerek bezeme tamamlanır.

Desen, v.17a'da odalar arsında bulunan duvar (Çizim 5.29), v.57b'de kubbe kasnağı ve taht altı (Çizim 5.30), 15b'de hastalar odası iç duvar (Çizim 5.32), v.62b taht arkası (Çizim 5.33), v.19a oda iç duvarı (Çizim 5.34), v.72a taht oturma bölümü

(Çizim 5.35), V.75 b taht yaslanma bölümü (Çizim 5.36), v.231b oda zemini (Çizim 5.37), v.130a oda duvarı, (Çizim 5.38), v.178a avlu duvarı (Çizim 5.39) süslemelerinde kullanmıştır.

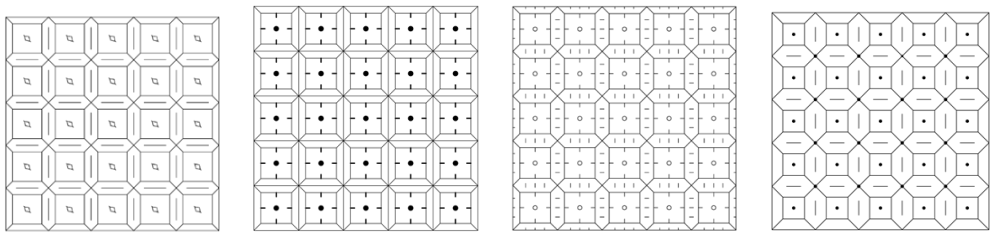

Çizim 5. 29, v.19a, oda duvarı süslemesi.

Çizim 5. 30, v.57b kubbe kasnağı, taht altı süslemesi.

Çizim 5. 31, v.62b çatı altı süslemesi.

Çizim 5. 32, v.15b, hastalar odası, iç duvar süslemesi.

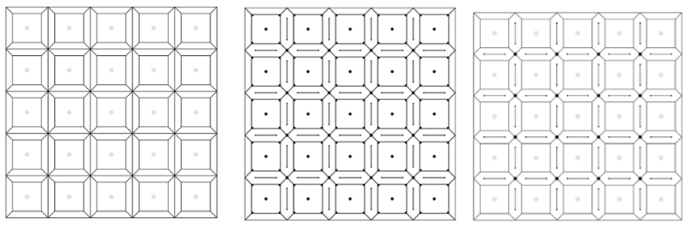

Çizim 5. 33, v. 62b Taht arkası süslemesi.

Çizim 5. 34, v. 19a, iç oda duvarı süslemesi.

Çizim 5. 35, v. 72a taht oturma bölümü süslemesi.

Çizim 5. 36, v. 75 b taht yaslanma bölümü süslemesi.

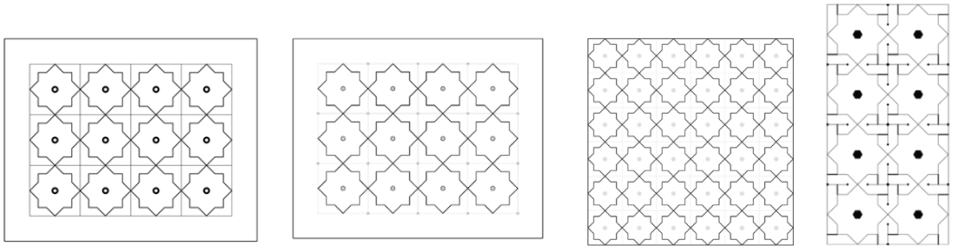
Çizim 5. 37, v.231b, oda zemin süslemesi.

Çizim 5. 38, v.130 a oda duvarı süslemesi.

Çizim 5. 39, v.178a avlu duvarı süslemesi.

Kare şablonla oluşturulan bir diğer desen, karelerin kenarlarının ortasına denk gelecek eşit büyüklükte çarpıların çizilmesi ve bunların artı motifi oluşturacak şekilde birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Desen farklı zemin renkleri üzerine uygulanmıştır. Genellikle taht duvarı ve saray iç duvarlarında kullanılmıştır. Artı biçimindeki birimlerin içlerine altın ve boya ile eklenen çizgi, daire, nokta unsurlarıyla desen zenginleştirilmiştir.

Desen eserde, v.19a oda duvarı, v.62a taht arkası, v.189a taht duvarları (Çizim 5.40), v.75 b tahtın yan duvarları (Çizim 5.41), v.132a zemin (Çizim 5.42), v.132b taht duvarı, v.178a taht arkası (Çizim 5.43) süslemelerinde uygulanmıştır.

Çizim 5. 40, v.19a oda duvarı, v.62a taht arkası süsleme, v.189a taht duvarları süslemesi.

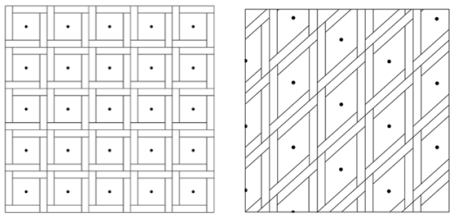
Çizim 5. 41, v.75b, tahtın yan duvarları süslemesi.

Çizim 5. 42, v.132a zemin süslemesi.

Çizim 5. 43, v.132b taht duvarı, v.178 a taht arkası süslemesi.

Kare tasarımlı desenlerin bir başka uygulaması iç içe çizilen karelerden oluşan geometrik desendir. Izgarası uygulama alanına çizilen desen avlu zemini, çatı üstü ve duvar süslemelerinde kullanılmıştır. Altın ve renkli noktalarla süslenmiştir.

Desen eserde v.18b revak zemini (Çizim 5.44), v.130a oda içi, v.132a oda (Çizim 5.44), v.18b revak zemini (Çizim 5.45), v.130a tavan (Çizim 5.45) süslemelerinde kullanılmıştır.

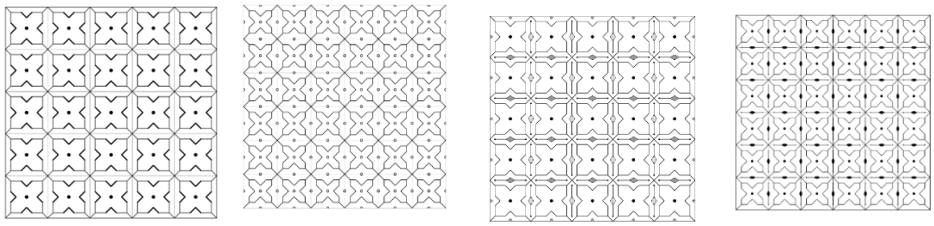

Çizim 5. 44, v.18b revak zemini, v.130a oda içi, v.132a oda süslemesi.

Çizim 5. 45, v.18b revak zemini, v.130 a tavan süslemesi.

Ortasında çarpı motifi yer alan desende, karelerin kesişim noktalarına küçük çarpı işaretleri çizilir, bu işaretler karelerin ortalarında çarpı şeklinde alan oluşturacak biçimde birleştirilir. Desen eserde yer alan minyatürlerde, taht altı, taht arkası ve duvar süslemelerinde uygulanmıştır. Desen, çarpı motifinin etrafına çizilen çizgiler, küçük yuvarlaklar, altın ve renkli noktalarla çeşitlendirilmiştir.

Desen eserde, v.68b kemer altı(Çizim 5.46), v.72[a] taht altı (Çizim 5.47), v.130a padişahın odası duvarı (Çizim 5.48), v.132b taht yapısı kemer altı (Çizim 5.49), v.153b kemer altı (Çizim 5.50), v.178a bina (Çizim 5.51) süslemelerinde uygulanmıştır.

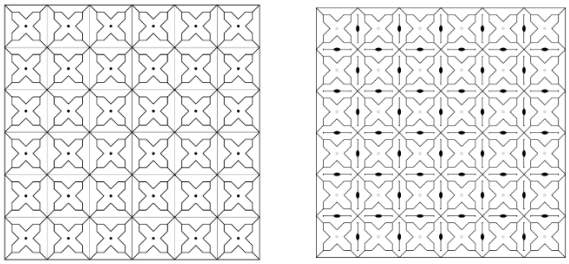

Çizim 5. 46, v.68b kemer altı süslemesi

Çizim 5. 47, v.72a taht altı süslemesi

Çizim 5. 48, v.130a padişahın odası duvar süslemesi

Çizim 5. 49, v.132b taht yapısı kemer altı süslemesi

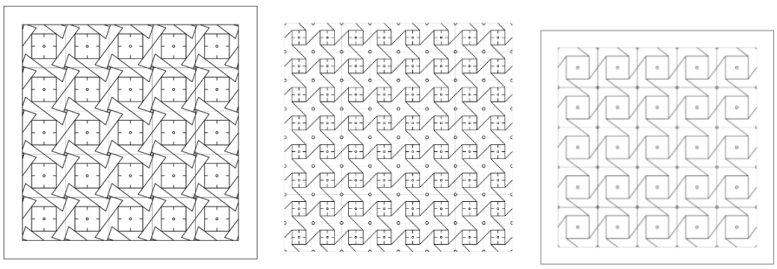

Çizim 5. 50, v.153b kemer altı süsleme deseni.

Çizim 5. 51, v.178a bina süsleme deseni.

Kare ızgara ile oluşturulan çapraz çizgilere sahip desenin daire ve altın noktalarla görünümü çeşitlendirilmiştir.

Desen eserde, v.57b, bahçe duvarı süsleme deseni (Çizim 5.42), v.72a taht yaslanma alanı (Çizim 5.53), v.112b bahçe duvarı (Çizim 5.54) süslemelerinde uygulanmıştır.

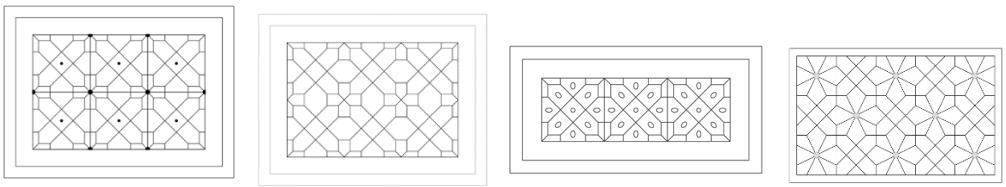

Çizim 5. 52, v.57b, bahçe duvarı süslemesi.

Çizim 5. 53, v.72a taht yaslanma alanı süslemesi.

Çizim 5. 54, v.112b bahçe duvarı süslemesi.

Bir başka kare geometrik desen tasarımı uygulaması kare şablonun kesişim noktalarına artı işareti çizilerek oluşturulan desendir. Artıların uçları karelerin içinde çarpı motifi oluşturacak şekilde birleştirilmiştir. Desen eserde, v.19a birinci revakların sonundaki oda (Çizim 5.55), v.19a Dîvân-ı Hümâyun odası (Çizim 5.56), 19a Dîvân-ı Hümâyun (Çizim 5.57), v.232a oda (Çizim 5.58) süslemelerinde kullanılmıştır.

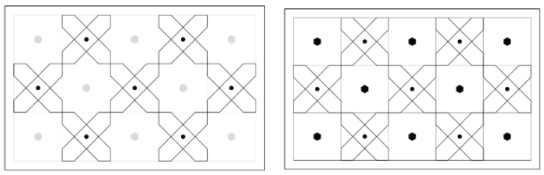
Çizim 5. 55, v.19a birinci revakların sonundaki odanın süslemesi.

Çizim 5. 56, v. 19a Dîvân-ı Hümâyun odası süslemesi.

Çizim 5. 57, v.19a Dîvân-ı Hümâyun süslemesi.

Çizim 5. 58, v.232a oda süslemesi.

Uygulama bakımından bir önceki desene çok benzer başka bir desen, şablonda karelerin kesişim noktalarına eşit büyüklükte artılar çizilerek oluşturulmuştur. Desen eserde, v.132b kubbe kasnağı ile v.231b zemin süslemelerinde görülür.(Çizim 5.59, 5.60) Kare ızgara ile oluşturulan desen, Topkapı Sarayı tasvirlerinde saray iç mekan süslemelerinde yer almıştır.

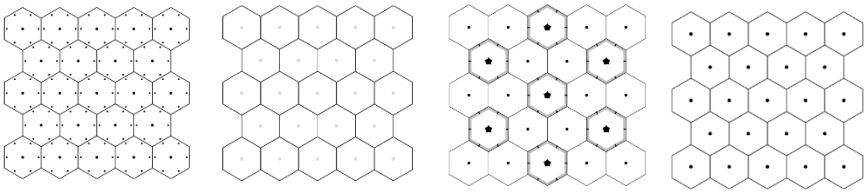

Çizim 5. 59, TSMK H.1523 v.132b kubbe kasnağı süslemesi.

Çizim 5. 60, TSMK H.1523 v.231b zemin süslemesi.

Altıgen Tasarımlı Geometrik Desenler

Altıgenlerden oluşan petek görünümündeki desen, v.15b Cephane-i Amire dış yüzey süslemesinde (Çizim 5.61), v.130a v.132b, v.153b v.178a v.232a'da avlu zemini süslemelerinde uygulanmıştır. Desen altın ve renkle uygulanmış noktalarla çeşitlendirilmiştir.(Çizim 5.62-64)

Çizim 5. 61, v.15b Cephane-i Amire dış cephe süslemesi.

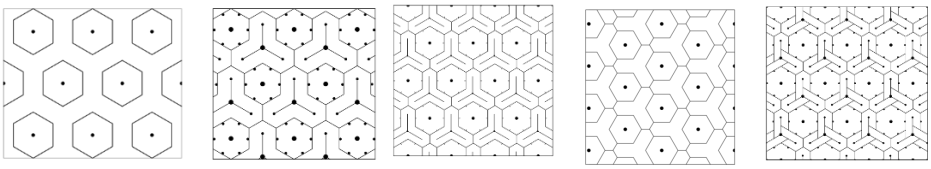
Çizim 5. 62, v.130a avlu süslemesi.

Çizim 5. 63, v.132b avlu süslemesi

Çizim 5. 64, v.153b, v.178a, v.232a avlu süslemesi.

Aralıklı petek sistemiyle oluşturulan bir diğer uygulamada, altıgenlerin aralarındaki alanlarda merkezlerde birleştirilen çizgilerle ikinci bir motif oluşturulmuş boşluklara uygulanan altın ve renkli noktalarla çeşitlilik sağlanmıştır.

Desen eserde, v.15b ahırlar zemin (Çizim 5.65), v.15b Bâb-ı Hümâyun ikinci kat (Çizim 5.66), v.72a bahçe duvarı, v.217a zemin (Çizim 5.67), v.75b taht altı (Çizim 5.68), v.130a, v.178a kubbe (Çizim 5.69) süslemelerinde kullanılmıştır.

Çizim 5. 65, v.15b Ahırlar süslemesi.

Çizim 5. 66, v.15b Bâb-ı Hümâyun ikinci kat süslemesi,

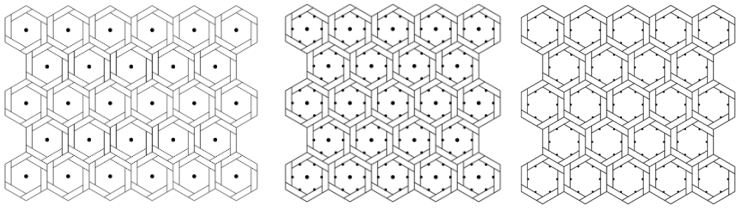
Çizim 5. 67, v.72a bahçe duvarı, v.217a zemin süslemesi.

Çizim 5. 68, v.75b, taht altı bölümü süslemesi.

Çizim 5. 69, v.130a , v.178a kubbe süslemesi.

Bir diğer altıgen birimli geometrik desen uygulamasında, desen oluşturulurken altıgenler aralarında birer birim boşluk bırakılarak petek biçiminde yerleştirilmişlerdir. Altıgenler eğik çizgilerle birbirlerine bağlanmıştır.

Desen eserde v.15a hastalar odası (Çizim 5.70), v.130a sol ve sağ iç duvar, v.132b, v.178a taht (Çizim 5.71), v.153b taht (Çizim 5.72) bölümlerinde uygulanmıştır.

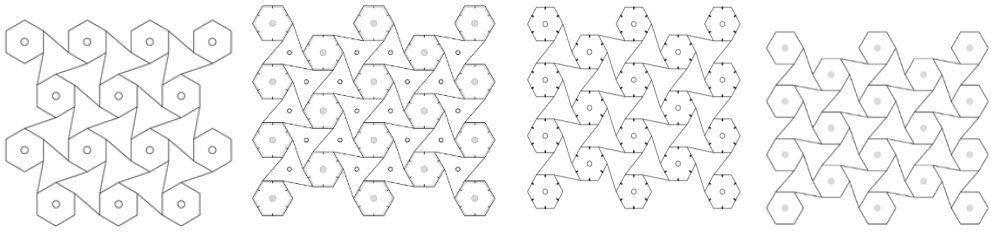
Çizim 5. 70, v.15b Hastalar odası süslemesi.

Çizim 5. 71, v.130a sol ve sağ iç duvar, v.178a taht süslemesi.

Çizim 5. 72, v.153b taht süslemesi.

Bir başka uygulamada altıgenler, aralarında birer birim boşluk bırakılarak petek şeklinde yerleştirilip eğik çizgilerle birbirlerine bağlanmıştır.

Desen eserde v.57b kubbe eteği (Çizim 5.73), v.68b taht altı (Çizim 5.74), v.75b kubbe, v.130a halı (Çizim 5.75), v.178a sağ ve sol duvar süslemelerinde uygulanmıştır. (Resim 5.76)

Çizim 5. 73, v.57b kubbe eteği süslemesi.

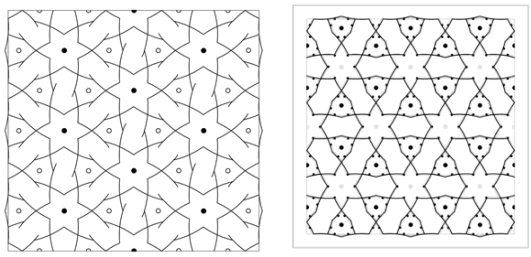
Çizim 5. 74, v.68b taht altı süslemesi.

Çizim 5. 75, v.75b kubbe, V.130a Halı süslemesi.

Çizim 5. 76, v.178a sağ ve sol duvarlar süslemesi.

Altı kollu yıldız deseni, motif aralıklarına yerleştirilen noktalarla çeşitlendirilmiştir.

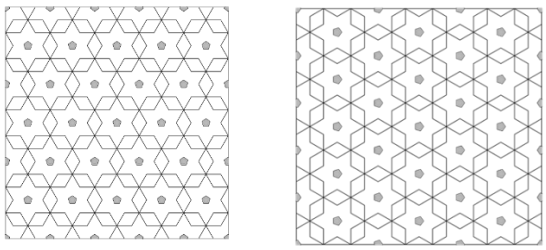
Desen eserde v.68b bahçe duvarı, v.132b bahçe duvarı, v.178a sağ ve sol duvarı, v.217a oda zemini (Çizim 5.77), v.130a has oda duvar (Çizim 5.78) süslemelerinde kullanılmıştır.

Çizim 5. 77, v.68b bahçe duvarı, v.132b bahçe duvarı, v.178a sağ ve sol duvar süslemesi.

Çizim 5. 78 v.130a Has oda duvar süslemesi.

Altıgenlerle oluşturulan bir diğer desen, eserde v.62a bahçe duvarı ve v.130a iç avlu süslemelerinde uygulanmış desendir. (Çizim 5.79) v. 178a taht duvarında şablon 90 derece yan çevrilerek uygulanmıştır.(Çizim 5.80) Desen altın noktalarla süslenmiştir.

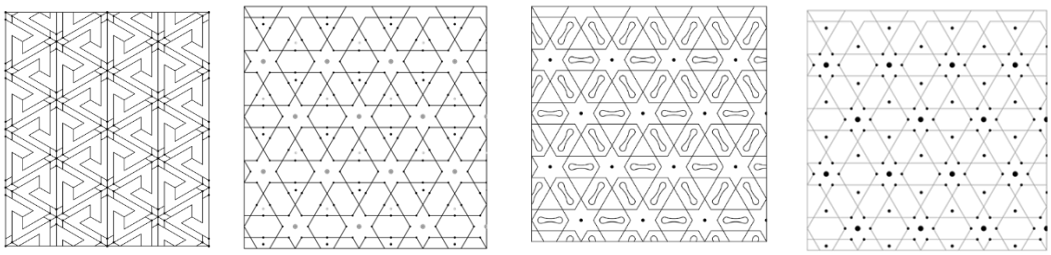

Çizim 5. 79, TSMK H.1513, v.62a bahçe duvarı v.130a iç avlu süslemesi.

Çizim 5. 80, TSMK H.1523 v.178a taht yapısı süslemesi.

Altıgenlerden oluşan desen boyut olarak diğer altıgen desenlerden büyük motiflere sahiptir. Yıldızların arasında yer alan şeritlere çizilen şekiller, altın ve renkli noktalarla desenin görsel çeşitliği sağlanmıştır.

Desen eserde, v.130a duvar süslemesi (Çizim 5.81-82), v.153b sağ ve sol duvarlar, v.178a halı, 231a zemin (Çizim 5.83), v.217a zemin süslemesi (Çizim 5.84) uygulamalarında görülür.

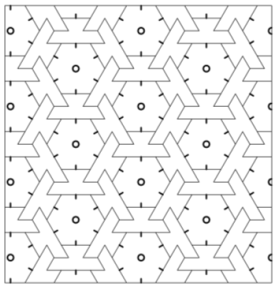
Çizim 5. 81, v.130a duvar süslemesi.

Çizim 5. 82 v.130a duvar süslemesi.

Çizim 5. 83, V.153b sağ ve sol duvarlar. V.178a halı, 231 a zemin süslemesi.

Çizim 5. 84, V.217a zemin süslemesi.

Aralarında boşluk bırakılarak çizilen petek sistemiyle oluşturulmuş bir başka desen sadece v.57b kubbede uygulanmıştır. (Çizim 5.85)

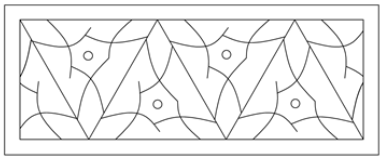
Çizim 5. 85, v.57b kubbe süslemesi.

Üçgen Tasarımlı Geometrik Desenler

Minyatürlerde, uygulama alanlarına ters ve düz üçgenler çizilerek iki farklı desen uygulamasının yapıldığı görülmüştür.

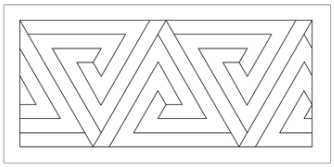
Desen üçgen ızgaranın etrafına saç örgüsü benzeri kavisli çizgilerin çizilmesiyle oluşturulmuştur.

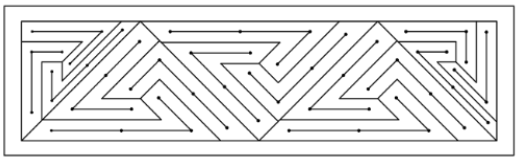
Desen eserde v.19a Dîvân-ı Hümâyun oda ayrımı ile v.231b zemin süslemelerinde uygulanmıştır. (Çizim 5.86)

Çizim 5. 86, v.19a Dîvân-ı Hümâyun oda ayrımı, v.231b zemin süslemesi

Üçgen tasarımla oluşturulan bir diğer uygulamada üçgenlerin içlerine birbirine değmeyen paralel çizgiler çizilmiş, çizgiler merkezlerde birleştirilmiştir. Desen eserde v.19a'da üç alanda oda ayrımları için kullanılmıştır.(Çizim 5.87) v.112b'de taht duvarı süslemesi uygulamasında motif boşluklarına çizgi ve noktalar eklenmiştir. (Çizim 5.88)

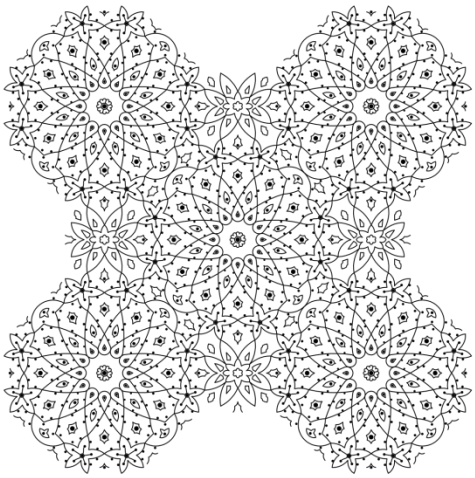

Çizim 5. 87, v.19a Dîvân-ı Hümâyun oda ayrımı.

Çizim 5. 88, v.112b, taht duvar süslemesi.

Sekizgen Tasarımlı Geometrik Desen

Sekizgen şablon yardımıyla oluşturulan desen, v.15b'de Bâb-ı Hümâyun birinci katında görülmektedir. Desen eserdeki en iri ve girift özelliğe sahip desendir.(Çizim 5.89)

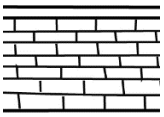
Çizim 5. 89, v.15b'de Bâb-ı Hümâyun birinci kat süsleme deseni

Duvar Doku Süsleri

Dış mekan süslemelerinde karşımıza çıkan süsleme, kale duvarları, saray duvarı, müstakil bina dış yüzeylerinin süslemelerinde uygulanmıştır. Büyük alanlardaki uygulamalarında tarama tekniği ile doku verilmiştir.

Eserde, v.15b'de sur duvarı, Cephane-i Amire dış yüzey, Bâbüsselâm, v.18b, Bâbüsselâm sağ duvarı, v.75b'de bahçe duvarı, v.89b'de bina ve kubbesi, v.189a'da bahçe duvarı ve kubbe, v.231b'de oda, v.232a'da bina yüzeyi ve avlu duvarı alanlarında uygulamaları görülmektedir. (Çizim 5.90,5.91)

Çizim 5. 90, duvar doku süslemesi.

Çizim 5. 91, duvar doku süslemesi.

Tezyini Süslemeler

Genellikle altın zemin üzerine uygulanan süsleme desenleri kubbe geçişleri, taht bölümleri arasındaki geçişler ve halı bordürlerinde uygulanmıştır. (Çizim 5.92-5.97)

Çizim 5. 92, v. 112b, duvar süslemesi, taht süslemesi.

Çizim 5. 93, v. 112b, duvar süslemesi, kubbe kasnağı.

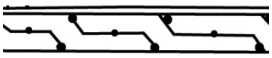
Çizim 5. 94, v.130a Kubbealtı, halı bordürü.

Çizim 5. 95, v.132b kubbe kasnağı.

Çizim 5. 96, v.189a kemer süslemesi.

Çizim 5. 97, v.19a, bölümler arası bordür, v.75b kubbe kasnağı.

İki iplik bordür deseni eserde iki yerde taht üstü deseni olarak uygulanmıştır. (Çizim 5.98)

Çizim 5. 98, v.75b taht üstü, 89b kubbe kasnağı.

Üç iplik rumi v.153b'de taht yanı süslemesi, 178a'da halı bordürü olarak uygulanmıştır. (Çizim 5.99)

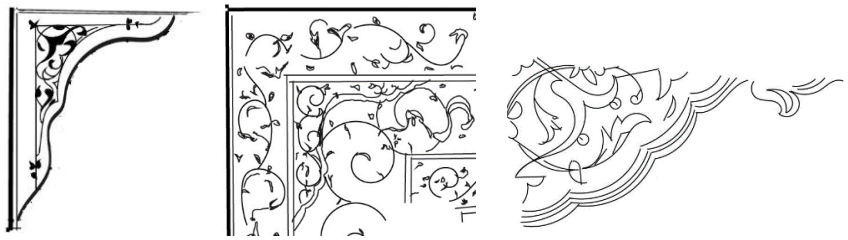
Çizim 5. 99, v.153b taht yanı, 178a halı bordürü.

Ters U ya benzeyen süsleme dış yüzey süslemelerinde saçak altlarına, çoğunlukla iç taraflarına tarama yapılarak uygulanmıştır. Yapılan süsleme uygulandığı alanda gerçeklik etkisini arttırmaktadır. (Çizim 5.100)

Çizim 5. 100, saçak altı süslemesi.

Eserde v.112b'de taht ayağı (Çizim 5.101), v.153a ve 19a halı bölümlerde tezyini kompozisyonlar yer almaktadır. (Çizim 5.102-103)

Çizim 5. 101, v.112b taht ayağı süslemesi.

Çizim 5. 102, v.153b halı süslemesi.

Çizim 5. 103, v.19a halı süslemesi.

SONUÇ

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1523 envanter no'lu Hünernâme'nin I.cildi, 16. yüzyıl'da Nakkaş Osman ve ekibi tarafından resimlendirilmiştir. Eserde kırkbeş minyatür mevcuttur. Bu minyatürlerden onsekizi tezin konusu dahilinde olan mimarî süsleme unsurlarını içermektedir. İncelenen minyatürler, kompozisyonu oluşturan unsurlara toplu bir bakışla değerlendirilmiştir. Kompozisyon içinde mimarî unsurların kapladığı alanlar ve mimarî yapılarda incelenecek bölümler, çizimler üzerinde gösterilmiştir. Bölümler numaralandırılıp incelenmiş, mimarî süsleme unsurları kompozisyonun diğer elemanlarıyla birlikte gösterilmiştir.

Eserde yer alan minyatürlerde mekan kurgusu incelendiğinde, dış mekan, iç mekan, iç dış mekan bir arada ve bağımsız yapıların yer aldığı görülmüştür.

v.15b, 18b, 89b'de dış mekân özellikleri gösteren yapıların olduğu görülmüştür. v.15b'de Bâbüssaâde ve Bâbüsselâm gerçek görünümlerine benzer bir şekilde örme duvar doku süslemesi ile süslenmiştir. v.15b'de Kule-i Kâğıt Emini binasına mermer görünümü verilmiştir. Cephane-i Amire'nin revaklı bölümünde altıgen süsleme, üst kısmında örme duvar dokusu uygulanmıştır. v.18b'de yer alan Bâbüsselâm, form olarak v.15b'deki ile aynı olmakla birlikte burada pembe ve mavi renklerle renklendirilmiştir. Bursa Kaplıca İmareti, form olarak aslına yakın bir şekilde resmedilmiş, yapının yüzeyleri pembe ve mavi renklerde boyanıp üzerine örme duvar görünümündeki doku uygulanmıştır.

Dış mekan özelliği gösteren yapıların gerçek formlarına sadık kalınarak resmedildikleri, ancak bu gerçekçi yaklaşımın binaların renklendirmelerinde sürdürülmediği görülmektedir. Dış mekanların süslemelerinde ağırlıklı olarak dikdörtgen duvar dokusu uygulanmıştır.

İç mekan olarak kurgulanan yapılar; v.15b'de Bâb-ı Hümâyun, ahırlar, hastalar odası, v.19a'da Dîvân-ı Hümâyun, v.130a'da saray yapılarıdır.

Bâb-ı Hümâyun süslemesinde iki farklı geometrik desen uygulanmıştır. Yapının birinci katında bulunan, sekizgen şablonla oluşturulmuş geometrik desen eserde yer alan en iri ve girift motifli desendir. Ahırlarda zemin koyu renge boyanmış, geometrik desen beyaz ile uygulanmıştır. Beyaz renkle desen uygulaması sadece bu yapının süslemesinde görülür. Hastalar odasında sırasıyla üçgen, kare ve altıgen tasarımlı süslemeler uygulanmıştır.

v.19a'da Topkapı Sarayı'nda yer alan Dîvân-ı Hümâyun resmedilmiştir. Bazı odaların ayrımları, kare ve üçgen tasarımlı geometrik desenlerle oluşturulmuştur. Kare ızgaralı bir desen ufak farklılıklarla birkaç yerde uygulanmıştır. Yapıda altıgen tasarımlı geometrik süslemeye yer verilmemiştir.

v.130a'da yer alan mimarî yapı Edirne Sarayı'dır. Oldukça zengin bir süslemeye sahip sarayın duvar ve zemininde altıgen ve kare tasarımlar dengeli bir şekilde uygulanmıştır.

İncelenen kompozisyonlarda iç mekân özelliği gösteren yapıların yoğun geometrik süslemeye sahip olduğu görülmüştür.

v.18b, v.57b, v.62a'da, v.68b v.68b, v.72a. v.75b v.75b. v.112b, v.153b v.178a, 189a, V. 231b, v.217a'da yer alan yapıların avlu özelliği taşıdığı görülmektedir. Avlular yapıları gereği hem iç mekân hem dış mekân özelliğine sahiptirler. Eserde avlu içinde resmedilen yapıların süsleme açısından oldukça zengin oldukları görülmektedir. v.18b dışındaki bütün avlu tasarımları, bahçe duvarı ve taht yapısından müteşekkil yapı olarak oluşturulmuştur. Bahçe duvarlarında v.7b, v.189a'da örme duvar doku süslemesi uygulanmış, bunların dışındaki bahçe duvarlarının tamamında geometrik desenler tercih edilmiştir. Duvarlarda hem kare, hem de altıgen tasarımlı geometrik desenler birbirine yakın ağırlıkta tercih edilmiş, altı kollu yıldız deseni ise dört yerde bahçe duvarı süslemesi olarak uygulanmıştır.

Eserde v.57b, 18b, 57b, 62a, 68b, 72a, 75b, 112b, 132b, 153b, 232a minyatürlerinde havuz ögesine rastlanmaktadır. v.57b'de yer alan havuz kare tasarımlıdır. Bu havuzun dışındaki bütün havuzlar altıgen şeklindedir. Havuz yüzeyleri mermer dokusuyla süslenmiştir. Havuzların tamamı perspektif kurallarına yakın

çizilmiş, yüzeyleri kompozisyondaki mimarîde uygulanan renklerle boyanmıştır. Havuzlar, kompozisyonda leke ve doluluk boşluk dengesine katkı sağlamışlardır.

Eserde tasvir edilen mekanların, süsleme ile bağlantılarını incelemek maksadıyla mekanların tespitine çalışılmıştır. Topkapı Sarayı'nı ve avlularını anlatan beş adet minyatür olduğu görülmüştür. Bunun dışında II. Bayezid'in cülusu Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunda geçmektedir. Edirne Sarayı'nda geçen iki minyatür olduğu görülmüştür. Bursa Kaplıca İmareti tasvir edilen diğer bir mekandır. Bunun dışındaki minyatürler için yer tespiti mümkün olmamıştır.

Topkapı Sarayı'nı konu alan minyatürlerde birinci avlu müstakil olarak anlatılmış, ikinci ve üçüncü avlular karşılıklı iki sayfada resmedilmiştir.

v.15b'de tasvir edilen birinci avluda, çoğunlukla dış cepheleri resmedilen yapıların süslemesinde ağırlıklı olarak tarama ile doku verilen örme duvar doku süslemesi tercih edilmiştir. İç mekan olarak resmedilen binalar geometrik desenlerle süslenmiştir. İç mekan süslemelerinde ağırlıklı olarak altıgen tasarımlar uygulanmıştır.

Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusu v.18b ve v.19a'da olmak üzere iki sayfa olacak şekilde resmedilmiştir. v.19a'da yapının bölümleri kalın cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. Kompleks yapının her bir bölümü ve buradaki işleyiş titizlikle resmedilmiştir. Bazı oda ayrımlarında geometrik desenler kullanılmıştır. Böylece anlatım, plan görünümünden uzaklaştırılarak görsel zenginlik oluşturulmuştur. Minyatürde ağırlıklı olarak kare, bunun yanında üçgen tasarımlı desenler tercih edilmiştir.

Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunu anlatan iki minyatür karşılıklı olarak resmedilmiştir. Üçüncü avlunun revakının zemininde uygulanan kare tasarımlı desen ikinci avludakinden farklıdır.

Topkapı Sarayı'nda günlük işleyişin anlatıldığı minyatürlerde yapıların gerçek formlarına yakın resmedildikleri, ancak süslemede serbest bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Ayrıca saray komplekslerinin tasvir edildiği minyatürlerde desen çeşitliliği sınırlı tutulmuştur.

II. Bayezid'in cülusu, Topkapı Sarayı'nda Bâbüssaâde önünde gerçekleşmiştir, ancak v.178a'daki tasvirde, Bâbüssaâde yerine taht yapısı ve avlu

duvarından müteşekkil bir mimarî yapı resmedilmiştir. Resmedilen yapı, geometrik desen çeşitliliği açısından oldukça zengindir. Taht yapısında kare ve altıgen tasarımlı desenler dengeli bir biçimde uygulanmıştır.

Edirne Sarayı'nda geçen minyatürlerin ilki v.130a'da yer almaktadır. Kare ve altıgen desenler süslemede dengeli bir şekilde uygulanmıştır. Yapının tamamına yakını geometrik desenlerle süslenmiştir.

Edirne Sarayı'nda geçen bir diğer olay Fatih Sultan Mehmed'in cülusudur. Duvarlarda genellikle batılı ressamların tercih ettiği perde ögesi görülmektedir. Süslemenin bu şekilde yapılması olayın geçtiği yer ile ilgili ipucu vermektedir. Minyatürde altıgen tasarımların yoğun olduğu görülmektedir. Desen çeşitliliği fazla değildir.

Bursa'da kaplıca imaretinin yüzeyleri örme duvar görünümündedir. Yapının gerçek formuna yakın resmedildiği görülmektedir.

Mimarî unsurlar ve süslemeleri tasarlanırken konunun tasarım ve süslemeye etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Devletin en önemli merasimlerinden olan cülus sahneleri eserde yoğuluktadır. Eserde yer alan cülus tasvirleri; Sultan Orhan, Sultan I. Murad, Çelebi Sultan Mehmed, II. Murad, II. Mehmed ve II. Bayezid'in cülusları dır.

Sultan Orhan'ın cülusu minyatüründe, dört farklı geometrik desen uygulanmıştır. Bu desenlerin üçü kare tasarımlı geometrik desenlerdir.

Sultan I. Murad'ın cülusunu anlatan minyatürde taht duvarlarında kare tasarımlı geometrik desen uygulanmıştır. Taht yapısında iki altıgen bir de kare tasarımlı süsleme deseni yer almaktadır. Bu minyatürden sonra gelen cülus törenlerinin tamamında avlu duvarlarının en az iki paftadan oluştuğu görülmektedir.

Çelebi Sultan Mehmed'in cülusunun anlatıldığı minyatürde taht yapısında iki farklı kare tasarımlı desen ve üçgen tasarımlı bir desen uygulanmıştır. Yapının iki yanındaki avlu duvarı iki paftadan oluşturulmuş, iki farklı kare tasarım uygulanmıştır.

İkinci Murad'ın cülusunda taht yapısı oldukça yüksektir. Taht yapısında üç farklı kare tasarımlı desen bir tane de altıgen tasarımlı desen uygulanmıştır. Avlu

duvarlarında altıgen tasarımlı desen, avlu zemininde altıgen ve kare desen uygulamaları yapılmıştır.

Cülus sahnelerinde devletin siyasi gücü arttıkça taht yapısının ve avlu duvarlarının boyunun yükseldiği, süsleme desenlerinin çeşitlendiği görülmüştür. II.Murad'ın, Fatih Sultan Mehmed'in ve II. Bayezid'in cülus sahnelerinde taht zemini altınla boyanmış, üçünde de aynı altıgen desen ile süsleme yapılmıştır. Süslemedeki tekrarın devam eden güçlü bir devlet geleneğine işaret ettiği düşünülmektedir. Cülus sahnelerinde padişah figürünün etrafında süslemelerin yoğunlaştığı görülmektedir.

Eserde cülus sahneleri dışında, padişahların başlarından geçen olayların ve hünerlerinin anlatıldığı minyatürler de yer almaktadır.

v.57b'de Bağdat'tan getirilen arslanın Sultan Orhan'ın çizmesini yalaması konulu minyatürde taht yapısının altında kare tasarımlı bir desen uygulanmış, kemer ve kubbe mermer sütunlar üzerine oturtulmuştur. Kubbe de iki altıgen bir kare tasarımlı desen uygulanmıştır. Tahtın iki yanındaki duvar iki paftadan oluşmuş, ikisinde de kare tasarımlı desen uygulanmıştır.

II. Bayezid'in su sığırını öldürmesini tasvir eden minyatürde yapılar sade bir süslemeye sahiptir. Örme duvar doku süslemesi ve kare tasarımlı geometrik desenle mimarînin süslemesi yapılmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in aynaya ok attığı sahnedeki mimarî, sütunlar üzerine oturtulmuş revaklı bir yapıdır. Mimarînin süslemesinde üç altıgen bir de kare tasarımlı süsleme uygulanmıştır.

Eserde yer alan mimarî süslemeler incelendiğinde, süslemelerin geometrik süslemeler, duvar doku süslemeleri ve tezyini süslemelerden oluştuğu görülmektedir. Geometrik desenler yakından incelendiğinde desen içinde kare ızgara, zemin altından hafifçe görünen ızgara, desen çizgilerinde kaçmalar ya da kesişmeme durumları, çizgi değeri farklı artı ve çarpı işaretleri görülmüştür. Bu veriler geometrik desenlerin ızgara yöntemiyle çizilme ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Geometrik desenlerin çizim yöntemleri ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde üçgen, kare ve sekizgen ızgara sistemlerine uygun olarak desenlerin çözümlemeleri gerçekleştirilmiştir.

Eserde üçgen, altıgen, kare, sekizgen tasarımlardan oluşan zengin bir desen yelpazesi uygulanmıştır. Ana hatları aynı olan desenler motif aralarına çizilen çizgi, daire ve noktalarla farklı görünümler kazanmışlardır. v.130a'dan itibaren bir minyatür haricinde mimarî süslemelerde beyaz, mavi, kırmızı renkli ve perdahlı altın noktalara yer verilmiştir. Bu noktalar süslemeleri zenginleştirmiştir. Ayrıca uygulandıkları mimarîye, değerli taşlarla bezeli bir görünüm vererek ihtişamlı bir görüntü sağlama unsuru olmuşlardır.

Desen uygulamalarının titizlik seviyelerinde görülen farklılıklar, uygulamaların birden fazla elden çıkmış olma ihtimalini düşündürmektedir. Süslemelerin büyük bir kısmı titiz bir işçilikle uygulanmıştır.

Mimarî süsleme unsurlarının kompozisyon içerisindeki fonksiyonları incelendiğinde, altıgen tasarımlı desenlerin bulundukları alanlarda hareket oluşturdukları, kare desenlerde ise çizilen çapraz çizgilerle harekete katkı sağlandığı görülmüştür. Kompozisyon içinde bu hareketin dengeli bir şekilde uygulandığı görülmektedir.

Geometrik desenler kompozisyonda doku oluşturmuş, desenlere ilave edilen noktalar dokuyu güçlendirmiştir.

Desen içinde tekrar eden nokta ve dairelerin kompozisyon bütünlüğüne katkısı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu tekrarlar ritim oluşturarak hareket sağlamaktadır.

Desenler düz boyanmış zeminler üzerine uygulanmışlardır. Genellikle pastel tonlar tercih edilmiş, soğuk ve sıcak renkler bir arada dengeli olarak kullanılmıştır. Mimarînin farklı bölümlerinde renkler tekrar edilerek leke dengesi sağlanmıştır. Mimarîde özellikle vurgu yapılmak istenilen alanlar kırmızı ve mavinin parlak tonları ile boyanmıştır.

KAYNAKÇA

And, Metin.(2014). Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Ahıshalı, Recep.(1999). "Dîvân-ı Hümâyun Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilatı,* Ankara, Yeni Türkiye yay., s.25.

Arpaslan, Ali. (2007). Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, İstanbul,Yapı Kredi yay.

Bağcı Serpil& Çağman Filiz& Renda Günsel& Tanındı Zeren.(2019) Osmanlı Resim Sanatı, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.

Cantay, Tanju. "*Fetıh'ten Mimar Sinan'a Kadar Osmanlı Sanatı* ": Mimar Başı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, s.79.

Demiriz, Yıldız. (2017). İslam Sanatında Geometrik Süsleme, İstanbul, Hayalperest Yayınevi.

Düzlü, Özlem.(2016). "*Seyyid Vehbi'nin Dîvanına Göre Padişah Çadırları :Otağ-ı Hümayun"*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, , C.9, S.45, s.79

Fazlıoğlu, İhsan. (2007) "*Osmanlılar madd*.", DİA, İstanbul, TDV yay., C.33, s. 548-556.

Emecen, Feridun. (1996). "*XV. Ve XVI. Asırlarda Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Batı Siyaseti"*, XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler Milletlerarası Sempozyumu, İstanbul, Ensar Neşriyat, , s. 132.

Emecen, Feridun. (2007). "*Osmanlılar madd.*" DİA, İstanbul, , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.33, s.487-493.

Emecen, Feridun. (2010). "*Süleyman I madd*.", DİA, İstanbul, TDV yay., C.38, s.73.

Emecen, Feridun. (2014) *"Yıldırım Bayezid: Yeni Bir Devlet ve Siyaset Fikrinin Öncüsü" Osmanlı Araştırmaları* / The Journal of Ottoman Studies, İstanbul, İSAM, S.XLIII, no:43, s.68.

Erkal, Namık. (2015). "*İstanbul'da Erken Dönem Osmanlı Mimarîsi*" Büyük İstanbul Tarihi, İstanbul, TDV İSAM yay., C.8, s.143.

Eyice, Semavi. (1988). *"XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve İstanbul*", Mimar Başı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, s.99.

Eyice, Semavi. (1991). "*Bâbüsselâm madd*." DİA, İstanbul, TDV yay., 4.c., s.410.

Eyice, Semavi. (1991). "*Bâb-ı Hümâyun*" DİA, İstanbul , TDV yay., C. 4, s. 361.

Ferrari Nicole, Kançal. (2015). "*Topkapı Sarayı*", Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, İstanbul, TDV İSAM yay., C.8, s.141.

Gökdaş, Yakup& İnanç, Cihan. (2014). *"Osmanlı Cülus Minyatürlerinde Padişah İmgesinin Sanatçı Algısı ve Üslup Özelliklerine Yansıması*", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S.33, s.114-116.

Günkör, Harun.(1986). "*Seyyid Lokman ve Oğuzhannamesi*", Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul, S.44, s.91.

Gülgen, Hicabi. (2016). Anahatlarıyla Türk İslam Sanatı, Bursa, Emin yay.

İmber Colin. (2006). Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650, İstanbul, Bilgi Üniversitesi yay.

İnalcık, Halil. (2020). "*Murad I Madd.*" DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.31, s.163.

İnalcık, Halil. (2003)"*Mehmed I madd*.", DİA, Ankara, TDV yay., C.28, s.393.

İnalcık, Halil. (2008) Devlet-i Aliye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür yay.

Kılıç, Mahmud Erol. (2017) Sufi ve Sanat, İstanbul, Sufi Kitap yay.

Kuban, Doğan. (1988) "Sinan'ın Dünya Mimarîsindeki Yeri", Mimar Başı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, , s.581.

Konak, Ruhi. (2007). "*Nakkaş Osman minyatürlerinde kompozisyon düzeni ve sanatsal üretimler"* Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı Sanatta Yeterlik yayınlanmamış tez", s.134.

Mahir, Banu. (2017). Osmanlı Minyatür Sanatı, İstanbul, Kabalcı yay.

Mahir, Banu. (2020). "*Minyatür madd*." DİA, Ankara, TDV yay., C.30, s.121

Mumcu, Ahmet (1994). "*Dîvân-ı Hümâyun madd*." DİA, İstanbul, TDV yay., C.9, s.431.

Mülayim, Selçuk. (2002). "*Kubbe madd*." DİA, TDV yay., İstanbul, C.26, s.301

Nasar, Ahmed. (1971). "*Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslam Alemi*", İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınevi, C.4, s. 85.

Necipoğlu, Gülru. (2007). 15. ve 16 Yüzyılda Topkapı Sarayı: Mimarî, Tören ve İktidar, İstanbul, Yapı Kredi Yay.

Nuhoğlu, Mehmet& Dolunay, Ahmet, (2018) "*Hünernâme I.deki Cülus Merasim Sahnelerinin Mekansal Tasarımı Ve Kuram*ı", Osmanlıda Mimarî Sanat ve Yemek Kültürü, Sakarya, Mahya yayınları s. 160.

Özkeçeci, İlhan. (2017).Türk Sanatında Desen ve Kurgu, , İstanbul, Yazıgen Yayınları.

Özkeçeci, İlhan& Bilgiç Özkeçeci, Şule. (2014). Türk Sanatında Tezhip, İstanbul, Yazıgen Yayıncılık.

Peçe, Zeliha. (2015) "*Nakkaş Osman Ve Levnî'ye Ait Padişah Portrelerinin Kompozisyon Ve Teknik Açıdan Karşılaştırılması*" Yayınlanmamış tez, İstanbul, s.97-142.

Pala, İskender. (2007). "*Osmanlılar madd*", DİA, İstanbul, TDV yay., C.33, s.557.

Pektaş, Hafize &Tekin, Bayrak. (2018) "*Osmanlı Resim Sanatında Yüzeylerde Süsleme Unsurları"* Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018, S.69, s.329-330.

Rado, Şevket&Arafarta, Nigar (1969). Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları, İstanbul, Doğan Kardeş yay.

Serin, Muhittin. (2001). "Karahisârî, Ahmed Şemseddin" madd., **DİA**, İstanbul, TDV yay., C.24 , s.421.

Serin, Muhittin. (2013). "Yâkūt El-Müsta'sımî" madd., **DİA**, İstanbul, TDV yay., C.43, s.292.

Tez, Zeki. (2018). Yasaklı Sanat Olarak Minyatür Resim ve Grafik Tarihi, İnkilap Yayınları.

Tanındı, Zeren. (2015) "*İstanbul Sarayının Resim Hazinesinden: Osmanlı Sanatında Minyatür"* Büyük İstanbul Tarihi, Görsel Sanatlar, s.386.

Tarım Ertuğ, Zeynep. (1998) "*Hünernâme mad*.", DİA, İstanbul TDV yay., C.18, s.485

Tarım Ertuğ Zeynep. (2012) "*Topkapı Sarayı*", DİA, İstanbul, TDV yay., C.41, s.256-260.

Tuğran, Şerafettin. (1992). "*II. Bayezid madd*." DiA, İstanbul ,TDV Yayınları, C. 5, s.236.

Turgut, Halil. (2012) " *Tarihi Türk Bahçelerinde Havuz Yapıları*" Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Karabük, Karabük Üniversitesi, Vol1, no:3, s.18.

Uluç, Lale. (2006) Türkmen valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar: XVI.yüzyıl El Yazmaları, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, , s. 470.

Urhan, Yasin (2018) "*Hünarname Adlı Eserdeki Çadırlı Minyatürlerin İncelenmesi*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, s.70.

Bâbüsselâm fotoğrafı erişim: 10 Haziran 2022, https://millisaraylar.gov.tr

Bursa imareti fotoğrafı erişim: 10 Haziran 2022, https://kulturportali.gov.tr

Cephane-i Amire fotoğraf erişim: 10 Haziran 2022 https://kulturportali.gov.tr

Peyke sozluk erişim: 03.Nisan.2021 https://sozluk.gov.tr/

Salbekli Şemse wikipedia erişim: 04.Mayıs.2021 https://tr.wikipedia.org/.

Topkapı Sarayı Bâbüssaâde: 10 Haziran 2022 https://millisaraylar.gov.tr

DİZİN

A

Adalet Kulesi, 65, 67, 69
Ahmed Karahisari, 11, 12
Aklam-ı sitte, 11
Ali Kuşçu, 7
Altıgen, 29, 34, 40, 45, 52, 72, 105, 118, 120, 141, 144, 160, 197, 219, 224, 227, 228, 249, 259, 270, 271
Anadolu, 6, 8, 96
Anadolu Selçukluları, 8
Arabistan Yarım Adası, 7
Ârifî Fethullah Çelebi, 14
Avrupa, 6, 7

B

Bâb-ı Hümayun, 21
Bâbüssaâde, 60, 61, 254
Bâbüsselâm, 21
Bizans, 4, 11, 127

C

Cephane-i Amire, 21, 33, 34, 35

D

Dîvân-ı Hümâyun, 64

F

Fatih Sultan Mehmed, 13
Fethullah eş-Şirvâni, 7

G

Geometri, 221
Geometrik desen, 3

H

Hasan Çelebi, 12
Hat sanatı, 11

I

I. Bayezid, 4
I.Mehmed, 4
I.Murad, 4
II.Mehmed, 5
II.Murad, 229

İ

İslam resim sanatı, 9
İstanbul, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 45, 47, 95, 96, 128, 145, 147, 166, 167, 237, 321, 322, 323, 324

K

Kağıt Emini, 21, 45
Kapı köşkü, 32
Karamemi, 12
Kare şablon, 205
Kazvin, 9
Keramik, 8
Kitap sanatları, 2, 8, 10
Yıldız deseni, 184, 199, 249, 270

L

ll. Bayezid, 5

M

Maden işlemeciliği, 8
Matrakçı Nasuh, 14
Mehmed siyah kalem, 13
Mimar Sinan, 7, 8, 321
Mimarî yapı, 65, 128, 138

N

Nakkaş, 12, 15

Nakkaş Hasan, 15
Nakkaş Osman, 14, 17, 87, 95, 110, 128, 323, 324
Nakkaşhane, 10

O

Orhan Bey, 4
Osman Bey, 4
Osmanlı Devleti, 6, 7, 321, 322

S

Safevî, 6
Sekiz kollu yıldız, 25
Seyyid Lokman b. Seyyid el Aşuri el Hüseyni, 16
Sinan Bey, 13
Süleymannâme, 14

Ş

Şemse, 17, 94, 95, 144, 212
Şeyh Hamdullah, 11
Şiblizade, 13
Şiraz, 9, 13

T

Taht, 24, 90, 93, 94, 95, 96, 106, 108, 110, 111, 120, 122, 125, 134, 135, 138, 144, 146, 161, 165, 166, 169, 197, 213, 215, 216, 217, 220, 233
Taht yapısı, 93, 108, 118, 131, 134, 143, 146, 166, 196, 200, 202, 203, 215, 229, 230, 304
Târîh-i Sultân Bâyezid, 14
Tezhip, 8, 11, 166, 202, 323
Timur, 4
Topkapı Sarayı Müzesi, 2
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, 314
Türkmen, 6, 10, 13, 324

Ü

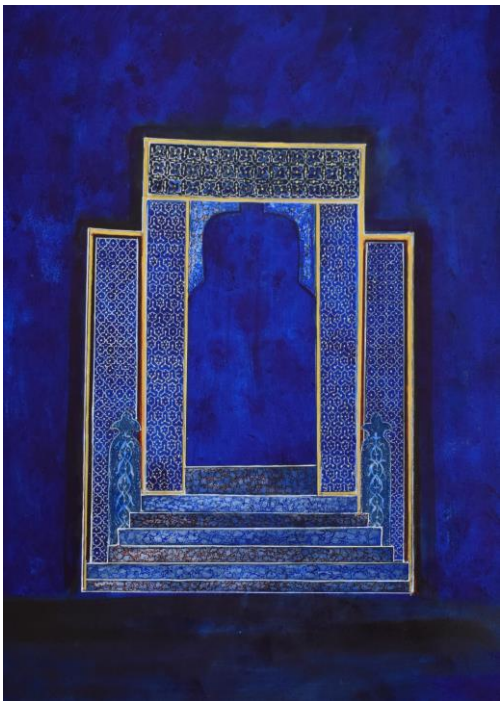
Üç iplik rumi, 216
Üçgen ızgara, 34, 73, 185, 227

Y

Yavuz Sultan Selim, 9, 14, 245
Yıldız motifi, 178, 181, 199, 229

EKLER

(Eser Raporu)

E. 1, Portal

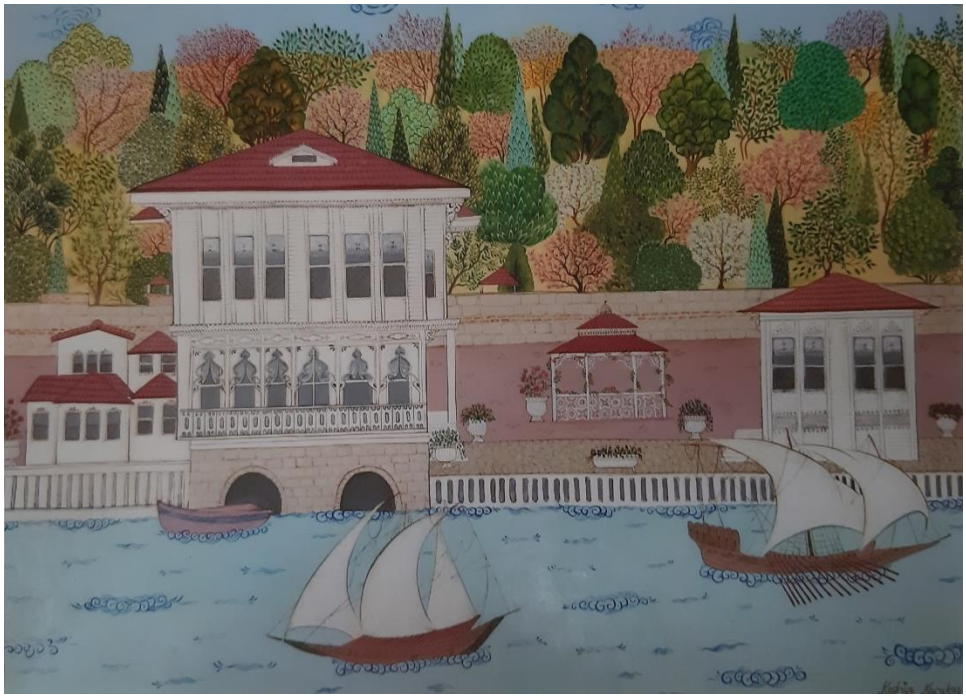
Eser Ölçüsü:26x36 cm

Eser Hakkında: TSMK H.1523 envanter numaralı eserde, mimarî yapıların süslemeleri yapılara güzellik ve ihtişam katmaktadır. Eserde karşılaşılan mimarî tasarımlardan yola çıkılarak hazırlanan çalışmada, uygulama alanı hareli bir şekilde çivit mavisi ile boyanmıştır. Portal olarak tasarlanan yapının yüzeylerinde zemin boyaması yapılmamış, geometrik desenler beyaz mürekkeple uygulanmıştır. Yapının ortasında kemerli bir geçiş bulunmaktadır. Kemerde mermer görünümü uygulanmıştır. Kemerin etrafındaki duvarlarda kare tasarımlı geometrik desenler uygulanmıştır.

Yapının yan duvarları bir kademe aşağıya çizilmiş, böylece alana hareket kazandırılmıştır. Mimarînin bölümleri cetvellerle bir birinden ayrılmıştır.

Eserin Hikâyesi: Negatif olarak resmedilen portal, gerçek ile hayal arasında bir yerde durmaktadır. Portal insanın bir aşamadan başka bir aşamaya geçişini temsil etmektedir. Portalın önünde yer alan basamaklar nefsin yedi merhalesini sembolize etmektedir.

Malzeme/Teknik: Paspartu üzerine akrilik, mürekkep, altın, karışık teknik.

E. 2, Ethem Pertev Bey yalısı (Süslü yalı)

Eser Ölçüsü: 34x45 cm

Eser Hakkında: Tez konusu olan eserde, geometrik süslemelerin yanında, özellikle dış mekânlarda duvar doku süslemelerine de yer verilmiştir. İstanbul'un en gösterişli yalılardan biri olan Pertev Bey yalısı dış cephe süslemeleri açısından oldukça zengindir. Yalı bu sebeple süslü yalı olarak anılmaktadır. Yapı gerçek görünümüne yakın olarak resmedilmiş, süslemeleri yapılmıştır.

Eserin Hikâyesi: Sultan Abdülmecid'in gözdelerinden olan Fatma Hanım'a ait yapı daha sonra Ethem Pertev Bey tarafından satın alınmıştır. Eserin tasarımındaki güzellikten yola çıkılarak hazırlanan çalışmada, geçmiş ve aynı zamanda bugüne ait izleri olan yapının geleneksel üslupta resmedilmesi amaçlanmıştır.

Malzeme/Teknik: Paspartu üzerine akrilik mürekkep, sulu boya, karışık teknik.